

The Project Gutenberg eBook of Kadonnut maailma, by Arthur Conan Doyle

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kadonnut maailma

Author: Arthur Conan Doyle

Translator: Martti Hela

Release date: April 21, 2016 [EBook #51818]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KADONNUT MAAILMA ***

E-text prepared by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

KADONNUT MAAILMA

Kertomus niistä hämmästyttävistä seikkailuista, joihin äskettäin joutuivat professori George E. Challenger, lordi John Roxton, professori Summerlee ja mr E. D. Malone.

Kirj.

ARTHUR CONAN DOYLE

Suomentanut Martti Hela

K. J. Gummerus, Jyväskylä, 1916.

Mun aikeeni on vain tää: Tahdon poikaa miehenlaista sekä miestä poikamaista lyhyen hetken viihdyttää.

Mr E. D. Malone pyytää saada ilmoittaa, että professori G.E. Challenger on peruuttanut sekä julkaisua koskevan kieltonsa että haasteuhkansa solvaavan kirjoitustavan johdosta sekä että hän, tultuaan vakuutetuksi siitä, ettei mikään tämän kirjan arvosteluista tai kertomuksista ole sisällöltään loukkaava, on lupautunut olemaan asettamatta esteitä tämän julkaisemisen ja leviämisen tielle. Mr E. D. Malone pyytää myös saada lausua kiitollisuutensa Mr Patrick L. Forbesille, Rosslyn Hill, Hampstead, siitä taitavuudesta ja ymmärtämyksestä, jota hän on osoittanut valmistaessaan Etelä-Ameriikasta tuodut luonnokset lopulliseen kuntoon, sekä tunnustuksensa Mr W. Ransfordille, Elm Row, Hampstead, hänen asiantuntemusta todistavasta arvokkaasta avustaan valokuvalevyjä käsiteltäessä.

Streatham 1912.

ENSIMÄINEN LUKU

"Urotyöt ympäröivät meitä."

Mr Hungerton, tytön isä, oli todellakin maailman säädyttömin ihminen — turpea, pöhöttynyt, vanha papukaija, tosin perin hyvänahkainen, mutta oman yksinkertaisen minänsä yltäkylläisyyttä uhkuva. Vain se ajatus, että voisin saada tuollaisen appiukon, olisi voinut olla omiaan vieroittamaan minut Gladystä. Olen varma siitä, että hän luuli minun kolme kertaa viikossa tulevan "Kastanjoihin" vain kuulemaan hänen mielipiteitään kaksinkertaisesta rahakannasta — aineesta, jonka auktoriteettina hän piti itseään.

Vähintään tunnin minä tänä iltana istuin kuuntelemassa hänen selvittelyjään hyvien rahojen väistymisestä huonojen tieltä, hopeasta arvonmääräjäjänä, rupian arvon alenemisesta, ja vaihtoliikkeen oikeista ohjeista.

Olettakaamme, huusi hän mielettömästi innostuneena, että kaikki maailman velat samalla kertaa langetettaisiin maksettaviksi. Mitä tapahtuisikaan silloin nykyisten olosuhteitten vallitessa? Minä vastasin häikäilemättömästi, että olisin silloin mennyttä miestä, josta taas oli seurauksena, että hän hyppäsi pystyyn tuoliltansa, moitti minun parantumatonta kevytmielisyyttäni, mikä teki kaiken vakavan keskustelun kanssani mahdottomaksi, ja mennä köpitti huoneesta pukeutuakseen ennen vapaamuurarikokoukseen lähtönsä.

Näin minä siis vihdoinkin olin jäänyt kahden kesken Gladyn kanssa, ja tuo kauan kaipaamani kohtalokas hetki koitti. Koko illan olin tuntenut samaa, kuin tuntee sotilas, joka odottaa vaaralliseen ryynnäkköön kutsuvaa signaalia. Voiton toivo ja häviön pelko vuorottelevat hänen mielessään.

Hän istui ylpeän hienon profiilin piirtyessä punaisten verhojen taustalle. Oi, kuinka hän oli kaunis! Ja samalla niin luoksepääsemätön! Me olimme olleet hyviä ystäviä, oikein hyviä ystäviä, mutta kuitenkin minä en voinut saavuttaa häneen sellaista toveruussuhdetta, joka vallitsi minun ja *Daily Gazette'ssa* toimivien työtovereitteni välillä — sikäläisessä ympäristössäni tunsin itseni täydelleen vapaaksi, avomieliseksi ja ystävälliseksi, mutta minkäänlaisia rakkauden vaikutelmia en siellä koskaan tuntenut. Vaistoni sanoo, että ei ole lainkaan minua liehittävää, kun joku nainen suhtautuu minuun liian vapaasti ja luonnollisesti. Niin pian kun rakkaus on herännyt, seuraa sitä ujous ja epävarmuus — perintönä noilta menneiltä raakuuden ajoilta, jolloin rakkaus ja väkivalta usein kävivät käsikädessä. Painunut pää, alasluotu katse, kohoileva rinta ja arka asento — nämä, vaan eivät kiinteä katse ja reippaat vastaukset, ovat intohimon todelliset tuntomerkit. Minäkin lyhyen elämäni aikana olen huomannut tämän todeksi — tai sitten olen perinyt tämän vakaumuksen sinä synnynnäisenä tietoisuutena, jota me kutsumme vaistoksi.

Gladys omasi suuren määrän naisellisia ominaisuuksia. Jotkut pitivät häntä kylmänä ja kovana, mutta heidän tuomionsa oli rikollisen väärä. Tuo hienosti pronssilta vivahtava, melkein itämaiselta vaikuttava iho, sysimusta tukka, suuret loistavat silmät, täyteläiset kauneina kaartuvat huulet — kaikki ne puhuivat lämmöstä ja hehkusta. Mutta minä tiesin varsin hyvin, että tähän asti en ollut osannut loihkia esiin näitä tunteita. Oli miten oli, joka tapauksessa tahdoin järkähtämättömästi saada ratkaistuksi tämän asian vielä tänään. Ei voisi kuitenkaan sattua mitään hänen kieltoansa pahempaa, ja oli parempi olla hyljätty kosija kuin hyväksytyt veli.

Niin pitkälle ajatukseni olivat ehtineet, että aioin juuri katkaista pitkän ja epämiellyttävän hiljaisuuden, kun kaksi tutkivaa tummaa silmää kääntyi minuun päin, ja niiden omistaja ravisti ylpeätä päätänsä, nuhtelevasti hymyillen.

"Minusta tuntuu ihan siltä, kuin te, Ned, aikoisitte kosia minua. Oi, älkää viitsikö! Näin on paljon hauskenempi!"

Minä siirsin tuolini lähemmäksi häntä.

"Kuinka voitte tietää, että minä aioin kosia teitä?" kysyin minä teeskentelemättömän hämmästyneenä.

"Kyllä nuo oireet aina tuntee! Mahtaneeko nainen milloinkaan valmistumattomana joutua tuohon tilanteeseen? Mutta, hyvä Ned, meidän ystävytemmehan on ollut niin todellista ja miellyttävää! Olisi väärin särkeä sitä. Eikö teidänkin mielestänne ole ihanaa, kun nuori mies ja nuori nainen voivat niin vapaasti seurustella keskenään kuin me?"

"Enpä tiedä, Gladys. Katsokaahan, minähän voin puhua yhtä vapaasti myös — asemapäällikön kanssa." En voi ymmärtää, kuinka tämä virkamies tuli sekoitetuksi asiaan, mutta niin nyt kerta kaikkiaan kävi, ja me nauroimme molemmat. "Sellainen suhde ei minua tyydytä. Minä tahdon kietoa

kätäni teidän ympärillenne, tuntee teidän päännne rintaani vasten ja — oi Gladys, minä tahdon —."

Hän oli hypähtänyt tuoliltaan huomattuaan, että minä aioin tekoina toteuttaa mielihaluni.

"Nyt te olette särkenyt kaiken, Ned", hän sanoi. "Ennenkuin tällaista sattuu, on kaikki niin vapaata ja luontevaa. Tämä oli todellakin ikävää. Kuinka nyt ette voinut hillitä itseänne?"

"Syy ei ole minun", väitin. "Luonto ja rakkaus ovat minua voimakkaammat."

"Ehkä on toista, jos molemmat rakastavat. Mutta minä en ole koskaan kokenut mitään sellaista."

"Mutta teidän täytyy, teidän, joka olette niin kaunis ja niin sielukas. Oi Gladys, te olette luotu rakkautta varten. Teidän täytyy rakastaa!"

"En voi muuta kuin odottaa, kunnes rakkaus tulee."

"Mutta miksi ette voi rakastaa minua, Gladys! Minun ulkomuotoniko tähden?"

Nyt hän vähän heltyi. Hän ojensi kätensä, hänen asentonsa oli ystävällinen ja miellyttävä, kun hän kumartui puoleeni — ja kohotti päätäni. Uneksuvasti hymyillen hän katseli kasvojani.

"Ei, syy ei ole se", sanoi hän viimein. "Te ette ole mikään itserakas poika, joten voin suoraan teille sanoa, että syy ei ole se. Se on syvemmällä."

"Luonteeniko?"

Hän nyökäytti päättäväisesti.

"Mitä voin tehdä sen parantamiseksi? Istukaa ja puhelkaamme. Ei, minä vakuutan, että pysyn tyynenä, kun te vaan istutte."

Hän katsoi minuun hämmästyneenä ja epäillen, joka paljon enemmän miellytti minua, kuin hänen avomielinen luottamuksensa. Miten alkuperäiseltä ja raa'alta tämä tuntuukaan, kun se pannaan paperille. Ja voihan olla, että tämä tunne on vain minun omituisuuksiani.

"No sanokaa nyt minulle, mitä minusta puuttuu?"

"Minä rakastan toista", hän sanoi.

Nyt oli minun vuoroni hypätä pystyyn tuoliltani.

"En ketään erikoisesti", hän selitti ja nauroi nähdessään kasvojeni ilmeen, "puhun vain ihanteesta. En ole koskaan tavannut sellaista miestä, jota tarkoitan."

"Kuvailekaa hänet minulle. Miltä hän näyttää?"

"Hän voisi olla jokseenkin teidän näköisenne."

"Miten rakastettavaa, että sanotte noin. No mitä avuja hänellä sitten on, joita minulta puuttuu? Sanokaa suoraan! Onko hän absolutisti, kasvisyöjä, ilmapurjehtija, teosofi, yli-ihminen — minä koetan tulla samanlaiseksi, Gladys, kun te vain sanotte, mikä teitä miellyttää."

Hän nauroi luonteeni venyväisyyttä.

"Ensiksikin", hän sanoi, "minä en usko, että minun ihanteeni puhuisi noin. Hän olisi ankarampi, jäykempi mies, eikä niin taipuvainen mukaantumaan ajattelemattoman tytön oikkuihin. Mutta ennen kaikkea hänen täytyy olla toimen mies, joka voi tehdä vaikutuksellista työtä ja joka uskaltaa pelkäämättä katsoa kuolemaa silmästä silmään suurten töitten ja harvinaisten kokemusten sankari. En koskaan voisi rakastaa sellaista miestä, joka ei olisi saavuttanut kuuluisuutta, sillä se heittäisi heijastuksensa minuunkin. Ajatelkaa Richard Burtonia! Lukiessani hänen vaimonsa kirjoittamaa elämäkertaa hänestä, ymmärsin niin hyvin hänen rakkautensa. Ja lady Stanley! Oletteko koskaan lukenut tuon kirjan viimeistä lukua, jonka hän on kirjoittanut miehestään? Kas, nuo ovat miehiä, joita nainen voi jumaloida koko sielustaan ja kuitenkin kasvaa rakkautensa perustalla — saaden osakseen maailman kunnioituksen ja kiitollisuuden siitä, että on voinut innostaa heitä tuollaisiin jaloihin urotöihin."

Hän oli niin kaunis innoissaan, että olin jo vähällä muut taa puheenaihetta. Maltoin kuitenkin mieleni ja jatkoin ajatustenvaihtoa.

"Emmehän kuitenkaan kaikki voi olla Stanley'ta tai Burtoneja", minä sanoin. "Sitäpaitsi eihän aina tarjoudu tilaisuuksia — minun kohdalleni ei ainakaan ole sattunut sellaista, Jospa kerran vain sattuisi,

niin kyllä minä koettaisin."

"Mutta meitähän ihan saartavat pelkät tilaisuudet. Ne miehet, joista minä puhun, luovat itse itsellensä tilaisuuden. Urotyöt ympäröivät meitä, odottaen sankariansa. Miesten velvollisuus on ne suorittaa, naisten palkita sellaiset miehet rakkaudellansa. Ajatelkaapa vain tuota nuorta ranskalaista, joka viime viikolla astui ilmalaivaansa. Tuuli aivan hirveästi, mutta koska oli ilmoitettu, että hänen ilmaannousunsa tapahtuisi juuri silloin, tahtoi hän välttämättömästi suorittaa sen. Tuuli kuljetti häntä tuhatviisisataa englanninpeninkulmaa kahdessakymmenessäneljässä tunnissa, ja hän laskeutui maahan kaukana sisä-Venäjäällä. Kas siinä vasta mies! Ajatelkaa sitä naista, jota hän rakasti, ja ajatelkaa kuinka toiset naiset mahtoivat kadehtia häntä! Sellaisesta miehestä minä pitäisin — että muut minua hänen tähtensä kadehtisivat."

"Minä olisin mielelläni tehnyt saman miellyttääkseni teitä."

"Mutta teidän ei pitäisi menetellä näin vain miellyttääksenne minua. Teidän täytyisi tehdä niin, koska ette voi muuta, koska tämä tuntuu teistä luonnollisimmalta — koska mies teissä vaatii oikeuksiansa, päästäkseen esiintymään sankarina. Te kerroitte, mainitakseni esimerkin, viime kuussa Viganissa tapahtuneesta räjähdyksestä. Ettekö olisi voinut myrkyllisestä kaasusta välittämättä laskeutua tuonne kivihiilikaivoksen syvyyteen auttamaan noita onnettomia?"

"Sen teinkin,"

"Mutta ettehän maininnut siitä mitään."

"Se ei ollut kerskaamisen arvoista."

"Sitä en tiennyt." Hän katsoi minuun vähän suurempaa mielenkiintoa osoittaen. "Se oli reipas teko."

"Minun oli pakko tehdä niin. Jos tahtoo antaa hyvän kuvauksen jostakin, täytyy olla silminnäkijänä."

"Mikä jokapäiväinen syy! Tapauksen runollisuus haihtuu jäljettömiin. Mutta olkoot menettelyenne syyt mitkä tahansa olen joka tapauksessa iloinen siitä, että olitte kaivoksessa." Hän ojensi minulle kätensä, mutta niin lempeän arvokkaasti, että minä ainoastaan kumarruin sitä suutelemaan. "Minä olen suuri hupakko tyttöhaaveineni. Mutta kuitenkin on tämä minussa jotain niin todellista, kuin osa itsestäni, etten voi olla toimimatta sen mukaisesti. Jos kerran menen naimisiin, tahdon saada kuuluisan miehen."

"Miksi ette sitten tee niin!" huudahdin minä. "Teidänlaisenne naiset sytyttävät miehen rohkeuden. Niin olette tehnyt minullekin. Antakaa minulle vain tilaisuus, ja saatte nähdä, että minä käytän sitä. Muuten olette oikeassa sanoessanne, että miehen täytyy itse hankkia itsellensä tilaisuuksia eikä odottaa kunnes niitä tarjoutuu. Ajatelkaa vain lordi Cliveä — tuota köyhää kauppapalvelijaa, joka valloitti Intian. Tuhat tulimmaista, kyllä minäkin vielä jotain saan aikaan maailmassa."

Tyttö nauroi minun irlantilaisen intoni äkillistä purkausta.

"Niin, mikäs teitä siitä estäisi", hän sanoi. "Teillä on kaikki, mitä mies voi toivoa itsellensä — nuoruus, terveys, voimaa, kasvatus ja tarmo. Äsken olin pahoillani siitä mitä puhuitte, nyt olen siitä äärettömän iloinen, koska se herättää teissä semmoisia ajatuksia."

"Ja jos minä —?"

Tunsin hänen sametinhienon kätensä huulillani.

"Ei sanaakaan enää, sir. Teidän olisi pitänyt jo puoli tuntia sitten olla toimistossanne täyttämässä velvollisuuksianne, mutta minulla ei ollut sydäntä muistuttaa teitä. Jonkun ajan kuluttua, voitettuanne itsellenne aseman maailmassa, voimme me palata asiaan."

Tässä syy, miksi minä tuona sumuisena marraskuun iltana juoksin Camberwell-raitiotievaunuun palavin sydämin ja vakaasti päättäneenä, että ei päivääkään saisi kulua minun etsimättä tehtävää, joka olisi rakastamani naisen arvoinen. Mutta kuka olisi osannut aavistaa, mihin uskomattoman merkillisiin vaiheisiin tämä urotöihin pyrkimys minut saattoi, ja mitä ihmeellisiä askeleita sainkaan ottaa, ennenkun pääsin sitä toteuttamaan.

Tällä esipuheella ei kai monen lukijan mielestä ole mitään tekemistä itse kertomuksen kanssa. Ilman sitä ei kuitenkaan olisi mitään kertomusta syntynyt. Vasta silloin kun mies lähtee maailmaan tietoisena siitä, että tilaisuuksia sankaritöihin on kaikkialla, ja valmiina käymään niihin käsiksi, vasta silloin hän uskaltaa irroittautua tähän asti tuntemastaan maailmasta lähteäkseen ihmeelliseen salaperäiseen hämäränmaahan, jossa suuret seikkailut ja suuri palkinto häntä odottavat. Näine mietteineni astuin minä *Daily Gazette*n toimitukseen, minä sanomalehden ehkä vähäpätöisin avustaja, lujin päätöksin antautua johonkin uhkarohkeaan tekoon, joka olisi minun Gladyni arvoinen. Oliko kovuutta vai

itsekkäisyyttä, että hän pyysi minua oman kunniansa tähden panemaan elämäni vaaranalaiseksi? Tuollaisia ajatuksia voi nousta keski-ikäisen miehen mieleen, mutta ei koskaan tulisen kaksikymmentäkolmevuotiaan, jonka rinnassa palaa ensi rakkauden tuli.

TOINEN LUKU

"Koettakaa onneanne professori Challengerin luona."

Minä olin aina paljon pitänyt Mc Ardlesta, tuosta vanhasta jöröstä, koukkuselkäisestä, punatukkaisesta uutistoimittajasta, ja minä toivon, että hän myös piti minusta. Beaumont oli tosin varsinainen toimituspäällikkö, mutta hän eli olympolaisen korkeutensa ohennetuissa ilmapiireissä, josta hän ei voinut erottaa mitään kansainvälisiä selkkauksia ja kabinettihajaannuksia vähäarvoisempia tapauksia. Toisinaan näimme me hänen ylhäisyytensä vetäytyvän kaikkein pyhimpäänsä tuijottavin katsein, henkensä leijaillessa yli Balkanin vuorten ja Persian lahden. Hän oli meille saavuttamattomissa. Mutta Mc Ardle oli hänen ensimmäinen adjutanttinsa ja hänet me kyllä tunsimme. Astuessani huoneeseen tuo vanha mies nyökäytti päätänsä ja työnsi silmälasit otsallensa.

"Kaikesta päättäen te hoidatte hyvin tehtävänne, mr Malone", sanoi hän ystävällisesti skotlantilaisella murteellaan.

Minä kiitin häntä.

"Kaivosräjähdyks oli hyvin kuvattu. Niin myös Southwarkin tulipalo. Teillä on kyky esittää asioita seikkaperäisesti. Mikä olikaan asianne?"

"Pyytäisin teidän apuanne,"

Hän näytti levottomalta ja vältti katsettani,

"Hm. Mistä on kysymys?"

"Luuletteko, sir, voivanne lähettää minut jollekin pitkälle matkalle sanomalehden laskuun? Koettaisin parhaani mukaan suorittaa tehtävän ja lähettää teille luotettavia tietoja."

"Minkälaista matkaa te tarkoitatte?"

"Mitä tahansa, kunhan siihen vain liittyy seikkailuja ja vaaroja. Minä vakuutan, että tekisin kaikkeni. Mitä vaikeampi tehtävä, sitä parempi minulle."

"Teitä näköjään haluttaa leikitellä hengellänne."

"Sanokaa mieluummin, että minä tahdon sen oikein käyttää."

"Rakas mr Malone, tuo kuulostaa hiukan liian tavottomalta. Pelkään, että varsinaisten retkikuntain aika on mennyt. Tulokset tuskin vastaavat enää kustannuksia, ja joka tapauksessa täytyisi tuollaisen tehtävän saajan omata tunnettu ja yleisen luottamuksen saavuttanut nimi. Suuret mustat aukko paikat kartalla alkavat jo olla täytetyt ja romantiikalla ei ole enää missään sijaa. Mutta odottakaahan!" ja hymy levisi hänen kasvoilleen, "Nuo kartan mustat pilkut toivat mieleeni erään ajatuksen. Mitähän, jos paljastaisimme erään petturin — nykyajan Münchhausenin — ja saattaisimme hänet naurunalaiseksi. Te voisitte näyttää yleisölle, mikä valehtelija hän on. Mitä arvelette? Eikö tämä huvittaisi teitä?"

"Minä suostun mihin tahansa — matkustan minne vain — ilman vastaväitteitä."

Mc Ardle istui muutaman hetken ajatuksiinsa vaipuneena.

"Minä tässä juuri aprikoin, voisitteko jotenkin päästä tuon miehen kanssa ystävälliseen sananvaihtoon", sanoi hän viimein. "Teillä näyttää olevan taito tulla ihmisten kanssa tuttavuussuhteisiin. Olen itse kokenut sen."

"Te olette aivan liian hyvä, sir."

"Miksi ette koettaisi onneanne professori Challengerin suhteen, hänen, joka asuu Enmore Parkissa?"

Taisin näyttää hieman hämmästyneeltä.

"Challenger", huudahdin minä. "Professori Challenger, tuo kuuluisa zoologi? Eikö juuri hän halkaissut tuon *Daily Telegraf*'issa työskennelleen Blundellin pääkallon?"

Toimittaja hymyili tuikeasti.

"Välitättkö te sellaisesta? Sanoittehan haluavanne seikkailuja."

"Niinpä kyllä, mutta jonkun todellisen tehtävän yhteydessä, sir."

"Sepä se onkin. Minä vakuutan, että hän ei ole aina niin väkivaltainen. Blundell ehkä osui hänen luoksensa onnettomana hetkenä, tai sitten ei osannut oikein suhtautua häneen. Ehkä teitä paremmin onnestaisi. Tehtävä olisi erikoisesti teille sopiva, ja *Daily Gazette* kyllä julkaisisi tulokset."

"Minä en todentotta tiedä hänestä mitään. Minä muistin hänet vain siitä, että hän löi Blundellia."

"Minulla on muutamia muistiinpanoja, jotka voivat hyödyttää teitä, mr Malone, Olen jonkun aikaa pitänyt silmällä professoria," Hän otti laatikosta erään paperin. "Tässä on hänen ansioluettelonsa. Se on aivan lyhyt.

"Challenger, George Edvard, *Syntynyt* Largsissa, N. B, 1863, Opiskellut Largsin alkeisopistossa ja Edinburgin yliopistossa — British Museumin assistentti 1892. Vertailevan antropologian osasto-amanuenssi 1893. Erosi samana vuonna kiihkeän riidan jälkeen. Saanut mitalin zoologisten tutkimustensa tunnustukseksi. Ulkomaalaisten seurojen jäsen' — niin, siinä oli kahden tuuman pituinen hienolla käsialalla kirjoitettu luettelo — 'Société Beige, American Academy of Sciences, La Plata', y.m., y.m. *Julkaisut*: 'Muutamia huomioita erilaisista kalmukkipääkallomuodoista'; 'Vertebraattien evolutionsin pääpiirteet' ja joukko kirjoitelmia, m.m. 'Weismannismin pääerehdykset', joka aiheutti vilkkaan kiistan Wienin zoologisessa kongressissa. *Huvitukset*: 'Kävelyjä ulkoilmassa ja alppimatkoja'. Osoite: Enmore Park, Kensington, W.'

"Kas tässä. Ottakaa tämä. Muuta työtä ei minulla ole teille täksi illaksi."

Pistin paperilapun kukkarooni.

"Vielä yksi sana, sir", sanoin minä huomattessani, että vastassani oli kalju pää, eikä enää punainen naama. "En ole oikein selvillä, minkätähden minun pitäisi etsiä tuota herraa. Mitä hän on tehnyt?" Kasvot kääntyivät taas minuun päin. "Hän teki ilman seuraajia toissa vuonna tutkimusmatkan Etelä-Ameriikkaan ja palasi sieltä viime vuonna. Epäilemättä hän kävi Etelä-Ameriikassa, mutta kieltäytyy sanomasta, millä tämän maanosan kolkalla. Ensin hän hämäräperäisesti selosteli seikkailujaan, mutta kun hänen juttujansa alettiin pitää tekaistuina, vetäytyi hän kuin etana kuoreensa. Jotakin eriskummallista hän on kokenut, tai sitten hän on suurvalehtelija, mikä onkin luultavinta. Hänellä oli matkassaan muutamia pilaantuneita valokuvia, joita väitettiin väärennetyiksi. Hän on niin kiukustunut, että hän solvaa jokaista, joka vain yrittää tehdä hänelle kysymyksiäkään, ja heittää herrat sanomalehdenkertojat ulos ovesta. Minun mielipiteeni mukaan hän on murhaamiskiihkoisen raivopää, joka esiintyy tieteellisen naamarin suojassa. Sellainen hän on, mr Malone. Menkää hänen luoksensa koettamaan, mitä saisitte hänestä heltiämään. Te olette kyllin suuri pitääksenne puolianne. Olkaa aivan huoleton, tunnethan lain työnantajan vastuuvollisuudesta."

Tuo punahko naama vaihtui vielä kerran kaljuksi päälakeksi, jota punertavat untuvat ympäröivät. Vastaanotto oli päättynyt.

Minä menin Savagen klubille, mutta sensijaan, että olisin mennyt sisään, nojauduin minä Adelphi-terassin kaidetta vastaan ja seisoin kauan katsellen ruskeaa öljyistä virtaa. Minä ajattelen aina terveimmin ja selvimmin ulkoilmassa. Otin esiin professori Challengerin ansioluettelon ja tutkin sitä sähkölampun valossa. Ja silloin sain oivan päähänpiston. Sanomalehtimiehenä minä kaiken kuulemani perustalla olin tullut vakuutetuksi siitä, että oli mahdotonta päästä puheisiin tuon tuitupäisen professorin kanssa. Mutta nuo elämäkerrallisessa luettelossa kahdesti mainitut riidat viittasivat selvästi siihen, että hän oli tieteellinen kiihkoilija. Eiköhän tuossa olisi suojaton kohta, johon voisin iskeä? Ainakin tahdon koettaa.

Astuin klubiin. Kello oli yksitoista ja suuri huone oli vasta puolillaan koska suurin ihmistulva ei ollut vielä alkanut. Katseeni osui heti pitkään, laihaan, luisevaan mieheen, joka istui nojatuolissa lieden luona. Hän kääntyi samassa kun minä vedin tuolini hänen viereensä. Hän oli tällä hetkellä paras neuvonantaja — Tarp Henry, *Naturen* toimittaja, kuiva kuikelo, joka uhkui pelkkää hyväntahtoisuutta tuntemiansa henkilöitä kohtaan. Kävin heti asiaan käsiksi. "Mitä tiedätte professori Challengerista", minä kysyin.

"Challenger?" Hän rypisti otsaansa tieteellisen paheksuvasti.

"Challengerhan esitti noita mahdottomia etelä-ameriikkalaisia taruja."

"Mitä taruja?"

"Oh, jotain sekasotkua eriskummallisista eläimistä, joita hän muka oli nähnyt. Luulen hänen myöhemmin peruuttaneen lausuntonsa. Ainakin hän nykyään kokonaan vaikenee. Reuters sai haastatelluksi häntä, mutta siitä nousi sellainen mylläkkä, että professori huomasi parhaaksi peräytyä. Sangen häpeällinen juttu! Muutamat olivat kyllä taipuvaisia ottamaan hänet toden kannalta, mutta heitä hän nolasi."

"Kuinka niin?"

"Hänen töykeytensä ja raakuutensa on ihan uskomaton. Ajatelkaahan esimerkiksi tuota Zoloogisen laitoksen ukko Wadley-raukkaa. Wadley kirjoitti hänelle: 'Zoloogisen laitoksen puheenjohtaja tervehtii professori Challengeria ja pyytää lausua, että hänelle ja laitokselle olisi mitä suurin kunnia, jos professori Challenger suosiollisesti saapuisi ensi kokoukseen,' Vastausta ei voi painattaa."

"Voiko tämä olla mahdollista?"

"Lievennettynä kuuluisi se jotenkin näin: 'Professori Challenger tervehtii Zoloogisen laitoksen puheenjohtajaa ja pyytää lausua, että puheenjohtajan on paras mennä hornan kattilaan.'"

"Olipa se paksua!"

"Niin kai sanoi myöskin ukko Wadley. Minä muistan hänen kokouksessa esittämänsä valitusvirren. Se alkoi näin: 'Viisikymmentävuotinen kokemukseni ja seurusteluni tieteellisissä piireissä —.' Tapaus lannisti todellakin tuota vanhusta."

"Tiedättekö mitään muuta Challengerista?"

"Minähän olen bakteriologi. Minä elän yhdeksänsataa kertaa suurentavassa mikroskoopissa, enkä suuresti välitä sellaisesta, mitä näen paljain silmin. Minä olen tietämisen rajamaitten asukas enkä ole omilla tulillani, kun jätettyäni tutkijakammioni joudun kosketuksiin teidän suurten ja kömpelöitten olentojenne kanssa. Minun oma toimialani on siinä määrin erillinen, etten joudu penkomaan skandaaleja, yhtäkaikki liikkuessani tieteellisissä piireissä olen kuullut yhtä ja toista Challengerista, sillä onhan hän mies, josta ei voi pysyä tietämättömänä. Hän on loistavan nerokas — tarmoa ja elinvoimaa uhkuva, mutta riidanhaluinen ja vastenmielinen tiedemiespukari — ja kaikki arkailu on hänelle vierasta. Hän on jopa valmistanut muutamia väärennettyjä valokuvia, niillä muka todistaakseen etelä-ameriikkalaisten kaskujensa todenperäisyyttä."

"Te sanoitte häntä pukariksi. Minkä asian puolesta hän kiihkoilee?"

"Niitä on tuhansia — viimeinen koskee Weissmannia ja kehitysoppia. Hän taisi esiintyä kauhealla tavalla tämän kysymyksen Wienissä ollessa keskustelunalaisena."

"Ettekö voi tarkemmin selostaa jupakkaa?"

"En tänä hetkenä. Mutta pöytäkirjasta on olemassa käännös. Meillä on se toimistossa. Haluatteko tulla sinne kanssani?"

"Mitä kernaimmin. Minun täytyy haastatella miestä ja tarvitsen johtolankaa päästäkseni häneen käsiksi. Seuraan teitä, ellei ole liian myöhäistä."

* * * * *

Puolen tunnin päästä minä istuin sanomalehden toimistossa paksu nidos edessäni. Se oli avattu "Weissman contra Darwin"-käsittelyn kohdalta ja nimikirjoitus kuului: "Voimakas vastalause Wienissä. Kiihkeitä mielipiteenilmaisuja." Koska tieteellinen kasvatukseni oli melkoisen laiminlyöty, en kyennyt saamaan selkoa kiistanalaisesta kysymyksestä kokonaisuudessaan, mutta kaikesta huomasin, että englantilainen professori oli huiminut oikealle ja vasemmalle ja ankarasti suuttanut mannermaalaiset virkaveljensä. "Vastalauseita", "kova melu" ja "yleinen vetoaminen puheenjohtajaan" olivat ensimmäiset kursivoidut sanat, joihin katseeni kiintyi. Minun puolestani olisi selostus voinut olla vaikka kiinankieltä, sillä en ymmärtänyt siitä juuri mitään.

"Voisitteko te kääntää minulle sen", sanoin minä, koettaen hellyttää ystäväni mieltä. "Sehän on käännetty."

"Siinä tapauksessa minun ehkä pitäisi koettaa ottaa pohti alkuperäisestä."

"Niin, tämä on kyllä vaikeatajuista maallikolle."

"Saisinpa tästä irti edes yhden ainoan ajatuksen, joka olisi minulle inhimillisesti täysin tajuttava, olisi

kaikki hyvin. No, tässä kai on jotain, joka sopii. Luulen sen osapuilleen ymmärtävänikin. Minä kirjoitan sen muistiin. Tämä on oleva liittymiskohta, josta pääsen tuon kauhean professorin yhteyteen."

"Voinko auttaa teitä millään tavalla?"

"Kyllä, minä aion kirjoittaa hänelle, nähkääs, Jos saisin kirjoittaa kirjeen täällä ja käyttää teidän osoitetanne, vaikuttaisi tämä edullisesti."

"Mutta silloinhan mies tulee tänne, nostaa metelin ja lyö rikki huonekalut."

"Tuskin sentään. Näytän teille kirjeen. Vakuutan, etten aio ärsyttää häntä."

"No, tuossa on tuoli ja kirjoituspöytä. Täällä on paperia. Minä haluan kuitenkin tarkastaa kirjelmäni, ennenkun sen lähetätte."

Se vaati hetken työn, mutta sen valmistuttua olin hyvilläni. Se ei tuntunut lainkaan hullummalta. Hieman salaa ylpeillen luin sen kriittiselle bakteriologille.

"Hyvä professori Challenger!" niin se alkoi.

"Niin vähäpätöinen kuin lienenkin, olen innokkaasti harrastanut luonnon tutkimista, ja näin ollen aina tuntenut suurta mielenkiintoa teidän spekulatsioneihinne Darwinin ja Weissmanin mielipiteitten eroavaisuuksista. Aivan äskettäin sain tilaisuuden muistojeni virkistämiseen lukiessani uudelleen —"

"Mikä julkea valehtelija", mutisi Tarp Henry.

"— lukiessani uudelleen teidän Wienissä pitämäne erinomaisen esitelmän. Tuo ihailtavan selvänäköinen esitys on mielestäni koko kysymyksen viimeinen sana. Kuitenkin siinä on muuan näin kuuluva lause:

"Minä vastustan jyrkästi tuota sietämätöntä ja aivan dogmaattista väitettä, että jokainen *olento* erikseen on historiallisen rakenteensa ja sukupolvien aikana tapahtuneen hitaan kehityksensä tähden mikrokosmos!' — Ettekö tahtoisivat tulevien tutkimusten tähden tarkemmin määritellä tuota lausetta? Eikö se ole hiukan liian jyrkkä? Teidän suostumuksellanne pyytäisin saada keskustella kanssanne, sillä kysymys on minulle hyvin mielenkiintoinen, ja minulla on yhtä ja toista sanottavaa, jota en voi kyllin selvästi kehittää muuten kuin henkilökohtaisesti keskustellen. Teidän luvallanne toivon saada kunnian käydä luonanne ylihuomenna — keskiviikkona — kello yksitoista aamupäivällä.

Kohteliaimmin on minulla kunnia piirtää

Teidän nöyrä palvelijanne
Edward D. Malone."

"Kelpaako se?" kysyin riemuiten.

"Kyllä, jos omatuntonne sallii —"

"Se ei ole minua vielä koskaan pettänyt."

"Mutta mitä aiotte nyt tehdä."

"Mennä sinne. Kun olen onnellisesti päässyt hänen huoneeseensa, niin löydän kai jonkun pakotien. Voin tarvittaessa käyttää vaikkapa tunnustustakin apukeinonani. Jos hän on urheilija, voisi tämä viehättää hänen vaistojansa."

"Mikä pähänpisto! Luulen että tuollainen hyvin vähän häntä viehättää. Teidän on paras pukeutua rengaspaitaan tai ameriikkalaiseen jalkapallopukuun. Mutta nyt hyvästi. Vastaus odottaa teitä täällä keskiviikko-aamuna, jos hän nim. alentuu teille vastaamaan. Hän on kiivas, vaarallinen, taistelunhaluinen mies; kaikki, jotka joutuvat hänen kanssaan tekemisiin, vihaavat häntä, ja ylioppilaat pitävät häntä pilkkanaan mikäli uskaltavat. Teille olisi ehkä parasta, jos ette koskaan olisi saanut kuulla hänestä mitään."

KOLMAS LUKU

"Hän on kerrassaan mahdoton henkilö."

Ystäväni pelko tai toivo — kumpi lie — ei täytynyt. Tullessani hänen luoksensa keskiviikko-aamuna oli siellä West Kensingtonin postileimalla varustettu kirje, jonka kuoreen oli kirjoitettu minun nimeni piikkilanka-aitaa ilmeisesti muistuttavalla käsialalla. Sisällys kuului näin:

"Enmore Park, V.

Sir! Olen vastaanottanut teidän kirjeenne, jossa te väitätte hyväksyvänne minun mielipiteeni, vaikka teidän tai jonkun muun hyväksyminen ei vähääkään vaikuta asiaan. Te olette häikäilemättömästi käyttänyt sanaa 'spekulatsioni' puhuessanne minun darvinismia koskevista lausunnoistani. Tahdon huomauttaa teille, että tuo sana on aivan sopimaton sellaisia asioita käsiteltäessä. Muuten sain sen käsityksen, että te olette enemmän tietämätön ja malttamaton kuin ilkeä, ja sen vuoksi unohdan koko tuon puolen asiasta. Te siteeraatte irrallisen lauseen esityksestäni, ettekä näytä sitä oikein tajuavan. Olisin luullut, että jokainen inhimillisellä älyllä varustettu indiviidi olisi voinut ymmärtää tuon asian, mutta jos se sittenkin kaipaa selvitystä, niin minä suvaitsen todellakin ottaa teidät vastaan määrätyllä tunnilla, vaikka vieraat ja vierailut ovat minulle mitä suurimmassa määrin vastenmielisiä. Sen teidän arvelunne johdosta taas, että minä tarkemmin selostaisin teille mielipidettäni, ilmoitan teille, että ei ole tapanani tehdä sitä kypsyneen vakaumukseni perustalla antamani tarkasti mietityn lausunnon jälkeen. Tullessanne olkaa hyvä ja näyttäkää tämän kirjeen kuori palvelijalleni Austinille. Häntä on nimittäin käsketty kaikin voimin varjelemaan minua tungettelevaisilta konnilta, jotka kutsuvat itseään sanomalehtimiehiksi!

Kunnioittaen

George Edward Challenger."

Näin kuuluva oli kirje, jonka luin ääneen Tarp Henrylle, kun tämä oli tullut aikaisin konttoriin kuullakseen minun uhkayritykseni tulokset. Hän sanoi vain: "Luulen, että on olemassa joku uusi voide, nimeltään cuticura tai joku sentapainen, joka taitaa olla parempi kuin arnicatinktuuri." Muutamilla ihmisillä on aivan omat käsityksensä huumorista.

Saadessani kirjeen oli kello jo lähes puoli yksitoista, mutta — kiitos hyvän taksametriauton — olin ajoissa perillä. Suurenmoinen pylväskäytävä ja ikkunoissa riippuvat paksut uutimet todistivat, että tuo kauhistuttava professori oli rikas mies. Oven avasi kummallinen, tummahko, kuivahko epämääräisen ikäinen olento, jolla oli yllään tumma nuttu ja ruskeat nahkasäärystimet. Päättelin itsekseni, että hän oli autonkuljettaja, joka oli täyttänyt yhtä mittaa muuttelevien tallimestarien paikan. Hän mittaili minua vaaleansinisillä silmillään kiireestä kantapäähän.

"Odotettuko?" hän kysyi.

"Sopimuksen mukaan."

"Onko teillä kirje mukananne?"

Näytin kirjeenkuorta.

"Hyvä." Hän tuntui hyvin harvasanaiselta. Seurasin häntä läpi käytävän, mutta äkkiä astui minua vastaan pieni nainen, tullessa luultavasti — ruokasalin ovesta. Hän oli säteilevän vilkas, tummasilmäinen pieni rouva, näöltään enemmän ranskatar kuin englantilainen.

"Vain silmänräpäys", hän sanoi. "Te saatte odottaa, Austin. Astukaa tähän huoneeseen, sir. Saanko kysyä, oletteko ennen tavannut miestäni?"

"En, rouva, minulla ei ole ollut kunniaa tavata häntä ennen."

"Silloin pyydän hänen puolestaan jo edeltäkäsini anteeksi. Minun täytyy sanoa teille, että hän on mahdoton, kerrassaan mahdoton henkilö. Kun tiedätte asian ennakolta, on teidän helpompi antaa hänelle anteeksi."

"Olette hyvin hienotunteinen, rouva."

"Kiiruhtakaa huoneesta, jos hän sattuisi suuttumaan. Älkää jääkö kauaksi aikaa puhelemaan hänen kanssaan. Muutamat ihmiset ovat siten joutuneet suuriin ikävyyksiin. Voi syntyä julkinen skandaali, ja minä ja me muut saamme paljon kärsiä. Ettehän vain aio puhua Etelä-Ameriikasta hänen kanssaan?"

En voinut naiselle valehdella.

"Varjelkoon meitä taivas! Se aine on kaikista vaarallisin. Te ette varmasti usko sanaakaan hänen puheistaan — enkä minä sitä lainkaan ihmettele. Mutta älkää sanoko sitä hänelle, hän raivostuu. Olkaa uskovinanne häntä, niin pääsette ehkä koko jutusta ilman vastenmielisyyksiä. Muistakaa, että hän uskoo itse kaikki. Siihen voitte luottaa. Rehellisempää miestä ei ole koskaan elänyt. Nyt te ette saa viipyä täällä kauempaa, muuten alkaa hän vetää vääriä johtopäätöksiä. Jos hän näyttäytyisi vaaralliseksi hyvin vaaralliseksi — niin soittakaa kelloa ja pitäkää häntä loitolla itsestänne siksi kun minä tulen. Hänen pahimmillaankin ollessaan saan minä hänet tavallisesti taipumaan."

Näin rohkaisevasti puhuttuaan jätti hän minut tuon hiljaisen Austinin haltuun, joka meidän lyhyen keskustelumme aikana oli odottanut jäykkänä kuin pronssiin valettu kuva, ja niin vietiin minut käytävän toiseen päähän asti. Koputin ovelle, eläimen lyhyt mylvähdys huoneesta, ja minä olin kahden kesken professorin kanssa.

Hän istui kääntyvässä tuolissa suuren kirjoja, karttoja ja piirustuksia täynnä olevan pöydän takana. Astuessani huoneeseen pyöritti hän tuolia nähdäkseen minut. Hänet nähdessäni henkeni salpautui kurkkuun. Olin kyllä valmistautunut kohtaamaan jotakin tavatonta, mutta en ollut osannut edes kuvitella noin valtavan suurenmoista persoonallisuutta. Täytyi hämmästyä hänen rajatonta suuruuttaan — suuruuttaan ja valtavasti vaikuttavaa olentoaan. Pää oli ääretön — suurin mitä koskaan olen ihmisellä nähnyt. Olen vakuutettu siitä, että jos olisin rohjennut asettaa päähäni hänen silinterihattunsa, olisi se pudonnut korvilleni ja ehkä pysähtynyt vasta olkapäälleni. Hänen kasvonsa ja partansa toivat mieleen jonkin assyrialaisen eläimen. Kasvot olivat punaiset, parta aivan siniseen vivahtavan musta, joka puolelta yhtä leveältä leikattu, niin että se aaltoillen peitti rinnan. Hiukset olivat omituisesti vedetyt pitkäksi mutkaksi suuren otsan yli. Silmät loistivat siniharmaina pensasmaisten mustien kulmakarvojen alla — ne olivat hyvin kirkkaat, hyvin arvostelevaiset ja hyvin käskevät. Pöydän takaa voi vielä nähdä tavattoman leveät hartiat ja tynnyrimäisen pyöreän rinnan. Sen lisäksi näkyivät muodottoman suuret, mustain karvain peittämät kädet. Tämä näky sekä ärjyvä, jylisevä ääni olivat ensimmäiset vaikutelmani kuuluisasta professori Challengerista.

"No?" sanoi hän ylimielisesti minuun vilkaisten. "Mistä on kysymys?"

Minun täytyi jatkaa petostani vielä ainakin jonkun aikaa, muuten olisi vierailu heti loppunut.

"Te olette ystävällisesti sallinut minun tulla luoksenne tähän aikaan", sanoin nöyrästi ja osoitin kirjeenkuorta.

Hän levitti kirjoituspöydällä olleen kirjeeni eteensä levälleen.

"Jaha, te olette siis tuo nuori mies, joka ei ymmärrä äidinkieltään, eikö niin? Ellen erehdy, olette te sentään hyväntahtoisesti hyväksynyt minun loppupäätelmäni?"

"Täydellisesti, sir, täydellisesti!" Puhuin vahvasti korostaen sanojani.

"Tietysti, tietysti! Se lujittaa asemaani huomattavasti, vai kuinka? Teidän ikänne ja ulkomuotonne lisäävät apunne vaikutusta. Te olette todellakin parempi kuin tuo wieniläinen sikalauma, jonka röhkiminen ei kuitenkaan vaikuttanut loukkaavammalta kuin jonkun brittiläisenkään sian." Hän mulkoili minuun aivan kuin minä sinä hetkenä olisin todellakin edustanut tuota eläinlajia.

"Millaista röyhkeyttä olettekaan saanut kokea."

"Vakuutan, että voin kyllä itse puolustautua ja että en millään ehdolla kaipaa teidän myötätuntoanne. Antakaa minun olla yksinäni, sir, oman varman selkänojani varassa. Niin tuntee G.E.C. itsensä onnelliseksi. Hyvä on, sir, koettakaamme parhaamme mukaan lyhentää tätä vierailua, joka teille tuskin on mieluinen ja minulle sanomattoman ikävä. Olette ilmoittanut minulle, että tahdotte tehdä muutamia muistutuksia väitelmässäni mainittujen vaatimusteni johdosta."

Hänen raaka suorasukaisuutensa, jolla hän kävi asioihin käsiksi, esti kaikki pakokeinot. Minun täytyi näytellä osaani eteenpäin ja odottaa parempaa tilaisuutta. Asia oli ennakolta ajateltuna näyttänyt kovin yksinkertaiselta. Eiköpähän irlantilainen kekseliäisyyteni auttaisi minua nyt, kun sitä niin tärkeästi tarvitsin. Hän tähtäsi minuun terävät, teräksenharmaat silmänsä. "Antakaa kuulua, antakaa kuulua", ärjyi hän.

"Minä olen nuori ja kokematon", sanoin typerästi hymyillen, "tuskin muuta kuin harras totuudenetsijä. Minusta tuntui kuitenkin, että te olitte hiukan liian ankara Weismannia kohtaan tässä kysymyksessä. Eivätkö myöhemmin ilmenneet tosiseikat ole pyrkineet — vahvistamaan hänen asemaansa?"

"Mitkä tosiseikat?" Hän puhui onnettomuutta ennustavan tyyneesti.

"No niin, tiedän kyllä, että ne eivät ole mitään *varsinaisia* tosiseikkoja. Minä tarkoitin vain tuota uutta ajatussuuntaa ja yleistä tieteellistä käsitystä, jos niin saan ajatukseni ilmaista."

"Otaksun että tiedätte", hän sanoi ja alkoi kohta kohdalta kehitellä lauseitaan, "että pääkallo indeksinä on pysyväinen tekijä?"

"Luonnollisesti", minä sanoin.

"Ja että telegonia vielä on *sub judice*."

"Epäilemättä,"

"Ja että protoplasma on jotakin muuta kuin partenogenetinen muna?"

"Varmasti on asia niin!" huudahdin minä rehennellen röyhkeydelläni.

"Mutta mitä se todistaa?" kysyi hän lempeällä mielitelevällä äänellä,

"Niin, sanokaa se", mutisin minä. "Mitä se todistaa?"

"Sanonko sen teille?" kysyi hän lempeästi. "Oi tehkää niin!"

"Niin, se todistaa", ärjyi hän ja nyt puhkesi vihdoin raivomyrsky, "se todistaa, että te olette koko Lontoon pahin petturi — alhainen ryömivä mato, jossa on yhtä vähän tieteellisyyttä kuin ihmisyyttä."

Leimuava viha katseessaan oli hän hypähtänyt tuoliltansa. Tänä jännityksen hetkenä en voinut kuitenkaan olla hämmästyttämättä huomattessani, että hän oli lyhytkasvuinen, joten hänen päänsä ulottui tuskin olkapäihini. Hän oli kokoonpuristunut Herkules, jonka suunnaton elinvoima oli osittunut leveydeksi, vahvuudeksi ja älyllisyydeksi.

"Sekasotkua!" huusi hän tukien sormillaan pöytään ja nyökytti päätään. "Tieteellistä sekasotkua olen teille puhunut, sir. Luulitteko viekkauksella voittavanne minut te, tuollainen lättäpää? Te luulette kelpaavanne joka paikkaan, te kirotut kynäsankarit — eikö niin? Te varmaan luulette, että teidän kiitoksenne voi nostaa miehen, ja teidän moitteenne kaataa hänet. Meidän kaikkien täytyy kumartaa teille ja koettaa saada teiltä suosiollinen arvostelu, eikö totta? Toista täytyy auttaa oikeille jäljille, toinen saa kuulla kunniansa. Kiistelevät syöpäläiset, kyllä minä teidät tunnen. Te ette tiedä, missä teidän paikkanne on. Oli aika, jolloin teidän korvanne leikattiin. Nyt te olette kokonaan kadottaneet tiedon verrannollisuudesta. Ilmaan puhallettuja kaasuilmapalloja! Mutta näytän teille teidän oikean paikkanne. Niin, sir, G.E. Challengeria te ette nöyryytä. Vielä on yksi, joka on teidän herranne. Teitä varoitettiin, mutta kun te kuitenkin tulitte, teitte sen omalla vastuullanne. Maksakaa lunnaat, hyvä sir Malone, minä vaadin lunnaita. Te olette antautunut vaaralliseen leikkiin ja minä melkein uskon, että te olette sen menettäneet."

"Kuulkaahan, sir", sanoin peräytyen ovea kohti ja avaten sen, "voitte olla kuinka hävytön tahansa. Mutta kaikella on rajansa. Te ette saa koskea minuun."

"Enkö saa?" Hän lähestyi hitaasti ja kummallisen uhmailevalla tavalla, mutta sitten pysähtyi hän ja pisti kätensä lyhyen takkinsa taskuihin. "Minä olen muutamia teidänlaisianne heittänyt ovesta pihalle. Te olette neljäs tai viides. Te maksatte minulle keskimäärin kolme puntaa kappale. Kallista mutta aivan välttämätöntä. Miksei teille voisi käydä samalla tavalla kuin teidän veljillenne. Pelkään että niin tulee käymään!" Ja nyt alkoi hän taas astua hiipien ja kannat ulospäin kuin tanssimestarilla. Olisin tietysti voinut rynnätä ovelle, mutta se olisi ollut liian häpeällistä. Sitäpaitsi minä aloin myöskin jo harmistua. Ensin olin tietysti syyllinen, mutta miehen uhkaukset muuttivat aseman, niin että oikeus tuli minun puolelleni.

"Olkaa hyvä, älkää koskeko minuun, sir. Sitä en kärsi."

"Varjelkoon!" Hänen mustat viiksensä kohosivat ja valkea hammasluu tuli näkyviin hänen uhkamielisesti hymyillessään. "Ettekö todellakaan kärsi sitä?"

"Älkää olko lapsellinen, professori!" huusin minä. "Kuinka teidän siinä kävisi? Painan viisitoista stonea, minulla on raudankovat lihakset ja harjoitan ruumistani joka lauantai urheilukilpailuissa. Minä en ole —"

Juuri silloin hyökkäsi hän kimppuuni. Oli onni, että olin avannut oven, muutoin olisimme menneet suorin main sen läpi. Me pyöriskelimme halki käytävän. Matkalla saimme tuolin mukaamme ja se seurasi meitä kadulle asti. Suuni oli täynnä hänen partaansa, käsivartemme olimme kietoneet toistemme ympärille, ruumiimme olivat kiinni toisissaan, ja tuo kirottu tuoli tunkihe jalkansa meidän ympärillemme. Aina valpas Austin oli työntänyt hallin oven auki. Me syöksyimme takaperin

kuperkeikkaa ulkoportaiden eteen asti. Olen nähnyt jossakin akrobaattiesityksessä Mac-veljesten tekemän tuollaisia temppuja, mutta kyllä varmaan tarvitaan harjoitusta ennenkuin voi niistä suoriutua itseään telomatta. Tuoli meni säpäleiksi ennenkuin olimme alhaalla, ja me itse erosimme toisistamme vasta katuojassa. Siellä pääsi hän jaloilleen ja puhisi kuin hengenahdistuksessa.

"Oletteko saanut kylliksenne?" läähätti hän.

"Te kirottu riitapukari!" huusin minä ja koetin tointua.

Me olisimme jatkaneet ottelua, sillä hänessä paloi taisteluhalu, mutta kaikeksi onneksi pelasti minut eräs vastenmielinen seikka. Poliisiviranomainen seiso vieressämme muistikirja kädessään.

"Mitä tämä on? Teidän sopisi hävetä", sanoi konstaapeli. Ne olivat järkevimmät Enmore Parkissa kuulemani sanat. "No", sanoi hän minuun kääntyneenä, "mitä täällä on tapahtunut?"

"Tuo mies hyökkäsi kimppuuni", sanoin minä.

"Hyökkäsittekö hänen kimppuunsa?"

Professori hengitti syvään, mutta ei sanonut mitään.

"Eikä tämä tapahdu ensi kertaa", sanoi konstaapeli päätään ravistaen, "Te saitte viime kuussa samasta syystä ikävyyksiä. Nyt on tuolla nuorella miehellä sinelmä silmän luona. Syytättekö häntä, sir?"

Minä hellyin.

"En", sanoin minä, "sitä en tee."

"Miksette?" sanoi konstaapeli.

"Syy oli minun. Minä tuppauuin hänen seuraansa. Hän varoitti minua."

Konstaapeli pisti muistikirjan kiinni.

"Jättäkää tuollaiset esiintymiset", sanoi hän. "Kas niin, menkää eteenpäin, eteenpäin!" Viimeiset sanat lausuttiin teurastajapojalle, palvelustytölle ja joillekuille muille toimetomille vetelehtijöille, joita oli kokoontunut meidän ympärillemme. Hän käydä tömistä katua eteenpäin vieden tuota pientä joukkoa edellään. Professori katsoi minuun ja hänen katseessaan oli jotakin veitikkamaista.

"Tulkaa huoneeseen!" sanoi hän. "En ole vielä kaikkea selvittänyt teidän kanssanne."

Tuo kuulosti melko tuikealta, mutta kuinka olikaan, seurasin häntä. Palvelija Austin, joka koko ajan oli seissyt kuin puusta veistettynä, sulki portin meidän jälkeemme.

NELJÄS LUKU

"Lyhyesti sanottuna maailman suurin eläin."

Tuskin oli ovi sulkeutunut, kun mrs Challenger syöksi ruokasalista. Tuo pikku nainen oli kovin kuohuksissaan. Hän asettui miehensä tielle, kuten mieletön kananpoika asettuu verikoiran eteen. Hän oli nähtävästi nähnyt minun jättävän huoneen, mutta ei ollut huomannut minun palaavan.

"Sinä olet peto, George!" huusi hän. "Sinä olet loukannut tuota kunnan nuorukaista," Professori näytti peukalollaan olkansa yli minua. "Tuossa hän on takanani, terveenä ja reippaana." Rouva joutui hämilleen ja olipa syytäkin. "Anteeksi, mutta en nähnyt teitä."

"Minä vakuutan, rouva, että ei ole mitään vaaraa."

"Hän on lyönyt silmääänne. Voi George, sellainen raakalainen sinä olet! Yhä uusia skandaaleja. Kaikki ihmiset inhoavat ja pilkkaavat sinua. Nyt on minun kärsivällisyyteni lopussa. Tämä tapaus on pahin kaikista edellisistä."

"Älä juorua perheasioita maailmalle!"

"Tämä ei ole enää mikään salaisuus", huudahti hän. "Etkö sinä usko, että koko tienoo, koko Lontoo

siinä määrin —, Menkää tiehenne, Austin, emme tarvitse teiltä nyt mitään. Etkö sinä usko, että kaikki ihmiset juoruavat; sinusta. Ajattele arvoasi, sinä, jonka pitäisi olla tuhansien ihmisten kunnioittama, suuren yliopiston rector magnificus! Ajattele toki arvoasi, George!"

"Kuinka on laitasi, suloinen ystäväni?"

"Sinä koettelet liiaksi minun kärsivällisyyttäni. Hirviö — keho, lörpöttelevä karhu — sellaiseksi sinä olet tullut."

"Ole nyt kiltti, Jessie."

"Karjuva, hoilaava riitapukari."

"Jo riittää! Nyt rangaistuspallille!" sanoi hän.

Hämmästykseni kumartui hän, nosti vaimonsa korkealle mustalle marmorista hakatulle jalustalle, joka oli hallin nurkassa. Se oli vähintään seitsemän jalkaa korkea ja niin kapea, että hän tuskin voi säilyttää siinä tasapainonsa. Ei voi kuvitellakaan mitään hassunkurisempaa kuin hän tuossa istumassa, kasvat vihasta vääntyneinä, potkien jalkojaan ja ruumis putoamisen pelosta aivan kankeana.

"Nosta minut alas!" pyysi hän valittaen.

"Sano 'ole niin hyvä!'"

"Sinä ilkeä George. Nosta minut heti maahan."

"Tulkaa kanssani työhuoneeseen, sir Malone."

"Tiedättekö, sir —!" sanoin minä katsoen hänen rouvaansa.

"Kuulehan, Jessie, mr Malone pyytää sinun puolestasi. Sano 'ole niin kiltti', niin nostan sinut heti."

"Senkin peto! Ole niin hyvä! Ole niin hyvä!"

Hän nosti vaimonsa maahan kuin pienen linnun.

"Sinun täytyy olla kiltti, pikku ystäväni. Mr Malone on sanomalehtimies. Huomiseen lehteen keittää hän tästä kaikesta erinomaisen sopan ja myy tusinoittain lisälehtiä meidän naapureillemme. Päällekirjoitus tulee kuulumaan: 'Kummallinen tapaus ylhäisten parissa.' Sinä varmaan tunsit itsesi hyvin ylhäiseksi tuolla jalustan kärjessä, vai kuinka. Pienemmällä painettuna on otsikossa sanat: 'Katsaus erään riitaisen perheen kotielämään.' Hän, mr Malone, kiskoo kappaleen kustakin, pitää hyvänä mitä roskaa tahansa, kuten kaikki hänen laisensa — porcus ex grege diaboli — sika paholaisen karjassa. Se siitä asiasta. Mitä nyt, Malone?"

"Te olette todellakin sietämätön!" sanoin minä tulisesti.

Hän nauroi kuollakseen.

"Pian isemme me jälleen yhteen", sanoi hän katsoen vuoroon minuun vuoroin vaimoonsa samalla pullistaen laajaa rintaansa. Mutta äkkiä hän muutti puhetapansa. "Suokaa anteeksi tämä kevytmielinen perhepila, mr Malone," sanoi hän. "Kun huusin teitä tulemaan takaisin, tein se vakavana enkä suinkaan aikunut sekoittaa teitä meidän pieniin perhenapinoihimme. Nyt saat sinä, pikku vaimoseni, mennä, äläkä enää ole pahoillasi." Hän asetti suuren kätensä vaimonsa olkapäille. "Olet puhunut aivan totta, Jos olisin sinun tahtosi mukainen, niin olisin kyllä parempi ihminen, mutta silloin en voisi olla George Edward Challenger. Onhan paljon minua parempia miehiä, mutta on vain yksi G.E.C. Pidä siis minut hyvänäsi sellaisena kuin olen." Ja silloin suudella läimähytti hän häntä niin, ett siitä raivostuin vielä enemmän kuin hänen pahuudestaan häntä kohtaan. "No, mr Malone", sanoi hän äärettömät arvokkaasti, "saanko pyytää teitä käymään tänne minun huoneeseeni."

Ja me palasimme siihen huoneeseen, jonka me kymmenisen minuuttia sitten olimme niin meluisasti jättäneet, Professori sulki oven huolellisesti, osoitti minulle nojatuolia ja toi savukerasian eteeni.

"Väärentämätöntä San Juan Coloradoa", sanoi hän. "Helposti kiihoittuviin henkilöihin, jollainen tekin olette, vaikuttaa narkotika tyynnyttävästi. Älkää herran nimessä purko sitä! Leikatkaa — ja leikatkaa kunnioittavasti.' Nojautukaa mukavasti taapäin ja kuunnelkaa tarkasti, mitä minä suvaitsen teille ilmoittaa. Jos tahdotte tehdä jotakin huomautuksia, niin jättäkää ne toistaiseksi.

"Ensin pari sanaa teidän palaamisestanne huoneeseeni hyvinansaitun ulosheitännän jälkeen" — hän kierteli partaansa ja katseli minua röyhkeästi kuten ärsyttääkseen taisteluun — "hyvinansaitun ulosheitännän jälkeen, sanoin minä. Teidän tuolle hätäilevälle poliisille antamanne vastaus oli syytä

tuloonne. Olin huomaavinani siinä hitusen oikeudentuntoa — joka tapauksessa enemmän oikeudentuntoa, kuin mitä teidän ammatissanne on tavallista. Myöntäessänne antaneenne aihetta tapaukseen ja että syy oli teidän, annoitte te näytteen ennakkoluulottomuudestanne ja käsityskykynne laajakantoisuudesta, ja tuo vaikutti edullisesti minuun. Se ihmissuvun alaluokka, johon te epäilemättä kuulutte, on aina ollut minun älyllisen näköpiirini alapuolella. Teidän sananne kohottivat asemaanne melkoisesti. Kiinnititte huomiotani. Senvuoksi pyysin teitä tulemaan vielä kerran huoneeseeni, jotta voisin lähemmin tutustua teihin. Tahdotteko ystävällisesti ravistaa savuketuhkanne tuohon bambupöydällä olevaan pieneen japanilaismaljakkoon."

Kaiken tämän oli hän puhua jyristänyt aivan kuin suurelle auditoriolle. Hän oli kääntänyt kirjoitustuolinsa niin että hän istui nyt suoraan minua kohti, pöhöttyneenä kuin muodoton sammakko. Hän nojasi päätänsä taakse päin ja silmät olivat puoleksi ummessa. Nyt kääntyi hän äkkiä sivulle päin ja ainoa, minkä voin nähdä hänestä, oli tavattoman pörröiset hiukset ja punainen ulospäin taipunut korva. Hän penkoi kirjoituspöydällä olevia paperipinoja. Hetken perästä istui hän jälleen minua vastapäätä jokseenkin risainen skitsikirja kädessään.

"Aion puhua Etelä-Ameriikasta kanssanne", sanoi hän. "Pyydän säästyä kaikista huomautuksistanne. Ensinnä täytyy teidän tietää, että ei sanaakaan siitä, mitä nyt teille puhun, saa tulla julkisuuteen ilman minun nimenomaista suostumustani. Todennäköisesti en koskaan anna teille siihen lupaa. Ymmärrätkö minua?"

"Mutta tuo on liian kova määräys", sanoin minä. "Varmasti asiaa-ymmärtäväisesti laadittu selostus —"

Hän pani kirjan takaisin pöydälle.

"Riittää jo", sanoi hän. "Keskustelumme on loppunut."

"Ei, ei, suostun mihin ehtoihin tahansa!" huudahdin minä. "Mikäli voin ymmärtää, ei ole tässä valitsemisen varaa."

"Ei todellakaan."

"No siis minä lupaan."

"Kunnianne kautta?"

"Kunniani kautta."

Hän katsoi minuun ja minä voin lukea epäilystä hänen julkeasta katseestaan.

"Mitä minä tosiaankaan tiedän teidän kunniasianne?" sanoi hän.

"Te käytätte sentään liian suuria vapauksia", huudahdin minä harmistuneena. "Ei koskaan elämässäni ole kukaan minua näin röyhkeästi loukannut."

Minun hyökkäykseni näytti häntä enemmän miellyttävän kuin suututtavan.

"Pyöreäkalloinen", mutisi hän. "Lyhytpäinen, harmaasilmäinen, mustatukkainen, vivahtaa hiukan neekeriin. Luultavasti kelttiläinen?"

"Minä olen irlantilainen, sir,"

"Irlantilainen — irlantilainen?"

"Niin, sir."

"Se selittää asian. Saadaan nähdä. Te olette luvannut pitää luottamustani arvossa. Sanon teille mielelläni, että luottamukseni ei ole täydellinen. Mutta joka tapauksessa annan teille mieltäkiinnittäviä tietoja, Ensinnäkin tiedätte kai, että minä kaksi vuotta sitten tein matkan Etelä-Amerikkaan — sillä on vielä kerran huomattava sija tieteen historiassa. Matkani tarkoitus oli varmentaa Wallacen ja Bateksen tekemiä loppupäätelmiä, ja tuo voi olla mahdollista ainoastaan tutkimalla esitettyjä tosiasioita juuri samallaisten ehtojen vallitessa. Vaikkapa ei matkallani olisi ollut muitakaan tuloksia, olisi se ollut hyvin tärkeä, mutta oleskellessani siellä sattui jotain odottamatonta, joka avasi tutkimukselle aivan uuden suunnan.

"Te tiedätte — tai luultavasti *te ette* tänä puolisivistyneenä aikakautena tiedä, että suuret osat Amazon-virran ympärillä olevista maista ovat vielä tutkimattomia, ja että suuri joukko lisäjokia, joista useimpia ei ole kartalle merkitty, laskee pääjokeen. Velvollisuuteni oli käydä noissa vähän tunnetuissa maissa tutkimassa niiden kasvikutta; ja tämä antoi arvokkaan lisän suureen, monumentaaliseen zoologia-teokseeni, joka antaa oikeuden olemassaololleni. Työni päätyttyä satuin paluumatkalla

viettämään yöni pienessä intiaanikylässä, joka sijaitsi erään sivujoen yhtymäkohdassa pääjokeen. Sivujoen nimen säilytän omana tietonani. Alkuasukkaat olivat cucamaintiaaneja, hyväluontoista mutta rappiotunutta heimoa, jonka henkinen lahjakkuus nousee tuskin keskinkertaisen lontoolaisen tasolle. Olin menomat kallani onnistunut parantamaan muutamia heistä, ja persoonani oli tehnyt syvän vaikutuksen heihin, jonka vuoksi en lainkaan ihmetellyt huomattessani paluumatkalla, että minua oli odotettu. Heidän merkinannoistaan huomasin, että joku mitä kipeimmin tarvitsi minun taitoani lääkärinä, ja minä seurasin päällikköä erääseen luolaan. Astuessani sinne huomasin heti, että sairas, jonka avuksi minua oli kutsuttu, oli juuri heittänyt henkensä. Hämmästykseni hän ei ollutkaan intiaani, vaan valkoihoinen — hyvinkin valkoinen mies, tahtoisin sanoa, sillä hän oli valkotukkainen ja hänellä oli muutamia albinoksen tuntomerkkejä. Hänen vaatteensa olivat rääsyiset, hän oli äärettömän laiha ja näytti kauan kärsineen säästä johtuvista vaikeuksista. Mikäli voin saada selkoa alkuasukkaiden puheista, oli hän heille aivan outo ja oli saapunut perin uupuneena metsäin halki kulkien heidän kyläänsä.

"Miehen laukku oli hänen vieressään ja minä aloin tutkia sen sisällystä, Hänen nimensä oli kirjoitettu erääseen laukussa olevaan nahkapalaan — Maple White, Lake Avenue, Detroit, Michigan, ja tuolle nimelle minä aina nostan hattuani. En sano liikaa väittäessäni, että se kerran, kun asian todellista arvoa aletaan ymmärtää, kirjoitetaan minun oman nimeni rinnalle.

"Laukun sisällyksestä kävi selville, että mies oli ollut taidemaalari ja runoilija, joka oli matkustanut tänne vaikutelmia keräilemään. Löysin joitakuita runonpätkiä. En pidä itseäni pätevänä niitä arvostelemaan, mutta arvelen kuitenkin niiden olleen jokseenkin ala-arvoisia. Siellä oli myös jokseenkin arkipäiväisiä jokimaalauksia, värilaatikko, värillisiä liituja, muutamia siveltimiä, tuo kirjoituspöydälläni oleva käyrä luu, nidos Baxterin 'Koi ja perhonen'-nimistä teosta, halpa revolveri ja muutamia patruunia. Ei ainoatakaan vaatekappaletta näkynyt. Joko oli hänen koko omaisuutensa laukussa tai olivat vaatteet matkan varrella hukkuneet. Olen nyt luetellut ameriikkalaisen bohemien koko omaisuuden.

"Olin juuri menemäisilläni hänen luotaan, kun huomasin, että jotakin pistihe esiin hänen resuisen takkinsa alta. Se oli hänen skitsikirjansa ja se oli silloin aivan yhtä kulunut kuin nyt. Minä voin vakuuttaa, että Shakespearen ensimmäistä folianttia ei ole säilytetty sellaisella kunnioituksella, jolla minä olen tätä pyhäinjäännöstä aina tallettanut. Ojennan nyt tämän teille ja pyydän teitä tarkastamaan sen sisältöä sivu sivulta."

Hän sytytti savukkeen ja nojautui taaksepäin tuolissaan, terävän arvostelevin katsein seuraten, minkä vaikutuksen tämä asiakirja minuun tekisi.

Olin avannut kirjan valmiina hämmästyttämään, mutta millä tavalla, siitä ei minulla ollut vähintäkään aavistusta. Ensi sivu tuotti minulle pettymyksen, sillä siinä oli vain hyvin lihavan miehen kuva ja alle oli kirjoitettu: "Jimmy Colver postiveneessä." Ja sitten seurasi luonnoksia intiaaneista ja heidän elämästään. Seuraavalla sivulla oli iloista, hyvinvoipaa hengen miestä esittävä skitsi, kun tämä leveälierinen olkihattu päässä istui hyvin laihaa eurooppalaista vastapäätä, ja kuvan alle oli kirjoitettu: "Aamiainen Fra Cristeforon kanssa Rosariassa." Naistutkielmia ja kuvia lapsista, sitten eläinpiirroksia kuten: "Merilehmä hietikolla", "Kilpikonnia ja niiden munia", "Mustia adjutia miritipalmun alla" — eräs sikaa muistuttava eläin. Viimeisenä oli kahden sivun suuruinen luonnos, joka esitti pitkäkuonoisia ja hyvin epämiellyttäviä matelijoita. En käsittänyt tästä mitään ja sanoin sen professorille. "Nuo taitavat olla krokodiileja."

"Alligatoreja, alligatoreja! Varsinaisia krokodiileja ei esiinny Etelä-Ameriikassa. Näiden ero —"

"Minä vaan tahtoisin sanoa, että en löydä kirjasta mitään tavatonta — en mitään, joka vahvistaisi teidän väitteenne."

Hän hymyili ylimielisesti.

"Kääntäkää lehti", sanoi hän.

En voinut yhtyä hänen ihastukseensa. Seuraavana oli kokosivun suuruinen luonnos, karkeavärillinen maisemamaalaus — sellainen, jota ulkoilmamaalarit käyttävät apunaan valmistaessaan jotakin suurta teostansa. Sen etualalla oli kalpean vihervä ruohikko, joka pengermittäin kohoutui ja päättyi tummanpunaiseen ennen näkemieni basalttimuodostumien tapaisesti ryhmittyneeseen kallioharjanteeseen. Se muodosti taustalla keskeytymättömän muurin. Eräässä kohdassa oli rotkon harjanteesta erottama ylöspäin suippeneva kallio, jota somisti suuri puu. Kaiken tämän taustalla sininen, troopillinen taivas. Kapea, kasvullisuutensa vuoksi vihreä juova reunusti punaista vuorta.

"Noo?" sanoi hän.

"Epäilemättä omituinen muodostuma", sanoin minä, "mutta minä en ole siinä määrin geologi, että

voisin sanoa tätä harvinaiseksi."

"Harvinaiseksi!" huudahti hän. "Se on ainoa laatuaan! Aivan uskomaton! Ei kukaan ole vielä keksinyt tuollaista mahdolliseksikaan. Jatkakaa tarkasteluanne!"

Minä käänsin lehteä ja huudahdin hämmästyksestä. Siinä oli koko sivun täyttävä kuva ihmeellisimmistä eläimistä, mitä koskaan olin nähnyt. Se oli ooppiuminpolttajan uni, mielipuolen näky. Pää oli linnun, ruumis turvonneen sisiliskon, riippuvassa hännässä töröttivät piikit ja koukkuisen selän pykälämäinen reuna näytti riviin asetetuilta kukonharjoilta. Tämän eläimen edessä seisoi pieni kummallinen mies tai ihmishaamuinen kääpiö katsellen eläintä.

"No mitä sanotte tästä?" sanoi professori riemuitsevana hykerrellen käsiään.

"Tämä on ennen kuulumatonta — luonnotonta."

"Mutta mikä on hänelle antanut aiheen tuollaisen eläimen piirtämiseen?"

"Joltakin kauppamatkustajalta ostettu paloviina, sen vakuutan!"

"Vai niin, vai tuo on paras selitys, jonka te asialle keksitte."

"Niin, saanko kuulla myös teidän selityksenne, sir."

"Minun on aivan yksinkertainen. Tämä eläin on olemassa — se on piirretty luonnon mukaan."

Olisin nauranut leveästi, ellen olisi muistanut tapaa, millä äsken menimme portaita alas.

"Epäilemättä, epäilemättä", sanoin minä myöntelevästi, kuten mielipuolen puheisiin ainakin. "Minun täytyy myöntää", jatkoin, "että tuo pieni ihmiskuva tuottaa minulle päänvaivaa. Jos se olisi intiaani, todistaisi se ilmeisesti, että joku kääpiöheimo on olemassa Ameriikassa, mutta minun mielestäni tämä on eurooppalainen, olkihattu päässään."

Professori puhisi kuin vihainen härkä.

"Te olette todellakin tieteen raja-asteilla", sanoi hän. "Te laajennatte minun mielipidettäni mahdollisesta. Aivohalvautumista! Mentalista pehmentymistä! Perin ihmeellistä!"

Hän oli liian epäjohdonmukainen suuttuttaakseen minua. Vihastuminen olisi vienyt voimia, sillä jos tuolle miehelle suuttuu, ei siitä tule loppua koskaan. Tyydyin vetämään suuni heikkoon hymyilyyn. "Minusta mies oli kovin pienen näköinen", sanoin minä.

"Katsokaa tuota!" sanoi hän eteenpäin kumartuen ja osoittaen kuvaa makkaraa muistuttavalla, karvaisella etusormellaan. "Näettekö tuota eläimen takana kasvavaa kasvia. Te kai luulette sitä voikukaksi tai kaalinkuvuksi? Eikö mitä, se on elfenluupalmu ja se on viisikymmentä tai kuusikymmentä jalkaa korkea. Ymmärrätekö, että mies on tarkoituksen vuoksi tuohon asetettu. Ei hän olisi todellisuudessa saanut rauhassa seistä tuota eläintä piirtämässä. Maalari on tehnyt luonnoksen itsestään osoittaakseen oikeita suhteita. Hän oli — sanokaamme viisi jalkaa pitkä. Puu on kymmenen kertaa pitempi, ja tuommoinen on ennen kuulumatonta."

"Oi taivas!" huudahdin minä. "Te uskotte siis että eläin — Charing Crossin asema olisi ollut liian pieni karsina tuota elukkaa varten."

"Liioittelematta voi sanoa, että tämä on hyvin huomattava ilmiö", sanoi professori hyvin tyytyväisenä.

"Mutta", huudahdin, "ei toki voi yhden ainoan luonnoksen perustalla kumota koko ihmissuvun kokemuksia" olin selailut kirjan loppuun, eikä siellä ollut mitään toista samantapaista — "tämähän on jonkun kuljeskelevan ameriikkalaisen taiteilijan tekemä luonnos, taiteilijan, joka on tehnyt sen haschischin huumaamana tai kuumehoureessa tai ainoastaan tyydyttääkseen oikukasta mielikuvitustaan. Teidänlaisenne tiedemies ei voi puolustaa tuollaista positionia."

Vastaukseksi otti professori esiin erään kirjan pöydältä.

"Tämä on hyvin lahjakkaan ystäväni Ray Lankesterin mainio erikoistutkielma", sanoi hän. "Täällä on kuva, jonka luulisin teitä huvittavan; Miltä jurakauden Dinosaur Stegosaurus näytti eläessään. — Yksin takajalka on kaksi kertaa niin suuri kuin täysi-ikäinen ihminen! Noo, mitä tästä sanotaan?"

Hän ojensi minulle avatun kirjan. Minä peräydyin pari askelta taaksepäin nähdessäni kuvan. Tämä hävinneen maailman uudelleen muovailtu eläin muistutti suuresta määrin tuntemattoman taiteilijan luonnosta.

"Tämä on epäilemättä perin kummallista", sanoin minä.

"Mutta ettekö myönnä, että se vaikuttaa ratkaisevasti?"

"Voihan yhtäläisyys olla satunnaistakin, tai ehkä tuo ameriikkalainen on nähnyt samallaisen kuvan ja säilyttänyt sen epäselvänä muistissaan. Aistihäiriön sattuessa on se voinut johtua hänen mieleensä."

"Olkoon asianlaita vaikkapa niinkin", sanoi professori pitkämielisesti. "Tahdotteko ystävällisesti katsoa tätä luuta." Hän antoi nyt minulle kuolleen omaisuudesta huomattavimman jäännöksen. Luu oli noin kuusi tuumaa pitkä, peukaloani hiukan vahvempi ja toisessa päässä näytti olevan rustontapainen pitennys.

"Minkähän tunnetun luontokappaleen luu tämä on?" kysyi professori.

Minä tutkistelin sitä tarkalleen koettaen loihkia esiin puoleksi unohtuneita tietoja.

"Se voisi olla ihmisen tavallista vahvempi solisluu", sanoin minä.

Isäntäni kumosi otaksumani halveksivin kädenliikkein. "Ihmisen solisluu on taipunut. Tämä sitävastoin on suora. Sen pinnalla on syvennys, joka todistaa suuren jänteen kulkeneen sen poikki, eikä niin ole asianlaita solisluussa."

"Siinä tapauksessa täytyy minun tunnustaa, etten tiedä, mikä se on."

"Teidän ei tarvitse hävetä tietämättömyyttänne, sillä minä luulen, ettei koko South Kensington-museon henkilökunta voi sanoa tälle nimeä." Hän otti eräästä pillerirasiasta herneen kokoisen luun. "Minun ymmärrykseni mukaan", sanoi hän, "vastaa tämä ihmisruumiista otettu luu sitä, joka on teidän kädessänne. Tästä saatte käsityksen olennon suuruudesta. Rustomuodostuma todistaa, että tämä eläin ei ole mikään kivettynyt jäännös, vaan elää meidän päivinämme. Mitä te sanotte siitä?"

"Voisi ajatella, että elefantti —"

Hän teki torjuvan liikkeen aivankuin lauseeni olisi häneen sattunut kipeästi.

"Älkää puhuko elefanteista Etelä-Ameriikassa! Jokainen kansakoulun läpikäynyt —"

"No, joku muu etelä-ameriikkalainen eläin sitten", keskeytin häntä, "esimerkiksi tapiiri."

"Te, nuori mies, voitte kyllä olla varma siitä, että minä tunnen tieteeni alkuperusteet. Tämä luu ei voi olla tapiirin eikä minkään muunkaan eläinopissa mainitun eläimen. Se on hyvin suuren, voimakkaan ja — kaiken verrannollisuuden perustalla — hyvin julman eläimen, joka kyllä elää maapallolla, mutta ei ole vielä tullut tutkimusten huomioon. Joko nyt olette vakuutettu?"

"Minä olen ainakin hyvin innostunut."

"Silloin tilanne ei ole toivoton. Minä arvelen, että jossakin teissä piilee joku määrä älyä ja sitä meidän juuri on etsiskeltävä. Nyt me jätämme kuolleen ameriikkalaisen ja tarkastamme kuinka sitten kävi. Arvannette, että en voinut jättää Amazon-jokea lähemmin tutkimatta sitä. Muutamat seikat osoittivat, mistä päin kuollut vaeltaja oli tullut. Intiaanilegendat olisivat olleet mainioita oppaita, sillä minä huomasin että kaikkien jokiseudun heimojen kesken kerrottiin yleisesti jostakin tuntemattomasta maasta. Te olette tietysti kuullut puhuttavan Curupurista?"

"En, en koskaan,"

"Curupuri on metsien haltia, niin kauhea ja niin ilkeä, että sitä täytyy paeta. Ei kukaan voi kuvata sen muotoa ja rakennetta, mutta sen nimi herättää kauhua koko Amazon-seudussa. Kaikki heimot ovat yksimieliset Curupurin elinpaikoista. Siltä suunnalta oli ameriikkalainen tullut. Siinä oli jotakin kauhua herättävää. Minun tehtäväni oli ottaa asiasta selkoa."

"Mitenkä menettelitte?" Kevytmielisyyteni oli hävinnyt. Tämä voimakas mies vaati huomaavaisuutta ja kunnioitusta.

"Minä voitin alkuasukkaiden voimakkaan vastustuksen — vastustuksen sellaisen, joka meni niin pitkälle, että he eivät tahtoneet puhua koko asiasta enää mitään, ja viisaasti käyttäen houkutusta ja lahjoja pakkouhkailun ohella onnistuin saamaan kaksi henkilöä oppaikseni. Monien vaiheiden jälkeen, joita en enää huoli kuvata, kuljettuamme matkan, jonka pituutta en tahdo mainita, suuntaan, josta vaikenen, tulimme vihdoinkin seutuun, jota ei koskaan ole kuvattu, ja jossa ei kukaan muu kuin onneton edeltäjäni ollut käynyt. Tahdotteko ystävällisesti katsoa hiukan tätä?" Hän ojensi minulle puolilevynsuuruisen valokuvan. "Sen epäselvyys johtuu siitä", sanoi hän, "että veneemme virran yli kuljettaessa kaatui ja laatikko, jossa olivat meidän valmistamattomat filmimme, meni rikki surullisin

seurauksin. Ne vioittuivat joka ainoa, ja se oli korvaamaton vahinko. Tämä on yksi niistä harvoista, joka osaksi pelastui. Teidän täytyy hyväntahtoisesti tunnustaa tämän selityksen totuudellisuus kaikkien puutteitten ja virheellisyyden suhteen. On paljon puhuttu väärennyksistä. En halua kumota sellaista syytöstä."

Valokuva oli todellakin sangen erehdyttävä. Epäystävällinen arvostelija olisi kyllä voinut selittää pahoin päin tahraisen pinnan. Se oli harmaan epäselvä maisema ja kun lähemmin aloin erottaa sen yksityisseikkoja, huomasin siinä pitkän, äärettömän korkean vuorijonon, joka elävästi muistutti kauempaa nähtyä vesiputousta. Etualalla oli viettävä osaksi metsää kasvava tasanko.

"Minä luulen, että tässä on aihe sama kuin tuossa maalatussa taulussa", sanoin minä.

"Se on sama paikka", vastasi professori. "Minä löysin ameriikkalaisen jäljet. Katsokaapa tätä!"

Hän näytti nyt lähempää otettua, vaikkakin hyvin vaillinaista kuvaa samasta maisemasta. Voin selvästi erottaa erillään seisovan puitten ympäröimän pyramiidin, joka oli erillään itse vuoresta.

"En epäile enää rahtuakaan", sanoin minä.

"Taas uusi voitto", lausui hän. "Eikö niin että jatkamme? Tahdotteko ystävällisesti katsoa tuon vuoripilarin huippua. Näkyykö siinä mitään?"

"Suunnattoman suuri puu."

"Ja puussa?"

"Suuri lintu", sanoin minä.

Hän ojensi minulle suurennuslasin.

"Niin", sanoin minä, "suuri lintu istuu puussa. Sillä näyttää olevan melko suuri nokka. Taitaa olla pelikaani."

"En voi onnitella teitä näkemiskykyne vuoksi", sanoi professori. "Pelikaani se ei ole, eikä edes mikään lintu. Ehkä teitä huvittaa kuulla, että juuri tuon minä onnistuin ampumaan. Tämä oli kokemuksistani säilyttämäni ainoa ehdoton todistuskappale, jonka onnistuin tuomaan mukani tänne."

"Teillä on siis se? Tuosta saan siis selvän todistuskappaleen."

"Minulla on ollut se. Se monien muiden arvokkaiden esineiden kera hävisi surkeasti veneonnettomuudessa, joka pilasi valokuvani. Minä tartuin siihen kohisevissa pyörteissä ja siivenpala jäi käteeni. Maihin joutuessani olin tiedoton, mutta suuremmoisen eksemplarini kurja jäännös oli turmeltumaton. Minä näytän sen teille."

Erästä laatikosta otti hän esiin jotakin, joka minun mielestäni näytti olevan suuren yölepakon siiven yläosa. Se oli vähintään kaksi jalkaa pitkä taipunut luu, polvekemainen kudelman alapuolellaan.

"Suunnaton yölepakko", ehdottelin minä.

"Ei sinne päinkään", sanoi professori ankarasti. "Minunlaiseni miehen, joka elää sivistyneessä tieteellisessä ilmapiiressä, on vaikea käsittää, että zoologian kaikkein ensimmäiset alkeet ovat niin vähän tunnettuja. Voiko olla mahdollista, että te ette tunne noita vertailevan anatomian alkeellisimpiä tosiseikkoja, että linnun siipi vastaa käsivartta, kun lepakon siiven sitävastoin muodostaa kolme pitentynyttä sormea, joita kalvot yhdistävät. Näin ollen ei jalka vastaa käsivartta, ja näette kai itse, että tässä on vain yksi kalvo, joka riippuu yhdestä ainoasta luusta siis tämä ei voi olla lepakon luu. Mutta koska se ei ole lintu eikä lepakko, mikä se sitten on?"

Pieni tietovarastoni oli nyt lopullisesti tyhjä.

"En tosiaankaan tiedä", sanoin minä.

Hän aukaisi taas tuon äskeisen erinomaisen teoksen.

"Tässä", sanoi hän osoittaen tavattoman kummallista lentävää ihmettä, "on mainio tuota dimorfodonista tai pterodaktylistä esittävä kuva; tämä eläin on lentävä matelija jurakaudelta. Seuraavalla sivulla on sen siipimekanikan piirustus. Olkaa hyvä ja verratkaa sitä kädessäni olevaan kappaleeseen."

Hämmästyksen laine huuhteli rintaani tehdessäni vertailuja. Nyt olin vakuutettu. Tästä ei voinut päästä minnekään. Yhteiset todisteet olivat valtavia. Skitsit, valokuvat, kertomukset ja tuo kappale

jokaisen nähtävänä — asia oli ratkaistu. Sen minkä sanoin, sanoin lämmöllä, sillä minä käsitin, että professoria oli oikeudettomasti kohdeltu. Hän nojautui taaksepäin tuolissaan sulkien silmänsä; suvaitsevaisesti hymyillen lämmitteli hän äkkinäisen auringonpilkahduksen hetkellisessä valossa.

"Tämä on kummallisinta mitä koskaan olen kuullut!" sanoin, sillä sanomalehti- eikä tiedemiesihastukseni oli herätetty. "Tämä on jotakin valtavaa. Te olette tieteen Kolumbus, joka olette löytänyt salatun maan. En voi sanoa, kuinka olen pahoillani, että teitä ensin epäilin. Kaikki näytti niin mahdottomalta. Mutta nyt minä voin tarttua oikeisiin todistuskappaleisiin kun näen ne edessäni, ja näidenhän pitäisi kelvata kelle tahansa."

Professori kehräsi kuin kissa tyytyväisenä.

"Ja sitten, sir, mitä teitte te sitten?"

"Silloin oli sade-aika, mr Malone, ja varastoni olivat loppuneet. Minä osittain tutkin tuon valtavan kallion, mutta en keksinyt mitään keinoa, miten päästä sille. Nousu tuolle pyramiidin muotoiselle kalliolle, josta ammuin pterodaktyluksen, oli helpompaa. Koska olen jokseenkin tottunut alppikiipeilijä, onnistuin pääsemään sen huipulle, ja siitä oli hyvä näköala yli tuon suuremman kallion ylätasangon. Se näytti hyvin suurelta. En idässä enkä lännessä nähnyt tuon viheriöivän vuorenselkämän loppuvan. Alapuolella on maa soista ja karua, täynnä käärmeitä, hyönteisiä ja kuumehöyryjä. Se muodostaa luonnollisen suojan tuolle kummalliselle maalle."

"Näittekö mitään muita jälkiä elävästä elämästä?"

"En, sir, en nähnyt, mutta sen viikon aikana, jonka vietimme leiriytyneinä vuoren juurella, kuulumme toisinaan kummallisia ääniä ylhäältä."

"Ettekö nähnyt tuota ameriikkalaisen piirustamaa eläintä? Kuinka te tämän seikan selvitätte?"

"Meidän täytyy olettaa, että hän oli onnistunut pääsemään huipulle ja siellä nähnyt tämän. Me siis tiedämme, että sinne korkeuteen on tie. Me tiedämme myöskin, että sitä on vaikea kulkea, muutenhan eläimet olisivat tulleet sitä myöten maahan ja levinneet lähiseuduille. Onhan tämä aivan ilmeistä."

"Mutta miten voidaan selittää, että niitä on tuolla ylhäällä?"

"Sitä kysymystä ei olekaan helppo ratkaista", sanoi professori. "Ainoastaan yksi selvittämistapa on mahdollinen. Etelä-Amerikka, kuten ehkä olette kuullut, on graniittimaanosa. Juuri tällä kohdalla on maan uumenissa ennen kaukaisessa muinaisuudessa tapahtunut valtava vulkaninen mullistus. Huomaatan vain, että nämä vuoret ovat basalttipitoisia ja siis käyneet läpi liekkien. Noin Sussexin kokoinen alue on kohonnut kaikkine siinä olevine elävine olentoineen ilmaan ja jäänyt äkkijyrkkien ja niin kovien vuorenselkämien eroittamaksi, että ne syövyttävät muuta seutua. Mikä on ollut seurauksena? Luonnonlait ovat muuttuneet toisiksi. Ne moninaiset seikat, jotka vaikuttavat maailman olemassaolontaisteluun, ovat tässä tehdyt tehottomiksi tai ovat ne muuttaneet muotoa. On olemassa eläinlajeja, jotka kaikkialta muualta ovat hävinneet. Huomannette, että niin hyvin pterodaktylus kuin stegosaurus ovat jurakauden aikaisia eläimiä ja näinollen hyvin vanhoja. Noiden kummallisten satunnaisten seikkojen on onnistunut merkillisesti säilyttää ne maailmassa."

"Teidän todistuksenne näyttävät minusta kerrassaan ratkaisevilta. Teidän täytyy vain jättää ne asianomaisiin virastoihin."

"Niin luulin minäkin kaikessa yksinkertaisuudessaani", sanoi professori katkerasti. "Voin sanoa teille, kuinka siinä kävi. Joka käänteessä kohtasin vain epäilystä, milloin tyhmyydestä, milloin kateudesta johtuvaa. Minun luonteeni ei taivu kenenkään edessä matelemaan, enkä tahdo todeta tosiseikkoja silloin kun sanojani ei uskota. Ensimmäisen ottelun jälkeen en ole alistunut esittämään omistamiani yhtäpitäviä todisteita. Aloin vihata koko asiaa — en tahtonut siitä puhua. Kun teidänlaisenne miehet, jotka edustavat suuren yleisön mieletöntä uteliaisuutta, tulivat häiritsemään minua omassa kodissani, en kyennyt heitä arvokkaasti ja tynesti kohtelemaan. Myönnän olevani luonteeltani tulinen ja minä menetän tasapainoni, jos suutun. Pelkään, että te olette sen huomannut."

Peitin kasvoni käsilläni ja vaikenin.

"Vaimoni on tämän johdosta ehdotellut minulle yhtä ja toista, mutta sittenkin minä arvelen, että jokaisen kunnan miehen on tehtävä juuri niin. Tänään aion antaa näytteen tahdonkyvystä mielenkihtymyksen hallitsijana, Kutsun teitä luennolleni." Hän otti pöydältä kortin ja antoi sen minulle. "Te kai tiedätte, että mr Percival Waldron, jokseenkin tunnettu ja suosittu luonnontutkija, luennoi tänä iltana kello puoli yhdeksän Zoloogisen laitoksen salissa aineesta 'Aikakausten todisteet.' Minua on pyydetty istumaan korokkeella ja ehdottamaan luennoitsijalle yhteinen kiitoslausunto. Sen tehdessäni aion mitä hienotunteisimmin ja täsmällisimmin lausua joitakuuta tosiseikkoja, jotka herättävät

auditoriumin huomiota ja ainakin joissakuissa kuulijoistani halun tunkeutua yhä syvemmälle aineeseen. En aio sanoa mielipidettäni millään tavalla kehoittavasti, ymmärrätkö, vaan ainoastaan koetan osoittaa, että juuret ovat paljon syvemmällä. Tulen olemaan äärettömän rauhallinen nähdäkseni voittaisinko sellaisella itsehillitsemisellä suosiollisempia tuloksia."

"Ja minä saan tulla sinne?" kysyin innokkaasti.

"Olette tervetullut", sanoi hän ystävällisesti. Hänen olennessaan oli nyt jotakin niin äärettömän voimakasta ja lämmittävää, että se vaikutti melkein valtavammalta kuin hänen vihansa. Hänen hyväntahtoinen hymynsä oli niin ihmeellisen miellyttävä, vaikka hänen poskensa äkkiä muuttuivatkin hänen puoliummessa olevien silmänsä ja suuren mustan partansa välissä paistaviksi punaisiksi omenoiksi. "Tulkaa kaikella muotoa. On lohdullista ajatella, että minulla salissa on yksi puoluelainen, olkoonpa vaikka kuinka kykenemätön ja tietämätön itse aineesta. Sinne tulee paljon väkeä, sillä vaikka Waldron on lavertelija, on hänellä paljon ystäviä ja suosijoita. Ja nyt, mr Malone, on aikaani kulunut kanssanne enemmän kuin aioinkaan. Ihminen ei saa kätkeä itseensä sitä, mikä on aiottu maailmaa varten. Hauska tavata teitä luennolla. Ymmärrätte kai, että te ette saa julaista mitään mitä olen teille ilmaissut."

"Mutta Mc Ardle — sanomalehden toimitussihteeri tahtoo tietysti tietää, mitä olen tehnyt."

"Sanokaa hänelle mitä tahdotte. Muun muassa voitte sanoa hänelle, että jos hän aikookaan lähettää tänne jonkun toisen minua ahdistamaan, niin tulen häntä vastaan ratsupiiska kädessä. Luotan siihen, ettei mitään tästä paineta. Hyvä, minä uskon teihin. Siis Zoloogisen laitoksen salissa kello yhdeksän tänä iltana." Sain viimeisen vaikutteen punaisista poskista, sinisen mustasta aaltoilevasta parrasta ja kärsimättömistä silmistä, kun hän heilutti kättään minun jättäessäni huoneen.

VIIDES LUKU

"Ratkaisematon kysymys."

Ylimielisyyteni oli jokseenkin lannistettu tuon ensimmäisen ruumiillisen ja toisen henkisen yhteenoton jälkeen professori Challengerin kanssa. Iskusta polttavassa päässäni takoi alituisesti ajatus, että tuon miehen puheessa oli jotakin totta, ja että tässä olisi äärettömästi *Daily Gazettea* varten kirjoitusaiheita, jos joskus saisin siihen tilaisuuden. Tyhjä ajoneuvot odottivat kadulla, minä hyppäsin niihin ja ajoin toimistoon. Mc Ardle oli paikallaan kuten aina.

"Noo", huusi hän odottavan näköisenä, "kuinka kävi? Nyt olette varmaan ollut kiirastulessa, nuori mies? Ei kai hän sentään menetellyt kovakouraisesti?"

"Me olimme pienessä käsikähmässä aluksi."

"Sellainen konna! Entä sitten?"

"Hän tuli pian puheliaammaksi ja me juttelimme hetkisen. Mutta minä en saanut hänestä mitään irti — mitään julkaistavaa."

"Sitä minä en usko. Hän loukkasi teitä ja se on saatettava julkisuuteen. Sellaista hirmuvaltaa ei suvaita, mr Malone. Meidän täytyy opettaa miehelle, mikä on sopivaa, Huomenna suuntaan pienen kirveltävän kirjoituksen häntä vastaan. Antakaa minulle vain aineksia, niin kyllä minä poltinraudalla merkitsen tuon miehen ainaiseksi. Professori Münchhausen — sopsisikohan tuollainen päällekirjoitus? Sir John Mandeville redivivus — Cagliostro — kaikki historian petteureita ja ylvästelijöitä. Kyllä minä näytän, että hän on oikea keinottelija."

"Siihen minä en myönny."

"Miksi ette?"

"Sen tähden, että hän ei ole mikään keinottelija."

"Mitä kummaa?" huusi Mc Ardle ulvoen. "Ette kai väitä, että uskotte noita juttuja mummuteista, mastodonteista ja suurista merikäärmeistä?"

"Sellaisista en tiedä mitään enkä luule hänenkään niistä uneksivan."

Mutta minä uskon, että hän on keksinyt jotain uutta."

"Ryhtykää heti kirjoittamaan!"

"Tekisin mielelläni niin, mutta hän on uskonut minulle kaikki sillä ehdolla, että en mitään päästä julkisuuteen." Muutamain lyhyin lausein selitin, mitä professori oli kertonut. "Näin ovat asiat."

Mr Ardle näytti kummallisen epäilevältä. "Hyvä, mr Malone", sanoi hän viimein, "ei kai kuitenkaan tuota tämän illan kokousta tarvitse pitää salassa. Luulen että ei mikään lehti huolehdi siitä, sillä Waldronia on täällä monin kerroin selostettu eikä kukaan tiedä, että Challenger aikoo esiintyä. Siitä saamme hyvää ainesta, jos onni meitä suosii. Tehän menette sinne ja hankitte meille mahdollisimman tarkan selostuksen. Varaan tilaa lehdessä puoliyöhön asti."

Sinä päivänä oli minulla paljon tehtävää. Söin aikaisin päivällistä Savage-klubissa Tarp Henryn kanssa, ja osittain kerroin hänelle seikkailuni. Hän kuunteli epäilyksen hymyn värehtäessä hänen kuopalleen painuneissa kasvoissaan ja nauroi menehtyäkseen kuullessaan, että professori oli saanut minut uskomaan.

"Veli hyvä, eihän sellainen ole mahdollista todellisessa elämässä. Ei kuka tahansa aivan odottamatta tee suuria löytöjä unohtaen sitten takeet löytöjen todellisuudesta. Jättäkää nuo jutut romaanikirjoittajille. Mies miettii samallaisia kepposia, joita näkee joka päivä eläintieteellisen puutarhan apinahuoneessa. Kaikki on pelkkää lorua."

"Mutta tuo ameriikkalainen runoilija?"

"Ei semmoista ole ikinä ollut."

"Näinhän hänen luonnoskirjansa."

"Challengerin luonnoskirja."

"Olisiko *hän* piirtänyt eläimen?"

"No varmasti. Kukas muu?"

"Mutta valokuvat?"

"Miten lienee valokuvien laita. Tehän sanoitte vain nähneenne linnun."

"Pterodaktyluksen."

"Hänhän niin sanoi. Hän pani teidät uskomaan, että se oli pterodaktylus."

"Entäs luut sitten?"

"Toinen oli otettu lihakattilasta ja somistettu tätä tilaisuutta varten. Jos on oikein kätevä ja asioihin perehtynyt, niin voi petkuttaa luulla yhtä hyvin kuin valokuvillakin."

Minusta alkoi tuntua vastenmieliseltä. Ehkäpä hän piankin olisi voittanut uskoni. Mutta silloin keksin onnellisen ajatuksen.

"Tahdotteko tulla kanssani kokoukseen", kysyin.

Tarp Henry näytti empivän.

"Hänestä ei enää pidetä, tuosta kunnan Challengerista", sanoi hän. "Monella on hänen kanssaan selvittämättömiä asioita. Hän on luullakseni Lontoon vihatuin mies. Jos lääketieteen ylioppilaita saapuu kokoukseen, niin varmasti syntyy meteli. En tahdo olla mukana tuollaisissa mellakoissa."

"Kyllä teidän pitäisi olla häntä kohtaan edes sen verran oikeudenmukainen, että kuuntelisitte, miten hän puolustaa itseänsä."

"Epäilemättä tekisin siinä oikein. No niin. Tulen kanssanne illalla."

Tullessamme saliin näimme, että osanotto oli paljon suurempi kuin olimme odottaneet. Pitkä rivi sähkövaunuja toi kokoukseen valkopartaisia professoreja vaatimattomampien jalankulkijani loppumattoman jonon alkaessa tungeksia holvatussa käytävässä. Kuulijakunta näytti siis tulevan sekä lukuisaksi että tieteelliseksi. Heti istuuduttuamme paikallemme huomasimme, että nuorekas, melkeinpä poikamainen mieliala vallitsi parvekkeella ja salin peräosassa. Luodessani silmäyksen ympärilleni huomasin monta penkkiriviä täpötäynnä noita mainittuja lääketieteen ylioppilaita. Varmaan olivat kaikki suuret sairaalat lähettäneet tänne joukon kuulijoita. Luentosalissa vallitsi hyväntahtoinen mutta

vallaton mieliala. Laulettiin riemullisia laulunpätkiä, ja oudolta tuntui sellainen meno tieteellisen luennon johdatuksena; siellä täällä huomasi ivailunkin halua, ja se ennusti hauskaa iltaa vaikka arvatenkin hieman epämiellyttävää niille, jotka sattuvat joutumaan pilkan esineiksi.

Kun esimerkiksi vanha tohtori Meldrun, päässään kaikkien tuntema suuri hattunsa ylöspäin käännettyine reunoineen, näyttäytyi korokkeella, kysyttiin monelta taholta: "Mistä olette saanut tuon savutorven?" niin että hän heti otti hatun päästään ja hämillään piilotti sen tuolinsa alle. Luuvaloisen professori Wadley'n nilkuttaessa paikalleen kysyttiin mitä lempeimmällä äänellä salin joka puolelta, kuinka hänen varpaansa laita oli, ja hän näytti siitä huomattavasti vihastuvan. Innokkaimmiksi paisuivat mielenosotukset uuden tuttavuuteni, professori Challengerin, astuessa paikalleen korokkeen ensi rivin päähän. Kun ensimmäinen vilahdus hänen mustasta parrastaan huomattiin, puhkesi sellainen tervehdyshuudahdusten myrsky, että aloin epäillä noiden joukkojen tulleen tänne, ei luennon takia, vaan kuultuaan huhuna, että professori ottaisi osaa keskusteluun.

Muutamit mieltäneet naurunpuuskaukset etummaisissa penkeissä istuvien hyvinpuettujen kuulijain taholta todistivat ylioppilaitten mielenosoitusten hyväksymistä. Tervehdykset eivät itse asiassa olleet muuta kuin huutamista, lihaa syövien eläinten häkistä kuuluvaa mylvinää, kun eläinraukat kuulevat ruokaa tuovan vartijan askelten lähestyvän. Tuo kaikki oli hyvin sopimatonta ja kuitenkin se minusta tuntui vain meluisalta tervetulon-toitotukselta; he vastaanottivat näin melskeisesti miehen, joka oli heitä enemmän huvittanut ja ihmetyttänyt kuin vihoittanut tai herättänyt heidän vastenmielisyyttään. Challenger hymyili laimeasti osoittaen suvaitsevaista halveksimista, aivankuin hyväntahtoinen mies kärsii pieniä nalkuttavia koiranpenikoita. Hitaasti hän istuutui, hengähti syvään niin että rintakehä huomattavasti laajeni, sively hyväilevästi suurta partaansa ja katsahti silmät puoleksi ummessa hieman ylimielisesti yli salin, joka oli väkeä täynnä. Hänen tulostaan johtunut melu ei ollut vielä täysin tauonnut, kun puheenjohtaja, professori Ronald Murray, ja luennoitsija Waldron astuivat esiin ja toimitus alkoi.

Suokoon professori Murray minulle anteeksi, kun sanon, että hän, kuten kaikki muutkin englantilaiset, ei voi puhua kyllin kuuluvalla äänellä. Se seikka, että henkilöt, joilla on jotakin sanottavaa, eivät viitsi nähdä sen verran vaivaa, että oppisivat taidon saada puheensa kuulumaan, on yksi nykyajan kummallisia salaisuuksia.

Professori Murray suuntasi muutamia syvämietteisiä ajatelmia valkeaan kaulaliinaansa ja pöydällä olevaan vesipulloon samalla leikkillisesti silmäten oikealla puolellaan olevaan hopeasauvaansa. Sen jälkeen hän istuutui ja mr Waldron, hyvin mainehikas ja suosittu luennoitsija, nousi puhumaan yleisen suosionsorinan kuuluessa. Hän oli ankara, laihanpuoleinen, karkeaääninen pönäkkä mies, mutta hänellä oli eräs mainio avu: hän osasi omaksua toisten ajatuksia ja esittää ne kyllin tajuttavasti jopa jännittävästikin asiaa ymmärtämättömille. Lisäksi hänellä oli taito esittää hupaisia käänteitä aivan odottamatta, niin että hänen käsittelemineen tasauspisteitten etenemiset ja luurankoisten muodostumat tuntuivat hyvin hauskoilta kiistakysymyksiltä.

Hän kehitteli ajatuksiaan selväpiirteisesti, toisinaan hyvin maalailevastikin, luomakuntaa ylhäältä katsoen. Hän kuvaili maapalloa — valtavaa määrää kiehumistilassa olevaa kaasupaljoutta, joka kierteli avaruudessa. Sitten kuvaili hän sen tiheytymistä, kokoonkutistumista, joka muodosti vuoret, hyöryä, joka muuttui vedeksi, ja sen näyttämön hitaasti edistyvää valmistumista, jolla elämän selvittämätöntä näytelmää esitetään. Itse elämän alkuperästä lausui hän vain joitakin epävarmoja ja varovaisia viittauksia. Hän piti jokseenkin epäilemättömänä, että elämän itu ei olisi voinut säilyä sellaisessa tulikoetuksessa. Sentähden on se tullut myöhemmin. Olisiko se syntynyt maapallon jäähtymisestä, epäorganisesta elämästä? Paljon mahdollista. Olisivatko sen idut tulleet tänne muualta, esimerkiksi meteoreista? Tuskin luultavaa. On viisainta, sanoi hän, kun sen seikan selvitykseksi ei määrätä mitään tarkkoja oppeja. Me emme voine — emme ainakaan tähän asti ole voineet laboratorioissamme saada organista elämää syntymään epäorganisista aineista. Kuolleen ja elävän luonnon välisen kuilun yli ei meidän kemiamme ole vielä siltaa kyennyt rakennuttamaan. Mutta luonnolla itsellään oli korkeampi ja kehittyneempi kemia, joka, tehden työtä äärettömin voimin pitkien ajanjaksojen aikana, varmaan on voinut päästä meille saavuttamattomiin tuloksiin. Tähän täytyy meidän pysähtyä.

Nyt johtui puhuja animalisen elämän aloille; tämä alkoi alhaisissa nilviäisissä ja heikoissa merieläimissä nousten yhä korkeammalle, askel askeleelta, matelijoitten ja kalojen kautta, kunnes viimein tultiin eläviä sikiöitä synnyttävään kengururottaan, imettäväisten, siis myös jokaisen kuulijan, ilmeiseen kantaisään. — "Ei, ei!" huusi eräs epäileväinen ylioppilas etäältä salista. — Jos tuo punakaulaliinainen nuori herra, joka luulee, että hänet on kuorittu munasta, tahtoisi odottaa häntä luennon päätyttyä, huvittaisi häntä tavattomasti sellaisen harvinaisuuden näkeminen. — Naurua. — Oli kummallista ajatella, että luonnon kautta aikakausien jatkuva kehitysprosessi päättyy tuon punaliinaisen miehen luomiseen. Mutta olisiko prosessi jo pysähtynyt? Voisiko tätä herraa pitää lopullisena tyyppinä — kehityksen pysyvänä huippukohtana? Hän toivoi, että nuori mies punaisine kaulaliinoineen ei loukkaantuisi, kun hän — luennoitsija — otaksui, että vaikka tällä herralla olisi

suuriakin avuja yksityiselämässään, ei sentään voitaisi pitää maailmankaikkeuden suurta prosessia oikein määriteltynä, jos he nyt täydellisesti lopettaisivat kuvaukseen hänestä. Evolutio, kehitys, ei ole mikään jo purkautunut voima, vaan vaikuttaa se yhä edelleen, vieläpä lienee yhä suurempia sen tuotteita odotettavissa.

Näin hetken ivailtuaan keskeyttäjänsä yleisön nauraa hihittäessä, kääntyi hän jälleen kuvaukseensa ammoisien aikojen ilmiöistä, merien kuivumisesta, hiekkasärkkien synnystä, niiden laitapuolilla vallitsevasta jäykästä ja tahmeasta elämästä, täpötäysistä laguuneista, merieläinten taipumuksesta etsiä turvapaikkansa rämeisiltä rannoilta, niitä siellä odottavasta ruuan yltäkyläisyydestä ja tavattoman runsaasta kasvullisuudesta. "Näistä, hyvät herrat ja naiset", lisäsi hän, "polveutuvat nuo inhoittavat sisiliskolajit, jotka vielä peloittavat meitä Wealdonin ja Solenhofenin liuskakivitasangoilla, mutta jotka onneksi olivat kuolleet sukupuuttoon jo ennenkun ensimmäinen ihminen eli meidän planeetallamme."

"Ei ole todistettu!" jylisi ääni korokkeelta.

Mr Waldron oli ankara kurinpitäjä ja voi ruoskia huumorillaan — kuten esimerkki punahuivisesta herrasta todistaa — ja senvuoksi oli vaarallista keskeyttää häntä. Tämä huudahdus tuntui hänestä kuitenkin niin tahdittomalta, että hän ei tietänyt, miten hänen piti tilanne käsittää. Niin käyttäytyy Shakespeare-ihailija mautonta Baron-kiihkoilijaa kohtaan ja astronomi, jota kiusaa intoileva maantontkija. Hän keskeytti hetkeksi puhettaan ja toisti: "Jotka olivat kuolleet sukupuuttoon ennenkuin ihminen esiintyi."

"Ei ole todistettu!" kajahti sama ääni vielä kerran.

Waldron katsoi ihmettelevästi korokkeella istuvien professorien rivin päästä päähän, kunnes hän keksi Challengerin, joka istui tuolissaan taaksepäin nojautuneena, silmät ummessa ja huvitetun näköisenä, aivankuin hän olisi hymyillyt unissaan.

"Ymmärrän!" sanoi Waldron kohauttaen olkapäitään, "ystäväni professori Challenger sanoi sen", ja yleisön nauraessa jatkoi hän luentoansa, aivankuin tämä seikka olisi selittänyt kaiken, eikä muuta olisi tarvittu.

Mutta siihen ei asia päättynyt. Mitä teitä luennoitsija osuikaan menneitten aikojen asumattomiin seutuihin, johtivat ne aina hänet lausumaan jotakin sukupuuttoon kuolleista olioista ja esihistoriallisesta ajasta, ja heti kuului professorin mylvinä. Kuulijakunta alkoi sitä odottaa ja karjua ihastuneena sen kuulussa. Nuo ylioppilaita täynnä olevat penkit säestivät ja joka kerta kun Challengerin parta liikahti ennenkuin sana vielä oli ehtinyt kuuluville, huusivat sadat äänet: "Ei ole todistettu", johon kuului vastauksena ainakin yhtä monista suista: "Järjestykseen!", "Hävetkää!" Waldron oli kyllä karaistu luennoitsija ja voimakas mies, mutta hän menetti otteensa. Hän alkoi empiä, kangertaa, toistaa ennen sanomaansa ajatusta, sotkeutui pitkään lauseeseensa ja kääntyi viimein raivoisana näiden häiriöitten aiheuttajan puoleen.

"Tämä on todellakin sietämätöntä!" huusi hän tähdäten vihaisen katseen korokkeelle. "Minun täytyy pyytää teitä, professori Challenger, luopumaan näistä tyhmistä ja epäkohteliaista keskeytyksistänne."

Salissa tuli hiljaista ja ylioppilaat istuivat ihastuksen valtaamina hiljaa, ollakseen todistajina Olympon korkeitten jumalien välillä syntyneessä riidassa. Challenger kohotti hitaasti suunnattoman ruumiinsa tuolista.

"Minä puolestani pyydän teitä, mr Waldron", sanoi hän, "herkeämään väittämästä sellaista, mikä ei ole täysin yhtäpitävää tieteellisten tosiasioiden kanssa."

Nämä sanat päästivät myrskyn valloilleen. "Hävetkää! Hävetkää!" "Antakaa hänen puhua!" "Ajakaa ulos hänet!" "Työntäkää hänet alas korokkeelta!" "Selvää pilaa!" huudettiin kahta puolta keskeltä naurun hälinää, johon sekoittui voimakkaita paheksumishuutoja. Puheenjohtaja oli hypännyt pystyyn, löi käsiään yhteen ja koetti tulla huomioonotetuksi. "Professori Challenger — henkilökohtaiset — mielipiteet — myöhemmin", olivat kiinnekohdat, jotka voi erottaa tuosta sekasotkusta. Alkuperäinen keskeyttäjä hymyili, siveli partaansa ja istuutui jälleen. Waldron, tulipunaisena ja taistelunhaluisena jatkoi luentoansa. Jos hän joskus lausui jonkin väitteen heitti hän vihaisen silmäyksen vastustajaansa. Tämä näytti nyt nukkuvan rauhallisesti äskeinen leveä onnellinen hymy kasvoillaan.

Viimein loppui luento — arvattavasti aikaisemmin kuin mitä oli aiottu, sillä yleissilmäys oli kiireellinen ja hajanainen. Todistelun lanka oli armottomasti kulunut ja kuulijakunta oli levoton ja odottavainen. Waldron istuutui, ja kuiskuteltuaan pari sanaa puheenjohtajan kanssa astui professori Challenger esiin ja meni korokkeen reunalle. Sanomalehteäni varten kirjoitin hänen puheensa muistiin sanasta sanaan.

"Hyvät naiset ja herrat", alkoi hän, salin takapenkeiltä häntä kaiken aikaa keskeytettäessä. "Pyydän anteeksi, tarkoitin naiset, herrat ja lapset. Anteeksiantamaton virhe, sillä unohdin huomattavan osan

kuulijakunnastani", melua, jonka aikana professori seisoi käsi kohotettuna nyökäyttäen hyväntahtoisesti suurta päätään, aivan kuin olisi hän tahtonut antaa joukolle siunauksensa. — "Minua on pyydetty kiittämään sir Waldronia juuri kuulemastamme hyvin eloisasta ja suurta kuvittelukykyä todistavasta esityksestä. Siinä oli erinäisiä kohtia, joiden suhteen minä en voi olla samaa mieltä, ja velvollisuuteni oli toki huomauttaa siitä, kun sellaista esiintyi. Siitä huolimatta on mr Waldron hyvin toteuttanut aiheensa selostaessaan yksinkertaisella ja mieltäkiinnittävällä tavalla planeettamme historiaa yleisen olettamuksen perustalla. Kansantajuiset luennot ovat helposti kuunneltavia, mutta mr Waldron", — tässä hän hymyili ja vilkaisi luennoitsijaan — "suokaa anteeksi minulle, mr Waldron, väitteeni, että ne pakostakin ovat pinnallisia ja harhaan johtavia, koska niiden täytyy soveltua sivistymättömän kuulijakunnan käsittämiskykyyn." — Ironista riemua. — "Kansantajuisia luennoitsijoita voi verrata loiseläimiin." — Mr Waldronin harmistunut vastustava kädenliike. — "He tavoittelevat mainetta tai himoitsevat rahaa työstä, jonka heidän köyhät tuntemattomat veljensä ovat suorittaneet. Joku pieninkin uusi totuus, joka on saatu selville laboratoriossa, yksi ainoa kivi, joka on tieteen temppelirakennukseen liitetty, on arvokkaampi kuin tuollaiset esitykset, jotka voivat huvittaa vapaahetkinä, mutta eivät voi jättää mitään hyödyllisiä tuloksia. En lausu tätä yleistä totuutta millään muotoa erikoisesti halventaakseni mr Waldronia, vaan huomauttaakseni hänelle todellisista arvoista, ettei hän tekisi valtiorikosta." — Kun professori oli ehtinyt niin pitkälle, kuiskasi mr Waldron jotakin puheenjohtajalle, joka puoleksi kohottautui ja lausui joitakin tuimia sanoja vesipullollensa. — "Riittänee jo siitä asiasta!" — Äänekkäitä ja kestäviä suosiohuutoja. — "Siirryn aineeseen, joka on paljon mieltäkiinnittävämpi. Missä kohdissa minä, joka ennen kaikkea olen tutkija, asetin kysymyksenalaiseksi luennoitsijan lausuntojen oikeudenmukaisuuden? Tein sen kosketeltaessa maapallon animalisen elämän eräitten tyyppien olemassaoloa. En puhu aineesta ainoastaan diletanttina, enkä, saanen sanoa, kansantajuisena luennoitsijana, vaan puhun niinkuin se puhuu, jonka tieteellinen omatunto pakottaa häntä pysymään kiinni tosiseikoissa, sanoessani että mr Waldron on aivan väärässä luullessaan, että koska hän itse ei ole nähnyt niin kutsuttuja esihistoriallisia eläimiä, niitä ei olisi olemassakaan. Ne ovat todellakin, kuten hän sanoi, meidän esi-isiämme, mutta ne ovat, käyttäakseni tätä lausetapaa, meidän aikalaisiamme esi-isiä, joita vielä voi löytää inhoittavine ja kauhistuttavine tuntomerkkeineen, kun vaan on kyllin voimakas ja peloton etsimään niiden olinpaikkoja. Olenoja, joiden luullaan kuuluvan jurakauteen, ihme-eläimiä, jotka voisivat kerralla nielaista meidän suurimmat ja julmimmat imettäväisemme, on vielä olemassa." — Nyt kuului huutoja: "Pöytä!" "Todistakaa se!" "Kuinka te sen tiedätte?" "Ei pidä paikkaansa!" — "Kuinka minä tämän tiedän, kysytään. Tiedän sen siitä, että olen käynyt niitten salaisissa olinpaikoissa. Tiedän sen, koska olen nähnyt niistä muutamia." — Kättentaputuksia, levottomuutta. Eräs ääni: "Valehtelija!" — "Olenko minä valehtelija?" Yleinen raivokas riemu. "Kuulinko oikein? Sanoiko joku minua valehtelijaksi? Tahtooko se, joka kutsui minua valehtelijaksi, olla ystävällinen ja nousta seisomaan, että opin hänet tuntemaan." — Eräs ääni: "Täällä hän on, sir!" ja joukko ylioppilaita nosti ilmaan viattoman pienen silmälasiniekkan, joka kaikin voimin rimpuili vastaan. "Uskalsitteko te kutsua minua valehtelijaksi?" — "En, sir, en!" huusi syytetty ja katosi kuin tuhka tuuleen. "Jos joku täällä salissa olijoista uskaltaa epäillä minun totuudenmukaisuuttani, puhun mielelläni pari sanaa hänen kanssaan luennon päätyttyä." — "Valehtelija!" — "Kuka sanoi niin?" — Taas nostettiin ilmaan tuo viaton huolimatta hänen rimpuilustaan, — "Minä tulen sinne teidän luoksenne —" Nyt huudettiin kuorossa: "Tule, rakas, oi tule!" Tästä keskeytyi puhe hetkeksi, jonka ajan puheenjohtaja seisoi huihtoen molemmilla käsillään aivankuin olisi johtanut laulukuoroa. Professori, tulipunaisena kasvoiltaan pullistuneine sieraimineen ja ennenmainittuine partoineen, oli kauhean raivostunut. — "Jokainen suuri keksijä on kohdannut samanlaista epäluuloa — varma hullujen suvun tuntomerkki. Kun teille esitetään tosiasioita, ei teillä ole sitä sisäistä havaintokykyä, sitä kuvitteluvoimaa, joka auttaisi teitä käsittelemään asioita. Te voitte ainoastaan häväistä niitä miehiä, jotka ovat uskaltaneet elämänsä avataksaan uusia aloja tieteelle. Te vainootte profeettoja Galileita, Darwinia ja minua —" Kestävää riemua ja täydellinen keskeytys.

Tämän olen kirjoittanut hätäisistä muistiinpanoistani, jotka antavat heikon aavistuksen salissa vallinneesta sekamelskasta. Meteli oli niin ääretön, että muutamat naiset lähtivät jo kypälämäkeen. Vakaviin ja arvossapidettyihin senioreihinkin näytti sekä vallitseva henki että arvostelu tarttuvan, niin että joku valkopartainen mies nousi ja heristi nyrkkiään professorille. Koko luentosalin porisi ja kiehui kuin pata tulella. Professori astui askeleen eteenpäin ja kohotti molemmat kätensä. Tuo näky oli niin valtavan miehekäs ja vaikuttava, että melu ja huuto alkoi vähitellen hiljetä hänen käskevän liikkeensä ja hallitsevan katseensa vaikutuksesta. Hänellä näytti olevan jotakin erikoista sanottavaa, ja kaikki hiljentyivät kuullakseen mitä hän aikoi lisätä.

"En tahdo teitä viivyttää", sanoi hän. "Se ei hyödyttäisi mitään. Totuus on totuus, ja se melu, jonka jotkut mielettömät nuoret miehet — ja jotkut melkein yhtä mielettömät seniorit — ovat nostaneet, ei voi vaikuttaa mitään asioihin." — Erinäisiä huudahduksia. — "Ja nyt asetan teidät koetukselle. Tahdotteko valita joukostanne yhden tai useampia henkilöitä edustajinanne lähtemään matkalle, jotta saataisiin selville esitysteni todellinen arvo?"

Mr Summerlee, vertailevan anatomian vanha koeteltu professori, pitkä laiha tyyne mies, nousi

yleisön joukosta. Hän oli aivankuin kuivettunut teologi. — Hänen tarkoituksensa oli, sanoi hän, kysyä professori Challengerilta, oliko hän saavuttanut mainitsemansa tulokset kaksi vuotta sitten tekemällään matkalla Amazonjoen lähteille.

Professori Challenger sanoi ne siellä saaneensa.

Mr Summerlee halusi kuulla, kuinka oli mahdollista, että professori Challenger väitti samoissa seuduissa tehneensä löytöjä, joiden ohi Wallace, Bales ja monet tieteellisissä piireissä hyvin huomattavat tutkimusmatkailijat olivat mitään keksimättä kulkeneet.

Professori Challenger vastasi, että mr Summerlee näytti sekoittavan Amazonjoen Thamesjokeen, mutta huomautti että edellinen oli jonkun verran suurempi. Ehkäpä mr Summerleeta huvittaisi tietää, sanoi hän, että Orinocon kera, joka siihen yhdistyy, syöksyy tämä vesimäärä viisikymmentätuhatta engl. peninkulmaa laajan alueen läpi, ja niin suurella alalla voi helposti käydä niin, että toinen ihminen löytää jotakin, jota toinen ei ole huomannut.

Katkerasti hymyillen selitti mr Summerlee, että hän on täydelleen käsittänyt eron Thamesin ja Amazonjoen välillä, josta johtuu, että jokainen edellistä koskeva väite voidaan tarkistaa, mutta ei silloin kun on puhe jälkimäisestä. Hän olisi professori Challengerille kiitollisuuden velassa, jos tämä voisi ilmoittaa sen maan latitudin ja longitudin, jossa noita esihistoriallisia eläimiä on olemassa.

Professori Challenger vastasi että hänellä oli syytä säilyttää toistaiseksi ominaan sellaiset tiedot, mutta että hän oli hyvin halukas ryhtymällä erinäisiin varovaisuustoimenpiteisiin ilmoittamaan ne kuulijakunnan valitsemalle komitealle. Tahtoiko mr Summerlee tulla tuohon komiteaan *henkilökohtaisesti* tutkiakseen hänen kertomuksensa arvoa?

Mr Summerlee: "Tahdon tulla." — Suurta suosiota.

Professori Challenger: "Siinä tapauksessa tahdon teidän käytettäväksenne hankkia sellaista ainesta, joka auttaa teitä löytämään tien. Koska mr Summerlee tahtoo tarkistaa minun esitystäni on tietysti oikein ja kohtuullista, että minä saan lähettää yhden tai kaksi henkilöä hänen mukanaan tarkistamaan hänen tiedonantojaan. En tahdo salata, että sillä matkalla saa kokea vaaroja ja vaikeuksia. Mr Summerleella pitäisi olla joku nuorempi kollega mukanaan. Onko vapaaehtoisia?"

Näin äkkiä sattuu toisinaan miehen elämässä suuria käännteitä. Kuinka olisin voinut tähän saliin astuessani aavistaa, että velvoittaisin itseni ottamaan osaa rajuimpaan seikkailuun, mistä koskaan olen voinut uneksia! Mutta Gladys — eikö hän ollut puhunut juuri tällaisista tilaisuuksista? Gladys olisi varmasti kehoittanut minua lähtemään. Olin hypähtänyt seisomaan. Minä puhuin enkä kuitenkaan ollut ajatellut, mitä minun piti sanoa. Vieressäni istuva Tarp Henry nyki minua takin liepeestä, ja kuulin hänen kuiskaavan: "Istu, Malone, älä tee itseäsi yleisön pilkan esineeksi!" Samalla näin, että eräs pitkä, laiha, jotakuta riviä edessäpäin istuva mies, jolla oli tumma punertava tukka, oli myös noussut. Hän mulkoili minuun kovin harmistunein katsein, mutta minä en antanut perään.

"Herra puheenjohtaja, minä tahdon tulla mukaan", toistin kerta kerran perästä.

"Nimi! Nimi!" huudettiin ympärilläni.

"Nimeni on Edward Duna Malone. Olen *Daily Gazette*n toimittaja ja lupaan olla täydelleen ennakkoluuloton todistaja."

"Mikä on teidän nimenne, sir?" kysyi puheenjohtaja pitkältä kilpailijaltani.

"Olen lordi John Roxton. Olen jo ennen matkustanut Amazonjokea sen lähteille, tunnen maan ja olen erikoisen sopiva tälle tutkimusmatkalle."

"Lordi John Roxtonin maine urheilijana ja matkailijana on laajalti tunnettu", sanoi puheenjohtaja, "mutta samalla olisi kyllä hyvä saada joku sanomalehtimies tällaisen retkikunnan mukaan."

"Siinä tapauksessa ehdotan minä", sanoi professori Challenger, "että molemmat nämä herrat seuraavat professori Summerleeta hänen matkallaan etsimään ja antamaan tietoja löytöjeni todellisuudesta."

Ja näin oli riemu- ja hurraahuutojen kaikuessa meidän kohtalomme ratkaistu, ja ovea kohti syöksyvän ihmisvirran mukana olin kulkeutunut salista aivan huumaantuneena minua niin äkkiä kohdanneesta suurenmoisesta tehtävästä. Tultuani kadulle näin vilaukselta joukon nauravia ylioppilaita katukäytävällä, ja kuinka joukon keskellä kohosi ja taas laski suuri tavaton sateenvarjo. Solvausten ja hurraahuutojen sekoituessa toisiinsa vierähti heti senjälkeen professori Challengerin auto katua alaspäin, ja minä astelin Regent Streetin kirkkaassa valaistuksessa muistellen Gladya ja ihmetellen uutta

tulevaisuuttani.

Äkkiä tunsin jonkun koskettavan minua käsivarteen. Käännyin ja näin edessäni ilkamoivan käskevän silmäparin. Ne olivat tuon pitkäkasvuisen laihan miehen, joka oli tarjoutunut toverikseni kummalliselle tutkimusmatkalleni.

"Mr Malone, ellen erehdy", sanoi hän. "Meistähän tulee matkatoverit, eikö niin. Asuntoni on tuolla toisella puolella, Albanyssa. Ehkäpä teillä on puolituntinen minua varten; tahtoisin sanoa teille yhtä ja toista tärkeätä."

KUUDES LUKU

"Minä olin Herran ruoska."

Lordi John Roxton ja minä käännyimme yhdessä Vigo Streetille ja astuimme tuon kuulun aristokratisen variksenpesän hämärään porttisolaan. Pitkän puolipimeän käytävän päässä työnsi uusi ystäväni auki erään oven ja kiersi sähkönappulaa. Joukko lamppuja, jotka loistivat värillisten verhojen läpi, valaisi rikasvivahteiseksi suuren huoneen. Seisoessani avonaisessa ovesa katsellen eteeni sain ensimmäiseksi vaikutuksen erinomaisesta mukavuudesta ja loistosta, joka yhtyi miehekkyyteen ja voimaan. Kaikkiällä kävivät käsikädessä rikkaan miehen loisteliaisuus ja maku sekä nuoremiehen piittaamattomuus ja järjestyksen puute. Lattialle oli levitetty kallisarvoisia nahkoja ja monivärisiä itämaalaisia mattoja. Maalauksia ja vaskipiirroksia, joiden suuren arvon ja harvinaisuuden minunkin tottumaton silmäni huomasi, upeili seinillä. Skitsejä nyrkkitaistelijoista, tanssijattarista ja rotuhevosista oli rinnakkain aistillisen Fragonardin, sankarillisen Girardetin ja Turnerin kuvien kera. Näiden monenlaisten koristusten lisäksi huomasin myös voitonmerkit, jotka heti toivat mieleen, että lordi Roxton oli yksi aikansa huomattavimpia ja monipuolisimpia urheilijoita ja voimamiehiä. Tummansininen ja vaaleanpunainen airo toisiinsa kiinnitettyinä puhuivat soutumestaruuksista, säiläin ja taistelukäsineitten todistaessa toista urheilulajia. Reunuksen tapaan oli seinälle asetettu komeita eläimenpäitä; niitä oli kaikista maanosista ja Lado Enclaven harvinainen sarvikuono työnsi ivallisesti huuliansa toisten ohi.

Keskellä suurta punaista mattoa oli Ludvig XIV:nnen aikuinen kultakoristeinen pöytä, ihana muinaiskalu, mutta nyt lasin jälkien ja savukkeitten turmelemana. Pöydällä oli hopeatarjotin savukekalustoineen sekä kullatussa pullossa jotakin juotavaa. Vaikeneva isäntäni täytti pari lasia. Osoitettuaan minulle tuolin ja pantuaan toisen laseista eteeni tarjosi hän minulle pitkän hienon havannan. Sen jälkeen istuutui hän minua vastapäätä ja katsoi kauan ja herkeämättä minuun ihmeellisine vilkuttavine häikäilemättömine silmineen, jotka olivat kylmät ja vaaleansiniset, aivan jääkerrostumain väriset. Savukkeestani nousevan kevyen sumun läpi näin hänen kasvojensa yksityiskohdat, ja ne olivat minulle monista valokuvista tutut — tuo voimakkaasti taipunut nenä, kuopallaan olevat ryppyiset posket, tummat punaiseen vivahtavat päälaelta ohuet hiukset, kierretyt miehekkäät viikset ja pieni piikkiporta ulkonevassa leuassa. Hänessä oli jotain, joka muistutti Napoleon III:nnesta, jotain Don Quixotesta, ja samalla jotakin perin tyypillistä maalla asuvalle englantilaiselle herrasmiehelle, tuolle vilkkaalle reippaalle ulkoilmanystävälle, joka rakastaa koiria ja hevosia. Hänen ihonsa olivat aurinko ja ilma muuttaneet tiilenruskeaksi. Hänen kulmakarvansa olivat tuuheat ja antoivat luonnostaan kylmille silmille villin leiman — vaikutus, jota lisäsi hänen kiinteä ryppyinen otsansa. Kasvot olivat laihat mutta hyvin voimakkaat — hän oli monasti näyttänyt, että vain harva englantilainen kykenee kestäämään sellaisia ponnistuksia, kuin hän. Hän oli noin kuusi jalkaa pitkä, mutta näytti lyhemmältä harteittensa pyöreiden tähden. Sellainen oli lordi John Roxton tuossa minua vastapäätä istuessaan pureskellen tuimasti savukettaan ja tuijottaen minuun läpätunkevin katsein pitkän kiusallisen hiljaisuuden vallitessa.

"No niin", sanoi hän viimein, "nyt on arpa heitetty, nuori ystäväni." Hän puhui skotlantilaisesti murtaen. "Te ja minä olemme arvan nostaneet. Otaksun, ettei teillä saliin astuessanne ollut aavistustakaan tällaisesta — vai kuinka?"

"Ei aavistustakaan."

"Samoin oli minunkin laitani. Ei aavistustakaan. Ja nyt olemme pääsemättömissä. On vain kolme viikkoa siitä kun tulin kotiin Ugandasta; olen vuokrannut tilan Skotlannista, vuokrasopimuksen olen allekirjoittanut ja kaikki sitä mukaan. Kyllä tämä on kaunista, vai mitä te arvellette? Kuinka on teidän laitanne?"

"Tämä sattui minulle vallan sopivasti. Olen sanomalehtimies — *Daily Gazette* palveluksessa."

"Tosiaan — teidän sanoitte sen ilmoittautuessanne. Apropos, minulla on teille hiukan työtä, tahdotteko auttaa minua?"

"Varsin kernaasti."

"Eihän teillä ole mitään vastaanottavaa, vaikka onkin kysymys pienestä vaarasta?"

"Millaisesta vaarasta?"

"On kysymys Ballingerista — hän on vaara. Olettehan kuullut hänestä puhuttavan?"

"En."

"Nuori mies, missä te olette elänyt? Sir John Ballinger on seutunsa paras hockey-pelaaja. Vain minä voin kilpailla hänen kanssaan tasaisella pinnalla, mutta jos on kysymys vastuksenottamisesta, niin on hän minua etevämpi. On tunnettu salaisuus, että milloin hän ei harjoittele, hän juo lujasti — ottaa häviönsä uudelleen, kuten hän sanoo. Tiistaina sai hän viinahulluuskohtauksen ja on sen jälkeen raivonnut kuin hornanhenki. Hänen huoneensa on tämän yläpuolella. Lääkärit sanovat, että tuo kunnon mies kuolee, ellei hän syö jotain, mutta kun hän makaa revolveri vieressä peitteellään ja vannoo ampuvansa kuusi kuulaa jokaiseen, joka häntä yrittää lähestyä, niin palvelijat ovat tehneet lakon. Häntä on vaikea käsitellä, ja hän ampuu mainiosti, mutta eihän voi antaa Grand Nationalin voittajan maata ja kuolla tuolla tavalla."

"Mitä aiotte tehdä?" kysyin.

"Minä olin ajatellut, että te ja minä käymme häneen käsiksi. Hän nukahtaa tietysti joskus, ja pahimmassa tapauksessa hän meistä toisen tappaa, — toinen voi silloin huolehtia hänestä. Jos voimme kietoa peitteen hänen käsiinsä ja sitten telefonoida vatsapumppua, voimme me saada tuon kunnon ystävän vatsaan sen ruuan, jota hän tarvitsee."

Tämä oli hiukan vastenmielinen ja odottamaton lisäys minun viikkotöihini. Itse en pidä itseäni kovinkaan rohkeana. Minulla on irlantilaisen voimakas kuvittelukyky, joka tuntemattoman ja koettelemattoman tekee kauheammaksi kuin se onkaan. Toiselta puolen olen kasvatettu häpeämään heikkoutta ja kauhua. Olen varma siitä, että voisin heittäytyä äkkijyrkänteeltä alas — kuten hunnit historian oppikirjan mukaan — jos rohkeuteni pantaisiin koetukselle. Ylpeys ja pelko vaikuttivat minuun eikä mikään rohkeus —. Vaikkakin jokainen hermoni pingoittui kauhusta ajatellessani tuota viskyä täynnä olevaa miestä, jonka luulin olevan seuraavassa ylemmässä kerroksessa, vastasin kuitenkin mitä surullisimmalla äänellä olevani valmis seuraamaan lordia. Kun lordi Roxton vielä kerran huomautti, kuinka vaarallinen yritys oli, aloin jo vihastua.

"Ei tämä asia puhumalla parane", sanoin. "Menkäämme."

Nousin ja hän teki samoin. Tyytyväisesti naurahtaen taputti hän minua pari kertaa rinnalle ja työnsi minut takaisin tuoliini.

"Hyvä on, poikaseni", sanoi hän. "Olette sopiva."

Katsoin häneen ällistyneenä.

"Jack Ballingerista olen jo tänä aamuna itse pitänyt huolen", sanoi hän. "Hän ampui reiän nuttuni hihaan onneksi hänen vanha kätensä vapisi — me saimme hänen ylleen pakkopaidan ja viikon perästä on hän terve taas. Enhän vain loukannut teitä, nuori mies? Näin meidän kesken sanottuna on tuo Etelä-Ameriikan juttu otettava vakavalta kannalta, ja tahdon saada sinne toverikseni miehen, johon voin luottaa. Panin teidät koetukselle, ja te kestitte sen oivallisesti. Nähkääs, kaikki riippuu teistä ja minusta, sillä ukko Summerleeta saamme alun pitäin hoidella kuin pientä lasta. Mutta — ettehän te vain ole se Malone, joka ehkä saa piakkoin Rugby-lakkinsa Irlannille?"

"Ehkä varajäsenenä."

"Olin tuntevinani teidät. Minä olin katsomassa kilpailuanne Richmondin kanssa — paras kilpailu koko sesongin aikana. En koskaan laiminlyö Rugby-kilpailua, sillä se jalkapallopelejä on kaikkia muita miehekkäämpi. Mutta enhän pyytänyt teitä tänne puhuakseni kanssanne urheilusta. Ottakaamme selkoa matkasta. Thimesin etusivulla ovat laivankulut. Keskiviikkona kahdeksan päivän perästä lähtee Booth-höyrylaiva Paraan, ja jos voimme sopia professorin kanssa matkasta, niin luulen, että lähdemme silloin — vai kuinka? — Jaha, kyllä minä puhun hänen kanssaan. Kuinka on teidän matkavarustustenne laita?"

"Sanomalehteni huolehtii niistä."

"Osaatteko ampua?"

"Jokseenkin samalla tavalla kuin kaikki muutkin ylioppilaat."

"Armias, ovatko asiat niin hullusti? Te nuoret miehet opettelette viimeiseksi ampumaan. Te olette pistimettömien mehiläisten kaltaisia, kun on kysymyksessä pesän suojaaminen. Taidattepa tulla noloiksi jonakuna päivänä kun joku varastaa teiltä hunajanne. Etelä-Ameriikassa opitte kyllä tähtäämään oikein, sillä ellei professorimme ole hullu tai valehtelija, niin saamme nähdä ihmeellisiä asioita ennenkun tulemme takaisin. Minkälainen pyssy teillä on?"

Hän meni tammikaapille ja sen oven avautuessa näin loistavia kiväärinpiippurivejä, jotka tuossa muistuttivat urkupillejä.

"Minä tässä katson, mitä voin luovuttaa teille tykistöstäni", sanoi hän.

Ja niin otti hän toisen kauniin pyssyn toisensa jälkeen, aukaisi ja sulki hanoja ja hyväili niitä kuin äiti lastaan. "Tämä kaunis kapine teitä varmaan huvittaa. Minä ammuin tuon hirviön tällä." Hän osoitti sarvikuonoa. "Vain kymmenen kyynärää ja tuo olisi liittänyt *minut omiin* kokoelmiinsa.

"Toivon teidän tuntevan Gordonninne, sillä hän on hevosen ja pyssyn runoilija. Katsokaapa, tässä on mainio kapine: 470, *kaukoputken näyttökkyky, kaksinkertainen ejektor*, kantaa vaakasuorassa suunnassa kolme ja viisikymmentä. Tätä pyssyä minä kolme vuotta sitten käytin perulaisia orjarääkkääjiä vastaan taistellesani. Minä olin niiden maanärien Herran ruoska, sen takaan, vaikka sitä ei olekaan missään Sinisessä kirjassa sanottu. Sattuu tilaisuuksia, nuori mies, jolloin jokaisen täytyy nousta puolustamaan ihmisoikeutta ja oikeamielisyyttä, jos tahtoo jälkeensä tuntea täyttäneensä velvollisuutensa. Sen tähden ryhdyin pieneen sotaan omin voimin. Suunnittelin sen itse, kävin sen itse ja lopetin sen itse. Jokainen näistä koloista kertoo orjain murhaajasta — niitä on aikamoinen joukko, eikö totta? Tuo syvä jäi ammuttuani Pedro Lopezin, heidän kaikkien kuninkaansa, Putomayo-joella. — Mutta tässä on jotain aivan teitä varten." Hän otti esiin kauniin ruskean hopeahelaisen pyssyn. "Hyvä perä, tarkka ampumaan, viisi patruunaa kerrallaan. Tämän varaan voitte uskoa elämänne." Hän ojensi sen minulle ja sulki tammikaapin ovat. "Apropos", jatkoi hän istuu tuessaan, "mitä tiedätte professori Challengerista?"

"Näin hänet tänään ensikerran."

"Niin minäkin. Kummallista, että me molemmat kuljemme aivan oudon miehen käskettävissä. Hän tuntuu olevan kopea ukkoräähkä. Hänen tiedemiesveljensä, eivät tuntuneet olevan erityisesti ihastuneita häneen. Kuinka te innostuitte tähän asiaan?"

"Kerroin hänelle lyhyesti aamupäivälliset kokemukseni, ja hän kuunteli hyvin tarkkaavaisena. Sitten otti hän esiin Etelä-Ameriikan kartan ja levitti sen pöydälle.

"Minä luulen, että jokainen sana, minkä hän lausui teille, oli totta", selitti hän vakavana, "ja te arvaatte, että minä voin näitä asioita arvostella. Etelä-Ameriikka on maanosa, jota rakastan, ja luulen että ylipäänsä Darienin ja Fuegon välinen seutu on suurenmoisin, rikkain ja ihmeellisin maapallomme osa. Sitä ei vielä tunneta, eikä voida aavistaa mitä kaikkea siellä piilee. Olen matkustanut sen äärestä ääreen, olen viettänyt kaksi vuotta näissä seuduissa, juuri silloin kun kävin sotaa orjakauppiaita vastaan, josta äsken kerroin. Ollessani siellä kuulin todella monia samantapaisia juttuja — intiaanien perimätietoja y.m., mutta aivan varmaan perustuivat ne tosiasioihin. Mitä enemmän te, nuori mies, tulette tietämään tästä maasta, sitä paremmin ymmärrätte, että sieltä voi löytyä mitä tahansa — *mitä tahansa*. Siellä on joitakuita vesistöjä, joita väestö käyttää kulkuväylillään, mutta muuten on kaikki hämärän peittämää. Täällä Matto Grandessa" — hän näytti savukkeella erästä kartan osaa — "tai täällä yläkulmassa, jossa kolme maata yhtyy, ei mikään minua kummastuttaisi. Kuten hän, tuo professorikuvatus, sanoi, on siellä viisikymmentätuhatta peninkulmaa leveältä jokea, joka juoksee melkein Euroopan kokoisen metsän läpi. Te ja minä voisimme olla toisistamme yhtä kaukana kuin Skotlanti on Konstantinopelistä ja kuitenkin olemme samassa suuressa brasilialaisessa metsässä. Ihminen on vain sinne tänne tuohon labyrinttiin jättänyt jälkiä itsestään. Joki nousee ja laskee lähes neljäkymmentä jalkaa ja puolet maata on ylipääsemätöntä nevaa. Miksi ei sellaisessa maassa voisi olla jotakin uutta ja ihmeellistä? Ja miksi me emme voisi sitä löytää? Sitäpaitsi", lisäsi hän noiden kummallisen laihojen kasvojen loistaessa ihastuksesta, "siellä on urheilun mahdollisuuksia. Minä olen kuin vanha pallo — kaikki valkea väri on minusta jo aikoja sitten kulunut. Elämä voi heitellä minua sinne tänne jättämättä minuun mitään merkkiä. Mutta urheilun uljuus, nuori mies, siinä on olemassaolon höyste. Sen merkeissä on elämä jälleen elämisen arvoista. Me alamme kaikki tulla aivan liian aroiksi, hitaiksi ja mukavuutta harrastaviksi. Olisipa minulla suuri autio maa ja avarat seudut kuljettavana, pyssy kädessäni ja etsittäväni jotain, joka on löytämisen arvoista. Olen ollut sotilaana,

ilmapurjehtijana ja vaikka minä, mutta tuo eläinmetsästys, joka muistuttaa unta hummeri-illallisesta, on minulle ennenkokematon, uusi mielenkiihoitus." Hän nauroi ajatellessaankin sitä.

Ehkä olen aivan liian kauan kuvannut uutta tuttavuuttani, mutta hänestähän tulee matkatoverini pitkiksi ajoiksi, ja senvuoksi olen koettanut esittää hänet sellaisena, jollaiseksi hän näyttäytyi ensi kerran tavatessamme, olen koettanut kuvata hänen omituista persoonallisuuttaan ja hänen hauskaa puhe- ja ajatustapaansa. Saadakseni kokouksen selostuksen lehteen täytyi minun vihdoinkin lähteä hänen luotaan. Lähtiessäni istui hän tuossa ruusunpunaiselta hohtavassa huoneessa rasvaten mielipyyssynsä lukkoa ja koko ajan hän myhäili ajatellessaan meitä odottavia seikkailuja. Olin päässyt selville siitä, että jos meitä vaarat olivat uhkaamassa, niin en olisi koko Englannista voinut löytää rohkeampaa ja kylmäverisempää miestä toverikseni.

Vaikka olinkin päivän monista vaiheista hyvin väsynyt, istuin kuitenkin kauan juttelemassa Mc Ardlen, uutistoimittajan kanssa, ja selitin hänelle koko tilanteen, jota hän piti niin tärkeänä, että asia oli kerrottava päällikölle, sir Georg Beaumontille. Sovittiin, että minä lähettäisin kotimaahan selostuksia seikkailuistani Mc Ardelle osotettuina kirjeinä, ja nämä kirjeet sitten joko säännöllisesti julaistaisiin *Daily Gazette*ssa tai piiloitettaisiin joksikin aikaa ja vasta sitten julaistaisiin riippuen professori Challengerin toivomuksesta, sillä emmehän tieneet, mitä ehtoja hän lisäisi niihin määräyksiin, jotka veisivät meidät tuntemattomaan maahan. Vastaukseksi puhelinkeskustelumme emme saaneet muuta kuin raivoisan hyökkäyksen sanomalehtä vastaan ja lopuksi lupasi hän, että jos ilmoitamme, millä laivalla lähdemme, niin antaa hän juuri ennen lähtöä tarpeellisiksi katsomansa tiedot. Toiseen kysymykseemme emme saaneet vastausta, Hänen vaimonsa vaikeroiva ääni kuului puhelimesta, ja hän sanoi miehensä olevan jo kovin huonolla tuulella; olisi parempi, ettemme häntä enää kiusaisi. Kolmannen kerran päivemmällä koettaessamme soittaa kuului rätisevää ääntä, ja heti kohta keskusasema ilmoitti, että professori Challengerin johto on mennyt epäkuntoon. Luovuimme yrityksistä päästä hänen puheilleen.

Ja nyt, kärsivällinen lukijani, en voi enää puhua suorastaan sinulle. Tästälähin — jos joskus joku kertomus tästä matkasta joutuu luettavaksesi — tapahtuu se edustamani sanomalehden kautta. Jätän tämän selonteon ihmeellisen tutkimusmatkamme aiheuttamista toimittajalle, jotta siinä tapauksessa, etten minä koskaan hengissä palaisi kotimaahani, voitaisiin tästä saada muutamia luotettavia tietoja tapahtumista. Nämä viimeiset rivit kirjoitan höyrylaiva Franciskan salongissa, ja luotsi ottaa kirjeen mukaansa palatessaan ja jättää sen mr Mc Ardellelle. Ennenkun suljen muistikirjani, maalailen sinulle kuvan, joka on viimeinen muisto jättämästäni maasta. On kostea, sumuinen myöhäisen kevään aamu. Sataa tihuttaa. Kolme loistaviin sadetakkeihin kääriytynttä olentoa rientää katua pitkin suuren höyrylaivan nostosiltaa kohti, sillä lähtöä osoittava lippu liehuu jo laivan katolla. Heidän edellään työntää kantaja käsirattaita, jotka ovat täynnä matka-arkkuja — huopia ja kiväärilaatikoita. Professori Summerleen pitkä melankolinen haamu kulkee tuolla laahustavin askelin ja pää riipuksissa jo vallan tyytymättömänä matkaan. Lordi Roxton astuu reippain askelin, ja hänen ohuet eloisat kasvonsa loistavat metsästyslaukun ja kaulaliinan takaa. Minä puolestani olin iloinen, että matkavalmistelujen ja sydäntäsärkevien jäähyväisten aika oli ohi, ja varmaan myös käytökseni sitä todisti. Äkkiä juuri kun olimme astuneet laivaan, kuului takaamme kauhea huuto. Professori Challenger lupauksensa mukaan tuli meitä saattamaan. Hän saapuu huohottaen, tulipunaisena ja vihoissaan.

"Ei kiitoksia", sanoo hän. "Tahdon päästä laivaan. Minulla on teille pari sanaa sanottavana. Älkää luulkokaan, että minua teihin liittäisi mitkään siteet, vaikka te lähдете tälle matkalle. Tahdon saada teidät ymmärtämään, että minulle tämä on aivan yhdentekevää, ja minä epään kaikki henkilökohtaisten sitoumusten vaatimukset. Totuus pysyy totuutena, ja teidän tiedonantonne, millaisia ne sitten tulevatkin olemaan, eivät vaikuta mitään, vaikka ne heikkolahjaisissa ihmisissä herättävätkin ihmetystä ja uteliaisuutta. Minun tiedonantoni neuvoineen ja opastuksineen ovat tässä käärössä. Teidän tulee avata se saavuttuanne Amazon-joen varrella sijaitsevaan Manaoskaupunkiin — mutta vasta kuoressa olevana hetkenä. Olenko kyllin selvästi lausunut ilmi ajatukseni? Panen kunnia-asiaksenne ennen esittämieni ehtojen tarkan noudattamisen. En minä millään muotoa estä teidän kirjeenvaihtoaanne, mr Malone, koska teidän matkanne tarkoituksin on erinäisten tosiseikkain tarkastelu, mutta minä vaadin, että te ette koskettele määräraikkaa koskevia yksityisseikkoja, ja toiseksi, että mitään ei julaista ennenkun te olette palannut. Hyvästi, sir. Te olette jonkun verran lieventänyt vihaani tuota kirottua ammattia kohtaan, johon te onnettomuudeksenne olette antautuneet. Hyvästi, lordi Roxton. Luuloni mukaan on tiede teille suljettu kirja, mutta voin onnitella teitä uusien metsästyskenttien johdosta, joita siellä tapaatte. Te varmaan *Fieldissä* kerrotte sitten laajasti, kuinka ammutte ilmassa lentävän dimorfodonin. Hyvästi, professori Summerlee. Jos te vielä olette kehitysmahdollinen, jota minä, totta puhuakseni, epäilen, niin te palaatte Lontooseen varmasti viisaampana miehenä, kuin minä nyt jätätte tämän kaupungin."

Ja niin käännähti hän ympäri, ja laivan kannelta näin paria minuuttia myöhemmin tuon pienen jänterän miehen astumassa kaukana junaa kohti. Ja nyt olemme me ehtineet kappaleen Kanaalia lounaaseen. Kello soi viimeisen kerran kirjeiden hakua huomauttaen, ja se on luotsin hyvästijätön

merkki. Senjälkeen käy matka yli kuohuvan: aallokon. Jumala siunatkoon kaikkia niitä, jotka jäävät kotimaahan, ja suokoon, että onnellisesti palaisimme.

SEITSEMÄS LUKU

"Huomenna häviämme me tuntemattomaan maailmaani."

En tahdo väsyttää niitä, jotka mahdollisesti lukevat tämän kertomuksen, selostamalla meidän komeata matkaamme Booth-höyrylaivalla; en halua myöskään kertoa Parassa viettämästämme viikosta. Tahdon kuitenkin lausua tunnustukseni Pereina da Pinta-yhtiön meille osoittamasta suuresta hyväntahtoisuudesta, kun tehtiin meidän varustuksiamme. Lyhyesti vain mainitsen, että jokimatkallemme pitkin leveätä sameata ja liejuista vesistöä kuljetti meitä hiukan pienempi höyrylaiva kuin se, joka oli tuonut meidät yli Atlantin. Viimeksi olimme me kulkeneet Obidos-salmesta ja saapuneet Manaos-kaupunkiin. Mr Shortman, brittiläisen ja brasilialaisen kauppayhtiön edustaja, pelasti meidät kaupungin vähän houkuttelevasta majatalosta. Hänen vierasvaraisessa haciendassaan me kulutimme aikaa siihen päivään asti, jona saimme avata professori Challengerin meille jättämän kirjeen. Ennenkun alan kertoa sen päivän yllätyksistä, tahtoisin vielä kuvata uhkamatkani tovereita ja niitä muita osanottajia, jotka jo olemme koonneet Etelä-Ameriikassa. Puhun vapaasti ja avomielisesti ja ainehistoni jätän teidän, Mc Ardle, käytettäväksenne ja hyväksyttäväksenne, koska tämä kyhäykseni teidän toimestanne joutuu maailmalle.

Professori Summerleen tieteelliset ansiot ovat siksi tunnetut, että en tahdo niitä enää toistaa. Hän on paremmin varustettu kestäämään rasittavia tutkimusmatkoja, kuin ensi näkemältä voisi otaksua. Hänen pitkä laihajäntereinen ruumiinsa ei hevillä tunne väsymystä, ja hänen kuiva, puoleksi pisteliäs, usein hyvin epähieno esiintymistapansa ei välitä ympäristöstä. Vaikka hän on kuudenkymmenen seitsemän vuoden ikäinen, en ole koskaan kuullut hänen valittavan matkojemme vaivoja. Olin pitänyt retkikunnallemme vahinkona, että hän tuli mukaan, mutta nyt huomasin hänestä olevan ainakin yhtä paljon hyötyä kuin itsestäni. Luonteeltaan on hän karkea ja luulevainen. Hän ei alusta alkain ole salannut, että hän piti professori Challengeria täydellisenä petkuttajana, ja että me kaikki olimme lähteneet etsimään jotakin olematonta, sekä että me todennäköisesti kaikkien vaivojemme palkaksi saamme vain pettymyksiä ja vaaroja Etelä-Ameriikassa ja Euroopassa pilkkaa ja naurua. Koko matkan Southamptonista Manaokseen väsytti hän meitä puhumalla aina tätä samaa laihojen kasvojen vääristyessä ja ohuen pukinparran tutistessa. Jätettyämme laivan ja noustuamme maihin, on kaunis ja vaihteleva hyönteis- ja lintumaailma vienyt hänen koko huomionsa, sillä hän on suurenmoisen rehellinen tieteellisyshartaudessaan. Kaiket päivät harhailee hän metsissä lintupyssy ja hyönteislippu olallaan ja iltaisin täyttää hän monet hankkimistaan eläimistä. Hänen toisarvoisiin ominaisuuksiinsa kuuluu myös se seikka, että hän pukeutuu hyvin huolimattomasti ja polttaa pientä piippunysää, jota ilman hänet harvoin näkee. Nuoruudessaan on hän ollut mukana erinäisillä tieteellisillä tutkimusmatkoilla — hän oli Robertsonin mukana Papuassa — eikä leiri- ja kanoottielämä ole hänelle tuntematon.

Lordi John Roxton ja professori Summerlee muistuttavat osaksi toisiaan, mutta osaksi ovat he toistensa täydelliset vastakohdat. Edellinen on kaksikymmentä vuotta nuorempi, mutta hänen kasvonsa ovat aivan yhtä laihat ja suoniset. Hänen ulkomuotonsa luulen kuvanneeni jo siinä luvussa, joka jäi Lontooseen. Hän on aina hieno ja pukeutuu aistikkaasti sekä ajelee partansa vähintään kerran päivässä. Toimenmiesten tavoin on hän puheessaan hyvin lakooninen, mutta on nopea vastaamaan tehtyyn kysymykseen ja karkäs yhtymään keskusteluun sekä lausuu mielipiteensä kummallisen jyrkästi, puoleksi huvittavasta. Hänen maailman- ja eritoten Etelä-Ameriikan tuntemuksensa on hämmästyttävän laaja, ja hän uskoo järkähtämättömästi matkamme suuriin mahdollisuuksiin, eikä tätä uskoa järkytä professori Summerleen ivahymy. Hänen äänensä on lempeä ja esiintymistapansa hiljainen, mutta hänen tuikkiviini sinisiin silmiinsä kätkeytyy myös raivoisa viha ja järkkymätön päättäväisyys. Hän puhui vähän omista Brasiliassa ja Perussa saavuttamistaan ansioista, mutta sain niistä käsityksen huomattessani miten ihastuneina hänet ottivat vastaan jokiseudun asukkaat, jotka hänessä tervehtivät esitaistelijaansa ja suojelijaansa. Punaisen päällikön — niin he häntä kutsuivat — urotyöt kulkivat satuna kansan suussa, mutta todetkin asiat olivat kyllä hyvin kummallisia, kuten myöhemmin sain kuulla.

Lordi John oli joitakuita vuosia sitten käynyt Ei-Kenenkään-maassa, joka on Perun, Brasilian ja Colombian välisessä tuntemattomassa seudussa. Tällä alueella kasvaa villiä kautschukkipuuta, joka on, kuten Kongossa, tullut alkuasukkaille sellaiseksi vitsaukseksi, että sitä voi verrata ainoastaan heidän pakkotyöhönsä espanjalaisten hallussa olevan Darienin vanhoissa hopeakaivoksissa. Kourallinen ilkeitä

"puolirotuisia" hallitsi maata, asesti halulliset intiaanit, teki muut orjikkeeseen ja epäinhimillisesti kiduttaen pakotti heidät kokoamaan kautschukkia, joka sitten jokea myöten lähetettiin Paraan. Lordi Roxton ryhtyi niiden onnettomien puolustajaksi, mutta sai osakseen vain uhkauksia ja soimauksia. Silloin julisti hän todellisen sodan Pedro Lopezia, orjanomistajain johtajaa vastaan, keräsi karanneita orjia, asesti heidät ja toimeenpani sotaretken, joka päättyi siten, että hän omakätisesti tappoi tuon pelätyn "puolirotuisen" ja kumosi hänen edustamansa järjestelmän.

Eipä siis ollut ihme, että tuota punatukkaista, silkinhieno-äänistä ja siistiä miestä katseltiin hyvin uteliaasti tuon suuren Etelä-Ameriikan joen rantaseuduissa, vaikka tunteet olivat tietysti myös eroavia, sillä alkuasukkaitten kiitollisuus sai vastineekseen sen ryhmän vihamielisyyden, joka tahtoi rahallisesti hyötyä heidän ruumiinvoimistaan. Hänen edellisten kokemuksiansa tuottama käyttökelpoinen hyöty oli taito puhua "lingoa geralia", joka oli kummallinen sekoitus osaksi portugaliasta ja intiasta, ja jota käytetään koko Brasiliassa.

Olen jo ennen maininnut, että lordi John Roxton oli eräänlainen Etelä-Ameriikka-intoilija. Hän ei voinut innostumatta puhua tästä suuresta maasta, ja tuo innostus oli tarttuvaa, sillä huolimatta tietämättömydestäni kuuntelin kuitenkin tarkkaavaisena ja uteliaana. Kunpa minä voisin kertoa kaiken niin lumoavasti kuin hän teki. Siinä oli yhdistyneinä asioitten tarkka tietäminen ja voimakas mielikuvitus, joka antoi sanoille niiden tenhovoiman, niin että vihdoinkin professorinkin ivallinen ja ennakkoluuloinen hymyily katosi ja hän alkoi tarkasti kuunnella. Lordi kertoi tästä mahtavasta joesta, joka jo aikaisin löydettiin — sillä muutamat ensimmäisistä valloittajista matkustivat sitä myöten läpi koko etelä-ameriikkalaisen siirtomaan — mutta jonka alituisesti vaihtuvain rantojen takaiset alueet olivat aivan tuntemattomia.

"Mitä tuo on?" huudahti hän pohjoiseen päin osoittaen. "Metsää, rämeikköä, läpipääsemätöntä tiheikköä. Kuka voi tietää, mitä sinne kätkeytyy? Sanokaa, mitä? Ja tuolla etelässä sitten? Liejuisia metsäseutuja, joissa ei koskaan valkea mies ole käynyt. Kaikki on tutkimatonta ja ennen aavistamatonta. Paitsi jokien kapeita uomia ei mitään muuta tunneta. Kuka voi sanoa, mikä sellaisessa maassa onkaan mahdollista! Miksi ei ukko Challenger olisi voinut puhua totta?" Näiden kehoittavien sanojen johdosta palasi ivallinen hymyily professori Summerleen kasvoille, ja hän alkoi hiljaa ja epävästi pudistella päätään, piippunysästään tupruavan savupilven takana.

Ja nyt lienen toistaiseksi sanonut kylliksi molemmista valkoisista seuralaisistani, joiden luonne ja viat — kuten omanikin — ilmenevät kyllä kertomuksen ohella. Mutta me olemme jo pestanneet joitakuita palvelijoita, jotka ehkä hyvinkin suuresti vaikuttavat kohtaloihimme. Ensimmäinen oli Zambo-niminen neekeri, musta Herkules, yhtä myöntäväinen mutta myös yhtä älykäs kuin hevonen. Hänet pestasimme Parassa sen höyrylaivayhtiön henkilökunnasta, jonka palveluksessa hän oli oppinut puhumaan hiukan englantia.

Samoin me Parassa otimme palvelukseemme Gomezin ja Manuelin, kaksi joen yläjuoksussa asuvaa sekarotuista, jotka juuri olivat tulleet sieltä lastinaan punapuita. He olivat molemmat asuneet elämänsä ajan joen ylävesistöissä, jonne me juuri aioimme lähteä, ja tämän tähden lordi John otti heidät palvelukseemme. Gomezilla oli vielä se etu, että hän osasi puhua englantia. Nämä miehet olivat halukkaat olemaan oppaina, keittämään ruokaa, soutamaan ja palvelemaan kaikella tavalla viidentoista dollarin kuukausipalkalla. Sitäpaitsi oli meillä palveluksessa kolme Mojo-intiaania Boliviasta. Tämän seudun asukkaita pidetään parhaina kalastajina ja laivanrakentajina. Eteväntä niistä kutsuimme me heimonsa mukaan Mojoksi ja toiset saivat nimen José ja Fernando. Kolme valkeata miestä, kaksi sekarotuista, yksi neekeri ja kolme intiaania muodosti siis retken henkilökunnan, joka Manaoksessa odotti ohjeita ennenkun lähtisi oudolle matkallensa.

Pitkä viikko loppui vihdoinkin, ja odotettu hetki koitti. Kuvitelkaa istuvanne Hacienda St. Ignation hämärässä arkihuoneessa, kahden peninkulman päässä Manaoskaupungista sisämaahan päin. Ulkopuolelta heijastui auringonvalon keltainen messinkiloiste, jota vastaan palmupuiden varjot lankesivat tummina ja voimakkaina. Ilma oli täynnä hyönteisten alituista surinaa — troopillinen, monta oktaavia käsittävä kuoro — mehiläisten syvästä möyrybassosta moskiittien heikkoon piipitykseen. Toisella puolella verantaa oli perattu, kaktusaitauksen ympäröimä ja kukkivien pensaskasvien koristama puutarha, jossa suuret siniset perhoset ja pienet hunajalinnut lentelivät somina kaaroksina kukasta kukkaan. Me istuimme tuolla huoneessa pöydän ympärillä, ja edessämme oli suljettu paperikäärö.

Kuoreen oli professori Challengerin terävällä käsialalla kirjoitettu sanat:

"Ohjeita lordi John Roxtonille seurueineen. Avattava Manaossa viidentenätoista päivänä heinäkuuta täsmälleen kello kaksitoista."

Lordi Roxton oli pannut kellon eteensä pöydälle.

"Vielä täytyy meidän odottaa seitsemän minuuttia", sanoi hän. "Tuo kunnan vanhus on hyvin tarkka." Professori Summerlee hymyili pilkallisesti tarttuessaan kääroön.

"Aivan yhtä hyvin voimme avata tämän nyt tai seitsemän minuutin perästä, asia ei siitä muutu", sanoi hän. "Kaikki on keinottelua ja mielettömyyttä, johon ikävä kyllä tämän kirjoittaja useasti on tehnyt itsensä syypääksi."

"Sitä ei voi avata, meidän täytyy noudattaa pelin sääntöjä", sanoi lordi Roxton. "Me olemme täällä professori Challengerin luvalla, ja olisi hävittömän kehnosti tehty, elleimme noudattaisi sananmukaisesti hänen määräyksiään."

"Tämä vasta on kaunista!" kivahti professori harmistuneena. "Enhän tiedä mitä tuossa paperikäärössä on, mutta jos siitä emme saa kyllin vakuuttavia ja todistavia tietoja, niin palaan minä takaisin Parasta Bolivialla. Minulla on toki tärkeämpääkin tehtävää kuin koluta ympäri maailmaa ja kumota tuon mielipuolen väitteitä. Nyt, Roxton, on kai jo määrä-aika."

"Niin on", sanoi lordi John. "Nyt on aika." Hän otti kynäveitsen taskustaan ja avasi kuoren. Siitä otti hän kokoonkäännetyn paperiarkin, käänsi sen auki ja levitti pöydälle. Siihen ei ollut mitään kirjoitettua. Hän käänsi sen. Myös toinen puoli oli tyhjä. Me katsoimme toisiimme sanattomiksi hämmästyneinä. Hiljaisuuden katkaisi professori Summerlee puhkeamalla äänekkääseen nauruun.

"Tämähän on julkinen tunnustus", huusi hän. "Mitä me vielä pyydämme. Mies tunnustaa olevansa keinottelija. Nyt meillä ei ole muuta tehtävää kuin palata kotimaahamme ja paljastaa hänet julkeana petturina."

"Näkymätöntä mustetta", arvelin minä.

"Enpä luule", sanoi lordi Roxton ja piti paperia päivää vasten. "Nuori ystäväni, teitä on turha yrittää pettää. Minä takaan että ei koskaan ole mitään tälle paperille kirjoitettua."

"Saanko astua huoneeseen?" kuului jylisevä ääni parvekkeelta.

Valojuovan yli oli kulkenut hartiakkaan olennon varjo. Tämä ääni! Tuo tavaton hartiain leveys! Hämmästyksestä änkyttävinä hypähdimme me seisomaan, kun Challenger, pyöreä poikamainen olkihattu päässään, Challenger, kädet housuntaskuissa ja puolikengät ulospäin kääntyneissä jaloissaan näyttäytyi ovella. Hän heitti päätään taapäin ja seisoi tuossa säteilevässä auringonpaisteessa muinaisassyrialaisine partoineen, ja luonteenomaisen ylimielisyytensä pilkistäessä puoleksi suljettujen silmäluomien alta.

"Pelkään" sanoi hän kelloonsa vilkaisten, "tulevani joitakuita minuitteja liian myöhään. Tunnustan, että jättäessäni tämän kirjeen teille, aion estää teitä avaamasta sitä, sillä luulin ehtiväni ajoissa luoksenne. Tämä ikävä myöhästymiseni johtuu osaksi epävarmasta luotsista osaksi matkaamme estäneestä hiekkasärkästä. Pelkään että virkaveljeni, professori Summerlee, on saanut pilkkaamisen aiheutta."

"Tunnustan, sir", sanoi lordi John vakavana, "että tuntui helpoitukselta nähdä teitä täällä, sillä matkamme olisi muuten päättynyt hyvin nolosti. Mutta en vielääkään ymmärrä, miksi te olette käyttäytyneet näin?"

Jättäen vastaamatta tuli professori Challenger puristamaan tervehdykseksi minun ja lordi Roxtonin kättä, kumarsi hieman halveksuvasti professori Summerleelle ja vaipui korituoliin, joka ritisi ja ratisi hänen painonsa alla.

"Onko kaikki valmista matkaamme varten?" kysyi hän.

"Voimme lähteä huomenna."

"Siinä tapauksessa me myös lähdemme. Ette tarvitse mitään kirjallisia neuvoja, kun teidän korvaamattomana apunanne on minun mukana-oloni. Alusta asti olen päättänyt olla itse johtajana tutkimusmatkallanne. Kuten tulette näkemään, voisivat kartat hyvin huonosti korvata minun älyäni ja neuvojani. Pieni petokseni kirjekäärön suhteen johtuu taas siitä, että jos olisin teille aikomukseni ilmaissut, olisitte te kaikin keinoin koettaneet saada minua luopumaan matkastani."

"Minun mielestäni ei teillä siinä suhteessa ollut mitään pelättävää", sävähti professori Summerlee, "onhan niin monta mahdollisuutta päästä yli Atlantin."

Challenger löi häntä olalle suurella karvaisella kädellään.

"Olen aivan varma, että terve järki teille sanoo menetelleen! oikein sekä että oli parasta minun näin

itse huolehtia itsestäni, eikä näyttäytyä ennenkun minua tarvittiin. Se hetki on tullut. Tästä lähin olen minä retkikunnan käskijänä, ja minun täytyy pyytää teitä vielä tänä päivänä järjestämään matkavalmistukseenne, niin että aikaisin aamulla voimme lähteä. Minun aikani samoin kuin teidänkin, vaikka vähemmässä määrin, on kallista. Ehdotan senvuoksi, että kulkisimme niin nopeasti kuin mahdollista, kunnes minä olen näyttänyt teille sen, jota tulitte tänne katsomaan.

"Lordi John Roxton oli vuokrannut meille suuren höyrylaivan nimeltä Esmeralda, joka kuljettaisi meidät jokea ylöspäin. Ilmaston suhteen oli samantekevää, mihin vuodenaikaan lähdimme matkaan, sillä lämpö määrä vaihteli seitsemänkymmenen viiden ja yhdeksänkymmenen asteen [Fahrenheit = 23-33 Celcius] välillä sekä kesällä että talvella, ilman sanottavaa lämmön eroitusta. Sateen laita on aivan toinen. Joulukuusta toukokuuhun kestää sade-aika, ja sillä ajalla nousee joki noin neljäkymmentä jalkaa yli tavallisen pintansa. Se kuohuu yli rantojen, leviää suuriksi laguuneiksi yli äärettömien maa-alueiden ja muodostaa laajan alkuasukkaiden Gapoksi nimittämän alan, joka on liian soista jalan kulkea ja liian matalaa laivan päästä sen yli. Noin kesäkuussa alkaa vesi alentua ja on matalimmillaan loka- ja marraskuussa. Meidän matkamme sattui siis kuivana vuodenaikana, jolloin tuo suuri joki sivujokineen oli normaalitilassaan.

"Virta on tässä melko vähäinen, sillä putous peninkulman matkalla on vain kahdeksan tuumaa. Ei mikään vesistö voi olla soveliaampi laivakululle kuin tämä kaakkoistuulella, jolloin purjelaiva voi kulkea aina Perun rajoille asti ja sitten liukua takaisin virran mukana. Matkamme sujui hyvin, sillä Esmeraldan voimakas koneisto ei ollut tietääksenkään veden virtavuudesta ja me menimme yhtä nopeasti eteenpäin kuin tyvenellä sisämerellä. Kolme vuorokautta laivamme puski luodetta kohti virtaa ylöspäin, joka sielläkin tuhannen penikulman päässä suustaan oli niin leveä, että sen keskeltä katsottuina molemmat rannat vain kapeina juovina hämmöittivät taivaanrannassa. Neljäntenä päivänä Manaoksesta lähtömme jälkeen me poikkesimme eräälle sivujoelle, jonka suu oli yhtä leveä kuin pääjoen. Se kapeni kuitenkin nopeasti ja parin päivän perästä me tulimme eräaseen intiaanikyliin, jolloin professori välttämättä tahtoi, että me nousisimme maihin ja Esmeralda lähetettäisiin takaisin Manaokseen. Hän väitti meidän pian saapuvan niin virtaiseen kohtaan, että höyrylaivalla oli mahdoton päästä eteenpäin. Hän lisäsi kuiskaten, että me nyt lähenimme tuntemattoman maan rajapyykkejä ja mitä vähemmän meillä oli ennakkoluuloja sitä parempi. Hän vaati meiltä kunniasanamme, että emme julkaisisi emmekä millään muotoa ilmaisisi kenellekään, mille kohdalle kartalla matkamme on meidät vienyt, ja myöskin palvelijakunnan täytyi ottaa se valallensa. Tämän tähden kirjoitan minä jonkun verran hämäräperäisesti ja tahdon jo edeltäkin sanoa lukijoille, että mahdollisesti piirrettävissä kartoissa tulee kyllä paikan suhde lähiseutuihin merkittäväksi oikein, mutta kompassin merkit ovat tahallaan sekoitetut, jotta ne eivät mitenkään voisi olla oppaina itse maahan. Olkootpa professori Challengerin syyt asian salassa pitoon mitkä tahansa, ei meillä ollut muuta neuvoa kuin hyväksyä ne, sillä hän olisi mieluummin luopunut koko retkestä kuin perustellut meille asettamia ehtoja.

"Elokuun toisena päivänä me katkaisimme viimeisen siteen, joka oli yhdistänyt meitä muuhun maailmaan, lähettämällä Esmeraldan takaisin. Neljä päivää oli siitä kulunut, me olimme vuokranneet intiaaneilta kaksi suurta kanoottia, jotka oli tehty niin kevyestä aineesta — bamburuo'on kuoresta —, että me voimme ne vaivatta nostaa minkä esteen yli tahansa. Näihin me olimme lastanneet kaikki tavaramme ja pestanneet kaksi intiaania auttamaan soutamisessa. Kuulin niiden olleen samat — Ataca ja Ipetu — jotka olivat olleet professori Challengerin mukana hänen edellisellä matkallaan. He kauhistuivat jo ajatellessaankin uutta samanlaista matkaa, mutta päällikkö on täällä patriarkkaalisen itsevaltiainen, ja jos hän pitää asian edullisena, on se heti ratkaistu. Huomenna me siis häviämme tuntemattomaan maailmaan. Tämän selostukseni lähetän kanootilla myötävirtaan, ja tämä voi olla viimeinen tieto meistä niille, jotka jännityksellä seuraavat matkamme vaiheita. Sopimuksemme mukaan lähetän nämä teille, Mc Ardle, ja saatte te muutella ja korjailla näitä mielenne mukaan. Päätän professori Challengerin esiintymistävän varmuudesta — huolimatta professori Summerleen alituisesta epäluulosta — tulee hän vielä näyttämään väittämiensä asiat tosiksi, ja olen vakuutettu että pian saamme kokea mitä kummallisimpia asioita."

KAHDEKSAS LUKU

"Uuden maailman etuvartiot."

Kotona olevat ystävämme varmaan iloitsevat kanssamme, sillä me olemme saavuttaneet päämäärämme ja voimme lausua, että professori Challengerin esitys tähän asti on osoittautunut totuudenmukaiseksi. On kyllä totta, että emme vielä ole yltäsangolla, mutta me olemme saapuneet sen

juurelle ja professori Summerleekin on tullut hiukan epävarmemmaksi. Ei hän hetkeäkään vielä ole myöntänyt, että hänen kilpailijansa olisi oikeassa, mutta hän ei ole enää niin itsepäinen väitteissään, vaan useimmiten vaikenee arvostelevasti. Tartun kertomukseni lankaan siinä kohden, johon viime kerralla sen jätin. Meidän täytyy lähettää kotiinsa eräs intiaanimme, joka on loukannut itsensä, ja minä jätän kirjeeni hänelle, vaikka luulenkin, ettei se koskaan tule perille.

Kun viimeksi kirjoitin, aioimme juuri jättää intiaanikylän, jonne olimme tulleet Esmeraldalla. Minun täytyy alkaa tiedonantoni ikävin uutisin, sillä ensimmäinen henkilökohtainen epämiellyttävääisyys — en puhu mitään professorien välisestä alituisesta torasta — sattui meille sinä iltana ja oli jo vähällä saada traagillisen lopun. Olen jo ennen maininnut englantia puhuvan puolirotuiseimme, Gomezin, — hyväntahtoisen kelpo miehen mutta taipuvaisen uteliaisuuteen, jonka ominaisuuden luulen olevan hyvin yleisen sellaisilla ihmisillä. Viimeisenä iltana hän taisi piiloutua lähelle sitä majaa, jossa me teimme suunnitelmiamme, ja sieltä keksi hänet kauhea neekerimme Zambo, joka on uskollinen kuin koira ja vihaa hirveästi puolirotuisia; Zambo raahasi hänet meidän eteemme. Gomez tarttui veitseen, ja ellei neekeri olisi ollut niin väkevä ja ajoissa huomannut hänen aiettaan, olisi hän nyt vainaja. Asia päättyi torumiseen, ja molempien riitaveljien täytyi sopia kättä lyöden, ja minä toivon rauhan palautuvan. Molemmat oppineet herramme taas riitelivät hellittämättömästi ja katkerina, Täytyy tunnustaa, että Challenger on riidanhaluinen, mutta Summerleella on terävä, pisteliäs kieli, joka pahentaa asian. Eilen illalla sanoi Challenger, että häntä ei koskaan huvittanut kulkea Thames-kujaa ja silmäillä virtaa ylöspäin, sillä on surullista katsoa lopulliseen päämaaliinsa. Hän on nimittäin vakuutettu siitä, että hänen luunsa joutuvat Westminster Abbeyhin. Summerlee vastasi happamasti hymyillen, että veli siis tietää, missä Millbankin vankila on sijainnut. Challengerin itserakkaus oli siksi suuri, että mikään tuollainen ei häntä loukannut. Hän vain hymyili partaansa ja toisti: "Oh, todellakin! Todellakin!" myöntäväisellä äänellä kuten puhutaan lapsille. Ja lapsia he ovatkin molemmat — toinen äksy ja kärtyinen, toinen kauhea ja raakamainen, vaikka molemmat nerokkaina miehinä olivat joutuneet aikansa tiedemiesten eturiviin. Äly, luonne, sielu — vasta tultuaan tuntemaan elämää voi huomata, kuinka erilaisia nuo kolme ovat.

Jo seuraavana päivänä me todella lähdimme matkaan. Kaikki tavaramme saimme mahtumaan molempiin kanootteihin ja itse majoituimme niihin siten, että sovun vuoksi asetimme professorit erikseen. Minä jouduin professori Challengerin toveriksi; hän oli mitä parhaimmalla tuulella, liikkui kuin kuumeessa, ja hänen kasvonsa loistivat pelkkää hyväntahtoisuutta. Olen jo oppinut tuntemaan hänen mielialojensa vaihtelut, enkä ollenkaan hämmästyisi, vaikka ukkonen jyrähtelisi päivän paistaessakin. On mahdotonta olla iloinen, ja yhtä mahdotonta olla surullinen hänen seurassaan, sillä joka hetki tuntee väristyttävää pelkoa siitä, milloin hänen vaarallinen luonteensa tekee jonkun äkkikäänteen.

Kaksi päivää me matkasimme vastavirtaa, pitkin jokseenkin suurta jokea; se oli noin satasen kyynärää leveä ja väriltään tumma mutta läpinäkyvä, niin että tavallisesti pohja näkyi. Amazonjoen sivujoet ovat enimmäkseen tällaisia, muutamat taas ovat valkeita ja läpinäkyvämpiä, riippuen maasta, jonka läpi ne virtaavat. Tummat todistavat huonoa kasvullisuutta, kirkkaat taas savista maaperää. Kaksi kertaa olimme vähällä osua pyörteisiin ja koskiin ja meidän täytyi väistää niitä kantamalla kanootteja puoli peninkulmaa. Vesistön molemmilla rannoilla kasvavat puut olivat ikivanhoja, ja jokseenkin helposti voi tunkeutua niiden läpi, joten meidän oli helppo kantaa kanoottejamme. En koskaan unohda tämän matkan juhlallista salaperäisyyttä. Puiden korkeus ja runkojen paksuus oli minulle, kaupunginlapselle, aivan uskomatonta. Ne kohosivat komeina pilareina korkeuteen, kunnes me suunnattoman etäällä päätimme yläpuolella erotimme hämärästi niiden haarautuvan göötiläisinä ylöspyrkivinä polvekkeina, muodostaen yllemme laakean katon, jonka läpi joku yksinäinen auringonsäde pääsi pujahtamaan ja heitti kapean loistavan juovan tuohon majesteetilliseen pimeyteen. Astuessamme tuota lahonneitten kasvien muodostamaa paksua pehmeätä mattoa, hiipi sieluumme harras hiljaisuus kuten luostariholvin hämärässä, ja professori Challengerinkin äänekäs puhelu muuttui kuiskaukseksi. Yksin ollen en olisi tiennyt näiden jättiläispuiden nimiä, mutta molemmat tiedemiehemme neuvoivat meitä maallikoita. Tämä maa on kasvullisuutensa puolesta maailman rikkain seutu, mutta hyvin köyhä animalisen elämän tuotteista. Kauniit orkideat ja kummallisen väriset jäkälät ympäröivät puitten juuria, ja harhailevan auringonsäteen sattuessa kultaiseen allamandaan tai kirkkaanpunaiseen tacsoniaan tai ipomoean tummaan sineen, oli vaikutus suorastaan sadunomainen. Näissä metsäseuduissa pyrkii elämä, joka kammoaa pimeyttä, aina kohti valoa. Jokainen kasvi, pieninkin, yrittää ylöspäin ja ellei itse jaksa, turvautuu se voimakkaamman ja pitemmän veljensä apuun. Tavalliset köynnöskasvit ovat suuria ja reheviä, ja monet muut kasvit, jotka eivät muualla tietävästi kiertele, oppivat täällä taidon päästä synkän metsän läpi. Niinpä esim. tavallinen nokkonen, jasmiini ja jacitara-palmu köynnöstyvät setripuiden runkoihin ja saavuttavat niiden huiput. Näissä majesteetillisissa holvikäytävissä kulkiessamme emme nähneet jälkeäkään animalisesta elämästä, mutta päätimme yläpuolella eli auringonpaisteessa käärmeitä, apinoita, lintuja ja laiskiaisia kurkistellen syvyyteen meidän pieniä horjuvia olentojamme. Aamun valjetessa huusivat mölyapinat kuorossa ja päivemmällä kuului vain hyönteisten surina kuin etäinen kosken pauhu, ja kaikki oli puunrunkojen ylhissä saleissa hiljaista.

Kerran nähtiin sentään vääräsäärinen vaaniva eläin — joko muurahaisnieliäinen tai -karhu vaivalloisesti kömpimässä eteenpäin varjojen keskellä. Tämä oli ainoa Amazon-metsässä näkemäni elonmerkki.

Ja kuitenkin oli tässä salaperäisessä hämärässä jotain kummallista, joka todisti ettei ihmiselämäkään ollut meistä kaukana. Matkamme kolmantena päivänä kuulimme me kummallisen, syvän sykkivän äänen ilmassa, rytmillisen ja juhlallisen, joka hiljeni ja taas kuului koko aamupäivän. Molemmat veneet lipuivat eteenpäin vain muutaman kyynärän päässä toisistaan kuullessamme ensi kerran tuon sykkivän, ja intiaanimme istuivat hiljaa ja liikkumattomina kuin pronssiin valetut, innokkaasti kuunnellen ja kauhun kuvastuessa kasvoilla.

"Mitä tämä on?" kysyin minä.

"Rumpuja", vastasi lordi Roxton huolettomasti, "sotarumpuja. Olen ennenkin niiden äänen kuullut."

"Niin, sir, sotarumpuja", lisäsi Gomez. "Viljejä intiaaneja; ne vaanivat meitä joka askeleellamme, kunnes saavat meidät tapetuiksi."

"Kuinka ne voivat meitä vaania?" kysyin katsoen tyhjään avaruuteen.

Puolirotuinen kohotti leveitä olkapäitään. "Sen tietävät paraiten intiaanit itse. Heillä on omat keinonsa. He vaanivat meitä. He puhuvat rumpukieltä keskenään. Tappavat meidät, jos vain voivat."

Saman päivän iltapäivänä — taskualmanakkani väitti sen olevan tiistain, elokuun 18 päivän — kuului vähintään kuusi tai seitsemän rumpua eri tahoilta. Välistä olivat lyönnit nopeat, toisinaan ne taas harvenivat, toisinaan kuuli aivan selvästi, että ne olivat kysymyksiä ja vastauksia — kaukaa idästä kuului nopea staccato-päriä, johon pohjoisesta vastasi ukkosmainen jylinä. Tässä alituisessa pauhinassa oli jotakin hermojätkärsyttävää ja uhkaavaa, mikä näytti muodostuvan tavuttain sanoiksi: "Me tapamme teidät, jos voimme!" joka toistui loppumattomasti. Ei ainoatakaan ihmisolentoa näkynyt. Luonnonrauha ja lohdullinen tyneys heijastui ympärillämme, mutta kaukaa kuului kanssaihmistemme viestinä: "Me tapamme teidät, jos vain voimme!"

Koko päivän rummut pauhasivat, milloin jylisten, milloin kuiskaten, ja niiden merkitys kuvastui soutajiemme kasvoilla. Näyttipä ylpeän puolirotuisenkin mieli olevan hyvin järkytetty. Mutta ensi kerran olivat Summerlee ja Challenger rohkeuden, nimittäin tieteellisen rohkeuden, edustajia. He pysyivät tyyninä kuin Darwin Argentinassa gauchojen keskellä ja Wallace malajilaismetsästäjien parissa. Armelias luonto on niin järjestänyt, että ihmisäivot eivät voi ajatella samalla kertaa kahta asiaa, niin että ollessaan tieteellisen innostuksen vallassa ei ihminen kiinnitä huomiotaan henkilökohtaisiin vaaroihin. Välittämättä noista salaisesti uhkaavista koko päivän kestävästä äänistä, panivat molemmat professorit merkille jokaisen näkemänsä linnun, jokaisen rannalla kasvavan pensaan, ja olivat monasti kiukkuisesti eri mieltä, jolloin Summerlee mutisi ja Challenger pauhasi, mutta kumpainkaan ei kuullut intiaanien rummutusta; he istuivat yhtä rauhallisina kuin ennen poltellessaan savukkeita St. James Streetin varrella olevassa Royal Society-klubissa. Vain kerran alkoivat he puhua intiaaneista.

"Miranha- tai Amajucaintiaaneja", sanoi Challenger osoittaen peukalollaan kaikuvaan metsään.

"Aivan oikein, sir", vastasi Summerlee. "Saamme varmaan todeta, että näiden heimojen puhekieli on polysyntetistä, ja että ne itse ovat mongooleja."

"Tietysti on se polysyntetistä", sanoi Challenger sääliväisestä "Mikäli minä tiedän ei näissä seuduissa ole olemassakaan mitään muuta kielityyppiä, ja minä olen kuitenkin tutkinut niitä yli sadan. Teidän mongoolisuusteoriaanne epäilen suuresti."

"Ja minä kun luulin, että hyvin rajallisetkin vertailevan anatomian tiedot olisivat näyttäneet sen todeksi", sanoi Summerlee katkerasti.

Challenger nosti leukaansa, niin että vain parta näkyi hatunreunan alta. "Epäilemättä sen tieteenhaaran rajalliset tiedot johtaisivat sellaisiin tuloksiin, mutta henkilö, jolla on tyhjentyvät tiedot, johtuu toisiinsa lopputuloksiin." He vilkaisivat toisiinsa uhmaten, ja koko ajan kuului heidän ympärillään kuiskausta: "Me tapamme teidät — me tapamme teidät, jos vain voimme!"

Sinä yönä ankkuroimme me kanoottimme raskailla kivillä virran keskelle ja valmistauduimme mahdollisen hyökkäyksen varalta. Mutta mitään ei tapahtunut, ja päivän koittaessa me jatkoimme matkaamme rummunpäriin hiljalleen tauotessa. Kolmen aikaan iltapäivällä me saavuimme jyrkän, enemmän kuin peninkulman pituisen vesiputouksen kohdalle, jossa professori Challengerin venhe viime matkalla oli kaatunut. Tässä oli ensimmäinen joskin vähäpätöinen todistus hänen kertomuksensa totuudesta.

Intiaanit kantoivat ensin meidän kanoottimme, sitten tavaramme nuoren metsän läpi, joka täällä oli

hyvin taajaa, ja me neljä valkoihoista kuljimme pyssy olalla heidän ja niiden vaarojen keskellä, jotka mahdollisesti uhkasivat meitä metsässä. Ennen iltaa olimme onnellisesti väistäneet vesiputouksen ja tulleet siitä noin kymmenen englannin peninkulman päähän, ja yöksi me pysähdyimme. Olimme silloin minun laskuni mukaan kulkeneet noin sata peninkulmaa sivujokea myöten sen jälkeen kun jätimme pääjoen.

Aikaisin seuraavan päivän aamuna alkoi matkamme varsinaisin ja tärkein osa. Jo aamunkoitosta asti oli professori Challenger ollut hyvin levoton ja pälyillen katsellut molempiin joen jyrkänteisiin.

Äkkiä hän huudahti hyvillään ja osoitti erästä puuta, joka omituisesti käyristyneenä taipui yli joen.

"Miksi te tuota sanotte?" kysyi hän.

"Sehän on assai-palmu", sanoi Summerlee.

"Aivan niin. Tämä assai-palmu on tienviittani. Salainen ovi on puolen peninkulman päässä täältä joen toisella rannalla. Ei mitään koloa ole puiden välissä. Se seikkahan juuri on niin ihmeellinen ja salaperäinen. Tuolla, missä näette vaaleanvihreitä kaisloja tummanvihreiden kasvien välissä, tuolla suurten puitten keskellä on minun oma tuntemattomaan maailmaan johtava oveni. Menkäämme sinne, niin saatte nähdä!"

Todellakin omituinen paikka. Löydettyämme tuon vaaleanvihreän ruovikon osoittaman kohdan työntelimme me kanoottejamme muutamia satoja kyynäroitä ruovikon läpi ja silloin aukeni eteemme uusi tyven suvanto, jossa vesi kirkkaana ja läpinäkyvänä kareili hietapohjalla. Tähän laskeva pieni joki oli noin kaksikymmentä kyynärää leveä, ja kasvullisuus sen rantamalla hyvin rikas. Ei kukaan, joka ei olisi huomannut, että ruovikko jonkun matkan päässä vaihtui pensasiin, olisi voinut aavistaa, että siellä oli sellainen vesistö, eikä uneksiakaan sellaisesta satumaasta, joka siellä avautui.

Sillä satumaa se oli — ihmeellisin satumaa, mitä ihmisen mielikuvitus voi esiin loihdita. Komeat kasvit yhtyivät meidän päittemme yläpuolella poimuuntuneina toisiinsa muodostaen luonnollisen suojuksen, ja tämän vihreän kaarikatoksen alla virtasi kultaisessa hämärässä vihreä läpikuultava joki, kauniina jo itsestäänkin, mutta noiden harvinaisten valoläikähdysten kaunistamana, jotka kuin siivilöityinä ja vaimennettuina tunkeutuivat läpi katoksen. Kristallinkirkkaana, peilityynenä ja vihreänä päilyi joki lehtikatoksensa alla, ja jokainen aironveto synnytti tuhansia kristallileikkeleitä sen loistavalle pinnalle. Tämä oli sopiva tie ihmeitten maahan. Kaikki intiaanien jäljet olivat kadonneet, mutta animalista elämää ilmeni enemmän, ja eläinten kesyys todisti, että täällä asti ei yksikään metsästäjä ollut koskaan käynyt. Toimeliaat pienet mustat samettiapinat, joilla oli lumivalkeat hampaat ja loistavat veitikkamaiset silmät, lörpöttelivät meidän ohi kulkiessamme. Toisinaan alligatori syöksyi rantaäyräältä veteen. Kerran kurkisteli meitä tummakarvainen tapiiri pensaikosta ja mennä lönytteli sitten metsään. Mutta näimme myös keltaisen notkean suuren puuman hiipivän vesakossa, ja sen vihreät ilkeät silmät säkenöivät vihaa, kun se näki meidät. Lintumaailma oli sangen rikas, erityisen paljon oli kahlaajia; haikarat ja ibikset kerääntyivät valkoisiksi ja punaisiksi ryhmiksi rantojen puunkaroille ja kristallikirkkaassa vedessä, jota me sousimme, vilisi kaikenmuotoisia ja -värisiä kaloja.

Kolme päivää kuljimme me tässä vihreässä tunnelissa. Etäämpää saattoi tuskin erottaa, missä vihreä vesi loppui ja vihreä holvikaari alkoi. Luonnon rauhaa eivät täällä häirinneet ihmisten jäljet.

"Täällä ei ole intiaaneja. He pelkäävät Curuparia", sanoi Gomez.

"Curupari on metsien henki", selitteli Roxton, "mutta sillä nimellä tarkoitetaan yleensä pahoja henkiä, Intiaaniraukat luulevat, että täällä on jotain pelättävää, eivätkä sen vuoksi tule tänne päin."

Kolmantena päivänä huomasimme ilmeisesti, että kauan emme voisi jatkaa kanoottikulkuamme, sillä uoma tuli yhä matalammaksi. Tämän tästä veneemme tarttui pohjaan. Lopulta me vedimme veneet ruovikkoon ja vietimme siellä yötä. Seuraavana aamuna lähdimme, lordi Roxton ja minä, tarkastusmatkalle kulkien metsän läpi joen suuntaan, mutta kun vesi yhä väheni, palasimme me takaisin ja ilmoitimme professori Challegerin arvelun todeksi, nimittäin että olimme kulkeneet kanooteillamme niin pitkälle kuin oli mahdollista. Me vedimme ne sen vuoksi maihin, piilotimme ne pensaikkoon ja löimme kirveillämme lähellä oleviin puihin rasteja, jotta palatessamme voisimme ne löytää. Sen jälkeen jaoimme me kannettavamme — pyssyt, ampumavarat, ruokatavarat, teltan, huovat ja monet muut kapineet — sälytimme ne hartioillemme ja aloimme taivaltaa matkamme vaivalloisinta osaa.

Heti alussa sävähtivät meidän ruutitynnyrimme, kunnon professorit, ilmi kiistaan, Challenger oli meihin yhdyttyään ollut koko seurueen johtajana, ja se seikka oli koko ajan ilmeisesti suuttanut Summerleeta. Kun hän nyt määräsi virkaveljellensä erityisen velvollisuuden aneroidi-barometrin kantamisen — niin puhkesi kauan pidätetty rajuilma valloilleen.

"Pyydän kysyä, sir", sanoi Summerlee teeskennellyn tyynesti, "millä oikeudella te annatte tällaisia määräyksiä?"

Challenger katsoa mulkoili häneen pöyhistelevästi.

"Minä teen sen, professori Summerlee, koska olen retkikunnan johtaja."

"Minun täytyy sanoa, sir, että minä en tunnusta teitä sellaiseksi."

"Todellakin!" Challenger kumarsi kömpelön ivallisesti. "Tahtoisitteko täsmälleen määritellä minun asemani?"

"Kyllä, sir. Te olette mies, jonka totuudenmukaisuutta epäillään, ja tämä komitea on tullut tänne ottamaan asiasta selkoa. Te, sir, matkustatte tuomarienne seurassa."

"Oi, mitä pitää minun kuulla", sanoi Challenger ja istuutui kanoottin reunalle, "Siinä tapauksessa te taivallatte eteenpäin, ja minä tulen jäljessä niin kuin minua haluttaa. Ellen minä ole johtaja, ei kukaan voi vaatia, että minä johtaisin."

Onneksi oli joukossamme kaksi nerokasta miestä lordi Roxton ja minä — jotka estimme oppineita professorejamme riidanhaluisuutensa ja houkkamaisuutensa tähden lähettämästä meitä tyhjin toimin Lontooseen takaisin. Mutta kyllä tarvittiin monet puheet, monet rukoukset ja selvitykset heitä rauhoittamaan. Viimein marssi Summerlee uhmailevasti hymyillen piippuinensa edellä ja Challenger astua köpitti mutisten perässä. Juuri näihin aikoihin huomasimme me sattumalta, että nuo molemmat oppineet eivät voineet sietää Edinburghissa vaikuttavaa tohtori Illingworthia. Siitä hetkestä asti käytimme tätä pelastuskeinonamme; jos epäsopua syntyi professoriemme kesken, mainitsimme me ohimennen tuon skotlantilaisen zoologin nimen, jolloin molemmat riitapukarit tulivat heti ystäviksi ja yksimielisinä lausuivat suuren halveksumistunteensa yhteistä kilpailijaansa kohtaan.

Hanhenmarssissa kuljimme edelleen pitkin jokiäyrästä. Joki kapeni tavalliseksi puroksi ja lopulta hävisi suureen, sienimäiseen, vihreämättäiseen rämeikköön, johon me vajosimme polvia myöten. Seutu oli aivan moskiittiparviin ja muiden epämiellyttävien hyönteisten vallassa, niin että iloitsimme suuresti päästyämme kovalle maalle ja löydettyämme tien, jota kulkiemme voimme välttää tuon myrkyllisen nevan. Etämmälle kuului kuin urkujen soittoa, niin kovaääninen oli hyönteisten surina.

Toisena päivänä siitä kun olimme jättäneet kanoottit huomasimme, että seudun maisemat muuttivat luontoa. Tiemme kohosi keskeytymättä, ja vähitellen metsät harvenivat ja menettivät trooppilisen rehevyytensä. Lietteisen Amazontasangon suunnattoman suuret puut väistyivät täällä fenix- ja kookospalmujen tieltä. Kosteammassa syvänpaikoissa levittelivät mauritiapalmut miellyttävästi riippuvia lehtiään. Me matkustimme aivan kompassin mukaan, ja pari kertaa professori Challenger joutui kiistaan molempien intiaanien kera, jolloin — toistaaksemme professorin harmistuneet sanat — koko seurue yksimielisesti "luotti enemmän kehittymättömien villi-ihmisten puutteelliseen vaistoon kuin eurooppalaisen sivistyksen korkeimpaan tuotteeseen." Kolmantena päivänä näyttäytyi todeksi, että olimme menetelleet oikein, kun Challenger myönsi tuntevansa useita merkkejä ensimmäiseltä matkaltaan; eräässä kohdassa keksimme me tulen mustamia kiviä, jotka epäilemättä olivat leiripaikan jäännöksiä.

Kuljimme yhä ylöspäin ja meiltä meni kaksi päivää ennenkun pääsimme erään kivisen rinteeseen yli. Kasvikunta oli taas muuttunut, ja elfenluupuu oli ainoa, jota täällä vielä kasvoi, paitsi ääretöntä määrää orkideoja, joiden joukossa opin tuntemaan harvinaisen *Nuttonia Vexillorian* ja cattleian sekä odontoglossumin ihanat ruusunhohtavan tulipunaiset kukat. Piikivipohjaisia ja sanajalkarantaisia puroja pulppusi esiin kukkulan kapeista solista, ja joka ilta leiriydyimme me jonkun joenpoukaman rantamalle, josta pyydystimme itsellemme herkulliseksi illalliseksi pieniä siniselkäisiä, kooltaan ja muodoltaan Englannin forelleja muistuttavia kaloja.

Yhdeksäntenä päivänä siitä, kun olimme jättäneet kanoottimme, kuljettuamme noin satakaksikymmentä englannin peninkulmaa loppuivat puut vähitellen ja niiden sijalla kasvoi vain pensaita. Mutta nyt tuli eteemme oikea bambumetsä, niin taaja, että meidän täytyi raivata tietä itsellemme intiaanien leveäteräisillä puukoilla. Tämän esteen läpi tunkeutuminen vei meiltä aikaa koko päivän kello seitsemästä aamulla kahdeksaan illalla — paitsi kahta parin tunnin keskeytystä. Ei voi ajatella mitään ikävämpää ja yksitoikkoisempaa puuhaa, sillä kaikkein avonaisimmillakaan paikoilla en nähnyt muuta kuin korkeintaan kymmenen kyynärää eteeni, ja tiheimmillä kohdilla oli näköalani lordi Roxtonin pumpulinutun selkäpuoli ja puiden keltaiset putket molemmilla sivuillani. Ylhäältä pilkisti kapea valojuova ja viisitoista jalkaa päittemme yläpuolella näyttivät putkien huiput huojuvan tummansinistä taivasta vasten. En tiedä, mitkä eläimet asuvat tällaisissa tiheikkömetsissä, mutta usein kuulimme me suurten petojen liikkuvan läheisyydessämme. Juuri pimeän maille laskeutuessa pääsimme me pois bambumetsästä ja leiriydyimme heti lopen väsyneinä tuon raskaan päivätyön tehtyämme.

Aikaisin seuraavana aamuna olimme taas liikkeellä ja huomasimme maan jälleen muuttaneen luonnettaan. Takanamme kohosi bambumuuri. Edessämme aukeni laaja tasanko, joka hiukan kohosi ja oli täpösen täynnä sanajalkapuita. Aaltoilevana tuo maisema levittäytyi; vasta kaukana näytti sen katkaisevan pitkä mutkitteleva harjanne. Sille ehdimme me päivällisen aikaan, mutta sen takaa tuli näkyviin vain matalahko laakso, joka vähitellen kohosi aina taivaanrantaan asti. Mutta nyt sattui jotain, joka voi olla sangen tärkeätä — mutta myös aivan arvoitontakin.

Professori Challenger, joka viimeksi pestattujen intiaanien kera astui seurueen etunenässä, pysähtyi äkkiä ja osoitteli innokkaasti oikealle. Samassa huomasimme me noin peninkulman matkan päässä jonkun suuren, tumman linnun, joka hitaasti siipiään räpytellen nousi maasta ja leijaili pois päin kadoten valtaviin sanajalkojen sekaan.

"Näittekö sitä?" huusi Challenger haltioissaan. "Summerlee, näittekö sitä?"

Hänen virkaveljensä katsoa tähysteli siihen suuntaan, jonne eläin oli kadonnut.

"Miksi te tuota sitten luulitte?" kysyi hän.

"Olen vakuutettu siitä, että se oli pterodaktylus."

Summerlee alkoi nauraa hohottaa.

"Lorua! Sehän oli haikara, mikäli minä olen ikinä sellaista nähnyt."

Challenger oli niin suunniltaan, että hän ei voinut puhua. Hän heilautti taakkansa selkäänsä ja jatkoi matkaansa. Lordi Roxton tuli luokseni ja näytti entistä totisemmalta. Hänen kädessään oli hänen zeiss-kaukoputkensa.

"Huomasin linnun ennenkun se lensi puiden väliin", sanoi hän. "En käy päättämään, mikä lintu se oli, mutta metsästäjäkokemuksieni perustalla voin väittää, etten ole koskaan eläissäni sellaista nähnyt."

Näin ovat asiat. Olemmeko todellakin tuntemattoman maailman kynnyksellä ja lienemmekö tosiaan kohdanneet sen uuden maan etuvartiot, josta johtajamme puhuu? Olen kertonut teille tapauksen sellaisenaan, ja te tiedätte nyt yhtä paljon kuin minäkin. Tämä oli ainoa merkillinen tapahtuma, sillä muuta erikoista ei ole sattunut.

Ja nyt, arvoisat lukijani, sikäli kuin niitä koskaan saan, olen kuljettanut teitä leveätä jokea ylöspäin, läpi korkean ruovikon ja vihreän tunnelin, pitkää palmuja kasvavaa rinnettä pitkin, läpi bambutiheikön ja halki sanajalkakentän. Määränpää oli nyt edessämme.

Noustuamme harjanteelle, järjestyksessä jo toiselle, aukeni eteemme palmuja kasvava tasanko, ja me näimme tuon saman korkeitten punertavien kallioitten rivin, joka oli minulle kuvasta tuttu. Minulla on se nyt tätä kirjoittaessani edessäni, eikä kukaan epäile, ettei se olisi sama. Sen lähin osa on noin seitsemän peninkulman päässä leiripaikastamme, ja sitten jatkuu se silmäkantamattomiin. Challenger käydä tassuttelee edestakaisin kuin kilpataistelukukko, ja Summerlee vaikenee mutta näyttää yhä epäilevän. Yksi päivä vielä, ja ainakin jotkut epäilykset ovat haihtuneet. Josén mukana, jonka käden läpi tunkeutui katkennut bamburuoko ja joka välttämättä tahtoo päästä kotiinsa, lähetän minä tämän kirjeeni ja toivon sydämestäni, että se joskus joutuisi teidän käteenne. Kun tilaisuus sattuu, kirjoitan heti jatkoa.

YHDEKSÄS LUKU

"Kuka olisi voinut sellaista aavistaa?"

Meille on tapahtunut jotain kauheata. Kuka olisi voinut sellaista aavistaa? En näe mitään huoltemme loppua. Voi käydä niin, että olemme pakoitettut viettämään koko elämämme tällä ihmeellisellä, saavuttamattomalla paikalla. Minä olen vielä niin päästäni pyörällä, että tuskin voin selvästi ajatella enemmän nykyisyyden tosiasioita kuin tulevaisuuden mahdollisuuksia. Minun hämmästyneet aistini näkevät kaiken tapahtuneen aivan hirvittävänä ja vastaiset hetket näyttävät pimeiltä kuin yö.

Eivät milloinkaan ole ihmiset joutuneet vaikeampaan asemaan eikä ole mitään hyötyä siitäkään, että ilmoittaisimme paikan maantieteellisen aseman ja kehoittaisimme ystäviämme lähettämään tänne apuretkikunnan. Vaikkapa he sen voisivat tehdä, olisi meidän kohtalomme kaikkien inhimillisten

laskelmien mukaan ratkaistu jo paljon ennen retkikunnan saapumista Etelä-Ameriikkaan.

Suoraan sanoen olemme aivan yhtä kaukana ihmisten tarjoamasta avusta, kuin jos olisimme kuussa. Jos me pelastumme, riippuu se vain meidän henkilökohtaisista ominaisuuksistamme. Seuralaisinani on kolme etevää miestä, joilla on terävä pää ja lannistumaton rohkeus. Vain tämän tosiasian perustalla on ainoa toivomme. Vain katsellessani tovereitteni huolestumattomia kasvonpiirteitä minä näen valoa tässä pimeydessä. Muuten toivon, että minäkin ulkonaisesti kyllä olen yhtä huolettoman näköinen kuin hekin. Sisällisesti olen täynnä vaaranpelkoa.

Sallikaa minun niin yksityiskohtaisesti kuin mahdollista kertoa teille niiden tapahtumain sarjat, jotka johtivat tähän onnettoman tilanteeseen.

Lopettaessani viime kirjeeni minä mainitsin, että me olimme seitsemän peninkulman päässä punervain kallioitten julmasta jonosta, mikä epäilemättä kaarsi professori Challengerin kuvailemaa ylätasankoa. Kallioitten korkeus näytti minusta nousevan muutamien paikoin yli sen määrän, minkä professori oli maininnut, sillä jotkut niistä kohosivat aina tuhannen jalan korkeuteen, ja ne olivat ihmeellisen uurteisia, sillä tavalla, kuin minun luuloni mukaan, on laita basalttiylängöissä. Jotakin samantapaista saa nähdä Salisbury Cracissa Edinburgin luona. Huipulla näki selviä kasvullisuuden merkkejä — äyräs oli pensaitten reunustama ja korkeita puita näkyi loitompana. Niin pitkälti kuin voi nähdä, ei ollut huomattavissa mitään, mikä olisi viitannut eläimellisen elämän olemassaoloon.

Sinä iltana me sijoitimme telttamme aivan kallion alle karulle ja autiolle paikalle. Seinämät yläpuolellamme eivät olleet ainoastaan äkkijyrkät vaan vieläpä ne yläosassaan kaartuivat ulospäin, niin että ei voinut olla puhuttakaan kiipeämisestä. Läheisyydessämme oli se korkea ja kapea pylväsmäinen kallio, josta minä kai jo mainitsin tämän kertomuksen alussa. Se muistuttaa leveätä punaista kirkontornia. Sen huippu on ylätasangon kanssa samalla korkeudella, mutta suuri kuilu erottaa ne toisistaan. Pylvään päässä kasvoi korkea puu. Sekä pylväskallio että varsinainen kallio olivat verraten matalat — luulen, että ne eivät nousseet yli viiden- tai kuudensadan jalan.

"Juuri tuonne", sanoi professori Challenger puuta osoittaen, "oli pterodaktyli lentänyt. Minä kiipesin puoliväliin kalliota enenkun ammuin sen."

Kun Challenger puhui pterodaktylistään katsoin minä professori Summerleeta ja olin hänessä ensi kerran huomaavinani joitakuita alkavan luottamuksen ja katumuksen merkkejä. Hänen ohuet huulensa eivät vetäytyneet pilkkahymyyn, päinvastoin hänen kasvoissaan kuvastui jännitys ja hämmästyks. Myöskin Challenger sen huomasi ja iloitsi voiton esimausta.

"Tietystikin", sanoi hän töykeän sarkastiseen tapaansa, "professori Summerlee arvelee, että minä puhuessani pterodaktylistä tarkoitan haikaraa — kuitenkin sellaista haikaraa, jolla ei ole höyheniä vaan nahkamainen iho, kalvomaiset siivet ja hampaita leuoissa." Hän virnisteli ja iski silmää sekä kumarteli, kunnes hänen kollegansa käänsi selkensä ja meni tiehensä.

Nautittuamme seuraavana aamuna yksinkertaisen aamiaisen, kahvia ja maniokia — meidän täytyy säästää varastoamme — pidimme me sotaneuvottelun harkiten miten parhaiten voisimme päästä yllämme kohoavalle tasangolle.

Challenger toimi puheenjohtajana ja käyttäytyi niin juhlallisesti kuin olisi hän ollut hovioikeuden presidentti. Kuvitelkaa hänet suurella kivellä istuvana hullunkurinen pieni olkihattu päässänsä, puoliksi sulkeutuneitten silmäluomien alta sinkoavan ylhäisen katseensa meitä hallitessa, samalla kun hänen suuri partansa huojui sinne tänne, hänen hitaasti käsitellessään meidän nykyistä asemaamme ja vastaisia liikkeitämme.

Hänen edessään olisitte nähneet meidät kolme, — minut, päivänpolttamana, nuorena ja voimakkaana jalkamatkan ja ulkoilmaelämän vaikutuksesta; Summerleen juhlallisena mutta vielä kriittisenä, tuo ikuinen piippu suussansa; lordi Roxtonin, miehen, terävän kuin partaveitsi hoikkine, notkeine muotoineen pyssynkahvaan nojautuneena ja haukankatseensa innokkaasti puhujaan kiinnitetynä. Takanamme seisovat eri ryhmissä molemmat tummat puolirotuiset sekä pieni intiaanijoukko, mutta edessämme ja yllämme kohosivat nuo mahtavat, punervat kallioseinämät, jotka estivät meitä pääsemästä määrämme päähän.

"Minun ei tarvitse sanoa", huomautti johtajamme, "että minä täällä viimeksi käydessäni yritin kaikkia keinoja päästäkseni kalliolle, ja missä minä epäonnistuin, siinä ei kaiken todennäköisyyden nimessä kellään toisellakaan ole onnistumisen mahdollisuuksia, sillä minä olen tottunut vuorikiipeilijä. Silloin minulla ei ollut mitään niistä kojeista, joita nyt varovaisuuden vuoksi olen ottanut mukaani. Niiden avulla tiedän varmasti pääseväni tuon irrallisen kalliopylvään huippuun, mutta kun suuri kallio on siitä erillään, on turhaa sinne noustakaan. Viime kerralla minua kiirehti sadeajan lähestyminen ja varastojeni vaillinaisuus. Nämä seikat rajoittivat aikaani ja huomautan vain, että olen tutkinut vuorensinämän

kuuden penikulman pituudelta tästä itään enkä löytänyt mitään tietä tuonne ylös. Mitä nyt tekisimme?"

"Minun nähdäkseni on olemassa vain yksi järjellinen ratkaisu", sanoi professori Summerlee. "Jos te olette tutkinut vuoren itäisen kyljen, täytyy meidän seurata sen vasenta sivustaa etsien sieltäpäin ylöspääsymahdollisuuksia."

"Aivan oikein", sanoi lordi Roxton. "Tämä ylätasanko ei luultavasti ole kovinkaan suuri ja meidän on parasta kiertää sitä kunnes joko löydämme tien, jota myöten helposti pääsemme tuonne ylös, tai sitten tulemme takaisin lähtöpaikallemme."

"Minä olen jo sanonut tälle nuorelle ystävällemme", sanoi Challenger, joka aina puhui minusta kuin kymmenvuotiaasta koulupojasta, "että kaikkien helposti kuljettavien teitten olemassaolo on sula mahdollisuus jo siitä yksinkertaisesta syystä, että jos kulkutie olisi olemassa, ei huippu olisikaan eristetty eivätkä sellaiset ehdot siellä vallitsemassa, jotka ovat niin ihmeellisesti vaikuttaneet yleisiin säilymisenlakeihin. Minä kuitenkin myönnän, että voi löytyä paikkoja, joista taitava kiipeilijä voi päästä huipulle mutta joista kömpelö ja raskas eläin ei mitenkään voi laskeutua maahan. On aivan varmaa, että löytyy kohta, josta voi kiivetä ylätasangolle."

"Kuinka sen niin varmasti tiedätte, sir?" kysyi professori Summerlee terävästi.

"Koska edeltäjäni, ameriikkalainen Maple White, on päässyt sinne kiipeämään. Kuinka hän muuten olisi voinut nähdä tuon pedon, jonka hän piirsi luonnoskirjaansa?"

"Nuo teidän pakinanne poikkeavat syrjään todistettujen faktojen tieltä", intti professori Summerlee itsepäisesti. "Myönnän, että teidän ylätasankonne on olemassa, koska olen sen nähnyt, mutta vielä en ole tullut vakuutetuksi siitä, että se voisi tarjota nähdäksemme mitään elämän ilmauksia."

"Sillä mitä te, sir, myönnätte tai olette myöntämättä on määrättömän pieni merkitys. Olen kuitenkin ilahtunut huomattessani että kuitenkin ylätasanko on mahtunut käsityskykyynne." Hän katseli ylös sitä kohden ja meidän hämmästyksellemme hyppäsi heti alas kiveltä, kävi käsiksi Summerleen kaulukseen ja väänsi hänen kasvonsa ylöspäin. "Katsokaa nyt, sir", huusi hän käheänä innostuksesta, "Joko teille nyt käy selväksi, että ylätasangolla on meille näytettävänä animalista elämää?"

Minä olen maininnut, että tuuhea, vihreä pensasseppele kiersi pitkin kallion reunaa. Näistä pensaista pistihe nyt esiin musta kiiltävä esine. Kun se hitaasti ojentautui ja jäi riippumaan kuilun ylle, huomasimme me sen olevan suuren käärmeen, jolla oli omituisen litteä, lapiomainen pää. Se liikkui huojuen yläpuolellamme minuutin ajan ja aamuaurinko kimalteli sen liukkaista kiemurtelevista silmukoista. Sitten se hitaasti vetäytyi taaksepäin ja katosi. Summerleesta oli tämä niin mielenkiintoista, että hän vastaansanomatta oli antanut Challengerin kääntää hänen päänsä ylöspäin. Mutta nyt työnsi hän virkaveljensä luotaan ja saavutti tavallisen arvokkaisuutensa.

"Minua ilahuttaisi suuresti, professori Challenger", sanoi hän, "jos voisitte esittää päänäpistonne käymättä kiinni kurkkuuni. Ei edes ylen yleisen pytonormin ilmaantuminen voi mielestäni oikeuttaa teitä käyttämään sellaisia vapauksia."

"Mutta elämää on tuolla ylhäällä joka tapauksessa", vastasi toinen aivan riemuitsevasti. "Ja kun minä nyt teistä jokaiselle — olkoon joukossamme kuinka ennakkoluuloisia ja typeriä yksilöitä tahansa — olen kouraantuntuvalla tavalla todistanut tämän tärkeän johtopäätöksen oikeudellisuuden, olen minä sitä mieltä, että teemme parhaiten lähtiessämme liikkeelle, vasemmalta puolelta hakeaksemme nousupaikkoja kalliolle."

Maa kallion juurella oli kivistä ja epätasaista, niin että eteenpäinkulku oli hidasta ja vaivalloista. Äkisti me kuitenkin näimme jotain, joka vaikutti meihin virkistävästi. Löysimme vanhan leiripaikan jäännöksiä, muutamia tyhjiä Chicagon leimalla merkittyjä säilykerasioita, pullon, jonka kyljestä vielä voi lukea sanan "Konjak", rikkinäisen rasiaaunaukaisijan ja joukon muita jätteitä, jotka todistivat matkamiesten käyneen paikalla. Rääsyinen revelty sanomalehti näkyi olevan *Chicago Democrat*, mutta siinä ei ollut päivänmäärää.

"Se ei ole minun", sanoi Challenger. "Se on varmaan Maple Whiten."

Lordi Roxton oli mielenkiinnolla katsellut suurta saniaispuuta, joka varjosti leiriä. "Katsokaahan tätä", sanoi hän. "Minä luulen, että se on tarkoitettu tienviitaksi."

"Varmasti se on tienviitta", sanoi Challenger. "Mitä muuta se voisi olla? Kun meidän tienraivaajamme huomasi olevansa vaarallisella matkalla, jätti hän tähän tämän merkin, jotta se, joka mahdollisesti seuraisi hänen jälkiään, tietäisi mitä tietä hän on kulkenut. Ehkä tuonnempanakin tapamme samanlaisia osoituksia."

Niin tapahtuikin, mutta ne olivat laadultaan kauheita ja kovin yllättäviä. Aivan vuoren juurella kasvoi jono bamburuokoja, samanlainen, jonka läpi matkallamme olimme kulkeneet. Monet niistä olivat kaksikymmentä jalkaa pitkiä, ja niiden kärjet suippenivat niin teräviksi, että ne olivat aivankuin vaarallisia keihäitä. Me kuljimme bambumetsän sivua myöten, mutta silloin minä näin jotakin valkoista sen keskellä. Tutkiessani huomasin sen olevan lihattoman pääkallon. Se oli irtaantunut luurangosta, joka oli jonkun askeleen päässä maassa. Käyttäen intiaanien suuria puukkoja raivasimme tieltämme puita senverran, että voimme tarkemmin tutkia tämän murhenäytelmän yksityisseikkoja. Vaatteista ei ollut enää paljon tietoa, mutta lahonneissa jaloissa oli kengänriekaleita jäljellä, ja niistä voi päätellä kuolleen olleen eurooppalaisen. Luiden joukosta löysimme New-Yorkissa olevan Hudsonin liikkeen valmistaman kellon ja perät kynävarsineen. Myös oli siellä hopeainen savukekotelo, jonka kuoreen oli kaiverrettu "J. C. — A. E. S." Metallin kiilto todisti, että onnettomuus ei ollut tapahtunut kovin kauan sitten.

"Kukahän hän mahtaa olla?" kysyi lordi Roxton. "Miesraukka, joka ainoa hänen luistaan on ruhjoutunut."

"Ja bambu kasvaa hänen pirstoutuneitten kylkiluittensa välissä", sanoi Summerlee. "Kyllähän se kasvaa nopeasti, mutta käsittämättömältä minusta tuntuu, että tämä kuollut ruumis on voinut maata tässä siksi, että ruoko on kasvanut kaksikymmentä jalkaa."

"Miehen identtisyyttä en epäile", sanoi professori Challenger. "Kulkiessani virtaa ylöspäin, ennenkun saavutin teidät haciendassa, kyselin tietoja Maple Whitesta. Parassa eivät tienneet mitään. Hänen skitsikirjassaan oli kuva, joka esitti häntä syömässä aamiaista erään papin kanssa Rosariossa, ja siitä sain tienviitan etsiessäni. Onnistuin saamaan tietoja tästä papista, ja vaikka hän oli hyvin halukas kiistelemään ja pani pahakseen, kun minä huomautin, mikä käänteentekevä vaikutus nykyaikaisella tieteellä on hänen uskonoppiinsa, antoi hän minulle tarpeelliset selvitykset. Maple White kulki Rosarion kautta neljä vuotta sitten ja kaksi vuotta ennemmin, kun minä näin hänen kuolleen ruumiinsa. Silloin hän ei ollut yksinään, vaan ystävänsä, erään ameriikkalaisen, nimeltä James Cover, kera, joka oli odottanut veneessä, eikä pastori niin ollen ollut häntä tavannut. Luulen senvuoksi, että ei ole epäilemistäkään, että nämä eivät olisi James Coverin maalliset jäännökset."

"Eikä myöskään ole epäilemistäkään, millä tavalla hän kuoli. Hän on pudonnut tai työnnetty kallionreunalta ja on pudotessaan tullut seivästetyksi. Kuinka voisi muuten selittää nuo ruhjotut luut ja kuinka hänet olisivat lävistäneet hänen päänsä yläpuolelle ulottuvat piikit?"

Seisoimme sanattomina noita pirstoutuneita jäännöksiä katsellen ja tuntien todeksi lordi Roxtonin sanat. Kallion uhkaava reuna pistihe yli bambuviidakon. Varmasti oli hän pudonnut tuolta maahan. Mutta oliko hän todella *pudonnut*? Oliko tapahtunut onnettomuus? Vai jo alkoivat pelottavat ja onnettomuutta ennustavat mahdollisuudet keräytyä tämän tuntemattoman maan ympärille.

Me astuimme vaieten edelleen ja puikkelehdimme kallioitten ympäri, jotka olivat tasaisia ja keskeytymättömiä kuin etelänapamaitten jääkentät. Viiden peninkulman matkalla en nähnyt en rakoa enkä koloa. Mutta yht'äkkiä keksimme jotakin, joka antoi meille uutta toivoa. Sateensuojaisessa kallionsyvennyksessä oli nuoli, joka osoitti länttä kohti.

"Taas Maple White", sanoi professori Challenger. "Hänellä näytti olleen aavistus, että hänen jälkiään aletaan tutkia."

"Hänellä oli siis varastossaan liitua?"

"Löysin hänen matkalaukussaan olleitten tavaroiden joukosta laatikon värillisiä liituja. Muistuttelen, että valkeata oli vain lyhyt pätkä jäljellä."

"Siinä meillä on varma todistus", sanoi professori Summerlee. "Emme voi muuta kuin seurata hänen ohjaustansa ja kulkea länteen päin."

Kuljettuamme noin viisi peninkulmaa löysimme taas toisen nuolen vuorensinämässä. Tässä vuori ensi kerran muodosti pienen halkeaman. Siinä oli vielä toinenkin eteenpäin viittaava merkki, joka näytti osoittavan, että etsittävä kohta oli korkeammalla kuin meidän jalkaimme alla oleva maa.

Seisoimme juhlallisessa paikassa, sillä vuorensinämät olivat niin jättiläismäiset ja sinisestä taivaasta näkyvä juova niin kapea ja vihertävän vuorensinämän varjostama, että vain hämärä valonheijastus lankesi pohjaan. Emme olleet syöneet moneen tuntiin ja olimme äärettömästi uupuneet kulkemisesta kivisellä tiellä ja epäsäännöllisestä matkasta, mutta hermomme olivat niin jännittyneet, että emme voineet pysähtyä. Annoimme intiaanien tehtäväksi leirin pystyttämisen, ja me neljä molempien puolirotuisten kera tunkeuduimme ahtaaseen solaan.

Sen suu oli vain neljäkymmentä jalkaa leveä ja kapeni äkkiä loppuen terävään kulmaan, joka oli aivan

liian jyrkkä ja liukas kiivettäväksi. Tätä ei tienraivaajamme ollut voinut tarkoittaa. Me käännyimme takaisin — koko sola oli noin neljännespeninkulman pituinen — ja äkkiä keksi lordi Roxtonin terävä katse jotakin erinomaista. Ylhäällä varjossa oli tummempi pyöreä kohta. Sehän ei voinut olla muu kuin luolan suu.

Vuoren juurella oli tässä kohden joukko irtonaisia kiviä ja niiden avulla voimme kiivetä. Päästessämme kolon luo, hälväivät kaikki epäilykset. Siinä oli vuorikäytävän suu, ja sitä paitsi sen toisessa sivussa oli tuo sama osoittava nuoli. Tästä paikasta Maple White ja hänen onnettomuustoverinsa olivat vuorivaelluksensa alkaneet.

Olimme aivan liian innostuneita palataksemme leiriin — ensimmäisen tutkimusmatkan täytyi alkaa heti. Lordi Roxtonilla oli laukussaan sähkölyhty, ja se oli meidän valoneuvonamme. Lordi kulki etunenässä ja me seurasimme hänen kantapäillään.

Luola oli ilmeisesti veden syövyttämä, sillä sen seinämät olivat kiiltävät ja lattia pyöreiden kivien peittämä. Se ei ollut sen korkeampi, kuin että mies töin tuskin voi seistä siellä taivuttamatta selkäänsä. Sen pituus suoraan vuoren sisään päin oli viisikymmentä sylvä, mutta sitten se muodosti 45 asteen kulman. Pian se tuli yhä kaltevammaksi, ja meidän täytyi nelin kontin ryömiä eteenpäin irtonaisten kivien yli, jotka pahasti pyöriskelivät kulkiessamme. Äkkiä huudahti lordi Roxton. "Luola on tukossa!" sanoi hän.

Me tungeskelimme hänen selkäänsä takana ja näimme kellervän valajuovan avulla muurin murtunutta basalttia, joka ulottui aina kattoon asti. "Katto on sortunut!"

Turhaan irroitimme me muutamia pienempiä kiviä. Tästä oli seurauksena vain se, että suuremmat kivet irtausivat sekä olivat vähällä vieräjä ja murskata meidät. Oli selvää, että emme kyenneet estettävä poistamaan. Maple Whitea päämääräänsä johtanut tie ei ollut enää kuljettavissa.

Kovin apein mielin ryömimme me pimeään tunnelin läpi ja palasimme leiriin.

Ennenkun jätimme solan tapahtui kuitenkin jotakin, jonka seuraukset vaikuttivat ratkaisevasti.

Seisoimme rotkossa neljänkymmenen jalan päässä luolan suusta, kun äkkiä suunnattoman suuri kivi vierähti ohitsemme hirveätä vauhtia. Itse emme voineet nähdä mistä päin se putosi, mutta palvelijamme, puolirotuiset, jotka olivat seisoneet luolan suun kohdalla, sanoivat, että se oli vierinyt heidän ohitsensa ja sen vuoksi oli sen täytynyt pudota ylätasangolta. Silmätessämme ylöspäin, emme voineet kalliolla huomata mitään liikettä. Ei kuitenkaan ollut epäilemistäkään, että kivi oli meitä kohti tähdätty, ja tämä taas ilmeisesti todisti, että ylätasangolla oli ihmisiä — pahansuopia ihmisiä.

Me peräydyimme kiireesti rotkosta innokkaasti puhellen uudesta kokemuksestamme ja sen vaikutuksesta suunnitelmiiimme. Tilanne oli jo ennestään arveluttava, ja jos vielä luonnonesteisiin yhtyy ihmisten tahallinen vastustus, niin on osamme toivoton. Eikä sittenkään juolahtanut mieleemme, tuota muutamia satoja jalkoja päämme yläpuolella olevaa vehreyttä päyylissämme, kääntyä takaisin Lontooseen tutkimatta sen salattuja syvyyksiä.

Tarkastellessamme asemaamme olimme yksimielisiä siitä, että oli parasta jatkaa kulkemista ylätasangon ympäri ja koettaa löytää tie tuonne ylös. Vuorenreunama, jonka korkeus oli huomattavasti vähentynyt, oli jo alkanut suuntautua enemmän pohjoista kohden, ja ympyrän piirin kaartumisesta päätelimme, että ympärysmitta ei voinut olla kovinkaan suuri. Pahimmassa tapauksessa olisimme muutaman päivän perästä lähtökohdassamme.

Sinä päivänä marssimme me noin kaksikymmentäkaksi peninkulmaa, mutta ei tapahtunut mitään toivomaamme muutosta. Lienee sopiva mainita, että aneroidibarometrimme näyttää meidän olevan kolmetuhatta jalkaa merenpinnan yläpuolella, sillä me olemme taukoamatta kohonneet ylöspäin sen jälkeen kun jätimme kanoottimme, Kasvi- ja eläinkunta on muuttunut aivan toisenluontoiseksi. Olemme osaksi vapautuneet noista kauheista hyönteisistä, jotka ovat troopillisten seutujen matkustajien pahin vaiva. Muutamia palmuja ja joukko sanajalkalajeja on vielä jäljellä, mutta Amazonseutujen puut ovat loppuneet. Näillä karuilla kalliolla oli hauska löytää konvolvuluksia, ristikukkia ja begonioita, jotka kaikki herttaisesti muistuttivat kodistamme. Siellä oli aivan saman värinen punainen begonia, jonka olen nähnyt erään Streathamian huvilan ikkunassa — mutta nyt huomaan takertuneeni liian yksityisluontoisiin asioihin.

Sinä iltana — puhun edelleen kiertokulkumme ensi päivästä — koimme jotakin, joka täydellisesti kumosi kaikki epäilyksemme.

Kun te, hyvä mr Mc Ardle, nyt luette tätä, niin tulette huomaamaan, että sanomalehti ei ole minua lähettänyt matkaan syyttä suotta, vaan professorin annettua julkaisuluvan, saa maailma valmistautua kuulemaan jotakin perin kummallista. En tahdo julaista näitä artikkeleja, ennenkun voin Englantiin

tullessani tuoda mukanani varmat todistuskappaleet. Muussa tapauksessa minut kyllä leimattaisiin sanomalehtitoimen Münchhauseniksi. Olen vakuutettu, että te ajattelette niinkuin minäkin, ettekä aseta sanomalehtemme mainetta tällaiseen uhkayritykseen, ennenkun voimme ottaa vastaan sen arvostelujen ja luulevaisuuden myrskyn, jonka tällaiset kirjoitukset ehdottomasti nostavat. Tämän ihmeellisen selostuksen, joka vanhassa sanomalehdessä voisi saada jonkun ääretöntä huomiota herättävän päällekirjoituksen, täytyy siis piiloutua toimittajan pöytälaatikkoon odottamaan aikaansa.

Tuo sattumus tuli ja meni kuin salamanleimaus, eikä sillä ollut seurauksia — paitsi meidän henkilökohtaisiin mielipiteisiimme.

Tapahtui näet seuraavaa. Lordi Roxton oli ampunut ajoutin, joka on pieni sianmuotoinen eläin, ja kun intiaanit olivat saaneet toisen puolen, paistoimme me toista puolta nuotiossa. Hämärän laskeuduttua oli ilma tullut koleaksi, ja olimme kaikki vetäytyneet hyvin lähelle roihua. Ei ollut kuutamoa mutta tähdet loistivat, niin että voi erottaa kappaleen matkaa tasangolle päin. Silloin äkkiä tulla viuhui pimeästä, tuosta mustasta yöstä jokin, joka suhisi kuin aeroplani. Koko joukkueemme peittyi nahkamaisten siipien varjoon, ja minä näin äkkiä pitkän, käärmemäisen kaulan, punaisen, nälkäisen silmäparin ja näykkivän nokan, jossa hämmästykseni loisti rivi valkeita hampaita. Seuraavassa silmänräpäyksessä oli olento kadonnut — sekä meidän illallisemme. Suuri musta varjo, läpimitaltaan kaksikymmentä jalkaa, leijaili ilmassa; parin sekunnin ajan estivät nuo suunnattomat siivet tähtiä näkymästä, mutta sitten eläin hävisi kallion reunan taakse. Istuimme joka ainoa äänettömänä nuotion ympärillä, kuten Vergilius kertoo sankareitten istuneen raivotarten heitä lähestyessä. Summerlee ensimmäisenä otti puhevuoron.

"Professori Challenger", sanoi hän särkyneellä, liikutuksesta väräjäväällä äänellä, "minun täytyy pyytää teiltä anteeksi. Sir, olen menetellyt väärin ja pyydän, että unhoittaisitte kaiken menneen."

Oli kaunista puhua noin, ja ensi kerran nuo miehet puristivat toistensa kättä. Näin paljon voitimme, nähtyämme ensimmäisen pterodaktyluksen. Vähät siitä vaikka menetimmekin illallisen, kun näimme kaksi sellaista miestä sovussa.

Mutta vaikka esihistoriallista elämää olikin vuorella, niin todennäköisesti sitä ei ollut ylen runsaasti, sillä seuraavina kolmena päivänä me emme enää nähneet mitään. Me vaelsimme hedelmättömän ja vastenmielisen maa-alan läpi, jossa vaihtelivat kiviset erämaat ja autiot nevat, ja kallioitten pohjois- ja itärinteillä asusti villiä lintuja. Tältä kohdalta on paikka melkein luoksepääsemätön, ja ellemme olisi löytäneet kovahkoa pengermää, joka kiersi jyrkänteen rinnettä, olisi meidän täytynyt palata takaisin. Monta kertaa ulottui liete ja muta aina vyötäisiimme asti kahlatessamme eteenpäin vanhassa puoleksi trooppilisessa suolammessa. Asiaa pahensi melkoisesti se seikka, että jaracaca-käärme — koko Etelä-Amerikan myrkyllisin ja vaarallisin — oleskeli mielellään näissä seuduissa. Kerta kerran perästä tuli niitä vastaamme kiemurrellen ja kaarrellen löyhkäävän suon pintaa pitkin, ja meidän täytyi aina pitää pyssymme ampumakunnossa ollaksemme valmiina hyökkäysten varalta. Eräs rämeikössä oleva, jäkälää kasvava syvennys kangastelee alati mielessäni kaameana muistona. Se lienee ollut noiden petojen pesäpaikka, ja koko rinne vilisi niitä. Kaikki matelivat ne meitä kohti, sillä jaracaca-käärme pyrkii aina kohti ihmisiä. Niitä oli aivan liian paljon voidaksemme ne ampua, sentähden läksimme me kypälämäkeen ja juoksimme kunnes lopen uupunaina vaivuumme maahan. En koskaan unohda näkyä, joka nähtäväksi aukeni, kun sitten katsahdimme taaksemme. Etäällä kauheitten seuraajiemme päät ja kaulat pistivät esiin kaislain keskestä. Olemme kutsuneet paikkaa jaracaca-suoksi sillä kartalla, jota valmistelemme.

Täällä olivat kalliot kadottaneet punaisen värinsä ja muuttuneet suklaan ruskeiksi; huippujen kasvullisuus ei ollut niin rehevää, ja kallion korkeus näytti täällä olevan vain noin kolme- tai neljäsatua jalkaa, mutta mitään keinoa ei ollut päästä ylöspäin. Päinvastoin seinämät näyttivät vielä entistä jyrkemmiltä.

"Mutta lienee toki varmaa", sanoin minä miettiessämme asemaamme, "että sateen jollakin tavoin täytyy päästä juoksemaan alas ylätasangolta. Vuorissa täytyy olla vesikanavia."

"Nuori ystävämme on hetkeksi jättänyt pimeyden ja elää elämänsä valohetkeä", sanoi professori Challenger taputtaen minua olalle.

"Totta kai veden jonnekin täytyy joutua", penäsin yhä.

"Hän ei luovu vakaumuksestaan. Surullisinta on, että me omin silmin olemme nähneet, että vuorilta ei tule mitään vesikanavia."

"Minne vesi sitten joutuu?" kysyin.

"Luulen voivamme varmasti otaksua, että koska vesi ei pääse ulospäin, täytyy sen juosta sisäänpäin."

"Ylätasangon keskellä olisi järvi?"

"Oletan niin."

"On todennäköistä, että järvisyväne on entinen kraateri", sanoi Summerlee. "Koko muodostuma on ilmeisesti vulkaaninen. Mutta haluanpa päästä selville, viettääkö ylätasanko keskustaansa kohti, ja onko sen keskellä järvi, joka on salaojittunut maanalaisten kanavien kautta Jaracaca-suon liejuun."

"Ehkä haihtuminen estää vedenpinnan kohoamisen", huomautti Challenger, ja niin syventyivät molemmat oppineet herrat tieteelliseen väittelyyn, joka maallikolle oli pelkkää hepreaa.

Seitsemäntenä päivänä päätimme vuorikierroksemme, sillä saavuimme ensimmäiseen, erillistä vuoripilaria vastapäätä olevaan leiriimme. Mielemme oli jokseenkin apea, sillä olimme etsineet tarkkaan, ja oli aivan varma, että ei ainoastakaan kohdasta voi notkeinkaan ihminen menestyksellisesti kiivetä. Paikasta, johon Maple White oli piirtänyt liitumerkkinsä, ja josta hän oli kiivennyt ylös, oli nyt aivan mahdoton nousta.

Mitä oli tehtävä? Ruokavarastomme, jota ampumamme metsänriista lisäsi, oli vielä runsas, mutta kerran tulisi sekin päivä, jolloin se loppuisi. Parin kuukauden perästä on sadeaika, ja silloin meidän täytyisi lähteä leiristämme. Kallioseinä oli marmoriakkin kovempaa, ja aikamme ja työvälimeemme eivät olisi riittäneet, jos olisimme yrittäneet hakata portaat noin korkealle. Ihmekö siis, jos me sinä iltana katselimme synkkänä toisiimme ja monta sanaa vaihtamatta ryömimme huopiemme alle.

Muistan että sinä iltana nukahtaessani Challenger etukumarassa istui nuotion ääressä aivan kuin suuri sammakko, muodottoman suuri pää käsien varassa, ajatuksiinsa vaipuneena, ollenkaan huomaamatta, että minä toivotin hänelle hyvää yötä.

Mutta seuraavana aamuna herätessämme oli Challenger kuin toinen mies; koko hänen olentonsa säteili tyytyväisyyttä ja itseluottamusta. Kokoontuessamme aamiaiselle, katsoi hän meihin torjuvin, teeskennellyn ujoin katsein, aivankuin olisi tahtonut sanoa: "Tiedän kyllä ansainneeni kaiken kunnian, mutta älkää lausuko sitä ääneen, sillä silloin minä punastun." Hänen partansa kohosi, rinta aaltoili ja kädet olivat tiukasti housuntaskuissa. Varmaan hän mielikuvituksissaan näki itsensä seisomassa tuossa asennossa Trafalgar Squarella vielä vapaana olevalla jalustalla lisäten Lontoon monien muistomerkkien lukua.

"Heureka!" huusi hän vaikeitten hampaitten loistaessa parran läpi. "Hyvät herrat, onnitelkaa minua ja onnitelkaa toisianne! Kysymys on ratkaistu!"

"Olette löytänyt tien tuonne ylös?"

"Uskallan luulla niin."

"Ja missä?"

Vastaukseksi osoitti hän oikealla olevaa vuoripilaria. "Mutta me emme koskaan pääse kuilun yli", sanoin minä huohtaen.

"Me voimme ainakin nousta huipulle", sanoi hän. "Kun olemme saapuneet sinne, näytän teille että kekseliäitten aivojen keinovaroja ei ole vielä kaikkia käytetty. Murkinoituamme sulloimme kokoon kaikki, mitä johtajamme piti tarpeellisenä. Hän otti kerän vahvaa ja kevyttä köyttä, jota oli noin sataviisikymmentä jalkaa, sekä rautasinkilöitä, palikoita ja muita tarvekaluja. Lordi Roxton oli tottunut vuorikiipeilijä, ja Summerlee oli myös nuoruutensa päivinä kiipeillyt, joten minä olin huonoin joukosta. Mutta voimani ja notkeuteni korvasivat puuttuvan kokemuksen."

Nousu ei tosiaan ollutkaan niin vaikeata, vaikka toisinaan kyllä hiukset nousivat pystyyn kauhusta. Ensimmäinen puolisko meni kutakuinkin, mutta sitten kävi vuori yhä jyrkemmäksi, ja viimeisten viidenkymmenen jalan matkalla pysyimme kiinni kalliolla lujasti tarrautuen käsin ja varpain sen pieniin epätasaisuuksiin. En minä eikä liioin Summerlee olisi koskaan päässyt perille, ellei Challenger olisi huipulle ehdittyään kiinnittänyt köyttä siellä kasvavaan paksuun puuhun. Oli omituista nähdä, että semmoinen miehen-möhkäle kuin Challenger, oli niin notkea. Mutta köysi tukenamme kävi matka epämurkavaa tietä helpostikin, ja pian olimme kaikin pienellä ruohikkosella, kallion huipun muodostavalla tasolla, joka oli läpimitaten noin kaksikymmentäviisi jalkaa.

Hengähdettyäni silmäsin ympärilleni tuota maata, jonka läpi olimme kulkeneet, ja mitä suurenmoisina näköala aukeni eteeni. Koko Brasilian tasanko näytti olevan aivan allamme ulottuen yhä kauemmas ja kauemmas ja etäällä taivaan rannassa päättyen hämäriin sinertäviin sumupilviin. Etualalla oli pitkä valtavan suurten kivien ja sanajalkapuitten peittämä rinne; kauempana keskikohdalla, pistäen esiin satulanmuotoisesta kukkulasta, vilahtelivat bamburuokojen keltaiset ja vihreät kyljet, ja mieleeni muistui ponnistelumme tuon aarniometsän läpi. Sitten kasvullisuus vähitellen lisääntyi muodostaen lopulta komean metsän, joka ulottui silmänkantamattomiin, varmasti kahtatuhatta peninkulmaa

etäämmälle.

Nautin yhä tästä ihmeellisestä panoraamasta, kun professorin painava käsi kosketti olkapäätäni.

"Tännepäin, nuori ystäväni", sanoi hän. "*Vestigia nulla retrorsum*. Älkää koskaan katselko taaksenne, aina eteenpäin kohti meidän ihanaa päämääräämme."

Kääntyessäni ympäri huomasin heti, että ylätasanko oli yhtä korkealla kuin se paikka, jossa seisoin, ja sen vihreät pensaat ja puut näyttivät olevan niin lähellä, että oli mahdoton uskoa, että ne olivat yhä edelleen saavuttamattomissa. Välimatka meistä ylätasangolle oli noin neljäkymmentä jalkaa, mutta aivan yhtä hyvin olisi se voinut olla neljäkymmentä peninkulmaa. Pitelin toisella kädelläni puunrungosta kiinni ja kurkistin syvyyteen. Tuolla alhaalla häämöivät palvelijaimme tummat haamut katsellen meihin päin. Vuorensinämä oli tässä kohden aivan pystysuora, samaten kuin vastakkaisellakin sivulla.

"Tämä on todella kummallista", sanoi professori Summerlee kärtyisellä äänellään.

Käännyin ja silloin huomasin hänen tarkkaavaisena tutkivan puuta, josta minä pitelin kiinni. Tunsin sileän kaarnan ja pienet röyheltävät lehdet. "Kas", huudahdin, "tämähän on pyökki."

"Niin onkin", sanoi Summerlee. "Kansalaisemme vieraalla maaperällä."

"Ei vain kansalainen, hyvä sir", sanoi Challenger, "mutta myös käyttäkseni vielä tuota samaa vertausta, mitä arvokkain liittolainen. Tästä pyökistä tulee meidän pelastajamme."

"Totta totisesti!" huudahti lordi Roxton. "Silta!"

"Niinpä niin, ystäväni, silta. En minä suotta eilen käyttänyt tunnin aikaa, keskittääkseni älyäni asemamme ratkaisuun. Muistan kerran tehneeni nuorelle ystävällemme sen huomautuksen, että G.E.C. esiintyy enimmin edukseen silloin, kun hän on ahdingossa. Ja eilen illalla olimme me kaikki pälkähässä — sitä ei voitane kieltää. Mutta missä tahdonvoima ja äly yhtyvät, siinä kyllä keino keksitään. On hankittava nostosilta, jonka voi pudottaa kuilun yli. Sellainen on tässä!"

Tämä on todellakin loistava ajatus! Puu oli noin kuusikymmentä jalkaa pitkä, ja jos se vain putoaisi oikeaan kohtaan, ulottuisi se mainiosti syvyyden yli. Challenger oli heittänyt kirveen olalleen lähtiessämme kiipeämään. Nyt ojensi hän sen minulle.

"Nuorella ystävällämme on sekä lihaksia että jänteitä", sanoi hän. "Hän on sopivin tähän työhön. Pyydän kuitenkin, että ystävällisesti kokonaan herkeätte itse ajattelemasta ja teette juuri niinkuin minä sanon."

Hänen käskynsä mukaan iskin kirveeni puuhun, niin että se varmasti kaatuisi toivottuun suuntaan. Se oli kasvanut hiukan vinosti ylätasankoon päin, joten tehtävä ei ollut vaikea. Iskin runkoon kaikin voimin, ja lopuksi lordi ja minä vuorottelimme. Tunnin ajan kuului ankaraa pauketta, puu huojui ja kaatui haudaten oksansa toisella puolella oleviin pensasiin. Katkennut runko vieräi aivan tasomme reunalle, ja hetken ajan luulimme, että se kieriäisi yli sen. Mutta se pysähtyi muutaman tuuman päähän reunasta, ja tässä oli meillä silta tuntemattomaan maahan.

Sanomatta sanaakaan puristimme me kaikki professori Challengerin kättä; hän nosti olkihattuaan ja kumarsi syvään jokaiselle erikseen.

"Vaadin itselleni kunnian päästä ensimmäisenä tuntemattomaan maahan", sanoi hän. "Sopiva aihe johonkin tulevaisuuden historialliseen maalaukseen."

Hän oli lähestynyt siltaa, kun lordi Roxton tarttui hänen käsivarteensa.

"Rakas ystävä", sanoi hän, "tämän en salli tapahtua."

"Ettekö te salli sen tapahtua?" Hän heitti päätään taaksepäin ja parta työntihe eteenpäin.

"Niin kauan kun on kysymys tieteestä, seuraan teidän johtoanne, kuten tiedätte, koska ei voida kieltää, että te olette tiedemies. Mutta teidän on toteltava minua silloin, kun astutaan minun alalleni."

"Teidän alallenne, sir?"

"Kaikilla meillä on oma alamme, ja sotilasala on minun. Minun käsitykseni mukaan me nyt hyökkäämme uuteen maahan, joka voi olla täpötäynnä kaikenlaisia vihollisia, vaikka emme sitä varmasti tiedäkään. Ei ole lainkaan menettelytapani mukaista syöksyä sokeasti vaaraan ilman järjen ja kärsivällisyyden rahtuakaan."

Vastalause oli liian järkevä tullakseen hylätyksi.

Challenger nakkasi niskojaan ja kohautti olkapäitään,

"No, sir, mitä ehdotatte?"

"Ei ole lainkaan mahdotonta, että joku ihmissyöjäheimo piilotteleikse pensaikoissa odottaen aamiaistaan", sanoi lordi Roxton vilkaisten sillan yli. "On parasta ottaa selvä asiasta ennenkun ollaan satimessa. Olkaamme toki iloisia ja toivokaamme, ettei mitään ikävää ole pelättävissä, mutta samalla toimikaamme aivan kuin asianlaita olisi päinvastoin. Malone ja minä laskeudumme jälleen laaksoon noutamaan neljää pyssyä ja Gomezia sekä toista puolirotuista. Sitten joku meistä menee kuilun yli, ja toiset ovat pyssyinsä valmiina häntä auttamaan, jos jotain tapahtuisi hänen ottaessaan selkoa voiko koko seurue mennä toiselle puolelle."

Challenger istuutui puunkannolle ääneen valittaen kärsimättömänä, mutta Summerlee ja minä olimme yksimieliset siinä, että lordi Roxtonilla oli määräämisvalta käytännöllisissä pikkuasioissa. Laskeutuminen oli nyt helppoa, kun köysi oli apuna vaikeimmassa kohdassa. Tunnissa olimme me tuoneet kiväärimme ja pyssymme. Myös puolirotuiset olivat kiivenneet huipulle ja lordi Roxtonin käskystä tuoneet mukanaan ruokavaroja siltä varalta, että tutkimusmatka kestäisi kauan. Kaikilla meillä oli mukanaamme täysinäiset patruunalaukut.

"Ja nyt, Challenger, tahdotteko todellakin olla ensimmäisenä paikalla?" sanoi lordi Roxton saatuaamme valmiiksi kaikki varustukset.

"Olen hyvin kiitollinen teidän armollisesta luvastanne", sanoi professori vihaisena; minä luulen, ettei koskaan ole kukaan niin kovasti asettunut vastustamaan toisen holhousta. "Koska te hyväntahtoisesti tämän sallitte, niin tahdon minä tietysti olla tienraivaajana."

Kirves olalla istuutui Challenger kahtareisin puunrungolle, hyppäsi eteenpäin ja oli pian toisella puolella. Hän kömpi seisaalleen ja heilutti käsivarsiaan ilmassa. "Vihdoinkin!" huusi hän. "Vihdoinkin!" Minä katsoin häntä kauhuissani ja odotin melkein, että joku kauhea olio ryntäisi metsästä ja tappaisi hänet. Mutta mitään muuta ei tapahtunut, kuin että kummallinen kirjava lintu pyrähti lentoon juuri hänen jalkainsa juuresta ja katosi puitten väliin.

Summerlee oli toinen järjestyksessä. Hänen hintelän ruumiinsa tarmokas sitkeys on todella hämmästyttävä. Hän tahtoi välttämättä, että me panisimme kaksi pyssyä hänen selkäänsä, jotta hänen päästyään toiselle puolelle molemmat professorit olisivat asetettuja. Sitten oli minun vuoroni, ja minä koetin olla katsomatta tuonne kammottavaan syvyyteen. Summerlee ojensi pyssynperänsä minua kohti ja sitten tartuin hänen käteensä. Lordi Roxton sen sijaan *kulki* aivan tyynesti yli kuilun — kulki aivan ilman tukea. Hänellä mahtoi olla teräksiset hermot.

Ja niin olimme nyt me neljä siinä satumaassa, siinä kadonneessa maailmassa, jonka Maple White oli löytänyt. Kaikki käsitimme tämän olevan riemuhetken. Kuka olisi voinut aavistaa tässä piilevän syyn meidän suurimpaan onnettomuuteemme. Suokaa minun muutamain sanoin kuvata tuota musertavaa iskua.

Olimme kääntäneet selkämme siltaan päin ja kulkeneet noin viisikymmentä sylvä, kun kuulimme kauheata jyskettä. Yhteisen vaiston ajamina me syöksyimme takaisin sitä tietä, jota olimme tulleetkin. Silta oli poissa!

Alhaalta kallion juurelta keksin minä pian rykelmän oksia ja rungon sirpaleita. Siellä oli meidän pyökkimme. Olikohan ylänteen reuna murtunut ja silta sen vuoksi sortunut? Ensin selitimme kaikin asian niinpäin, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä näkyivät puolirotuisten Gomezin tummat kasvot vuoripilarin toiselta puolelta. Niin, kyllähän se oli Gomez, mutta ei enää tuo entinen Gomez mielitelevine hymyineen ja ystävällisine ilmeineen. Hänen silmänsä leimusivat, kasvot olivat väännyksissä ilmaisten vihaa ja sädehtien tyydytetyn kostonhimon hillitöntä iloa.

"Lordi Roxton!" huusi Gomez. "Lordi John Roxton!"

"Mikä on asianne?" vastasi hän. "Tässä olen."

Vihlova nauru kaikui yli kuilun.

"Niin, siellä te olette, te englantilainen koira, ja sinne täytyy teidän myös jäädä. Olen odottanut ja odottanut, ja nyt viimein sattui tilaisuus. Teidän mielestänne oli vaikea päästä sinne. Vielä vaikeammaksi luulen paluun käyvän. Te kirotut narrit, nyt te olette loukossa joka ainoa!"

Olimme niin hämmästyneet, ettemme osanneet puhua mitään. Me seisomme eteemme tuijottaen. Suuri murtunut, ruohikosta törröttävä oksa osoitti, mistä hän oli saanut vipulaitteen hävittääkseen sillan. Kasvot olivat kadonneet, mutta hetken perästä ne näkyivät entistä enemmän vihaa uhkuvina.

"Me aioimme surmata teidät sillä kivimöhkäleellä, jonka luolan suulta vyörytimme", huusi hän, "mutta tämä tapa oli parempi, sillä se on hitaampi ja kauheampi. Teidän luonne valkenevat siellä ylätasangolla, ei kukaan tiedä, missä ne ovat, eikä tule niitä hautaamaan. Kuolemanne hetkellä ajatelkaa Lopezia, jonka te ammuitte Putomajojoella viisi vuotta sitten. Minä olen hänen veljensä, ja tapahtukoon mitä tahansa, lähden elämästä onnellisena, sillä hänen kuolemansa on kostettu." Mielettömänä heristi hän meille nyrkkiänsä, ja sitten kaikki vaikeni.

Jos puolirotuinen olisi toteuttanut kostonsa ja sitten kadonnut, olisi kaikki hänelle hyvin onnistunut. Mutta hänen narrimainen vastustamaton latinalainen taipumuksensa esiintyä draamallisesti aiheutti hänen perikatonsa. Roxtonia, joka kolmessa maassa oli hankkinut itselleen nimen "Herran ruoska", ei niin vaan vaaratta saanut parjata. Puolirotuinen laskeutui laaksoa kohti kallion toista sivua, mutta ennenkun hän oli ehtinyt maahan, oli lordi Roxton juossut ylätasangon reunaan sellaiseen kohtaan, josta hän voi nähdä miehen. Kuului pyssynpaukahdus ja vaikka me emme mitään nähneetkään, kuulimme parkatuisen ja putoavan ruumiin synnyttämän jymähdyksen. Roxton palasi, kasvot jäykkinä kuin graniitti.

"Olen ollut sokea tyhmyri", sanoi hän katkerasti.

"Ymmärtämättömyyteni on saattanut teidän tähän kurjuuteen.

Pitihän minun muistaa, että nämä ihmiset eivät voi antaa anteeksi heimolaisensa surmaa ja minun olisi pitänyt olla varovaisempi."

"Kuinka kävi tuon toisen? Tarvittiin kai kaksi henkeä viskaamaan puuta paikoiltaan."

"Olisin voinut hänet ampua, mutta jätin hänet sentään henkiin. Ajattelin, että hän ehkä oli syytön siihen. Ehkä olisi ollut paras tappaa hänet, sillä — kuten te sanotte — hänhän oli apuna teossa."

Kun nyt olimme nähneet Gomezin teon, olimme kukin muistavinamme jotakin onnettomuutta ennustavaa hänen käytöksessään — hän oli aina halunnut saada selkoa meidän suunnitteluistamme, seisokellut kuuntelemassa teltan ulkopuolella, meidän neuvotellessa keskenämme, ja silloin tällöin olimme hänen katseessaan lukeneet salattua vihaa. Me pohdimme yhä asiaa koettaen asettautua uuteen asemaamme niin mukavasti kuin suinkin. Silloin outo tapaus kiinnitti huomiotamme.

Valkeapukuinen mies — epäilemättä eloon jäänyt puolirotuinen — juoksi henkensä kaupalla. Hänen perässään ainoastaan muutaman askelen päässä näkyi Zambo — meidän aulis neekerimme — tuo ebenholtsivärinen jättiläinen syöksyvän. Me näimme kuinka hän saavutti pakolaisen ja takaapäin kietaisi kätensä hänen ympärilleen. Molemmat kierivät nyt toistensa yli maahan. Hetken perästä nousi Zambo, katsoi maassa makaavaa, heilutti iloisesti meille kädellään ja alkoi juosta meitä kohti. Valkea ruumis lepäsi liikkumattomana maassa.

Molemmat vihamiehemme olivat nyt saaneet surmansa, mutta heidän tuottamansa vahinko oli ja pysyi. Ei ollut mitään mahdollisuutta palata pienelle kalliolle. Me olimme olleet maailmankansalaisia, ja nyt oli meidän maailmamme supistunut tähän ylätasankoon. Maailma ja ylätasanko olivat ehdottomasti erillään toisistaan. Tuolla alhaalla oli kanoottejamme kohti viettävä tasanko. Kaukana, sinipunervan autereisen taivaanrannan takana juoksi pieni joki, joka vei sivistyksen yhteyteen. Mutta välirengas puuttui. Ei mikään ihmisnero osaisi rakentaa siltaa nykyisen ja entisen elämämme välillä olevan kuilun yli. Yksi ainoa silmänräpäys oli katkaissut kaikki olemassaolomme ehdot.

Tällöin opin täydellisesti tuntemaan miehekkäät toverini. He olivat tosin vakavia ja ajattelevaisia, mutta ehdottoman tyyniä. Toistaiseksi emme voineet muuta kuin odottaa Zambon paluuta. Pian hänen mustat rehelliset kasvonsa näkyivät kallioreunan takaa ja hänen herkulesmainen vartalonsa ilmestyi kohta kalliotornin huipulle.

"Mitä minä teke?" huusi hän. "Te minulle sano ja minä teke."

Helppo kysyä mutta vaikea vastata. Yksi asia oli meille selviö. Hän oli ainoa meitä muuhun maailmaan yhdistävä, luotettava yhdysside. Hän ei saanut meitä jättää millään ehdolla. "Ei, ei", huusi hän. "Ei minä jättä. Mitä tapahtuu, te löytä minua aina täällä. Ei voi pitää intiaani paikoilla. He sano jo liian paljon. Curupuri elää täällä ja senvuoksi he mene. Kun te jätti, minä ei ole voinut pitää heitä kurissa."

Tosiasia oli että intiaanimme monella tavalla olivat viime aikoina osoittaneet olevansa väsyneitä matkaan ja tahtovansa palata kotiinsa. Me käsitimme Zambon puhuneen totta siinä, ettei hän voinut heitä pidättää.

"Pyydä heitä odottamaan huomiseen, Zambo", huusin minä. "Lähetän kirjeen heidän mukanaan."

"Sen kyllä minä teke, sir. Minä lupaa, että he odotta huomiseen", sanoi neekeri. "Mutta mitä minä teke teille nyt?"

Hän sai paljon tehtävää, ja tuo uskollinen mies suoritti kaikki erittäin hyvin. Ensiksi irroitti hän köyden pyökin kappaleista ja heitti sen toisen pään meille. Se ei ollut tavallista vaatenuoraa paksumpi, mutta se oli tavattoman kestävä, ja vaikka emme voineetkaan käyttää sitä siltana, olisi se välttämätön kipeämistä varten, jos siihen täytyisi ryhtyä. Sitten kiinnitti hän nuoran toiseen päähän ruokatavarakäärön, ja meidän onnistui saada se vedettyä yli kuilun. Täten saimme ruokavaroja viikoksi. Lopuksi kipusi hän alas noutamaan yhtä ja toista tarpeellista — ampumavaroja ja muuta sellaista, jonka onnistuimme saamaan omalle puolellemme heittämällä köyden hänelle ja vetämällä sen taas varovasti takaisin. Oli jo ilta tulossa, kun hän kapusi alas, vakuutettuaan meille, että hän kyllä pidättäisi intiaanit seuraavaan päivään.

Senvuoksi minä melkein koko ensimmäisen yöni ylätasangolla vietin kirjoittamalla lyhdyn himmeässä valossa muistiin kaikkea mitä tähän asti on tapahtunut.

Me söimme illallista ja leirydyimme kallion reunamalle, sammuttaen janomme apollinariksella, jota oli pari pulloa saamissamme laatikoissa. Olisimme mitä kipeimmin tarvinneet vettä, mutta minä luulen, että yksinpä lordi Roxtonillakin oli ollut tänään seikkailuja kylliksi yhden päivän osaksi, niin että kellään meistä ei ollut halua lähteä tutkimaan vierasta maata. Me emme sytyttäneet tulta ja kartoimme kaikkia tarpeettomia ääniä.

Huomenna — tai oikeammin tänään, sillä aamu jo sarastaa kun tätä kirjoitan — lähdemme me ensimmäiselle tutkimusmatkallemme tuntemattomaan maahan. Enpä tiedä, koska taas saan tilaisuuden kirjoittaa — saaneko koskaan. Näen että intiaanit vielä ovat tuolla alhaalla, ja olen varma, että uskollinen Zambo kohta tulee noutamaan kirjeeni. Tulkoon tämä onnellisesti perille!

P. S. Mitä enemmän asemaamme ajattelen, sitä lohduttomammalta se tuntuu. En näe mitään palaamismahdollisuutta. Jos ylätasangon reunalla kasvaisi joku korkea puu, niin voisimme kaataa sen ja käyttää sitä paluusiltana, mutta viidenkymmenen sylen alalla reunasta ei kasva ainoatakaan sellaista. Yhdistyneet voimamme ovat liian heikot sellaisen kuljettamiseen. Nuora on tietysti liian lyhyt ulottuakseen maahan asti. Ei, asemamme on toivoton — aivan toivoton!

KYMMENES LUKU

Hämmästyttäviä kokemuksia.

On tapahtunut paljon ihmeellisiä asioita ja yhä vielä tapahtuu. Minulla on käytettävänäni ainoastaan viisi muistikirjaa ja käärö leveitä paperikaistaleita sekä yksi ainoa stylografikynä, mutta niin kauan kun voin kättäni liikuttaa, aion kirjoittaa muistiin kokemuksiani ja vaikutelmiani, sillä koska me olemme ainoat ihmiset maailmassa, jotka ovat sellaisia ilmiöitä saaneet nähdä, on äärettömän tärkeätä, että minä kirjoitan ne paperille niinkauan kun ne vielä verekseltä muistan, ja ennenkun meitä alituisesti uhkaava kohtalo meidät nujertaa. Viekö Zambo nämä kirjeet joelle, tai voinko itse jollakin ihmeellisellä tavalla päästä kotiin, vai joku rohkea tutkijako joskus huomaa jälkemme ja ehkä täydellisen lentokoneen avulla pääsee tänne ja löytää tämän käsikirjoituspinnan, en tiedä — varmaa on vain, että nämä kirjoitelmani joutuvat jälkimaailmalle seikkailujen vuosikirjojen klassillisina lisinä.

Sen päivän jälkeisenä aamuna, jona Gomez oli meidät halpamaisesti pettänyt, ja me olimme suljetut ylätasangolle, saimme uuden lisän kokemuksiimme. Tämä ensimmäinen havainto ei tosin millään tavalla vaikuttanut edullisesti käsitykseeni uudesta olinpaikastamme. Kun aamun jo sarastaessa nukahdettuani heräsin, huomasin jalassani jotakin kummallista. Housuni olivat kurtussa, niin että ihoni näkyi puolisukan varren yläpuolelta. Ja tässä paljaassa ihossa oli kiinni suuri purppuranvärinen viinamarja. Hämmästyneenä kumarruin ottaakseni käteeni sen, mutta kauhukseni se särkyi hyppysissäni, ja siitä pärskyi verta joka taholle. Inhonhuudahdukseni oli kutsunut molemmat professorit paikalle.

"Perin ihmeellistä", sanoi Summerlee kumartuen pohkeeni yli. "Suuri punkki, jolla ei varmasti vielä ole nimeä."

"Vaivojemme esikoinen", selitti Challenger ankaran pedantisella tavallaan. "Kunnioittakaamme sitä nimellä *Ixodes Maloni*. Pistoksen aiheuttaman tuskan korvaa varmaan se kunnia, että saatte nimenne kirjoitetuksi zoologian kuolemattomiin papereihin. Onnettomuudeksi rutistitte kuoliaaksi tuon kauniin eläimen juuri silloin kun se oli imenyt itsensä kylläiseksi."

"Tuo inhoittava eläin!" huudahdin minä.

Professori Challenger kohotti paheksuvasti pensasmaisia kulmakarvojaan ja laski toisen kypälänsä minun olkapäälleni.

"Teidän pitäisi kehittää tieteellistä silmääne ja vapautunutta tieteellistä aistianne", sanoi hän. "Minun filosofisen käsityskantani mukaan on punkki suikulaisine imutorvineen ja venyvine vatsoineen yhtä kaunis luonnonilmiö kuin riikinkukko tai revontulet. Loukkaannun kuullessani teidän puhuvan siitä noin halventavalla tavalla. Toivon kuitenkin että me kyllin utterasti etsittyämme vielä löydämme toisen samanlaisen."

"Niin, varmaankin", sanoi Summerlee pisteliäästi, "sillä sellainen katosi juuri nyt teidän paidankaulukseenne alle."

Challenger hyppäsi pystyyn ulvoen kuin eläin ja pyyhkien raivoissaan takinkaulustaan saadakseen sen pois. Summerlee ja minä nauroimme niin että tuskin voimme häntä auttaa. Riisuttuamme hänet näimme, että hänen ihonsa oli ylt'yleensä mustan karvan peittämä, ja tässä viidakossa me saavutimme kuljeskelevan punkin, ennenkun se oli ehtinyt pistää häntä. Kaikki lähellä olevat pensaat olivat täynnä näitä inhoittavia eläimiä, ja oli päivän selvää, että meidän täytyi muuttaa leirimme toiseen paikkaan.

Mutta ensimmäiseksi oli sovittava asiasta uskollisen neekerimme kanssa, joka pian ilmestyi pilarikalliolle heittäen sieltä meille kaakaopurkkeja ja keksilaatikoita. Varastostamme tuli hänen jättää itselleen elintarpeita niin paljon, että hän voisi tarvittaessa elää kaksi kuukautta. Intiaanit saivat lopun palkakseen oppaina olostaan ja siitä, että veivät kirjeemme Amazonjoelle. Jonkun tunnin perästä näimme me heidän hanhenmarssissa kulkevan tasangolle päin, mytty päänsä päällä, koettaen päästä samoamaan sitä tietä, jota me juuri olimme tulleet. Zambo jäi meidän kallion juurella olevaan kotaamme, muodostaen ainoan yhdyssiteen meidän ja alapuolellamme olevan maailman kanssa.

Ja nyt meidän piti ratkaista, mitä oli tehtävä. Me muutimme leiripaikkamme noiden punkkeja täynnä olevien pensaiden läheisyydestä vähän matkan päässä sijaitsevaan pieneen notkelmaan, joka kaikilta puolilta oli puiden ympäröimä. Notkelman lähellä kaivoimme esiin mainion lähteen, ja sen reunalla me nyt istuimme tehden ensi suunnittelujamme. Linnut lauloivat lehviköissä — erikoisesti yhden laulutapa oli meille tuntematon — mutta muuten ei näkynyt elonmerkkiäkään.

Ensinnä täytyi meidän ottaa tarkasti selkoa, kuinka paljon meillä oli tarveaineita käytettävänämme. Yhteensä se, mitä itse olimme tuoneet mukamme, ja Zambon heittämät tavarat muodostivat tyydyttävän varaston. Oli tärkeintä mahdollisesti uhkaavien vaarojen varalta, että meillä oli neljä kivääriä ja niihin kuuluvia patruunia tuhatkolmesataa. Sen lisäksi oli meillä haulipyssy, mutta siihen vain sataviisikymmentä patruunaa. Ruokavaroja oli useaksi viikoksi, olipa tupakkaakin, sekä joitakuuta tieteellisiä kojeita, kuten suuri kaukoputki ja hyvä kiikari. Me kokosimme tavaramme yhteen kohtaan, ja ensimmäinen varovaisuustoimenpiteemme oli kaataa kirveillämme ja puukoillamme piikkipensaita, jotka me sitten ladoimme päällekkäin läpimitaltaan noin viidenkymmenen sylen suuruiseksi ympyräksi. Tämä oli meidän päämajamme — meidän pakopaikkamme vaaran uhatessa ja tavara-aittamme. Fort Challengeriksi me sen nimitimme.

Oli jo keskipäivä, ennenkun olimme saaneet turvatuksi asemamme, mutta kuumuus ei ollut lainkaan tukahuttava, ja ylätasangon ilmasto oli kasvullisuutensakin laatuun nähden lauhkea. Pyökkiä, tammia vieläpä koivujakin oli meitä ympäröivien puiden joukossa. Valtava ginkopuu [*Salisporia adiantifolia*] nosti latvaansa yli kaikkien muiden puiden levitellen runsaita Venuskutrejaan rakentamamme linnoituksen yli. Sen suojassa me jatkoimme keskusteluumme, samalla kun lordi Roxton, joka ratkaisevalla hetkellä oli heti ottanut käskyvallan, ilmoitti meille huomionsa.

"Niin kauan ei ole mitään hätää, kun meitä ei ole ainoakaan ihminen tai eläin nähnyt tai kuullut", sanoi hän. "Siitä hetkestä, jona ne saavat tietää meidän täällä olomme, alkavat meidän vastuksemme. Ei mikään osoita, että meidät olisi huomattu. Meidän on parasta olla hiljaa ja vakoilla maata. Olisi erittäin hyvä, jos saisimme tarkastaa naapurejamme ennenkun seurustelemme heidän kanssansa."

"Mutta meidän täytyy päästä eteenpäin", uskalsin huomauttaa.

"Tietysti, poikaseni. Meidän täytyy päästä eteenpäin. Mutta me emme saa koskaan mennä niin pitkälle, että emme voi peräytyä varustuksiimme. Ennen kaikkea tulee meidän karttaa ampumista niin kauan, kun ei ole elämä tai kuolema kysymyksessä."

"Mutta te ammutte itse eilen", sanoi Summerlee. "Tein sen, mutta sitä ei voinut estää. Silloin tuuli sitäpaitsi ankarasti ja sen suunta oli ylätasangolta pois päin. Ei ole luultavaa, että laukaus kuului kauaksikaan ylätasangolla. Apropos, minkä nimen annamme paikalle? Meidän tehtävämme kai on ristiä tämä lapsi?"

Useampia ehdotuksia — parempia ja huonompia — lausuttiin, mutta Challengerin ehdotus voitti.

"Sitä voidaan kutsua vain yhdellä tavalla", sanoi hän, "Sen täytyy saada löytäjänsä nimi. Tämä on Maple Whiten Maa."

Maple Whiten Maan nimen se sai — niin kutsutaan sitä sillä kartalla, jonka olen saanut tehdäkseni, ja niin mainitaan sitä myös tulevaisuuden atlaksessa.

Ensimmäinen tehtävämme on nyt ottaa selkoa Maple Whiten Maasta. Olimme omin silmin nähneet, että paikalla asui tuntemattomia olentoja ja Maple Whiten luonnoskirjan mukaan piti siellä löytyä vielä hirveämpiä ja vaarallisempia eläimiä. Bamburuo'on seivästämä luuranko, jonka oli täytynyt pudota ylhäältä päin, todisti, että maassa asui ilkeämielisiä ihmisiä. Koska meidät ilman pakomahdollisuuksia oli teljetty sellaiseen maahan, oli asemamme sangen vaarallinen, ja järkemme kehoitti meitä hyväksymään kaikki lordi Roxtonin kokemustensa perustalla laatimat varovaisuustoimenpiteet. Mahdotonta oli meidän pysähtyä tämän salaperäisen maailman rajalle, kun me jokainen sydänjuuriamme myöten vapisimme halusta tunkeutua eteenpäin ja päästä sen sisäisen olemuksen perille.

Me suljimme sentähden varustetun leirimme kulkutien, tukkimalla sen suun piikkipensailta; pieni turva- ja varastopaikkamme oli nyt kokonaan piikkiaidan ympäröimä. Hitaasti ja varovasti lähdimme nyt käymään kohti tuntematonta kulkien lähteestämme alkavan puron vartta myöten, joka neuvoisi meille paluutien.

Tuskin olimme päässeet alkua pitemmälle, kun saimme aavistuksen siitä, että tällä matkalla näkisimme monia kummallisia asioita. Kuljeskeltuamme muutaman satasen kyynärää taajassa metsässä, jonka puulajit olivat aivan tuntemattomia — Summerlee, seurueen botanisti, arveli niiden olevan havupuiden ja käpypalmujen heimolaisia, jotka jo aikoja sitten olivat hävinneet tunnetusta maailmasta saavuimme seutuun, jossa puro alkoi leventyä ja lopulta laajeni suoksi. Maa kasvoi runsaasti omituisenmuotoista ruokoa, joka kuului olevan *Hippuris vulgaris*'ta eli vesikuusta, ja sanajalkoja, jotka kaikki huojuivat navakassa tuulessa. Äkkiä pysähtyi edellä kulkenut lordi Roxton ja kohotti kättänsä.

"Katsokaa!" huudahti hän. "Varmaan olemme löytäneet kaikkien lintujen kantaisän jäljet."

Pehmeässä maassa näkyi todella suuria kolmivarpaisen jalan merkkejä. Eläin — mitä lajia lieneekin ollut — oli kulkenut suon yli ja kadonnut metsään. Kaikki pysähdyimme tutkimaan sen mahdottoman suuria jälkiä. Jos tämä eläin todellakin oli lintu — ja mikä muu eläin olisi voinut tehdä tuollaisia jalanjälkiä — niin oli sen jalka niin paljon suurempi kamelikurjen jalkaa, että sen korkeuden täytyi suhteellisesti olla aivan suunnaton. Lordi Roxton katseli vaanien ympärilleen ja pani kaksi patruunaa pyssyynsä.

"Panen metsästäjämaineeni pantiksi siitä, että jäljet ovat aivan tuoret. Eläin on kulkenut tästä noin kymmenen minuuttia sitten. Katsokaahan kuinka vesi vielä pulppuilee jalanjäljissä! Totta tosiaan — tässä on poikanenkin juossut."

Ja todellakin oli tuossa pienemmät samanmuotoiset jäljet.

"Mutta mitä tämä merkitsee?" huudahti professori Summerlee riemuiten ja osoitti jotakin, joka muistutti suuren ihmiskäden jälkeä noiden kolmivarpaisten merkkien keskellä.

"Tuttu muodostuma!" huudahti Challenger ihastuneena. "Olen nähnyt noita kivettymissä. Tämä on sellainen eläin, joka kulkee pystyssä kolmivarpaisilla jaloillaan ja toisinaan panee viisisormisen etukäpäälänsä maahan. Ei tämä mikään lintu ole, hyvä Roxton — varmasti ei ole mikään lintu."

"Nelijalkainenko sitten?"

"Ei, vaan matelija — dinosaurus. Vain sellainen eläin on voinut jättää tuollaisia jälkiä. Aikanaan tuottivat ne paljon päänvaivaa tutkijoille — mutta kuka olisi voinut toivoakaan enää saavansa nähdä itse eläimiä."

Hänen sanansa kuolivat kuiskaukseen, ja me seisoimme kaikin hämmästyksestä sanattomina. Jälkien johtamina olimme kulkeneet läpi rämeikön ja sitten tunkeutuneet tiheiköstä väljemmille aloille. Etäämmällä oli notkelma, jossa huomasimme viisi mitä ihmeellisintä eläintä, jollaisia en koskaan ennen ollut nähnyt. Pensaiden taakse kyykistyneinä jäimme niitä katselemaan.

Niitä oli, kuten sanoin, luvultaan viisi — kaksi täysi-ikäistä ja kolme poikasta. Ne olivat hirvittävän suuria. Jo poikasetkin olivat elefantin kokoisia, ja molemmat vanhemmat olivat suurempia kuin mitkään ennen näkemäni eläimet. Niiden iho oli vuolukiven väristä, suomuista, sisiliskon ihoa muistuttavaa pintakerrosta, ja se välkehti auringonpaisteessa. Kaikki ne istuivat leveän, voimakkaan häntänsä varassa suurilla kolmisormisilla takajaloillaan, pitäen kiinni pienillä viisisormisilla eturaajoillaan siitä

oksasta, jota pureksivat. En luule voivani antaa teille selvempää kuvausta niiden ulkonäöstä kuin jos sanon, että ne olivat kengurun näköisiä, kaksikymmentä jalkaa korkeita, mutta että itse ruumis oli krokotiilimainen.

Kauan me liikkumattomina katselimme tuota omituista näytelmää. Tuuli kävi juuri meitä vastaan, ja me olimme hyvässä piilossa, joten uskalsimme rauhassa tarkastella. Poikaset leikkivät tehden kömpelöitä hyppyjä vanhempainsa ympärillä. Ne ponnahtivat korkealle ilmaan ja putosivat sitten mätkähtäen maahan. Vanhempien voima näytti olevan rajaton, sillä kun toisen niistä oli vaikea ulottua syömään erästä oksaa, kiersi se etujalkansa rungon ympäri ja katkaisi tuon jokseenkin suuren puun, aivan kuin se olisi ollut vain heikko vesa. Tuo teko osoitti minusta lihasten voimakasta kehittyneisyyttä, mutta samalla aivojen alhaisasteisuutta, sillä kaatuessaan puu koko painollaan osui eläimen päähän ja sai tämän kimeästi ulvahtamaan, — joka taas osoitti, että vaikka eläin olikin suuri, ei se kuitenkaan loputtomasti voinut kärsiä tuskaa. Tapaus sai sen epäilemään paikan turvallisuutta, koska se nyt alkoi löntystää naaraan ja kolmen poikasen seuraamana metsää kohti. Puunrunkojen lomitse näimme vielä eläinten vuolukivenvärisen pinnan välähtelevän ja niiden päiden pistävän esiin viidakon puiden yläpuolella. Sitten ne hävisivät näkyvistämme.

Minä katsahdin toverihini. Lordi Roxton tähysteli sormi pyssyn hanassa, ja hänen terävässä katseessaan kuvastui metsästäjän into. Mitä hän olisikaan tehnyt saadakseen tuollaisen pään Albanyyn tupakkahuoneensa seinälle, lieden yläpuolelle, ristiinsidottujen airojen viereen! Ja kuitenkin järki esti häntä, sillä tämän tuntemattoman maan ihmeitten tutkiminen onnistuisi meiltä vain sillä ehdolla, että maan asukkaat eivät saisi tietää meistä mitään. Molemmat professorit olivat mykkiä ihastuksesta. Innoissaan olivat he tietämättään tarttuneet toisiaan käsistä ja seisovat kuin kaksi lasta ihmettä katselemassa. Challengerin poskia kaunisti enkelimäinen hymy, ja Summerleen vurnistelevät kasvat pehmensi hämmästyksen ja kunnioituksen tunne.

"*Nunc dimittis!*" huudahti hän viimein. "Mitähän tästä sanotaan Englannissa?"

"Veli Summerlee, minä tiedän kyllä mitä Englannissa tullaan sanomaan", — lausui Challenger. "Väitetään yleisesti, että te olette kirottuja valehtelijoita ja tieteen puoskareita — aivan niinkuin te ja monet muut sanoitte minusta."

"Mutta kun meillä on valokuvia, joita voimme näyttää heille?"

"Väärennettyjä, Summerlee. Kömpelösti väärennettyjä!"

"Mutta jos meillä on itse eläin mukana?"

"Sitten he kai uskovat. Voi kyllä tapahtua, että Malone ja muut Fleet Streetin lörpöttelijät ovat pakoitetut piankin julistamaan maailmalle meidän kunniamme. Elokuun kahdentenakymmenentenätoisena päivänä näimme me viisi elävää iguanodonia Maple Whiten Maassa eräässä notkossa. Kirjoittakaa tämä muistikirjaanne, nuori ystäväni, ja lähettäkää uutinen lehdellenne."

"Ja valmistukaa sitten kiitokseksi tekemään tuttavuutta toimittajan saappaananturoitten kanssa", sanoi lordi Roxton. "Asiat näyttävät hiukan toisilta katsottuina Lontoon latitudilta, poikasi. Hyvin moni jättää kokemuksensa kertomatta, koska hänellä ei ole toivoa tulla ymmärretyksi. Ja mitä moitittavaa siinä on? Jonkun kuukauden kuluttua tuntuu tämä meistä itsestämmekin unennäöltä. Miksi te nimititte eläimiä?"

"Iguanodoneiksi", sanoi Summerlee. "Niiden jalanjälkiä on kaikkialla Hastingsin hiekkakivissä Kentissä ja Sussexissa. Olosuhteet ovat muuttuneet, ja nuo pedot ovat jo kuolleet. Täällä sitävastoin elinehdot ovat entisellään ja täällä pedot vielä elävät."

"Jos me täältä ehjin nahoin pois pääsemme, niin on minulla tuollaisen elukan pää mukani", sanoi lordi Roxton. "Luulenpa että Somali-Ugunda yhdistyksen jäsenet olisivat viheriäisiä kateudesta, jos he sen näkisivät. — En tiedä, mitä te, hyvät ystävät, arvelette, mutta minusta tuntuu, että me nyt kuljemme jokseenkin heikolla jällä."

Minulla oli sama salaperäisyyden ja ympäröivän vaaran tunne. Puiden varjot uhkasivat, ja silmätessämme niiden oksia täytti kauhu ja pelko mieleemme. Näkemämme suuret ihme-eläimet olivat tosin kömpelöitä ja sävyisiä, jotka eivät ketään yrittäneetkään vahingoittaa, mutta tässä kummallisuuksien maassa olisi ehkä toisia — hurjia, petomaisia eläinlajeja, jotka vuorten ja metsikköjen kätöksissä sijaitsevista pesistä voisivat hyökätä kimppuumme. Tiesin peräti vähän esihistoriallisen ajan merkillisyyksistä, mutta muistan kuitenkin erästä kirjasta lukeneeni, että silloin oli olemassa eläimiä, jotka käyttivät elantonaan leijonia ja tiikereitä aivan niinkuin kissa elää rottia ja hiiriä syömällä. Voisihan Maple Whiten Maankin metsissä olla sellaisia! Kohtalojen kirjaan oli kirjoitettu, että meidän samana aamuna — ensimmäisenä uuteen maahan jouduttuamme piti tulla huomaamaan mitkä moninaiset ja kummalliset vaarat meitä todella olivat uhkaamassa. Sattui inhoittava seikkailu, jota minä kauhulla

muistelen. Jos — kuten lordi Roxton sanoi — iguanodonien notkelma kerran tuntuu meistä unennäöltä, niin varmaan pterodaktylien rimpähdistää mieltämme kuin painajainen. Mutta kuvaanpa asiat, niinkuin ne tapahtuvat.

Me samosimme hyvin hitaasti eteenpäin, osaksi siitä syystä, että lordi Roxton kulki edellä vakoilemassa ennenkun antoi meille luvan tulla jäljessään, osaksi siitä syystä, että melkein joka toisella askelella jompikumpi professoreista huudahtaen ihastuksesta kumartui tutkimaan jotakin ennestään tuntematonta kukkaa tai hyönteistä. Olimme kaiken kaikkiaan kulkeneet ehkä pari kolme Englannin peninkulmaa pysytellen puron oikealla puolella, kun saavuimme jokseenkin laajalle puuttomalle kentälle. Kaistale metsää päättyi kalliolouhikkoon ja koko tasanko oli vierinkivien peittämä. Me lähestyimme hitaasti noita kallioita kulmien pensaiden keskitse, jotka ulottuivat vyötäisiimme asti; silloin me äkkiä kuulimme kummallista matalaa vaakkumista ja viheltävää ääntä, joka keskeytymättömästi täytti ilman ja tuntui tulevan aivan meidän edestämme. Lordi Roxton kohotti kättään sen merkiksi että meidän täytyi pysähtyä, jonka jälkeen hän itse — kumartuneena juosten — pian raivasi itselleen tien kalliolohkareille. Me näimme hänen katsovan alaspäin ja tekevän käsillään hämmästyksen eleitä. Koko hänen olentonsa osoitti, että siellä oli jotakin ihmeellistä mutta samalla vaarallista.

Hiivimme hänen luokseen ja kumarruimme katsomaan tuonne suurten kivien väliin. Näimme silloin suuren syvänteen, joka mahdollisesti muinoin oli ollut ylätasangon tuolivuori-aukko. Se oli maljan muotoinen ja sen pohjassa, muutamia satoja kyynäröitä siltä paikalta, jossa me seisomme, näkyi vihreävaahoitaisia kaislareunaisia vesilätäköitä. Paikka oli itsessään satumaisen merkillinen, mutta sen asukkaat saattoivat sen muistuttamaan jotakin Danten seitsemän kerroksen kohtausta. Paikka oli pterodaktylien tyyssija. Meidänkin nähdäksemme oli niitä siellä satoja. Aukeaman koko pohja ja lätäkköjen ympärykset vilisivät niiden poikasia ja iljettäviä naaraita, jotka hautoivat nahkamaisia kellertäviä muniaan. Tästä räähkävistä räpyttelevästä inhoittavien matelijoiden joukosta lähti tuo ilman täyttävä epämiellyttävä ääni, sekä löyhkäävä ummehtunut ilma, joka teki meidät aivan sairaiksi. Mutta hirvittävät harmaat ja ryppyiset koirat istuivat kukin omalla kivellänsä muistuttaen enemmän kuolleita kuivattuja muumioita kuin eläviä eläimiä. Ne istuivat aivan liikkumattomina, niiden punaiset silmät vain pyörivät, ja silloin tällöin ne sieppasivat hiirenloukkusuuhunsa jonkun ohi lentävän korennon. Niiden suuret kaivomaiset siivet yhtyivät toisiinsa käsivarren mutkassa, niin että ne muistuttivat kauheisiin hämähäkinseinin värisiin huiveihin kääriytyneitä jätti-eukkoja, joiden inhoittavat päät kurkoittautuivat esiin. Suuret ja pienet yhteenlaskettuina oli noita kauheita eläimiä kolossa ainakin tuhatkunta.

Tiedemiehemme olisivat mielellään jääneet tänne vaikka koko päiväksi, siinä määrin oli heille mielenkiintoinen tämä tilaisuus, joka tarjosi heidän tutkittavakseen esihistoriallisten aikakausien elämää. He kiinnittivät huomionsa kivikkoon heitettyjen kalojen ja kuolleitten lintujen jäännöksiin, joista voi vetää johtopäätöksen, minkälaista ruokaa nämä olennot syövät. Kuulin heidän onnittelevan toisiaan selvitettyään kysymyksen, minkätähden juuri tämän lentävän lohikäärmeen muinaisjälkiä tavataan niin runsain määrin muutamilla pienillä aloilla, kuten esimerkiksi Cambridge Greenin hiekkariutoilla; nythän oli nähty, että ne elävät laumoittain.

Lopuksi Challenger innoissaan, näyttääkseen Summerleelle jotakin, kurkoittautui yli kallionpartaan ja oli vähällä tuottaa meille kaikille perikadon. Heti paikalla päästi lähin koiras kimeän viheltävän huudon ja lentää pyrähytti kaksikymmentä jalkaa pitkine kalvomaisine silpineen ilmaan. Naaraat ja poikaset ryömivät toistensa luo lätäkköjen lähelle, samalla kun vartioivain urosten koko lauma kohosi lentämään. Oli ihmeellistä nähdä satalukuisen lauman noita suunnattoman suuria ja innoittavan näköisiä olentoja joutsenten tavoin terävin leikkaavin siivenlyönnein nousevan ilmaan; mutta me huomasimme pian, ettei tämä näky tuottanut meille pitkäaikaista nautintoa. Alussa nuo rujot eläimet leijailivat suuressa kehässä päästäkseen vakuutetuiksi vaaran todellisesta suuruudesta. Mutta sitten ne laskeutuivat yhä alemmaksi ja alemmaksi, piiri tuli yhä ahtaammaksi ja lopulta kaartelivat ne aivan meidän ympärillämme; niiden suurten vuolukivenväristen siipien kuiva ratiseva viuhina täytti ilman sellaisella äänen paljoudella, että mieleeni muistui Hendonin aerodromi kilpasoutupäiviltä.

"Nopeasti metsää kohti ja pysytelkää yhdessä!" huusi lordi Roxton heiluttaen pyssynperäänsä. "Nuo konnat tarkoittavat täyttä totta."

Sinä silmänräpäyksenä kun me aioimme paeta, suppeni piiri niin pieneksi, että lähimmät siivenkärjet olivat vähällä lyödä meitä kasvoihin. Me koetimme iskeä eläimiä pyssyillämme, mutta siitä ei ollut apua. Äkkiä pisti esiin sähisevä pitkä kaula vuolukivenharmaasta renkaasta, ja julma ammottava nokka kurkottautui meitä kohti. Ja sitä seurasi toinen ja kolmas. Summerlee huusi ja vei käden kasvoilleen, joista purskahti verta. Tunsin aivankuin naskali olisi pistetty niskaani, ja kova isku sai minut horjahtamaan. Challenger kaatui ja kun minä kumarruin häntä nostamaan, sain taas iskun takaapäin ja suistuun hänen päällensä. Samassa silmänräpäyksessä kuulin lordi Roxtonin pyssyn paukahtavan, ja kohottaessani päätäni näin yhden eläimen raadelluin siivin ryömivän maassa sähisten ja sätkytellen, suu ammollaan ja mulkoilevat silmät veristävinä — muistuttaen keskiaikaisten maalauksien paholaista.

Sen toverit olivat kohonneet korkeammalle pelästyttyään tuota kauheata ääntä, ja räpyttelivät nyt siipiään meidän päittemme yläpuolella.

"No nyt!" huusi lordi Roxton. "Nyt on henki pelastettava!"

Me hoipertelimme pensasmetsän läpi, mutta juuri kun ehdimme puitten läheisyyteen, olivat raivottaret taas kimpussamme. Summerlee työnnettiin kumoon, mutta me nostimme hänet nopeasti pystyyn ja vedimme hänet mukana puunrunkojen suojaan. Kun olimme onnellisesti sinne päässeet, olimme pelastuneet, sillä eläinten suurilla siivillä ei ollut täällä liikkumistilaa. Kun me sitten ontuen kuljimme leiriin päin piestyinä ja lamaautuneina, näimme me niiden korkealla sinitaivaalla metsäkyyhkysten näköisinä lentelevän ja aivan varmaan seuraten silmillänsä meidän matkaamme. Kun me tulimme syvemmälle metsään, luopuivat ne metsästyksestä, ja me emme nähneet niitä enää.

"Perin mielenkiintoinen ja vakuuttava kokemus", sanoi Challenger pysähtyessämme purolle ja ryhtyi hautomaan ajettunutta polveansa. "Olemme päässeet täydellisesti selville, Summerlee, vihastuneen pterodaktyluksen tavoista."

Summerlee kuivaili verta otsassaan olevasta uurroksesta, ja minä samalla aikaa sidoin niskalihaksissani olevaa epämieluisia haavaa. Lordi Roxtonin takin olkakappale oli repaleina, mutta pedon hampaat olivat vain hipaisseet hänen ihoansa.

"On huomattava", jatkoi Challenger, "että nuori ystävämme on eittämättömästi saanut iskun niskaansa, kun sitä vastoin lordi Roxtonin takki on kynsin revitty. Minä puolestani sain korvapuustin niiden siivistä, joten olemme kokeneet kuinka eri tavoilla he hyökkäävät vihollisen kimppuun."

"Me olemme hädin tuskin pelastaneet henkemme", sanoi lordi Roxton vakavana, "ja minä puolestani en voi kuvitella inhoitavampaa tapaa lähteä tästä maailmasta kuin joutua tuollaisten petojen uhriksi. Minun täytyi ampua, mutta ei ollut enää mitään muuta keinoa."

"Jos te ette olisi sitä tehnyt, emme me nyt istuisi tässä", sanoin minä syvällä vakaumuksella.

"Ehkäpä siitä ei ollut mitään vahinkoa", sanoi hän. "Näissä metsissä kuuluu kyllä usein paukahtavia ääniä puitten kaatuessa ja taittuessa, niin että ne muistuttavat pyssynlaukausta. Mutta jos olette kanssani samaa mieltä siinä, että meillä yhden päivän osaksi on kyllin ollut jännitystä, niin teemme viisaimmin, kun riennämme leiriimme huuhtomaan karbolilla haavojamme. Kukapa tietää, mitä vaarallisia myrkköjä noilla pedoilla voi olla inhoittavissa leuoissaan."

Varmaankaan ei kukaan maailman luomisesta asti ole kokenut sellaista päivää kuin tämä. Aina odotti meitä joku uusi yllätys. Kun me puron vartta pitkin lopulta päädyimme omaan notkoomme ja näimme leiriämme ympäröivän pienen barrikadin, luulimme seikkailujemme vihdoin loppuneen. Mutta saimmepa vielä ankan ajattelemisen aiheen, ennenkun pääsimme levolle. Fort Challengerin kulkutie oli koskematon, vallitukset ehjät, ja kuitenkin oli siellä poissaollessamme käynyt jokin ihmeellinen ja voimakas olio. Ei ainoakaan jalanjälki ollut osoittamassa sen laatua, ainoastaan gingkopuun taipunut oksa saattoi meidät aavistamaan, miten se oli tullut ja mennyt. Sen ilkeydestä ja voimasta antoi kyllä selvän näytteen varaston epäjärjestys. Tavaramme olivat heitetyt sikin sokin, suuri säilykerasia oli rikottu ja sen sisällys ryöstetty. Yksi patruunalaatikko oli aivan rikkimuserrettu ja metalliprojektiilit särjettyinä sen vieressä. Taas täytti uhkaavan vaaran tunne sielumme ja kauhistuneina katselimme meitä ympäröivien puitten tummia varjoja, joissa mahdollisesti piileskeli joitakin kauheita olentoja. Rauhoittavaa oli silloin kuulla Zambon äänen ja, ehdittyämme ylätasangon reunalle, nähdä hänen istuvan ja hyväntahtoisesti virnistelevän vastapäisen pylväskallion huipulla.

"Kaikki hyvin, Challengerin joukko, kaikki hyvin!" huusi hän. "Minä pysy täällä. Ei pelkä. Te löytä minua aina täältä, kun tahto."

Hänen rehelliset mustat kasvonsa sekä tuo suurenmoinen näköala, jonka ääret ulottuivat lähes Amazonjoen sivu-uomalle saakka, muistutti meille voimakkaasti, että me vielä olimme tämän maan kamaralla kahdennellakymmenennellä vuosisadalla, eikä meitä oltukaan jonkun lumouksen kautta siirretty toiseen sivistymättömään kiertotähteen. Oli vaikea uskoa, että tuo etäisen taivaanrannan sinipunerva juova ei ollut kovinkaan kaukana suuresta joesta, jossa suuret höyrylaivat liikkuivat ja jonka äärillä ihmiset tekivät pikku askareitaan, samalla kun me, eläen menneitten aikojen kummallisten eläinten parissa, voimme vain katsella tuonne kauas ja uneksia kaikesta siitä, mitä elämä siellä voi tarjota.

Vielä yksi tuon ihmeellisen päivän muistoista väikkyi mielessäni, ja minä lopetan kirjeeni sillä. Molemmat professorit, joiden mielialaa kärsimämme vammat ja vahingot varmaankin olivat masentaneet, alkoivat väitellä, olivatko nuo ahdistajamme pterodaktylusten vai dimorfodonien sukua, ja joutuivat kiivaaseen sanasotaan. Päästäkseni kuulemasta tuota menin hiukan etäämmälle ja istahdin kaatuneelle puunrungolle tupakoimaan, kun lordi Roxton tuli käyden minua kohti.

"Kuulkaa nyt, Malone", sanoi hän, "muistatteko tuon petojen onkalon?"

"No varmasti minä sen muistan."

"Sehän oli jonkinlainen vulkaninen aukeama, eikö niin?"

"Epäilemättä", sanoin.

"Panitteko merkille, millaista oli sen maanlaatu?"

"Pelkkiä kalliomöhkäleitä ja kiviä."

"Mutta veden partailla, jossa kasvoi kaislaa?"

"Siinä oli maa sinertävää. Se oli hyvin saven näköistä."

"Aivan niin. Sinisen saven täyttämä vulkanisen torven suu."

"Mitä siitä nyt enää?" kysyin.

"No muuten vaan, muuten vaan", sanoi hän palaten pitkin askelin väittelevien miesten luo, joiden äänet kuuluivat yhtenäiseltä duetolta. Summerleen korkeat kimeät sävelet erottautuivat selvästi Challengerin heleästä bassosäestyksestä. En olisi kiinnittänyt huomiotani lordi Roxtonin kysymyksiin, mutta kuulin hänen vielä yönkin aikana mutisevan itsekseen: "Sinistä savea — savea vulkanisessa torvessa!" Nämä olivat viimeiset kuulemani sanat; sitten minä loppen väsyneenä vaivuin syvään uneen.

YHDESTOISTA LUKU

Kerran minäkin olin sankari.

Lordi Roxton oli lausunut oikean otaksuman arvellessaan, että noiden kauheiden eläinten puremat olivat myrkyllisiä. Ensimmäisen seikkailumme jälkeisenä aamuna ylätasangolla saimme sekä Summerlee että minä potea kovia tuskia ja kuumetta, ja Challengerin polvi oli niin hellä ja ajettunut, että hän tuskin voi nilkuttaa eteenpäin. Me pysyimme senvuoksi koko päivän leirissämme, ja lordi Roxton, meidän vähillä voimillamme häntä auttaessa, koetti kohottaa ja lujittaa linnoituksemme piikkiseiniä, jotka olivat meidän ainoa turvamme. Muistan että minulla koko päivän oli se tunne, että meitä tarkasti pidetään silmällä, vaikka en voinut tietää millä tavalla.

Tämä tuntemus oli niin voimakas, että minä kerroin siitä professori Challengerille, joka kuitenkin pani sen kuumeesta johtuneen kiihtymyksen tiliin. Yhtä mittaa minä päylyilin ympärilleni varmana siitä, että jotain täytyisi näkyä, multa katseeni osui vain piikki-aidan tummaan pensaikkoon ja yllämme humiseviin kaamean synkkiin puihin. Siitä huolimatta tuli yhä voimakkaammaksi tuo tunteeeni, että jokin ilkeämielinen olento oli läheisyydessämme meitä väijymässä. Ajattelin intiaanien taikauskoa, ajattelin Curupuria — metsien vaanivaa henkeä — ja olin valmis uskomaan, että me olimme vihoittaneet tuon kauhean olennon, tunkeuduttuamme hänen etäisimpään pyhäkkönsä.

Sinä yönä — kolmantena Maple Whiten Maassa viettämistämme — koimme me jotakin, joka teki meihin syvän vaikutuksen ja saattoi meidät tuntemaan kiitollisuutta lordi Roxtonia kohtaan siitä, että hän niin väsymättömästi oli työskennellyt saadakseen meidän olomme mahdollisimman turvalliseksi. Nukuimme sammuneen nuotiomme ympärillä, kun meidät äkkiä herätti kauhea huuto ja kiljunta, jonka kaltaista en ole ikänäni kuullut. En osaa mihinkään verrata tuota kamalaa rähäkkää, joka tuntui lähtevän muutaman sadan kyynärän päästä leiristämme. Se oli yhtä korviasärkevä kuin lokomotiivin vihellyspilli, mutta kun tämän ääni on kirkas, konemaisen terävä, oli se laajempi ja syvempi sekä hirveintä vaaraa ja pelkoa todistava. Me tukimme korvamme käsillämme estääksemme tuota hermoja tärisyttävää ääntä särkemästä niitä. Kylmät hikikarpalot nousivat otsalleni, ja kokemaini vaikutelmien kamaluus sai minut voimaan pahoin. Kidutetun elämän kaikki kärsimykset, sen kauhu ja kirous, sen lukemattomat surut tuntuivat yhdistyneen tähän kaameaan tuskantäyteen huutoon. Ja tämän kimeän kirkunan ohella kuului toinen katkonaisempi ääni, matala, käheä nauru, edellisen jylisevänä, sekaisena, ilkkuvana säestyksenä. Kolme neljä minuuttia kesti tuo inhoittava kaksinlaulu, pelästyneitten lintujen alkaessa puiden lehvissä pyrähdellä. Ja sitten se loppui yhtä äkkiä kuin oli alkanutkin. Kauan aikaa me istuimme sanattomina. Vihdoin lordi Roxton heitti risukimpun hiillokseen, ja tulen loimu valaisi toverieni vakoilevat katseet ja heitti lepattavan valon yllämme riippuviin suuriin oksiin.

"Mitä se oli?" kuiskasin minä.

"Siitä saamme pohtia aamulla", sanoi lordi Roxton. "Se oli meitä hyvin lähellä — aivan notkon alueella."

"Me olemme nyt saaneet kuulla esihistoriallisen murhenäytelmän, kokeneet sellaisen draaman, joka esitettiin jonkun jura-lagunin rantakaislikossa, kun toinen lohikäärme tappoi ja nujersi toisen pohjamutaan", sanoi Challenger vakavammalla äänellä, kuin olin koskaan kuullut hänen puhuvan. "Onneksi luotiin ihminen viimeiseksi. Alkuaikoina oli liikkeellä sellaisia voimia, että ei mikään inhimillinen mahti eivätkä mitkään keinotekoiset aseet olisi voineet niitä vastustaa. Mitä olisivat miehen linko ja nuoli mahtaneet taistelussa sellaisia voimia vastaan, joita olemme tänä yönä tulleet tuntemaan! Yksinpä uudenaikainen pyssykin olisi todennäköisesti ollut tehoton tuollaisten hirviöitten suhteen."

Summerlee kohotti äkisti kättänsä.

"Hiljaa!" huudahti hän. "Minä kuulen koko ajan jotakin."

Hiljaisuudesta kuului tasaisia tassuttelevia askeleita. Selvästi jokin eläin lähestyi — pehmeitten mutta painavien, varovasti maahan laskettujen kápäläin tömähdellessä. Se hiipi hitaasti leirin ympäri ja pysähtyi käytävän suulle. Eläimen hengitys kuului matalana nousevana ja laskevana huohotuksena. Vain heikko aita erotti meidät tuosta yön aaveesta. Me olimme kaikki tarttuneet pyssyihimme, ja lordi Roxton oli vetänyt syrjään erään aidan oksista avatakseen tirkistysreiän.

"Pyhän Yrjänän nimessä!" kuiskasi hän. "Minä luulen näkeväni hirviön!"

Minä kumarruin katsomaan hänen olkansa yli. Tosiaan, minäkin näin sen. Puiden tummista varjoista erottautui jotakin vielä tummempaa — jotakin suurta, uhkaavaa, horjuvaa — jokin villiä voimaa ja ilkeyttä puhkuva olento. Se oli ainoastaan noin hevosen korkuinen, mutta nuo hämäret ääriiviivat todistivat kestävyyttä ja voimaa. Läähättävä hengitys, tasainen ja kuuluva kuin työskentelevän höyrykoneen ääni, todisti, että sillä oli jättiläisvoimainen elimistö. Kerran kun se liikautti, olin näkevinäni kauhistuttavan vihreän silmäparin leimuavan. Lehdet vapisivat aivan kuin eläin olisi pyrkinyt eteenpäin.

"Luulen että se aikoo hypätä", sanoin minä ja jännitin liipasinta.

"Älkää ampuko! Älkää ampuko!" kuiskasi lordi Roxton. "Pyssynlaukaus yön hiljaisuudessa kuuluu peninkulmain matkan päähän. Säästäkää se viime valtiksi."

"Jos peto pääsee aidan yli, olemme kuoleman omat", sanoi Summerlee ja puhuessaan hänen äänensä muuttui hermostuneeksi nauruksi.

"Se ei saa tulla tälle puolelle", sanoi lordi Roxton, "mutta ampukaa vasta viime hädässä. Ehkä minä saan tuon veitikan nöyrytymään. Joka tapauksessa aion koettaa."

"Ja nyt teki hän rohkeimman teon, minkä elämässäni olen nähnyt. Hän kumartui nuotiolle, otti palavan oksan ja pujahti käytävään tekemästään laskuportista pimeyteen. Eläin läheni heti kauheasti mylvien. Lordi Roxton ei epäillyt hetkeäkään, vaan riensi kepein askelin sitä vastaan ja linkosi leimuavan kekäleeseen sen otsikkoon. Näin nyt vilaukselta hirmuiset jättiläissammakon kasvot, joiden iho oli käsniäkäs, ja lerpattavan, verisen suun. Silmänräpäyksessä se ryntäsi metsään päin, ja meidän kauhea vieraamme oli kadonnut."

"Minä arvasin ettei hän pidä valkeasta", sanoi lordi Roxton hymyillen palatessaan luoksemme ja heittäessään oksan nuotioon.

"Teidän ei olisi pitänyt antautua sellaiseen vaaraan?" huusimme hänelle kaikin.

"Muu ei auttanut. Jos se olisi päässyt tänne joukkoomme, olisimme me ampuneet toisiamme, koettaessamme häytyttää sitä. Jos taas olisimme ampuneet aidan yli ja haavoittaneet sitä, olisi se kyllä pian ollut kimpussamme puhumattakaan siitä, että me olisimme herättäneet koko seudun yö-unestaan. Pää-asiahan on että olemme jokseenkin onnellisesti selvinneet koko jutusta. Mikähän tuo veitikka mahtoi olla?"

Oppineet herrat katsahtivat toisiinsa epäillen.

"Minä puolestani en voi sitä varmasti luokittaa", sanoi Summerlee ja otti tulen piippuunsa nuotiosta.

"Evätessänne lausuntonne, osoitate te melkoista tieteellistä vaiteliaisuutta", sanoi Challenger pöyhkeän alistuvaisesti. "Itse koetan käyttää ymmärrettävää sanamuotoa ja teen sen todenmukaisen väitteen, että me tänä yönä olemme olleet tekemisissä jonkun lihaasyövän dinosauruksen kanssa. Olen

jo ennen viittaillut siihen suuntaan, että niitä eläisi tällä ylätasangolla."

"Meidän ei pidä unohtaa", huomautti professori Summerlee, "että on ollut olemassa paljon esihistoriallisia olentoja, jotka eivät koskaan ole tulleet meidän tietopiiriimme. Olisi julkeata väittää, että me voimme antaa heti nimen kaikille olennoille, joita me mahdollisesti täällä tapaamme."

"Aivan niin. Meidän täytyy tyytyä oletettuun luokitteluun. Huomenna saamme varmaan uusia todistuksia, jotka ehkä ovat vakuuttavampia. Mutta ennen sitä käykäämme jatkamaan keskeytynyttä untamme."

"Mutta ei ilman vartiaa", tokaisi lordi Roxton päättävästi. "Tällaisessa maassa on hyvä olla aina varuillaan. Tästä lähtien on kullakin kahden tunnin vartiopalvelus."

"Minä alan, polttelenpahan samalla piippuani", sanoi professori Summerlee.

Ja sen yön perästä emme uskaltaneet koskaan nukkua ilman vartiaa.

Aamulla me pian huomasimme, mistä oli aiheutunut tuo kauhea meteli, joka meidät yöllä oli herättänyt. Iguanodon-kenttä oli ollut julman teurastuksen näyttämönä. Luulimme ensin, nähdessämme vihreällä nurmikolla suuria verilätäköitä ja lihankappaleita, että paljon eläimiä oli tässä saanut surmansa, mutta kun lähemmin tutkimme jäännöksiä, huomasimme, että koko tämä teurasvarasto muodosti yhteensä vain yhden suunnattoman suuren eläimen, jonka toinen ehkäpä ei suurempi mutta raatelevaisempi peto oli voittanut.

Professorimme antautuivat syvämielteisiin todisteluihin ja laskelmiin tutkien tarkasti kaikki nämä palaset, joissa näkyi terävien hampaitten tai suurien kynsien jälkiä.

"Me emme voi vielä sanoa lopullisesti ratkaisumme", sanoi professori Challenger istuessaan suuri valkoinen lihankappale polvellaan. "Jotkut merkit panevat ajattelemaan sapelihampaista tiikeriä, jollaisia vielä tapaamme breccialuolissamme, mutta tämä eläin oli varmasti suurempi ja matelijain luokkaan kuuluva. Minä puolestani olen taipuvainen pitämään sitä allosauriona."

"Tai megalosauriona", sanoi Summerlee.

"Niin juuri. Mikä lihaasyövä dinosaurio hyvänsä. Niiden joukkoon kuuluvat animalisen elämän kaikkein kauheimmat tyypit, mitä milloinkaan on elänyt maapallomme kirouksena ja museoitteen siunauksena." Hän nauroi äänekkäästi omalle sukkeluudelleen, sillä vaikka hän ylimalkaan ei käsittänyt leikinlaskua, piti hän mitä onnistuneimpina omia kömpelöitä sanasutkauksiaan.

"Mitä varovaisempia olemme sitä parempi", sanoi lordi Roxton kuivasti. "Emmehan tiedä kuka tai mitä on läheisyydessämme. Jos tuo äskeinen veitikka palaa syömään aamiaistaan ja yllättää meidät täällä, niin silloin ei paljon naureta. Kesken kaiken, mikä tuo iguanodonin ihossa oleva merkki on?"

Suomuksisessa vuolukiven värissä nahassa vähän lapaluun yläpuolella oli kummallinen asfalttimaisesta aineesta muodostunut rengas. Ei kukaan meistä voinut ymmärtää sen merkitystä, vaikka Summerlee luuli huomanneensa samanlaisia pari päivää sitten näkemissämme poikasissa. Challenger ei sanonut mitään vaan oli hyvin ylpeän ja ylimielisen näköinen, ikäänkuin tahtoen näyttää, että hän olisi kyllä voinut puhua, jos vain olisi tahtonut. Lordi Roxtonin täytyi viimein pyytää häntä avaamaan suunsa.

"Jos teidän armonne todellakin hyväntahtoisesti suvaitsee, niin minä mielelläni lausun mielipiteeni", sanoi hän hyvin ivallisesti. "En ole tottunut kuulusteltavaksi tavalla, jota te, mylord, pidätte sopivana. En ymmärtänyt, että minun olisi pitänyt pyytää teiltä lupa harmittomaan pilaani."

Vasta kun lordi nöyrästi oli pyytänyt anteeksi, heltyi tuittupäinen ystävämme. Kun hänen kiihoittuneet tunteensa olivat rauhoittuneet, alkoi hän puhua pitäen kaatuneella puunrungolla seisten meille pienen luennon tapansa mukaan sellaisella äänellä, että olisi luullut sen olevan tarkoitettu tuhatpäisen kuulijakunnan arvokkaaksi valistukseksi.

"Olen taipuvainen hyväksymään ystäväni, professori Summerleen, mielipiteen, että nämä merkit ovat asfalttia. Koska tämä ylätasanko on vulkaaninen muodostuma ja asfaltti on plutonisten voimain vaikutuspiiriin kuuluva aine, en epäilekään, ettei sitä olisi ollut vapaana juoksevassa tilassa, ja eläin on ollut sen kanssa kosketuksessa. Paljon tärkeämpi on kysymys tämän lihaasyövän pedon olemassaolosta. Mehän osapuullemme tiedämme, että tämä ylätasanko ei ole tavallista englantilaista kreivikuntaa suurempi. Tällä rajoitetulla alueella on lukemattomien vuosien aikana elänyt paljon eläintyyppisiä, jotka jo ovat kadonneet muusta maailmasta. On päivän selvää, että jos nuo lihaasyövät hirviöt niin pitkien aikamäärien kuluessa olisivat saaneet esteettömästi lisääntyä, olisivat ne syöneet loppuun

ruokavaransa, ja olisi heidän täytynyt luopua elintavoistaan ja eläinruoasta, tai kuolla nälkään. Me näemme, että niin ei ole tapahtunut. Meidän täytyy siis olettaa, että luonnon tasapaino on säilynyt jonkun vastavaikutuksen avulla, mikä rajoittaa näiden eläinten lukua. Perin mieltäkiinnittävä kysymys, joka odottaa ratkaisua, on senvuoksi tuon vastavaikutuksen ja sen käytäntösoveltuneisuuden keksiminen. Toivon että me myöhemmin saamme tilaisuuden tutkia lähemmin lihaasyöviä dinosauksia."

"Ja minä toivon, että emme enää ikinä niitä näkisi."

Professori kohotti vain kulmakarvojaan aivankuin tekee koulumestari, kun joku ilkeä koulupoika on tehnyt nenäkkään huomautuksen.

"Ehkäpä professori Summerleella on jotakin sanomista tämän asian yhteydessä", sanoi hän ja oppineet herrat kohosivat nyt ohennettuihin tieteellisiin ilmapiireihin, joissa syntyneisyysmäärien mahdollisuudet mitattiin elantotarpeiden vähentyneellä käytöllä, olemassaolon taistelua tutkittaessa.

Sinä aamupäivänä me kartoitimme osan ylätasankoa, ja välttämällä pterodaktylien rimpeä me pysyttelimme puron itäpuolella. Sillä taholla oli maa vielä taajan metsän peittämää, niin että me vaivoin pääsimme eteenpäin.

Tähän asti olen kuvannut ainoastaan Maple Whiten Maan kauhuja, mutta oli sillä muunlaisiakin kokemuksia meille tarjottavana. Koko aamupäivän kuljimme me ihanien kukkien keskellä — huomasin, että ne useimmiten olivat joko valkeita tai keltaisia, mitkä värit professorien selvityksen mukaan olivat kukkaismaailman alkuperäisimmät. Monin paikoin oli maa aivan niiden peittämä, ja nilkkoihin asti me vajosimme tuohon ihmeelliseen pehmeään mattoon, jonka tuoksu oli niin suloinen ja voimakas, että se aivan huumasi. Tuttu Englannin mehiläinen surisi ympärillämme. Monet puut, joiden lehvien alitse me kuljimme, ja joista toiset olivat tuttuja lajeja, toiset outoja muunnoksia, nuokkuivat hedelmien painamina. Tarkastaen millaisia puita eläimet karttoivat, vältimme me myrkyttymisen vaaran ja saimme hyvältä maistuvan lisän ruokaamme. Kulkiessamme näimme metsäkoivissa paljon polkuja, joita villipedot olivat tehneet, ja pehmeämmissä kohdissa oli kummallisia jalanjälkiä, muun muassa iguanodoksen. Eräessä viidakossa näimme kerran noita jättiläispetoja, ja lordi Roxton voi kiikarinsa avulla todeta, että myös näiden iholla oli asfalttitahroja, vaikka ei samoissa ruumiinosissa, kuin aamulla näkemillämme eläimillä. Tätä ihmettä emme voineet selvittää.

Me tapasimme monta eläinlajia, kuten piikkisikoja, suomalaisia muurahaiskarhuja ja monivärisiä pitkäkoipisia villisikoja. Vihahdukselta näimme erään kukkulan yli vinhaa vauhtia juoksevan suuren tummanruskean eläimen. Se juoksi niin nopeasti, että emme voineet erottaa yksityiskohtia. Mutta jos se, kuten lordi Roxton väitti, kuului hirvien sukuun, niin oli se yhtä suuri kuin ne suunnattomat irlantilaiset hirvet, joita silloin tällöin kaivetaan esiin kotimaani rämeistä.

Tuon salaperäisen leirissämme tapahtuneen kotitarkastuksen jälkeen me aina palasimme sinne hyvin arkoina. Tällä kerralla oli kuitenkin kaikki koskemattomana. Samana iltana me pidimme laajan neuvottelun nykyisestä asemastamme, ja minun täytyy se juurtajaksain toistaa, koska se johti meidät saamaan täydellisempää tietoa Maple Whiten Maasta, kuin mitä olisimme monen viikon tutkimusmatkoilla voineet itsellemme hankkia. Summerlee aiheutti ensin väittelyn. Hän oli ollut koko päivän hyvin riidanhaluinen, ja nyt sanoi lordi Roxton varomattomasti jotakin meidän huomispäivän tehtävistämme, ja se sai hänen pahantuulensa puhkeamaan ilmoille.

"Mitäkö me teemme tänään, huomenna ja aina tästä lähtien? Me etsimme tietysti keinoa päästäksemme pois tästä loukusta, johon olemme joutuneet. Te kaikki mietitte, miten pääsisitte tunkeutumaan yhä syvemmälle tähän maahan. Minä pidän parempana, että ajattelemme pois pääsyä."

"Minua ihmetyttää, sir", raivosi Challenger sivellen majesteetillista partaansa, "että tiedemies voi ajatella noin epäjalosti. Te olette nyt maassa, joka kunnianhimoista luonnontutkijaa houkuttelee enemmän kuin mikään muu maa maailman luomisesta asti, ja te ehdotatte, että me lähtisimme pois ja jättäisimme kaiken tutkimattomaksi saatuaamme vasta mitä pinnallisimpia tietoja. En olisi sentään sellaista odottanut teiltä, professori Summerlee."

"Teidän täytyy muistaa", vastasi Summerlee katkerasti, "että Lontoossa on suuri auditorioni jokseenkin kelvottoman viransijaisen käsissä. Tämä tekee minun asemani toiseksi kuin teidän, professori Challenger, sillä mikäli minä tiedän ei teille ole koskaan uskottu mitään kasvatustehtävää."

"Aivan oikein", sanoi Challenger, "olisi pyhyden loukkausta käyttää ala-arvoisiin toimiin tällaisia aivoja, jotka kykenevät mitä korkeimpaan itsenäiseen tutkimustyöhön. Olen sentähden kieltäytynyt kaikista koulutoimista, joita minulle on tarjottu."

"Esimerkiksi?" kysyi Summerlee ivallisesti. Lordi Roxton riensi väliin kääntäkseen puheen muihin asioihin.

"Minun mielestäni tekisimme kunnottomasti, jos lähtisimme Lontooseen, ennenkun olemme lähemmin tutkineet maata."

"Minä en liioin uskaltaisi mennä toimitukseen, vielä vähemmin ukko. Mc Arden näkyviin", sanoin minä. — Tehän suotte anteeksi, että minä selostan sananmukaisesti, vai kuinka, sir? — "Hän ei koskaan antaisi minulle anteeksi, että niin paljon palstantäytettä jäisi käyttämättä. Sitäpaitsi, mitäpä hyödyttää tuosta asiasta kiistellä, kun me emme kuitenkaan voi päästä täältä pois, vaikka tahtoisimmekin."

"Nuori ystävämme korvaa monet sivistyksensä aukot luontaisen terveen järkensä avulla", huomautti Challenger. "Me emme sekaannu hänen surkuteltavan ammattinsa harrastuksiin, mutta, kuten hän sanoo, me emme voi päästä pois täältä, joten on turha vaiva puhua asiasta."

"On turha vaiva tehdä mitään muuta kuin sitä", mutisi Summerlee piippunysänsä takaa. "Sallikaa minun huomauttaa, että meidän tulollamme on ollut määrätty tarkoitus, jonka meille Lontoon Zoologisen laitoksen kokous on uskonut. Oli tutkittava professori Challengerin väitelmien totuudenmukaisuutta. Velvollisuuteni on tunnustaa, että me nyt voimme todistaa ne tosiksi. Varsinainen tehtävämme on siis päätynyt. Tämän ylätasangon yksityisseikat taas ovat siksi moninaiset, että tarvittaisiin suuri retkikunta asiaankuuluvine varustuksineen tutkimaan niitä. Jos me nyt ryhtyisimme tuohon työhön, olisi siitä ainoana mahdollisena seurauksena vain se, että me emme koskaan palaisi takaisin edistämään tiedettä tällä hankkimallamme lisällä. Professori Challenger hän keksi keinon, millä me pääsimme tälle ylätasangolle. Nyt meidän tulee vaatia häneltä yhtä suurta kekseliäisyyttä, päästäksemme takaisin siihen maailmaan, josta olemme tulleetkin."

Myönnän että professori Summerleen tekemä ehdotus oli hyvin järkevä. Myös Challenger kallisti korvansa tuolle huomautukselle, että hänen vihollisensa eivät koskaan tulisi kumotuiksi, jos hänen väitelmiensä todenperäisyysvakuutukset jäisivät julistamatta.

"Laskeutumis-kysymys on ensi näkemältä hyvin peloittava", sanoi hän, "mutta luulen kuitenkin, että järki voi sen ratkaista. Taivun olemaan samaa mieltä kollegamme kanssa siinä, että pitkä-aikainen oleskelu Maple Whiten Maassa ei ole hyödyllistä, vaan täytyy meidän pian ottaa puheeksi alaspääsyn mahdollisuudet. Minä kieltäydyn kuitenkin ehdottomasti lähtemästä täältä, ennenkun olemme edes pintapuolisesti tutkineet maata ja meillä on mukanamme kotiin vietäväksi osapuulleenkaan luotettava kartta."

Professori Summerlee puhkui kärsimättömyyttä.

"Olemme nyt tuhlanneet kaksi päivää maan tutkimiseen", sanoi hän, "emme tiedä yhtään enemmän sen topografiasta. Tasanko on tietysti kauttaaltaan metsän peittämä ja kestäisi kuukausia ennenkun ehtisimme tunkeutua sen läpi ja tutkia sen eri osien aseman ja suhteet. Toinen olisi asianlaita, jos sen keskikohdalla olisi jokin vuorenhuippu, mutta mikäli olemme nähneet, viettää maa tästä joka suunnalle. Mitä kauemmas menemme, sitä vähemmän on mahdollisuuksia yleissilmäyksen saamiseen."

Silloin minä keksin oivan ajatuksen. Katseeni sattui valtavan suureen kuhmuiseen ginkkopuun runkoon ja sen komeisiin haaroihin. Koska tämän runko oli kaikkia muita puita vahvempi, täytyi puun olla myös naapureitaan korkeampi. Kun kerran ylätasangon reuna joka puolelta kohosi, niin voisihan tämä valtava puu olla koko maata hallitseva vartiotorni! Aina pienestä poikapahaisesta, jona juoksentelin Irlannissa, olen ollut rohkea ja taitava puunkiipeilijä. Toverini olivat etevämpiä vuorta kiivettäessä, mutta kun minä pääsin puun oksille, niin olin heidän mestarinsa. Kun vain ensin saisin jalkani alimmalle oksalle, niin kyllä totta totisesti keinottelisin itseni latvaan. Toverit ihastuivat tästä ajatuksesta.

"Nuori ystävämme", sanoi Challenger ja naureskeli niin että hänen punaiset poskensa pullottivat kuin omenat, "omaa nuorallatanssijan avuja, jotka olisivat sopimattomia — jonkun ylemmän ja vaikuttavamman toimialan ihmisille. Minä suostun hänen päätökseensä."

"Totta totisesti, nuori mies, te löitte naulan päähän!" sanoi lordi Roxton taputtaen olkapäätäni. "En voi ymmärtää, kuinka emme sitä ennen keksineet. Meillä on valoisaa vielä noin tunnin ajan, ja jos otatte muistikirjanne mukaanne, voitte heittää nopean yleissilmäyksen yli tasangon. Minä asetan nämä kolme ampumatavaralaatikkoo puun juurelle, ja sitten me hinaamme teidät alimmalle oksalle."

Hän nosti minua laatikoille, mutta samassa tuli Challenger ja antoi minulle semmoisen sysäyksen, että minä nuolena lennähdin puuhun. Kietoen molemmat käteni oksan ympäri, teiskaroin jaloillani, ja viimein sain kun sainkin nilkkani ja sitten polveni oksalle. Vielä kolme suurta oksaa oli voitettavana ja sitten oli helppo päästä eteenpäin, ja minä kiipesinkin sellaista vauhtia, että pian en nähnyt enää maata lainkaan vaan pelkkä vihreä puunlehvikkö oli alapuolellani. Silloin tällöin sattui esteitä ja kerrankin sain kymmenen jalan mitan kiivetä köynnöskasvia pitkin, mutta kaikki kävi hyvin, ja Challengerin jylisevä ääni kuului kuin syvyydestä. Puu oli tavattoman suuri, eikä vielääkään näkynyt lehtikatos ylläni

harvenevan. Kavutessani näin sivullani kömpelön esineen, jota arvelin joksikin parasitiksi. Pistin pääni oksien rakoon nähdäkseni paremmin, mikä se oli, mutta hämmästyin ja pelästyin niin äärettömästi, että olin vähällä pudota puusta.

Parin kolmen jalan päässä katselivat minua eräät kasvat. Eläin oli ryöminyt parasitin taa ja kurkisti sieltä juuri kun minä katsoin toiselta puolelta. Ne olivat ihmiskasvat, ainakin inhimillisemmät kuin minkään ennen näkemäni apinan. Ne olivat pitkät, vaaleahkot ja käsnäiset, kuono leveä, alaleuka ulkoneva ja siinä karkea parta. Tuuheiden pensasmaisten kulmakarvojen alapuolella tähystelevät silmät olivat eläimelliset ja julmat, ja kun eläin aukasi kitansa muristakseen minulle kirouksia, kuten luulin, huomasin, että sillä oli koukkuiset, terävät koiranhampaat. Silmänräpäyksen ajan leimusivat nuo kauheat silmät vihaa ja uhkausta. Mutta äkkiä niihin tuli ääretön pelon ilme. Oksat taittuivat, kun tuo ruma eläin syöksyi pakoon. Näin vilahdukselta karvaisen ruumiin, joka muistutti punertavaa sikaa, ja sitten se hävisi lehvien ja oksien sekaan.

"Miten on laitanne?" huusi lordi Roxton alhaalta. "Onko jokin hullusti?"

"Näittekö?" huusin minä kiedottuani käteni oksan ympäri ja joka hermoni jännittyneenä.

"Jokin rytisi aivankuin te olisitte pudonnut. Mitä siellä tapahtui?"

Olin niin järkytyksissäni tämän apinan äkillisestä ja oudosta ilmaantumisesta, että aioin jo kavuta alas kertomaan tovereilleni kokemukseni. Mutta olin jo päässyt niin korkealle, että olisi ollut nöyryyttävää kääntyä takaisin toimittamatta asiaansa.

Hengähdettyäni kotvan ja koottuani uusia voimia jatkoin kiipeämistä. Kerran astuin lahonneelle oksalle ja jäin riippumaan käsieni varaan, mutta ylipäänsä kävi nousu hyvin. Vähitellen harveni lehväkatos, ja kasvohini tuntuva tuulihenki todisti, että olin korkeammalla kuin metsän muut puut. Olin päättänyt olla katsomatta ympärilleni, ennenkun olin ehtinyt latvaan asti, ja sen vuoksi kiipesin aimo vauhtia kunnes sain käsiini ylimmän, huojuvan oksan. Istahdin tanakasti mukavaan haarautumaan ja katsahdin sitten tämän ihmeellisen maan eriskummallista panoraamaa.

Aurinko oli juuri laskemassa läntisen taivaanrannan taa, ja ilta oli valoisa ja kirkas, niin että koko ylätasanko oli selvästi nähtävissä. Täältä ylhäältä katsottuna se näytti olevan munamaisen pyöreä, kolmekymmentä englannin peninkulmaa pitkä ja kaksikymmentä leveä. Muuten itse laki oli aivan savutorven muotoinen, sillä kaikki sivut viettivät keskessä olevaa jokseenkin suurta järveä kohti. Tämä järvi päilyi vihervänä ja ihanana iltavalaistuksen värittämänä. Sitä kehysti leveä kaislareunusta ja sen pinnan särkivät keltaiset hiekkasärkät, jotka loistivat kuin kulta lempeässä auringonvalossa. Joitakin pitkiä olentoja, liian suuria alligatoreiksi, liian pitkiä kanooteiksi oli näiden hietikkojen reunoilla. Kaukoputkella katsoessani minä kyllä näin, että ne olivat eläviä olentoja, mutta niiden muotoa en voinut erottaa.

Edessäni oli metsien ympäröimä iguanodonien notko ja kauempana näkyi pyöreä alue, joka epäilemättä oli pterodaktylien räme. Toisella puolella oleva maisema tarjosi aivan toisenlaisia nähtävyyksiä. Täällä ulkosivun basalttimuodostumat kaartuivat sisäpuolelle noin parinsadan jalan korkuisena lohkeamana, jonka edessä oli metsää kasvava rinne. Näiden punaisten kallioitten juurella vähän maankamaraa korkeammalla voin kaukoputkella nähdä rivin tummia reikiä, joita arvelin luolien aukoiksi. Yhdessä sisäänkäytävässä häämöitti jotakin valkoista, mutta tarkemmin en sitä voinut erottaa. Istuin piirtäen niin kauan kuin aurinko oli taivaalla ja lakkasin vasta pimeän tultua, jolloin en enää nähnyt ympärilleni. Sitten kipusin alas tovereitteni luo, jotka innokkaasti odottivat minua tuon suuren puun juurella. Kerran minäkin olin retkikunnan sankari. Minä yksin olin tämän keksinyt, minä yksin työn suorittanut, ja tässä nyt oli kartta, joka korvaisi meille kuukauden sokean hapuilemisen tuntemattomien vaarojen keskellä. Jokainen tovereistani puristi kohteliaasti kättäni. Mutta ennenkun he alkoivat käsitellä kartan yksityisseikkoja täytyi minun heille kertoa kohtaukseni apinan kanssa.

"Se on ollut täällä koko ajan", sanoin.

"Mistä te sen tiedätte?" kysyi lordi Roxton.

"Siitä, että minulla koko ajan on ollut sellainen tunne, että meitä joku pahansuopa olento vaanii. Mainitsin siitä jo professori Challengerille."

Nuori ystävämme sanoi todellakin jotakin sentapaista. Hän on meistä ainoa, jolla on kelttiläinen temperamentti, ja senvuoksi on hänellä tuollaisia vaikutteita.

"Telepatian koko teoria —" alkoi Summerlee täyttäen piippuansa.

"On liian laaja tässä käsitellä", keskeytti Challenger päättävästi. "Sanokaa nyt" — hän puhui kuin piispa pyhäkoululapselle — "huomasitteko sattumalta, voiko tuo eläin taivuttaa peukalonsa käden

sisäsivun ylitse?"

"En, sitä en todellakaan huomannut."

"Oliko se hännällinen?"

"Ei ollut."

"Oliko sillä tarttumajalat?"

"Otaksun, että se ei olisi voinut niin nopeasti liikkua oksissa, jollei se olisi niihin myös tarttunut jaloin."

"Etelä-Ameriikassa elää, ellen erehdy — noin kolmekymmentä kuusi eri apina lajia, mutta ihmistä muistuttava apina on siellä tuntematon. Nyt kuitenkin saadaan selville, että sellainen löytyy tässä maassa, eikä se ole tuo harvinainen gorilla-muunnos, jota on tavattu vain Afriikassa ja Itämailla." — Olin vähällä keskeyttää hänet tokaisemalla, että olin nähnyt tämän eläimen serkun Kensingtonissa. — "Tämä on sitäpaitsi parrakas ja väritön, ja viimeainittu seikka panee olettaa, että se on viettänyt päivänsä puiden suojassa. Meidän on ennen muuta ratkaistava kysymys onko tämä olento lähempänä apinaa vai ihmistä, Jälkimmäisessä tapauksessa lähenee se sitä tyyppiä, jota jokapäiväisessä puheessa kutsutaan 'puuttuvaksi renkaaksi'. Ensimmäinen velvollisuutemme on ratkaista tuo ongelma."

"Ei voi tulla kysymykseenkään," sanoi Summerlee tiukasti. "Kun me nyt mr Malonen älyn ja notkeuden avulla" — minun täytyy toistaa hänen sanansa — "olemme saaneet kartan, on ensimmäinen ja ainoa velvollisuutemme koettaa terveinä ja ehjin nahoin päästä pois tästä kauheasta paikasta."

"Sivistyksen lihapatoja", mutisi Challenger.

"Sivistyksen mustepulloja, sir. Meidän tehtävämme on uskoa aikakirjoille näkemyksemme ja jättää muille seikkaperäisempi tutkimus. Siitähän olimme yksimielisiä jo ennenkun mr Malone antoi meille kartan."

"Hyvä," sanoi Challenger, "minä myönnän tulevani rauhallisemmaksi, kun saan varmuuden siitä, että tutkimusmatkamme tulokset joutuvat ystäviemme tietoon. Vielä en tiedä mitään pois pääsy-keinoa, mutta en ole vielä milloinkaan käsitellyt ongelmaa, jota eivät kekseliäät aivoni olisi voineet ratkaista. Minä lupaan huomenna suunnata kaiken huomioni paluukysymykseen."

Ja silleen sai asia jäädä. Mutta samana iltana valmistettiin nuotion ja yhden ainoan kynttilän valossa tämän kadonneen maan ensimmäinen kartta. Jokainen yksityisseikka, jonka minä vartiotornistani olin hätäisesti merkinnyt muistiin, sai nyt tarkasti määrätyn paikkansa. Challengerin lyijykynä kaareili tuon suuren tyhjän paikan yli, joka tarkoitti sisäjärveä.

"Kuinka me tämän nimitämme?" kysyi hän. "Miksi emme ikuistuttaisi tähän teidän nimeänne?" sanoi Summerlee happamalla tavallaan.

"Minä toivon, sir, että minun nimeni tulee saamaan muita henkilökohtaisempia hyvityksiä jälkimaailmalta", vastasi Challenger jyrkästi. "Typerinkin ihminen voi ikuistuttaa nimensä liittämällä sen johonkin vuoreen tai jokeen. Sellaista muistomerkkiä minä en tarvitse."

Summerlee veti suunsa hymyyn aikoen tehdä uuden hyökkäyksen, mutta lordi Roxton riensi nopeasti väliin.

"Teidän, nuori mies, on annettava järvelle nimi", sanoi hän. "Te näitte ensimmäisenä sen, ja jos te tahdotte kutsua sitä 'Malonen järveksi', niin on teillä, toden totta, oikeus siihen."

"Aivan oikein. Nuori ystäväme saa antaa järvelle nimen", sanoi Challenger.

"Siinä tapauksessa", sanoin minä ja tunsin punastuvani, "annan sille nimen 'Gladyn järvi'."

"Eikö teidän mielestänne 'Keskusjärvi' olisi sopivampi?" huomautti Summerlee.

"Minä pidän edellistä parempana," Challenger katsoi minuun osanottavasti ja ravisti suurta päätään. "Lapset ovat lapsia", sanoi hän. "Olkoon sen nimi 'Gladyn järvi'."

KAHDESTOISTA LUKU

"Metsässä oli kaameata."

Olen jo sanonut — tai ehkä en olekaan sitä sanonut, sillä muistoni pettää minut usein nykyisin — että olin tavattoman ylpeä, kun kolme tovereitteni kaltaista miestä kiitti minua, arvellen minun pelastaneen tai ainakin kerrassaan parantaneen aseman. Ollen nuorin joukosta en ainoastaan ikääni vaan myös kokemuksiin, luonteeseen, tietoihin ja kaikkeen siihen nähden, joka tekee ihmisestä miehen, olin ensin ollut syrjäasemassa. Mutta nyt pääsin oikeuksiini. Oi, kuinka tämä tuntui ihanalta! 'Ylpeys käy lankeemuksen edellä', sanoo sananlasku, ja sen minäkin sain kokea. Tuo itsetyytyväisyyden tunne, lisääntynyt itseluottamus saattoi minut samana yönä mitä kauheimpaan seikkailuun, jonka pelkkä muistaminenkin tekee minut sairaaksi.

Kerronpa koko tapahtumain sarjan. Olin niin innostunut onnistuneesta kiipeämismatkastani, että en voinut nukkua. Summerlee oli vartiana ja istui kokoonkyyristyneenä pienen leiritulen luona. Hän oli ihmeellisen kulmikkaan näköinen, pyssy oli hänen polvillaan ja pukinpartansa heilahteli pään nuokkuessa. Lordi Roxton nukkui hiljaa eteläameriikkalaiseen ponchoonsa [hihaton takki] kääriytyneenä, ja Challenger kuorsasi niin että kaiku metsästä vastasi. Täysi kuu paistoi kirkkaasti ja ilma oli raikas ja kylmä. Miten ihanaa olisikaan tehdä tällaisena yönä pieni kävelyretki. Ja niin syntyi ajatus: "Miksikä ei!" Hiipisin hiljaa täältä, tulisin Keskusjärvelle, palaisin ennen aamiaista tarkat tiedot paikasta mukamani — eikö minua silloin pidettäisi seurueen tärkeimpänä henkilönä? Ja Summerleen mielipide voittaisi, keksittäisiin joku poispääsy-keino ja sitten palattaisiin Lontooseen tietoisina ennen muuta ylätasangon keskusmysteriosta, jossa vain yksin minä olisin käynyt. Minä ajattelin Gladya ja hänen lausettaan "sankarityöt ympäröivät meitä." Olin kuulevinani hänen äänensä, kun hän sanoi tuon. Ajattelin myös Mc Ardlea. Kuinka mainioita kolmenpalstan kirjoituksia sanomalehteen! Mitkä ylenemisen mahdollisuudet! Ensi suuren sodan kirjeenvaihtajan paikkaa tarjottaisiin varmasti minulle. Tartuin pyssyyn — patruunia oli taskuni täynnä — ja työnnettyäni piikkipensaat syrjään piilopaikkamme kulkuaukon kohdalta, pujahdin nopeasti metsään. Heitin silmäyksen tiedottomaan Summerleehen, kelvottomaan vartiaan, joka yhä istui nuokkuen kuin kiinalainen porslininukke hiipuvan hiiloksen äärellä.

Olin tuskin kulkenut sata kyynärää, kun jo syvästi kaduin äkkinäistä päätöstäni. Olen ehkä jo monasti tässä selostuksessa maininnut, että minulla on liian suuri kuvittelukyky ollakseni rohkea, mutta että minä hirveästi pelkään näyttää pelkurilta. Ja tuo tunne ajoi minua eteenpäin. En voinut luikerrella takaisin toimittamatta jotakin. Vaikkapa toverini eivät olisi minua kaivanneetkaan, eivätkä koskaan saaneet tietää heikkouttani, jäisi sieluuni sittenkin ainaiseksi sietämätön häpeän tunne. Ja kuitenkin minä väristin asemaani ajatellessani ja olisin antanut kaikki mitä minulla oli suoriutuakseni kunnialla leikistä.

Metsässä oli kaameata. Puut olivat niin taajassa, niiden lehdet levittäytyivät niin laajalti, että en voinut nähdä kuutamosta muuta kuin että korkeimmat oksat siellä täällä muodostivat taidokasta filigraanikudosta tähtikirkasta taustaa vastaan. Kun silmät olivat ehtineet tottua pimeään, huomasin että puiden välit olivat milloin tummempia, milloin vaaleampia — toiset niistä voi erottaa, toiset taas olivat sysimustia kuin luolain suut, ja minä kauhulla ohikulkiessani väistin niitä. Minä ajattelin tuon kiusatun iguanodoksen raivokasta ulvontaa — tuota pöyristyttävää huutoa, mikä oli metsässä kaikunut. Ajattelin myös tuota vertatihkuvaa käsnäistä kärsää, jonka olin vilahdukselta nähnyt lordi Roxtonin soihdun valossa. Ja nyt minä olin sen eläimen metsästysmailla. Koska tahansa voi se hyökätä esiin pimeästä ja heittäytyä kimppuuni — tuo nimetön kauhea hirviö. Pysähdyin, otin patruunan taskustani ja aioin ladata aseeni. Mutta mitä huomasinkaan! Kiireessä olin ottanut haulipyssyn kiväärin sijasta.

Taas tunsin että minun täytyisi kääntyä takaisin. Tässähän minulla nyt oli oivallinen syy epäonnistumiseeni — syy minkä tähden ei kukaan pitäisi minua pelkurina. Mutta ylpeyteni nousi vastustamaan jo tuota sanaakin "epäonnistua". Minä en voinut, en saanut tehdä noin. Kivääri oli yhtä hyödytön kuin haulipyssykin sellaisten vaarojen varalle, jotka minua ehkä uhkasivat. Jos palaisin leiriin vaihtamaan asetta, niin tuskin pääsisin huomaamattomasti pujahtamaan takaisin. Ja jos minut nähtäisiin, tulisi siinä kaikenlaisia selvittelyjä, enkä minä enää saisi koettani pysymään omana tietonani. Hetken epäiltyäni mursin luontoni ja jatkoin matkaani käyttökelvoton pyssy kainalossani.

Metsän pimeys oli herättänyt levottomuuttani, mutta vielä enemmän kammotti minua kuun valkea aavemainen valovirta. Pensaisiin piiloutuneena kurkistelin iguanodonien puutonta notkoa. Ei ainoatakaan hirviötä näkynyt. Mahdollisesti tuon yhden surullinen kohtalo oli karkoittanut toiset pois laitumiltaan. Sumuisessa hopeanhohtoisessa yössä en nähnyt minkään elävän olennon jälkeäkään. Tulin senvuoksi rohkeammaksi ja riensin tuon pienen kentän poikki. Sen toisella puolella löysin taas joen, joka oli minun oppaani. Se oli iloinen seuralainen, riemullisesti se huppelehti juostessaan, aivan kuin

kotiseutuni rakas vanha puro, jonka äärellä ennen lapsena olin huvikseni illoin onkinut. Tätä seuraten tulisin varmaan järvelle ja päinvastaiseen suuntaan kulkien saapuisin sitä myöten takaisin leiripaikallemme. Usein täytyi minun jättää se näkyvistäni taajan metsän takia, mutta aina kuulin sen lorinan ja loiskeen.

Vähitellen varsinainen metsä harveni ja pensaat sekä siellä täällä kohouvat korkeat puut tulivat sijalle. Voin senvuoksi nopeasti rientää eteenpäin ja nähdä itse, vaikka minua ei nähty. Minä astuin juuri pterodaktylusten rämeen ohitse, kun kuulin räpyttävien siipien suhinaa ja läheltäni lähti lentoon yksi noita suuria eläimiä, joiden siipien väliä on vähintään kaksikymmentä jalkaa. Kun se leijaillessaan sattui varjostamaan kuuta, ja valo lankesi sen kaivomaisten siipien läpi, näytti tuo eläin lentävältä luurangolta valkeata troopillista sädeloistoa vastaan. Minä ryömin pensaiden suojaan, sillä tiesin kokemuksesta, että tuon eläimen yksi ainoa huuto kokoaa satoja samanlaisia inhoittavia olentoja pääni ympärille. Vasta kun se oli laskeutunut maahan, uskalsin minä hiipien jatkaa matkaani.

Yö oli ollut jokseenkin hiljainen, mutta kun minä nyt pyrin eteenpäin, kuului korviini kumea, jymisevä ääni, taukoamaton humina. Se kasvoi yhä ja viimein se kuului aivan läheltäni. Seisoessani hiljaa oli ääni tasainen ja keskeytymätön, aivan kuin sen aiheuttaja olisi pysynyt paikallaan. Se oli kuin kiehuva kattila tai poriseva suuri pata. Pian keksin mistä se johtui. Näin järven tai oikeammin lammikon, sillä se ei ollut suurempi kuin Trafalgar Squarella oleva vesiallas. Suuri pikimäinen aine, jonka pinta nousi ja laski suurina kaasukuplina, oli lammikon sisällyksenä. Sen yläpuolella oleva ilma värisi kuumuudesta ja ympäröivä maa oli niin polttavaa, että sitä tuskin voi käsin koskettaa. Oli aivan selvää, että suuri vulkaaninen purkaus, joka ajast'aikoja sitten oli muodostanut tämän kummallisen ylätasangon, ei ollut vielä kokonaan tyhjentänyt voimaansa. Mustuneita kiviä ja laavakasoja olin jo ennenkin nähnyt ylätasangon rehevän kasvullisuuden keskellä, mutta tämä asfalttilampi oli ensimmäinen täysin pätevä todistus; tässä oli nyt vanhan kraaterin suu. Minulla ei ollut aikaa lähemmin tutkia sitä, sillä minun täytyi rientää, jos aioin ehtiä aamuksi takaisin leiriin.

Kamala oli tuo retki, eikä sen muisto koskaan mielestäni hälvene. Minä milloin hiljaa hiivin eteenpäin, milloin melkein ryömin pysähtyen pamppailevin sydämin joka kerta kun kuulin oksien taittuvan jonkun petoeläimen kulkiessani edelläni. Toisinaan kohosi äkkiä näkyviin suuria mykkiä varjoja, jotka tuntuivat astuvan sametinhienoin käpälin, mutta sitten ne taas hävisivät. Monasti minä kyllä pysähdyin aikoen kääntyä takaisin, mutta joka kerta voitti ylpeyteni pelon, ja minä ponnistelin eteenpäin saavuttaakseni päämääräni.

Vihoviimein — kelloni oli silloin yksi yöllä — näin veden välkkyvän viidakon pensaiden lomitse ja kymmenen minuutin perästä olin Keskusjärven rannalla. Minua janotti kovasti ja niinpä laskeuduin juomaan tuota raikasta kirkasta vettä. Leveä poljettu tie johti rantaan, joten minä ilmeisesti olin eläinten juomapaikalla. Aivan lähellä vedenkalvoa oli suuri erillinen laavalohkare. Minä kiipesin sille, ja sen kupeella maaten oli minulla mainio näköala joka suuntaan.

Heti ensi silmäyksellä näin jotakin perin kummallista. Kun kuvasin suuren puun latvasta aukeutuvaa näköalaa, sanoin huomanneeni vastassa kohoavien kallioitten juurella rivin tummia täpliä, joita arvelin luolien suiksi. Katsoessani nyt samoja kallioita näin kaikkialla pyöreitä valoläikköjä, punertavia selvästi eroavia pyörylöitä, jotka pimeässä muistuttivat linjalaiivan kanuunanreikiä. Ensin luulin ilmiötä jostakin vulkanisesta purkauksesta syntyneeksi laavahehkuksi, mutta sitä se ei voinut olla. Jos tuolla olisi ollut liikkeellä vulkanisia voimia, olisi niiden alkukohdan täytynyt sijaita syvyydessä eikä ylhäällä kallionkoloissa. Mitä ihmettä tuo mahtoi olla? Kummallista mutta nytpä sen keksin. — Näiden punaisten pilkkujen täytyi heijastua luolissa palavasta valosta — ihmiskäsien sytyttämistä valkeista. Tällä ylätasangolla oli siis ihmisiä! Minkä loistavan havainnon olinkaan tehnyt. Onnistunut oli tutkimusmatkani! Nytpä meillä tosiaan oli uutisia Lontoossa kerrottaviksi!

Kauan minä siinä makasin tarkastellen noita punaisia lepattavia valopilkkuja. Vaikka ne olivat noin kymmenen peninkulman päässä minusta, voin kuitenkin selvästi havaita, kuinka ne toisinaan kirkkaina loistivat ja toisinaan pimenivät jonkun kulkiessa niiden ohi. Mitä olisinkaan antanut, jos olisin voinut ryömiä heidän luokseen, tutkiskella heitä ja viedä tovereilleni pienen kuvauksen tässä ihmemaassa asuvan rodun ulkonäöstä ja luonteenlaadusta! Nythän en sitä mitenkään voinut tehdä, mutta emme me millään muotoa saattaisi poistua tältä ylätasangolta, ottamatta tästä asiasta todellista selkoa.

Gladysjärvi — minun oma järveni — päilyi peilikirkkaana, ja kuun kilot heijastuivat sen kalvossa. Järvi oli jokseenkin matala, sillä monin paikoin kohosi hiekkasärkkiä vedenpinnasta, jolla minä alituisen näin elonmerkkejä, milloin vain vesipyörylöitä, milloin jonkun ilmaan singahtavan hopeasuomuksisen kalan, milloin jonkun uivan merihirviön koukkuisine vuolukivenvärisine selkineen. Kerran näin keltaisella hietikolla jonkin olennon, joka muistutti suurta kömpelöruumiista ja pitkäkaulaista joutsenta ja joka veltona astua tallusteli eteenpäin. Äkkiä se hyppäsi veteen ja heti senjälkeen näin siitä vain taipuneen kaulan ja terävänokkaisen pään, ja vinhaa vauhtia se kiiti yli veden. Ja sitten se sukelsi kadoten näkyvistäni.

Mutta pian siirtyi katseeni noista kaukana tarkkaamistani ilmiöistä johonkin, joka kulki aivan ohitseni. Kaksi vyötiästä muistuttavaa eläintä oli tullut juomapaikalle ja kyykistynyt vedenrajaan. Niiden juodessa lipoi niiden pitkä, liikkuva kieli suuhun ja suusta ulos. Komea haarasarvinen hirvi, ylpeä eläin, joka esiintyi kuin kuningas, tuli naaraansa ja kahden vasikan kera juomaan asettuen vyötiäisten viereen. Toista niin komeata eläintä ei ole varmaan koko maailmassa, sillä ainakin ne hirvet, joita minä ennen olen nähnyt, olisivat ulottuneet tätä tuskin rintaan asti. Äkkiä se varoittavasti pärskähytti ja katosi joukkoineen kaislikkoon, ja samalla myös vyötiäiset pötkivät pakoon. Uusi mitä peloittavin eläin lähestyi astellen tietä pitkin.

Ensin minä ihmettelin, missä ennen olin nähnyt tuon kömpelön olennon, sen koukkuisen kolmikulmaisen selän ja ihmeellisen lintumaisen pään, joka ulottui melkein maahan asti. Mutta sitten minä äkkiä muistin. Tämähän on stegosaurus — juuri sama eläin, jonka kuvan Maple White on piirtänyt luonnoskirjaansa ja joka ensimmäisenä veti Challengerin huomion puoleensa. Tuossa se nyt oli — mahdollisesti vielä aivan sama eläin, jonka amerikkalainen taiteilija oli tavannut. Maa tömisi sen äärettömän painon alla, ja kun se ahmi vettä kitaansa, vastasi läiskinään hiljaisen yön kaiku. Viisi minuuttia se oli niin lähellä minun laavalohkarettani, että olisin käteni ojentamalla voinut koskettaa sen selässä töröttäviä inhoittavia särmiä. Mutta sitten se mennä hölkötti pois kadoten kalliolohkareitten keskeen.

Katsoessani kellooni näin sen jo olevan puoli kolme, joten minun siis täytyi lähteä paluumatkalle. Minun oli helppo määrätä matkani oikea suunta, sillä koko ajan olin tarkannut, että pieni puro tuli olemaan aivan lähellä vasemmalla puolellani, ja se laski Keskusjärveen kivenheiton matkan päässä siitä suuresta kivistä, jolla minä olin pitkänäni. Lähdin siis matkaan sangen hyvilläni, sillä olin mielestäni tehnyt suuren työn ja minulla oli tovereilleni tuliaisina melko kaunis osinkolisä uutisia. Arvokkain uutinen oli tietysti noiden tulella valaistujen luolien havaitseminen ja tieto siitä, että niissä eli joitakin luola-asukkaita. Mutta sitäpaitsi voin vielä kuvata Keskusjärveä. Voin vakuuttaa, että siinä eli paljon ihmeellisiä eläimiä, ja että olin nähnyt monia muinaisaikaisia lajeja, joita ei koskaan ennen oltu tavattu. Kulkiessani ajattelin, että eipä mahtanut olla maailmassa monta ihmistä, jotka olisivat viettäneet tätä ihmeellisemmän yön ja sen kuluessa enemmän laajentaneet inhimillisen tietämisen piiriä.

Minä kapusin rinnettä ylös ja olin ehkä ehtinyt matkani puolitiehen, kun ajatukseni palasivat nykyiseen asemaani, kuullessani ihmeellistä ääntä takanani. Se oli korskahtelevaa murinaa, hillittyä, syvää ja äärettömän uhkaavaa. Varmasti oli joku tuntematon eläin läheisyydessäni, mutta kun en mitään nähnyt, kiirehdin ainoastaan askeleitani. Olin tätä vauhtia kulkiessa ehtinyt ehkä noin puoli englanninpeninkulmaa, kun ääni taas kuului takaani, mutta nyt uhkaavampana. Sydämeni lakkasi lyömästä, kun älysin, että eläin, oli se sitten mikä tahansa, ajoi minua takaa. Polveni tutisivat ja hiukseni nousivat pystyyn. Oli aivan luonnollista, että nämä hirviöt paloittelivat toisiaan oman olemassaolonsa turvaamiseksi, mutta hämmästyttävä ja kauhua herättävä oli ajatus, että ne kääntyisivät nykyajan ihmistä vastaan ja seuraisivat tarkasti vaanien luomakunnan herran jälkiä. Muistin heti nuo vertatihkuvat kasvot, jotka olimme nähneet lordi Roxtonin soihdun valossa, ja tämä muistikuva oli kuin kaamea näky Danten Helvetin alimmista kerroksesta. Vapisevin polvin ja tuijottavin silmin seisoin tähyten kuun valaisemaa tietä takanani. Kaikki oli hiljaista kuin unen maisemassa. Kuun hohde ja mustat varjot olivat ainoa, minkä erotin. Mutta läpi hiljaisuuden kaikui taas läpituokevana ja uhkaavana, entistä voimakkaammin tuo kurluttava ratiseva ääni. Nyt eläin aivan selvästi oli päässyt jälilleni ja lähestyi minua joka hetki.

Olin aivan herpautunut ja katselin yhä äsken kulkemaani tietä. Silloin minä sen äkkiä näin. Se liikkui pensaitten keskellä saman kentän toisella puolella, jonka yli minä juuri olin tullut. Voin havaita suuren mustan haahmon, joka sitten hyppäsi kuun valaisemalle alueelle. Sanon tahallani "hyppäsi", sillä eläin liikkui voimakkailla takaraajoillaan kengurun tapaisesti pystyasennossa etujalkojen ollessa taipuneina sisäänpäin. Se oli äärettömän suuri ja voimakkaan näköinen, aivan kuin takajaloillaan seisova elefantti, mutta eläimen isokokoisuudesta huolimatta sen liikkeet olivat tavattoman nopeat. Ensin nähdessäni sen muodon arvelin sitä vaarattomaksi iguanodoniksi, mutta vaikka tiesinkin perin vähän näistä asioista, huomasin kuitenkin pian, että se oli aivan toisenlainen eläin. Suuren kasvissyöjän hirvimäisen pään sijassa oli tällä leveät litteät rupikonnamaiset naamaosat, jotka paljon muistuttivat leirissämme vierailutta hirviötä. Sen villi huuto ja kauhistuttava tahdonvoima saivat minut vakuutetuksi siitä, että tämä oli nyt suuri lihaasyövä dinosaurus, kauhein eläin, mikä milloinkaan on maata polkenut. Liikkuessaan laskeutui tuo hirviö nuuskimaan maata noin joka kahdenkymmenen kyynärän päässä. Se vainusi minun jälkiäni. Toisinaan se vähän erehtyi, mutta sitten se taas palasi sille tielle, jota minä olin äsken tullut.

Vielä nytkin kohoavat suuret hikikarpalot otsalleni tätä kauheata ilmiötä muistellekseni. Mitä tehdä? Mitätön haulipyssy oli kädessäni. Siitä ei ollut apua. Epätoivoissani etsiskelin katseillani kalliota tai suurta kiveä, mutta olin pensaisella ahomaalla, jossa kasvoi vain ohuita nuoria puita, ja tiesin että seuraajani olisi voinut katkaista melko suurenkin puun niinkuin oljenkorren. Ainoa mahdollisuuteni oli pako. En voinut esteettömästi kulkea rosoisella epätasaisella tanterella, mutta kun lohduttomana

katsahdin ympärilleni, keksin kovaksi poljetun tien, joka kulki minun polkuni poikki. Tutkimusmatkoillamme olimme nähneet monta tuollaista eläinten tietä. Jos nyt sitä pitkin lähtisin pakenemaan, voisin ehkä pelastautua, sillä minä olen hyvä pikajuoksija. Heitin kelvottoman pyssyni luotani ja juoksin nyt puoli englanninpeninkulmaa ennätyksellä, jota en ennen ollut voinut saavuttaa. Jalkojani särki, rinta kohosi ja kaulani oli haljeta ilman puutteesta, mutta tuo eläin oli jäljissäni, minun täytyi juosta, yhä juosta. Viimein minä pysähdyin melkein kykenemättömäksi liikuttamaan jäsentäkään. Luulin jo välttäneeni vaaran. Takanani oleva tie oli tyhjä. Mutta silloin taas pensaat kahisivat, kuului jättiläismäisten jalkojen töminää, hirviön keuhkojen huohotusta, ja taas oli se siis lähelläni. Se oli aivan kintereilläni. Olin mennyttä miestä.

Miten tyhmästi olinkaan tehnyt, kun en ennemmin ollut lähtenyt käpälämäkeen. Ensin oli se seurannut jälkiäni vaistonsa avulla, ja senvuoksi oli se joutunut hitaammin. Mutta kun minä lopulta lähdin juoksemaan, oli se todella huomannut minut, ja nyt sitä johti näkönsä, sillä poljettu tie osoitti pakoni suunnan. Kun se oli päässyt mutkan ohi, lähti se tulemaan kauheata vauhtia. Kuu valaisi sen suuret tapillaan olevat silmät, kauheat hammasrivit välkkyivät sen avonaisesta kidasta ja kynnet kiilsivät voimakkaissa etukäpäpälissä. Kirkaisten kauhusta minä käännyn ja ryntäsin hurjaa vauhtia eteenpäin. Takanani kuului yhä selvemmin pedon raskas läähättävä hengitys. Joka hetki luulin sen tarrautuvan selkääni. Joku ryskähti, minä putosin, yhä putosin, ja sitten kaikki hiljeni ja pimeni.

Herättyäni tiedottomasta tilastani, joka ei kuitenkaan ollut voinut kestää kauempaa kuin muutaman minuutin, tunsin inhoittavaa pistävää löyhkää. Kurottaessani käteni pimeässä osui se suureen lihakappaleeseen, ja toinen käteni tapasi kauhean ison luun. Yläpuolellani näin kaistaleen tähtikirkasta taivasta, ja sen valossa huomasin makaavani syvän kuopan pohjassa. Hitaasti nousin pystyyn ja aloin tunnustella, miten oli laitani. Koko ruumiini oli arka ja kankea, mutta ei mikään jäsen ollut voittunut. Kun sekaiset aivoni olivat päässeet selville asemastani, katsahdin kauhuissani ylöspäin odottaen näkeväni tuon kauhean pään kelmeätä sineä vasten. Mutta hirviötä ei näkynyt eikä mitään ääntä kuulunut tuolta ylhäältä. Aloin vähitellen liuskella tunnustellen paikkaa, jonne niin sopivalla tavalla olin syöksynyt.

Kuten jo sanoin, olin kuopassa, joka oli jyrkkäreunainen, tasapohjainen ja noin kahdenkymmenen jalan levyinen. Sen pohjalla oli suuria lihakappaleita, useimmat mätänemisen viimeisellä asteella. Ilma oli myrkyllinen ja ilettävä. Kuljeskellessani noiden lahoavien jäännösten seassa, töyttäysin jotakin kovaa esinettä vasten ja tulin huomaamaan, että suuri pylväs oli hakattu keskelle hautaa. Se oli niin korkea, että en ulottunut sen kärkeen, ja sen pinta tuntui rasvaiselta.

Äkkiä muistin että minulla oli tulitikkulaatikko taskussani. Raapaisin tulen ja voin nyt saada käsityksen paikasta, jonne olin pudonnut. Sen tarkoituksesta ei voinut olla epäilystäkään. Tämä oli — ihmiskäden kaivama salakuoppa. Keskellä oleva pylväs oli noin kymmenen jalkaa pitkä, kärjellinen ja siihen seivästettyjen eläinten hyytyneen veren mustaama. Hajallaan viruvat jätteet olivat peräisin uhreista, jotka oli kiskottu pois paalusta, jotta se olisi taas valmiina pyydyksenä seuraaville hautaan syöksyville. Muistin silloin Challengerin sanoneen, että tällä ylätasangolla ei voinut asua ihmisiä, koska niitten heikoilla aseillaan olisi ollut mahdoton puolustautua täällä eleleviä petoja vastaan. Mutta nyt tämänkin asian oikea laita tuli selville. Aukkailla oli pienisuisia luolia, jonne suuret sauriot eivät voineet tunkeutua, sitäpaitsi he kehittyneine aivoineen olivat keksineet panna pauloja ja rakentaa oksilla peitettyjä salahautoja juuri kovaksi poljetuille eläinpoluille ja siten surmata pedot heidän voimastaan ja notkeudestaan huolimatta. Ihminen oli sentään ja pysyi luomakunnan herrana.

Notkean miehen ei ollut vaikea kiivetä vierua seinämää ylös, mutta kauan minä epäilin ennenkun uskalsin nousta tuon kauhean pedon ulottuville. Kuinka voin olla varma siitä, ettei se vaani pensaikossa odotellen paluutani? Sain kuitenkin uutta rohkeutta muistaessani Challengerin ja Summerleen keskustelun suurten saurioitten tavoista. Molemmat olivat yksimielisiä siitä, että nämä hirviöt olivat vailla aivoja, että äly ei ollut saanut tilaa niiden pienten pääkallojen loukoissa, ja että jos ne olivat hävinneet maailmasta, oli siihen ollut syynä niiden oma tyhmyys, joka teki ne kykenemättömiksi seuraamaan vaihtelevia elinehtoja.

Jos nyt eläin olisi ollut minua väijymässä, olisi tämä todistanut sen käsittäneen tapauksen, ja tämä taas osoittaisi kykyä yhdistää syy ja seuraus. Paljon luultavampaa oli, että eläin, joka toimi ailahtelevan raateluvaistonsa johtamana, luopui metsästyksestä sitten kun minua ei enää näkynyt ja hetken hämillään odotettuaan ryhtyi väijymään toista saalista. Minä kiipesin haudan reunalle ja katselin ympärilleni. Tähdet himmenivät, taivas yhä valkeni ja lauha aamutuuli puhalsi ihanasti kasvoihini. Vihollistani ei näkynyt eikä kuulunut. Hitaasti nousin haudasta ja istuin maahan ollen joka hetki valmiina hyppäämään takaisin piilopaikkaani, jos joku vaara uhkaisi. Täydellinen hiljaisuus ja koittava päivä rohkaisivat mieltäni, ja minä aloin hiipiä hiljaa sitä tietä, jota olin tullutkin. Jonkun matkan päästä löysin pyssyni ja pian senjälkeen puron, joka taas tuli oppaakseni. Monen monta kertaa vilkuilin pelokkaana taakseni kulkiessani kotiinpäin.

Mutta äkkiä johduin muistamaan tovereitani, joiden luota illalla olin lähtenyt. Läpi kirkkaan ja tyyneen aamuilman kuului kaukaa yhden ainoan pyssynlaukauksen synnyttämä pamaus. Pysähdyin kuuntelemaan, mutta sitten oli taas kaikki hiljaa. Ensin tulin levottomaksi ja pelkäsin jonkun onnettomuuden sattuneen. Mutta sitten olin keksivinäni asialle yksinkertaisemman ja luonnollisemman selvityksen. Nythän oli jo täysi päivä. Aivan varmaan he olivat huomanneet, että minä en ollut leirissä, luulleet minun eksyneen metsään ja ampuneet minulle merkinantolaukauksen. Kyllähän me olimme sopineet, että ei kenenkään pitäisi ampua, mutta jos he luulivat minun olevan vaarassa, eivät he tuota ajattelisi. Nyt täytyi minun kaikin mokomin rientää heitä rauhoittamaan.

Olin raukea ja lopen uupunut, enkä senvuoksi voinut kulkea niin nopeasti kuin olisin tahtonut, mutta lopulta saavuin kuitenkin tuttuihin seutuihin. Vasemmalla puolellani levittäytyi pterodaktylien rimpä, edessäni iguanodonien viidakko, Nyt erotti minut Fort Challengerista vain kapea metsäkaistale. Hälventääkseni tovereitani levottomuutta huusin heille iloisella äänellä. Mutta en saanut mitään vastausta. Rohkeuttani lamautti tuo onnettomuutta ennustava hiljaisuus. Aloin juosta. Tuossa oli leiri edessäni, sellaisena kuin sen jätiin, mutta käytävä oli auki. Syöksyin sisään. Kauhistuttava näky kohtasi katsettani tuona viileänä aamuhetkenä. Kaikki matkatavaramme olivat hujan hajan maassa. Toverini olivat teillä tietämättömillä, ja sammuneen nuotion vieressä inhoittava verilätäkkö värjäsi nurmen punaiseksi.

Jouduin tämän odottamattoman kauhunkuvan nähdessäni aivan suunniltani ja olin menettää järkeni. Muistan hämärästi kuin unennäköä, että syöksyin metsään, harhailin tyhjän leirin ympärillä ja hurjana huusin tovereitani nimeltä. Mutta hiljaisesta metsästä ei kuulunut mitään vastausta. Jouduin mitä suurimpaan epätoivoon ajatellessani, että en koskaan enää saisi heitä nähdä, että olin nyt yksin ja turvattomana tässä kauhujen maassa pääsemättä täältä pakenemaan, ja että minun nyt olisi pakko elää ja kuolla näitten hirviöitten luolassa. Olin aivan sekaisin, niin että raastoin hiuksiani ja taoin päätäni. Nyt vasta minä älysin, kuinka suuressa määrin olin luottanut seuralaisiini, Challengerin tyyneen itsetietoisuuteen ja lordi Roxtonin ylimieliseen, hymyilyttävään kylmäverisyyteen. En tiennyt, mitä minun piti tehdä, ja minnepäin lähteä.

Istuttuani hetkisen aivan tylsänä, päätin tutkia tovereitani onnettomuuden laatua ja syytä. Leirissä vallitseva kauhea epäjärjestys todisti, että heidän kimppuunsa oli hyökätty, ja kuulemani pyssynlaukaus ilmoitti minulle koska tämä tapahtui. Kun vain yksi laukaus ammuttiin, täytyi kaiken tapahtua silmänräpäyksessä. Pyssyt olivat maassa ja lordi Roxtonin haulikossa oli vielä patruuna jäljellä. Challengerin ja Summerleen huovat olivat lieden luona, josta päättäen heidät oli yllätetty unessa. Ampuma- ja ruokatavaralaatikkomme olivat hujan hajan valokuvakoneitten ja levyjen sekamelskassa, mutta mitään niistä ei ollut hävinnyt. Sen sijaan kaikki säiliöistä puretut runsaat ruokatavaramme olivat kadoksissa. Päätin että hävitystyön tekijät olivat eläimiä, sillä alkuasukkaat olisivat tietysti ottaneet mukaansa niin paljon kuin mahdollista.

Mutta jos tässä olisi temmeltänyt vaikkapa vain yksi ainoakin eläin, niin mitä olikaan silloin tapahtunut tovereilleni. Raivostunut peto olisi varmasti repinyt heidät kappaleiksi ja jättänyt jätteet sinne tänne. Tuo kauhea verilätäkkö puhui väkivallasta. Sellainen hirviö, jonka minä olin yöllä nähnyt, voisi kantaa saaliinsa pois kevyesti kuin kissa hiiren. Siinä tapauksessa olivat toiset toverit seuranneet mukana. Mutta silloin he tietysti olisivat ottaneet pyssyt mukaansa. Mitä enemmän minun sekaiset ja väsyneet aivoni koettivat asiaa selvittää, sitä hämärämmäksi se kävi. Harhailin metsässä, mutta en löytänyt merkkiäkään, joka olisi ohjannut minua oikealle tolalle. Kerran jo eksyinkin ja vain sattumalta, kauan harhailtuani löysin leirin.

Äkkiä juolahti mieleeni ajatus, joka hiukan minua rauhoitti. En ollut sentään aivan yksin maailmassa. Vuoren juurella kuulomatkan päässä odotti uskollinen Zambo. Menin ylätasangon reunalle katsomaan häntä. Aivan oikein! Tuolla hän istui huopiensa keskellä nuotion ääressä. Mutta hämmästyin suuresti nähdessäni jonkun toisen istuvan häntä vastapäätä. Hetken aikaa jyskytti sydämeni ilosta, sillä luulin jonkun tovereistamme päässeen täältä sinne. Mutta pian se toivo petti. Nouseva aurinko valaisi miehen kasvot. Hän oli intiaani. Huusin suurella äänellä ja heilutin nenäliinaani. Heti katsoi Zambo ylöspäin, antoi merkin kädellään ja oli valmis kiipeämään kalliohuipulle. Jonkun minuutin perästä seiso i hän aivan lähellä minua ja kuunteli syvästi järkytettynä kertomaani tapausta.

"Itse paholainen heidät ottanut, massa Malone", sanoi hän. "Te olette sen maassa, ja se otta teidät vielä kaikki. Paras totella minu, massa Malone, ja tulla pois sieltä, muuten otta se teidät myös."

"Kuinka pääsen pois, Zambo?"

"Ottakaa köynnöskasvia puista, massa Malone, heittäkää tänne. Minä lyö ne johonkin kantoon, ja silta valmis."

"Sitä me olemme kyllä ajatelleet, mutta täällä ei ole niin vahvoja köynnöskasveja, että ne kannattaisivat meitä."

"Lähetäkää noutamaan köyttä, massa Malone."

"Kenen minä lähettäisin ja minne minä lähettäisin?"

"Intiaanikyliin, sir. Paljon nahkaköyttä intiaanikylissä. Tuolla alhaalla olevan intiaanin voitte lähettää."

"Kuka hän on?"

"Yksi meidän intiaani. Toiset hänet pieksi ja otti hänen palkan. Hän tuli takaisin meidän luo. Hän valmis viemään kirjeen, noutamaan köyttä — teke mitä vaan."

"Vie kirjeen! Miksikä ei? Hän ehkä voisi hankkia apua. Joka tapauksessa hän huolehtisi siitä, että me emme turhaan ole elämäämme uhranneet ja että meidän tieteelliset saavutuksemme joutuvat kotona olevien ystäviemme tietoon. Minulla oli kaksi kirjettä valmiina odottamassa. Päätin käyttää päiväni kolmannen kirjeen kirjoittamiseen, joka selostaisi nykyisiä kokemuksiani. Ja nämä kirjeet intiaani sitten saattaisi maailmalle. Käskin siis Zambon tulemaan takaisin illalla ja vietin nyt surullisen ja ikävän päivän selostamalla edellisen yönä kokemuksia. Kirjoitin myös muutamia riviä erikseen, ja ne intiaanin piti jättää ensimmäiseksi kohtaamalleen valkealle miehelle tai kapteenille. Vannotin siinä vastaanottajaa toimittamaan meille köyttä, koska henkemme riippui siitä. Nämä kirjoitukset sekä kukkaroni, jossa oli kolme soverignia, heitin illalla Zambolle. Rahaa saisi intiaani kaksin kerroin, jos hän palaisi takaisin köyttä tuoden.

"Ja nyt te, hyvä mr Mc Ardle, ymmärrätte, millä vaikealla tavalla tämä tiedonanto tulee käsiinne, ja saatte myös tietää totuuden, vaikkapa ette enää koskaan saisi mitään kuulla onnettomasta kirjeenvaihtajastanne. Nyt illalla olen liian väsynyt ja alakuloinen tehdäkseni uusia suunnitelmia. Huomenna täytyy minun keksiä jokin keino, miten voin pysytellä Zambon leirin yhteydessä etsiskellessäni onnettomia tovereitani."

KOLMASTOISTA LUKU

"Näky, jota en koskaan unhota."

Juuri kun aurinko laski tänä alakuloisena iltana, näin minä intiaanin yksinäisen haahmon allani olevalla suurella tasangolla. Hän oli meidän pelastuksemme ainoa heikko toivo, ja millä seurasin häntä katseillani, kunnes hän haihtui illan sumuihin, jotka auringon viime säteitten punertamina kohosivat minun ja etäisen virran väliin.

Oli jo aivan pimeä kun minä palasin hävitetylle leirillemme, ja viimeinen minkä näin oli Zambon tulen punainen loimu — alangon ainoa valopilkku, samoin kuin tuo uskollinen palvelija oli minun synkeän mieleni ainoa lohdullinen tukikohta. Ja kuitenkin minä nyt tunsin olevani iloisempi kuin mitä olin ollut tämän ankaran kohtalon iskun minua kohdattua. Tuntui toki hyvältä ajatella, että nyt maailma ainakin saisi tietää, mitä me olimme toimineet, niin että pahimmassa tapauksessakaan eivät nimemme hukkuisi ruumiittemme mukana, vaan jälkimaailma saisi ne tietää yhdessä vaivojemme tulosten kanssa.

Kauheata oli nukkua tässä hirvittävässä leirissä, mutta ei ollut muutakaan keinoa. Varovaisuus olisi kyllä vaatinut pysyttelemään valveilla, mutta uupunut ruumiini sai minut vakuutetuksi siitä, ettei se olisi mahdollista. Minä kiipesin suuren gingkopuun oksalle, mutta en löytänyt mitään varmaa kiinnekohta, ja varmaan olisin pudonnut niskani nurin, jos olisin siellä nukahtanut. Laskeuduin takaisin maakamaralle ja tuumin mitä voisin tehdä. Lopuksi suljin leirin sisäänkäytävän ja sytytin nuotion; syötyäni sitten tukevan aterian vaivuin uneen, josta herääminen oli laadultaan yhtä odottamaton kuin mieluinen. Aikaisena aamuhetkenä juuri päivän koittaessa laski joku kätensä olkapäälleni. Rynnättyäni pystyyn ja tempaistuani pyssyyn jokainen hermoni jännittyneenä minä huudahdin ilosta tuntiessani aamun sarastuksessa lordi John Roxtonin, joka oli laskeutunut polvillensa minun viereeni.

Se oli hän — ja kuitenkin se ei ollut hän. Jättäessäni hänet viimeksi oli hän ollut mieleltään tyyni, asultaan moitteeton ja vaateparreltaan siisti. Nyt hän oli kalpea, katse oli hurja ja hengitys läähättävä, ikäänkuin hän olisi juossut kauan ja kovaa. Hänen laihat kasvonsa olivat revellyt ja veriset, hänen vaatteensa roikkuivat riekaleina ja mitään lakkia hänellä ei ollut. Minä tuijotin häntä hämmästyneenä, mutta hän ei antanut minulle tilaisuutta kysymysten tekoon. Hän haali kokoon varastojamme

puhuessaan.

"Kas niin, pitäkää nyt kiirettä, nuori mies!" huusi hän. "Ottakaa molemmat pyssyt. Minulla on toiset kaksi. Ja kaikki patruunat mitä vaan saatte mukanne kulkemaan. Täyttäkää taskunne! Edelleen vähän ruokaa! Puoli tusinaa läkkirasioita saa riittää. Hyvä on! Älkää huoliko nyt puhua tai ajatella mitään! Pankaa jalat allenne, muuten olemme hukassa!"

Voimatta unenpöpperöisenä käsittää mitä tämä kaikki merkitsi, juoksin minä kuin mieletön hänen jäljessään metsässä, pyssy kummassakin kainalossa ja erilaiset kompeet käsissäni. Hän syöksyi paksujen pensaikkojen halki kunnes päätyi tiheään vesakkoon. Sinne hän rynkäisi piikeistä välittämättä, heittäytyi suin päin pensaitten keskeen ja veti minut kyyrysilleen kanssansa.

"Kas täällä on hyvä!" hän läähätti. "Täällä olemme turvan takana. Aivan varmaan he ohjaavat tiensä leirille. Tämä aie on tietysti heidän ensimmäisensä, Mutta me vältämme heidät täällä."

"Mitä tämä kaikki merkitsee?" kysyin minä vähän vedettyäni henkeä.
"Missä ovat professorit? Ja ketkä meitä vainoavat?"

"Apinaihmiset", vastasi hän. "Ne ovat julmia petoja! Älkää korottako ääntänne, sillä niillä on hyvä kuulo myöskin terävä näkö, mutta, sikäli kuin olen voinut huomata, ei hajuaistia, joten minä en usko heidän voivan nuuskaa meitä täältä. Missä te, nuori ystävämme, olette ollut? Oli hyvä, että pääsitte koko rytäkästä."

Lyhyesti minä kuiskailin, mitä olin kokenut, nähnyt ja kuullut.

"No ei sekään hauskaa ollut", sanoi hän kuultuaan kertomukseni dinosauriosta ja kuopasta. "Seutu ei oikein sovi lepokodin paikaksi, vai mitä arvelette? Mutta minulla ei ollut mitään käsitystä sen mahdollisuuksista, ennenkun nuo hornanhenget hyökkäsivät kimppuumme. Ihmisiä syövät papuanit saivat minut kerran käsiinsä, mutta ne olivat perin herttaisia tuon hylkiömäisen joukon rinnalla."

"Kertokaahan miten kaikki on tapahtunut", pyysin minä.

"Oli aikainen aamu. Oppineet ystävämme olivat juuri heränneet. He eivät olleet vielä edes joutuneet riitaan. Mutta silloin alkoi sataa apinoita. Niitä putosi eräästä puusta kuin omenoita. Luultavasti ne olivat pimeään aikana kokoontuneet, kunnes yllämme oleva suuri puu ei enää kestänyt niiden painoa. Minä ammuin niistä yhden, mutta ennenkun olimme ehtineet tointua hämmästyksestämme, olivat ne iskeneet kyntensä meidän hartioihimme. Minä kutsuin niitä apinoiksi, mutta niillä oli sauvoja ja kiviä käsissä ja ne räkättivät aivan kuin olisivat puhuneet. Lopputulos oli se, että he sitoivat meidän kätemme selän taa käännöskasveilla ja me totesimme heidän olevan kaikkia muita eläimiä korkeammalla kehityskannalla. Apinaihmiä he ovat, puuttuvia renkaita, jotka minä toivoisin vielä nytkin puuttuviksi. He kantoivat pois haavoittuneen toverinsa — se vuoti verta kuin teurastettu porsas — ja heittäytyivät kyyrysilleen meidän ympärillemme, ja jos koskaan jääkylmä murhaamisvimma kuvastuu joillakin kasvoilla, niin kyllä nyt heidän. He olivat suuria juntikoita, ihmisten kokoisia ja paljon voimakkaampia. Heillä oli ihmeellisen lasimaiset silmät punaisten, sierettyneitten silmäluomien alla, ja niin he siinä nyt kyttäsivät ja katsoa muljottivat meihin taukoamatta. Challenger ei vähistä säikähtelee, mutta jo hänkin hieman kömmähti. Hän pääsi sentään jaloilleen ja kiljui heille, että he kävisivät käsiksi ja tekisivät lopun näytelmästä. Minä luulen, että tapauksen äkkinäisyys oli pannut hänen päänsä hiukan pyörälle, sillä hän raivosi ja kiroili aivankuin olisi ollut järjiltään. Jos apinat olisivat olleet joukko hänen rakastamiaan sanomalehtimiehiä, ei hän olisi voinut solvata heitä pahemmin."

"No, mitä ne tekivät?" Minä olin aivan järkytetty tästä tavattomasta kertomuksesta, jonka toverini kuiskasi korvaani, hänen terävän katseensa koko ajan väijyessä ja ladatun pyssyn ollessa ampumavalmiina.

"Minä luulin että viimeinen hetkeni oli tullut, mutta heille näytti tulleen toinen tuuma. He räkättivät ja puhuivat täyttä päätä keskenään. Sitten eräs heistä tuli Challengerin luokse. Nyt te varmaan hymyilette kun sanon, että he olivat aivan sukulaisten näköisiä. Minä en olisi tätä uskonut, ellen olisi omin silmin nähnyt. Tuo vanha apinauros oli heidän johtajansa — eräänlainen punainen Challenger, jolla oli kaikki ystävämme kauneustunnukset vain vielä jonkunverran enemmän kehittyneinä. Hänellä oli sama lyhyt ruumiinrakenne, samat leveät hartiat, pyöreä rintakehä, ilman kaulaa, suuri punertava parta, takkuiset kulmakarvat ja silmissään sama ilme 'mitä tulimmaista te minusta tahdotte?' sekä kaikki muutkin hänen omituisuutensa. Kun apinauros asettautui Challengerin viereen ja laski kätensä hänen olkapäällensä oli yhtäläisyys aivan hämmästyttävä. Summerlee oli vähän hysteerinen ja nauroi kunnes alkoi itkeä. Apinaihmiset nauroivat hekin — ainakin alkoivat he narskuttaa niin että se tuntui naurulta — ja sitten he ryhtyivät kuljettamaan meitä metsän läpi. Pyssyihin ja laatikkoihin he eivät koskeneet arvelivat kai niitä vaarallisiksi — mutta kaikki irtonaiset ruokavaramme he ottivat mukaansa. Summerlee ja minä saimme osaksemme jokseenkin huonoa kohtelua matkalla — jonka voi huomata

ihostani ja vaatteistani — sillä he kuljettivat meitä suorinta tietä orjantappuroitten ja pensaitten läpi; heidän oma ihonsa on paksun nahan tapaista. Mutta Challengerilla ei ollut mitään hätää. Neljä heistä kantoi häntä olkapäillään ja hän matkusti kuin roomalainen keisari, Mitä se oli?"

Omituinen, napsuttava ääni, joka muistutti kastanjetteja, kuului etäältä.

"Siellä ne ovat!" sanoi seuralaiseni ja latasi toisen kaksoispyssyn. — "Pankaa tekin kaikki panokset pyssyihin, sillä me emme antaudu elävinä, emme missään tapauksessa. Kas tuollaista ääntä he pitävät ollessaan vihaisia. Totisesti, me tuotamme heille mielipahaa, jos he käyvät kimppuumme. Me emme antaudu kädenkäänteessä. Kuuletteko nyt niiden räkätystä?"

"Etäältä."

"Heidän urkkijajoukkueitansa on kyllä hajaantuneina kaikkialle metsään. Minähän keskeytin onnettomuustarinani. Pian olivat he saattaneet meidät kaupunkiinsa — tuhatkunta oksista ja lehdistä punottua majaa, jotka sijaitsevat suuria puita kasvavassa lehdossa lähellä jyrkänteen reunaa. Sinne on tästä kolme tai neljä engl. peninkulmaa. Nuo saastaiset elukat sormeilivat minua kaikkialta ja minusta tuntuu kuin en enää koskaan saisi itseäni puhtaaksi. He sitoivat meidät nuoriin — se joka käsitteli minua osasi tehdä solmuja kuin merimies — ja niin me jäimme makaamaan jalat pystyssä, yhden juntikan nuija kädessä vartioidessa meitä. Kun minä sanon 'me' tarkoitan minä Summerleeta ja itseäni. Vanha Challenger istui puussa, söi hedelmiä ja näytti pitävän hyvin hauskaa. Velvollisuuteni on kuitenkin tunnustaa, että hän myös hankki meille vähän hedelmiä ja omin käsin hellitti kahleitamme. Jos olisitte nähnyt hänen istuvan tuolla ylhäällä ja narskuttavan kaksoisveljensä kanssa ja voimakkaalla bassoäänellään laulavan: 'Kaikukohon laulu maamme, niinkuin ukko jyrisee' — sillä kaikenlainen musiikki tuntui heitä suuresti huvittavan ette olisi voinut pidättää nauruane, mutta, kuten hyvin ymmärrätte, meillä ei ollut suurta naurunhalua. Hän sai muutamin rajoituksin tehdä mitä hän tahtoi, mutta meitä vartioitiin ankarasti. Meille kaikille oli suureksi lohdutukseksi, kun tiesimme teidän juoksevan vapaana ja huolehtivan arkistosta.

"Ja nyt, nuori mies, saatte kuulla jotakin hyvin merkillistä. Te sanotte nähneenne ihmisten jälkiä, nuotiopaikkoja, loukkuja ja muuta sellaista. Voitteko uskoa, kun sanon, että me olemme nähneet itse alkuasukkaita. Oikeita kuvatuksia he olivat, pieniä poloisia, masentuneita raukkoja, mutta sitä ei sovi suinkaan ihmetellä. Nuo oikeat ihmiset näyttävät asuvan sillä ylätasangon puolella, missä te näitte luolia — ja apinaihmisille taas kuuluu tämä puoli. Alituinen sota käy heidän välillään. Sellaiset ovat olosuhteet, jos minä ne olen oikein ymmärtänyt. Eilen näyttävät apinamiehet saaneen saaliikseen tusinan oikeita ihmisiä ja kuljettaneen heidät vankeina kaupunkiinsa. Ette ole milloinkaan kuullut mitään, mitä voisitte verrata näiden eläinten räkätukseen ja kiljunaan. Ihmiset olivat pieniä punaisia miehiä, ja niitä oli niin purtu ja kynsitty, että ne tuskin pääsivät kulkemaan. Apinamiehet tappoivat kaksi heistä paikalla — yksinkertaisesti tempaisivat toiselta kädet irti — ja tuo näytti kovin vastenmieliseltä. Urhoollisia pikku veitikoita he vaan olivat, tuskin kuuli ainoatakaan valitushuutoa. Mutta me voimme sangen pahoin katsellessamme tuota. Summerlee pyörtyi ja itsensä Challengerin oli vaikea pysytteleitä puussa. Nyt kai ne ovat lähteneet loitommaksi, vai miten teistä tuntuu?"

Me kuuntelimme tarkasti, mutta metsän syvää rauhaa keskeyttivät vain lintujen huudot. Lordi John jatkoi kertomustaan.

"Onni teille, kun pelastuitte tästä kirostusta sattumasta. Tuo intiaanisaalis saattoi heidät unohtamaan teidän olemassaolonne, muuten he varmasti olisivat kiiruhtaneet takaisin leiriin, ja silloin olisi ollut teidän vuoronne. Tietystikin he, kuten sanotte, ovat koko ajan istuneet puussa ja pitäneet meitä silmällä, ja he tiesivät aivan hyvin, että me emme ole tavallisia ilmiöitä täällä. Nyt he eivät kuitenkaan osanneet ajatella muuta kuin uutta saalistansa, ja sentähden minä, eikä joukko apinoita, herätti teidät aamulla. Kauheita asioita tapahtui sitten. Kaikki on kuin paha unta. Te kai muistatte ylätasangon juurella olevan bambupiikki-pensaikon, missä me näimme tuon ameriikkalaisen miehen luurangon? Se on aivan apinakaupungin alapuolella ja juuri sinne saavat heidän vankinsa hypätä. Jos tutkisimme tarkoin, löytäisimme varmaan suuren joukon luurankoja sieltä. Heillä on jonkunlainen raivattu paraatipaikka ylhäällä jyrkänteen reunalla, ja menot suoritetaan hyvin juhlallisesti. Kurjat pakanat saavat hypätä alas toinen toisensa jälkeen, ja suurimman hauskuutuksen tuottaa katseleminen, murskautuvatko he vain kuoliaaksi, vai seivästyvätkö bamburuokoihin. He veivät meidätkin katsomaan näytelmää, ja koko lauma asettui jyrkänteelle. Neljä intiaaneista hyppäsi, ja ruo'ot lävistivät heidät kuin sukkapuikko voikimpaleen. Ei ollut lainkaan kummallista, että ruoko kasvoi tuon löytämämme onnettoman yankeen reiden lävitse. Tämä oli inhoittavaa, mutta mieltäkiinnittävää samalla. Tunki eräänlaista viehätystä, kun näki heidän noin sukeltavan syvyyteen, vaikkakin ajatteli, että meidän vuoromme oli kai hypätä ensi kerralla.

"Siitä ei kuitenkaan tullut mitään. He säästivät kuusi intiaania tänä päiväksi — niin olin minä ymmärtävinäni asian — ja luulenpa tarkoituksen olleen sellaisen, että me olisimme näytöksen loistokohta. Challenger ehkä välttäisi kohtalonsa mutta Summerlee ja minä olimme merkityt. Heidän

kielensä oli enemmän kuin puoleksi viittomista, joten ei ollut vaikeata heitä ymmärtää. Minä huomasin ajan tulleen tehdäkseen jotain meidän pelastukseemme. Olin jo varemmin aprikoinut asiaa, ja yhtä ja toista oli minulle selvinnyt. Kaikki riippui minusta, sillä Sumerleesta ei ollut mihinkään, ja paljon paremmin ei ollut Challengerinkaan mahdollisuuksien laita. Vain kerran he kohtasivat ja silloinkin joutuivat riitaan keskenään, kun eivät olleet samaa mieltä näitten punapäisten petojen tieteellisestä luokittamisesta. Toinen väitti, että tämä eläinlaji oli Javan dryopithecus, toinen taas, että se oli pithecanthropus. Selvää hulluutta, arvelin minä — eikö totta? Mutta, kuten sanoin, minulle oli selvinnyt yhtä ja toista, jota ehkä voisi käyttää yhteiseksi hyödyksi. Ensiksikin, nämä eläimet eivät puuttomalla maalla voineet juosta niin nopeasti kuin ihmiset. Niillä on, nähkääs, lyhyet, väärät jalat ja raskas ruumis. Vieläpä Challengerin voisi niistä edistää muutaman kyynärän sadan matkalla ja te ja minä olisimme heidän silmissään aivan ilmiömäisiä pikajuoksijoita. Lisäksi tulee se seikka, että he eivät ymmärrä mitään pyssyistä. Minä en usko heidän käsittäneen, kuinka se haavoittui, jota minä ammuin. Voisimmepa vain päästä käsiksi pyssyihimme, olisi kaikki mahdollista.

"Minä nousin sentähden aamulla varahin, potkaisin vartiaani selkään, niin että hän suistui suullensa, ja livistin täyttä vauhtia leirille. Siellä minä löysin teidät ja pyssyt ja tässä me nyt olemme."

"Mutta professorit!" huudahdin minä aivan järkyttynä.

"Niin, kas kyllä me kiiruhdamme sinne noutamaan heitä. Minä en voinut ottaa heitä mukaani. Challenger istui puussa ja Summerlee ei ollut enää tarpeeksi voimissaan. Ainoa mahdollisuus oli hakea pyssyt ja koettaa vapauttaa heidät. On kyllä mahdollista, että he kostonvimmoissaan ovat lyöneet heidät kuoliaaksi. En kuitenkaan usko, että he haluaisivat koskea Challengeriin, mutta Summerleen tilasta en käy takuuseen. Hänet he kuitenkin joka tapauksessa olisivat lopettaneet — siitä olen aivan varma, niin että minä en ainakaan ole pahentanut hänen asemaansa. Mutta kunnia vaatii meitä kiirehtimään sinne takaisin ja tekemään kaiken voitavamme. Nuori ystävä, valmistukaa siis kaikkein pahimpaan, sillä on aivan epäätietoista mitä ennen iltaa tapahtuu."

Olen koettanut selostaa lordi Johnin katkonaisen puheen, hänen lyhyet, voimalliset lauseensa ja hänen puolittain leikkilisen, puolittain ylimielisen ajatustensa ilmaisutavan, mikä oli niin hänen kaltaisensa. Mutta hän olikin syntynyt johtajaksi. Kun vaara oli suurimmillaan, hänen huolettomuutensa vain eneni, ja hänen lauselmissaan ilmeni entistä suurempi voima, hänen kylmät silmänsä kipenöivät hehkuvaa eloisuutta ja hänen ylöspäin kierretyt viiksensä liikahtelivat tuimasti ja iloisesti. Hänen intonsa antautua vaaroihin, hänen seikkailujen jännittäväisyydestä nauttiva luontonsa, hänen mielipiteensä että jokainen elämässä meitä kohtaava vaara on vain urheilun muoto, kamppaus oman itsen ja kohtalon välillä, kuoleman ollessa veikan varana, kaikki tämä teki hänet sellaisina hetkinä korvaamattomaksi toveriksi. Me aioimme juuri nousta piilopaikastamme, kun äkisti tunsin hänen kätensä ranteellani.

"Toden totta", hän kuiskasi, "tuossa niitä nyt tulee!"

Paikalta, missä olimme pitkänämme, näimme runkojen ja oksien muodostaman pylväskäytävän holvineen. Tällä kertaa apinamiehet liikkuvat käyden. He tulivat hanhenmarssissa väärine saarineen ja kyttyräselkineen, käsien silloin tällöin viiltäessä maata, ja yhtenä he kurottelivat paitansa oikealle ja vasemmalle eteenpäin nilkuttaessaan. Niiden kumarainen asento vähensi niiden pituutta, mutta otaksun minä niiden olleen ainakin viiden jalan mittaisia; kädet olivat pitkät ja rinta valtavan suuri. Monilla niistä oli sauvat käsissään ja etäältä katsoen ne muistuttivat pörröisiä, epämuodostuneita ihmisolentoja. Hetken näin ne selvästi, sitten ne taas katosivat näkyvistäni pensaitten taa.

"Ei tällä kertaa", sanoi lordi John, joka oli tarttunut pyssyynsä. "Meidän on parasta olla hiljaa, kunnes he ovat lopettaneet etsimisensä ja poistuneet. Sitten ottakaamme pohti, voisimmeko päästä takaisin heidän kaupunkiinsa ja osua heidän kaikkein arimpaan kohtaansa. Häärätkööt nyt aikansa, me lähdemme sitten liikkeelle."

Me käytimme aikamme avaamalla yhden säilykerasioistamme ja käymällä käsiksi aamiaiseemme. Toverini ei ollut sitten eilisaamun nauttinut muuta kuin vähän hedelmiä ja söi nyt kuin nälkiintynyt ainakin. Lopulta me taskut täynnä patruunia ja pyssy kummassakin kädessä lähdimme salaiselle retkellemme. Ennen sitä me kuitenkin huolellisesti panimme merkille pensaikossa olevan piilopaikkamme ja sen aseman Fort Challengerista katsoen, jotta me tarpeen tullessa voisimme löytää sinne takaisin. Hiljaa hiivimme me pensaitten välissä kunnes pääsimme kallion reunalle, vanhan leirimme lähistölle. Täällä me pysähdyimme ja lordi John teki minulle selvää suunnitelmistaan.

"Niin kauan kun tiheä metsä meitä ympäröi, ovat nuo lurjukset meidän herrojamme", sanoi hän. "He voivat huomata meidät, mutta me emme näe heitä. Mutta avoimella kentällä on asianlaita toinen. Siellä me voimme liikkua heitä nopeammin. Sentähden täytyykin meidän niin paljon kuin mahdollista pysytteleitä puuttomalla maalla. Ylätasangon ulkoreunoilla kasvaa vähemmän puita kuin sen sisäosissa. Sitä pitkin meidän siis on kuljettava. Kulkekaa hitaasti, pitäkää silmät auki ja pyssy valmiina. Ja ennen

kaikkea, älkää antautuko vangiksi niin kauan kunteillä on yksikin patruuna jäljellä. Muistakaa että tämä on viimeinen neuvoni."

Kun me tulimme kallion reunalle, pilkistin minä alas ja näin uskollisen, mustan Zambomme, joka istui kivellä tupakoimassa. En tiedä mitä olisinkaan tahtonut antaa saadakseni huutaa häntä luokseni ja kertoa hänelle, miten meidän laitamme oli, mutta se olisi ollut hyvin varomatonta, sillä vihollisemme olivat ehkä kuulomatkan päässä. Tuntui kuin metsät olisivat ihan vilisseet apinaihmisiiä; tämän tästä kuulimme heidän ihmeellisesti narskuttavan räkätöksensä. Me aina silloin kätkeydyimme lähimpään pensaaseen ja olimme hiljaa, kunnes äänet lakkasivat kuulumasta. Meidän kulkumme sujui näinollen sangen hitaasti ja ainakin kaksi tuntia oli kulunut, ennenkun minä lordi Roxtonin hitaista liikkeistä huomasin, että lähestyimme määräpaikkaa. Hän viittoi minulle, että makaisin hiljaa paikallani, ja ryömi itse eteenpäin. Seuraavana hetkenä oli hän taas luonani, kasvojensa innosta vavahdellessa.

"Tulkaa!" sanoi hän. "Kiiruhtakaa! Minä toivon Jumalan nimessä, ettemme tule liian myöhään!"

Tunsin vapisevani hermostuneesta jännityksestä ryömiessäni eteenpäin hänen vierellään ja pensaitten välistä silmäillessäni edessäni olevaa paikkaa.

Näkemääni en koskaan unhoita. Kaikki oli niin velhomaista, niin mahdotonta, etten tiedä miten sitä kuvailisin, en liioin kuinka sen itsekään voin uskoa, jos saan elää ja muutaman vuoden perästä istun Savage-klubin sohvalla ja annan katseeni lipua Thimesin säännöllisen yksitoikkaisilla rantamilla. Minä tiedän että tämä silloin tuntuu minusta hurjalta painajaiselta, kuumehoureen kauhukuvalta. Minä sen kuitenkin nyt kuvailen, kun se tuoreelta on muistossani, ja ainakin löytyy yksi — tarkoitan vieressäni kostealla nurmella lojuvaa miestä — joka tietää etten valehtele.

Suuri avoin kenttä oli edessämme — muutamia satoja syliä kunnakkin — ja viheriä turve sekä matalat saniaiset peittivät sen aina kallion reunaan saakka. Kenttää reunusti puitten puoliympyrä, johon oli oksien lomiin, toinen toisensa yläpuolelle rakennettu lehivistä punottuja majoja. Jos kuvailee mielessään varissiirtokuntaa, missä kukin pesä on pieni talo, saa käsityksen näystä. Majojen ovilla ja puitten oksilla kuhisi apinakansaa, jotka suuruussuhteista päättäen olivat naaraita ja poikasia. He olivat taulun taustana ja kaikki he vilkkaalla mielenkiinnolla katselivat samaa näytelmää, joka kauhistutti ja järkytti meitä.

Kentälle oli lähelle kallion reunaa kokoontunut muutamiin satoihin nouseva joukko noita pörröisiä, punapäisiä hyppiöitä. Monet niistä olivat tavattoman suuria ja kammottavan näköisiä. Eräänlainen kuri vallitsi joukossa, sillä kukaan ei yrittänytäkään särkeä muodostunutta säännöllistä riviä. Sen edessä oli pienoinen intiaanijoukko; ne olivat todellisia punanahkoja, joiden iho välkkyi auringon paisteessa kuin kiilloitettu vaski. Pitkä, laiha valkea mies seisoi heidän vieressään pää painuneena ja käsivarret ristissä, ja koko hänen olentonsa todisti hänen olevan pelon ja kauhun vallassa. Ei voinut erehtyä; tämä oli professori Summerleen luiseva haahmo.

Vankien murheellisen ryhmän edessä ja ympärillä näkyi muutamia apinamiehiä, jotka tarkasti heitä vartioivat, niin että heidän oli mahdoton päästä pakenemaan. Mutta jyrkästi erillään kaikista muista ja lähellä jyrkännettä seisoi kaksi olentoa, jotka olivat niin tavattomia ja näissäkin olosuhteissa niin hullunkurisen näköisiä, että ne ehdottomasti kiinnittivät huomiota puoleensa. Toinen oli toverimme, professori Challenger. Hänen takkinsa jäännökset riippuivat repaleina hänen olkapäillään, mutta hänen paitansa oli kadonnut aivan jäljettömiin ja hänen suuri partansa sekoittautui hänen valtavan rintansa mustaan pörröön. Lakkinsa hän oli kadottanut, ja matkamme aikana kasvanut tukka liehui hurjassa epäjärjestyksessä hänen päänsä ympärillä. Yksi ainoa vuorokausi näytti muuttaneen hänet, nykyaikaisen sivistyksen korkeimman tuotteen, kaikkein edustavimmaksi Etelä-Ameriikan villi-ihmiseksi. Hänen vieressään seisoi hänen herransa, apinamiesten kuningas. Hän oli, kuten lordi John oli sanonut, professorimme jäljennös kaikessa, vain sillä eroituksella, että väritys tässä mustan sijasta oli punainen. Sama lyhyt, leveä haahmo, samat raskaat olkapäät, sama käsivarsien eteenpäin riippuminen, sama tuuheu rinnalle lainehtiva parta. Ainoa huomattava ero oli silmäkulmien yllä; apinamiiehen vierevä otsa ja matalana kaartuva pääkallo muodosti jyrkän vastakohdan eurooppalaisen leveälle otsalle ja suurenmoiselle pääkallolle. Muuten kuningas joka suhteessa oli professorin hullunkurinen irvikuva.

Kaikki tämä, joka on vaatinut niin pitkän ajan tullakseen kuvailluksi, selvisi minulle parina silmänräpäyksenä. Mutta meillä olikin muuta mietittävää, sillä muudan jännittävä näytelmä oli juuri käynnissä. Kaksi apinamiehistä oli tarttunut erääseen intiaaneista ja raahasi häntä jyrkän teelle. Kuningas kohotti kätensä merkiksi. He tarttuivat tuon onnetoman käsiin ja jalkoihin ja heilahuttivat häntä pari kertaa edestakaisin tavattoman väkivaltaisesti. Kauhealla vauhdilla lennättivät he nyt tuon kurjan raukan reunaman yli. Hän ihan kohosi kaarena ilmaan ennenkun alkoi vajota. Kun hän katosi näkyvistä, ryntäsi koko seurue, vartioita lukuunottamatta, jyrkän teen reunalle, ja tuli syvä hiljaisuus, jonka seuraavana hetkenä keskeytti hurjan ihastuksen kiljunta. He juoksivat kehässä ja kieputtivat pitkiä karvaisia käsiään ilmassa mylvien riemusta. Sitten he taas vetäytyivät reunalta etäämmälle, asettautuivat riviin ja odottivat seuraavaa uhria.

Tällä kertaa oli Summerleen vuoro. Kaksi hänen vartioistaan tarttui hänen ranteisiinsa ja raastoi hänet julman väkivaltaisesti ylänteen äärelle. Hänen hontelo ruumiinsa ja pitkät säarensä sätkyttelivät ja ponnistelivat vastaan, aivankuin hän olisi ollut kananpoika, jota vedetään ulos häkistä. Challenger oli kääntynyt kuninkaan puoleen ja mielettömänä väänteli käsiänsä. Hän kerjäsi, pyysi ja rukoili toverinsa hengen puolesta. Apinamies työnsi hänet työkeästi luotaan ja puristi päätänsä. Se oli hänen viimeinen tietoinen liikkeensä tässä maailmassa. Lordi Johnin pyssy pamahti, ja kuningas vaipui maahan punaisena, matelevana massana.

"Ammu, poikaseni, ammu!" huusi toverini.

Arkipäiväisimmänkin ihmisen sielussa on ihmeellisiä punaisia onkaloita. Minä olen luonteeltani hellämielinen ja monasti ovat silmäni kostuneet, kun olen kuullut haavoittuneen koiran ulvovan. Mutta nyt minut valtasi verenhimo. Minä olin hypähtänyt pystyyn ja tyhjensin ensin toisen pyssyn, sitten toisen, latasin ja ammuin uudelleen ja tuossa touhussani kiljuin ja huusin murhaamisintoa puhkuen. Me kaksi saimme aikaan hirmuisen hävityksen neljällä pyssyllämme. Molemmat Summerleeta hallinneet vartiat olivat kaatuneet ja itse hän horjui sinne tänne kuin päihtynyt, hämmästyksessään voimatta käsittää, että hän taas oli vapaa. Apinamiesten tiheät joukot juoksivat puoleen ja toiseen, ihmetellen, mistä tämä hävityksen kauhistus tuli ja mitä se mahtoi merkitä. He huojuivat, liikehtivät, kirkuivat ja rohistuivat kaatuneitten kasaan. Äkillisen pähänpiston saaneina ryntäsivät he sitten kiljuvana laumana puihin suojaa hakemaan, jättäen tantereelle suuren joukon surmattuja tovereitaan. Vangit olivat nyt yksinään jääneet kentän keskelle.

Challengerin nopeasti toimivat aivot olivat käsittäneet tilanteen oikein. Hän tarttui hämmentyneen Summerleen käsivarteen ja molemmat juoksivat meitä kohden. Kaksi vartioista yritti liikata jäljessä, mutta lordi Johnin kuulat kaasivat heidät. Me kiiruhdimme ystäviämme vastaan ja pistimme heidän kummankin käteen ladatun pyssyn. Mutta Summerleen voimat olivat lopussa. Hän töintuskin jaksoi hoiperrella eteenpäin. Apinamiehet alkoivat jo tointua tyrmistyksestään. Niitä tuli esiin pensaista aikeissa sulkea meidän paluutiemme. Challenger ja minä vedimme Summerleeta mukana ja tuimme häntä kumpikin puoleltamme, lordi Johnin turvatessa paluumatkamme, ampumalla kerta kerran perästä pensaikoista pilkisteleviä ilkeästi irvisteleviä päitä. Englannin peninkulman matkan nuo räkättävät pedot olivat kintereillämme. Mutta silloin taukosi vaino, sillä alettiin tuntea meidän voimamme eikä tahdottu pitemmälti antautua varmasti tapaavan pyssyn uhreiksi. Kun me vihdoin olimme päässeet leiriimme, katsoimme me ympärillemme ja huomasimme olevamme yksinämme.

Niin me luulimme, — mutta erehdyimme. Tuskin olimme sulkeneet orjantappuraveräjämme ja puristaneet toistemme käsiä sekä heittäytyneet pitkäksemme kuulimme me jalkojen töminää ja heti senjälkeen hiljaista uikutusta oven ulkopuolelta. Lordi John ryntäsi esiin pyssy kädessä ja aukaisi veräjän. Siinä nyt nuo neljä henkiinjäänyttä pientä intiaania makasivat edessämme, pelosta vavisten, mutta samalla rukoillen meiltä suojelusta. Ilmehikkäällä kädenliikkeellä eräs heistä osoitti ympäröiviä metsiä, tarkoittaen, että ne olivat täynnä vaaroja. Senjälkeen lankesi hän lordi John Roxtonin eteen, kietoi kätensä hänen jalkojensa ympärille ja painoi kasvosna niitä vastaan.

"Kas nyt tulimmaista", huudahti päällikkömme ja aivan hämillään kierteli viiksiänsä, "mitä merkillistä me teemme näille ihmisille. Nouseppas nyt, ukkoriepu, äläkä hankaa kasvojasi saappaitani vasten."

Summerlee istui jo täyttämässä vanhaa piippuansa tupakalla.

"Meidän on vietävä heidät turvaan", sanoi hän. "Te olette temmaisseet meidät muut kuoleman kidasta. Kunniani kautta, se ei ollut huonosti tehty!"

"Aivan erinomaista!" sanoi Challenger. "Aivan erinomaista! Emme ainoastaan me yksilöinä, vaan koko Euroopan tiede on teille tästä kiitollisuuden velassa. Minä en epäile sanoa, että professori Summerleen ja minun kuolema olisi aiheuttanut suuren aukon nykyaikaisen eläintieteen historiaan. Teidän nuori ystäväne ja te itse olette tehneet erinomaisen työn."

Hän katsoi meihin, tutun isällisen hymyn kuvastuessa kirkkaana hänen kasvoillaan, mutta kyllä Euroopan tiede vaan olisi hämmästynyt, jos se olisi nähnyt valitsemansa suosikin, tulevaisuutensa toivon takkuisille hiuksineen, paljaine rintoineen ja riekaleisine vaatteineen. Suuri läkkirasia oli hänen polviensa välissä ja hyppysissään oli hänellä iso kappale austraaliaista lampaanlihaa. Intiaani katsoi häneen, mutta huudahti äkkiä, kumartui syvälle ja turvaa etsien takertui lordi Johnin jalkaan.

"Älä pelkää, poikaseni", sanoi päällikkö ja taputti edessään olevaa takkuista päätä. "Hän ei rohkene katsella teitä, Challenger, ja, totta totisesti, siinä ei mitään kummaa. No noh, rauhoituhan nyt, mies parka, hän on ihminen niinkuin me muutkin."

"Mutta hyvä sir!" huudahti professori.

"On teidän onnenne, Challenger, että te olette vähän muista poikkeava. Jos ette olisi ollut niin kuninkaan näköinen, niin —"

"Kunniani kautta, lordi Roxton, te otatte kovin suuria vapauksia."

"Vaan tämä on totta."

"Pyydän teitä, sir, siirtymään toiseen aineeseen. Teidän huomautuksenne eivät kuulu asiaan ja ovat aivan käsittämättömiä. Keskustelun alaisena ollut kysymyshän oli tämä: Mitä teemme näille intiaaneille? Parastahan olisi viedä heidät kotiin, kun vaan tietäisimme, missä he asuvat."

"Siitä kyllä on meillä tieto", minä keskeytin. "He asuvat Keskusjärven tuollapuolella luolissa."

"Tämä nuori ystävämme tietää missä he asuvat. Sinne on varmaan pitkä matka täältä."

"Ainakin kaksikymmentä peninkulmaa."

Summerlee päästi valitushuudon:

"Minä ainakaan en jaksa kävellä sinne. Minusta tuntuu kuin vielä kuulisin noiden petojen narskuttavan jäljessämme."

Kun hän sanoi tämän, kuulimme me todellakin kaukaa metsän kätköpaikoista apinamiesten räkättävää kirkunaa. Intiaanit alkoivat taas hiljaa uikuttaa peloissaan.

"Meidän täytyy lähteä matkaan ja reippaasti sittenkin!" sanoi lordi John Roxton. "Te, nuori ystävä, tahtonette ystävällisesti auttaa Summerleeta. Intiaanit saavat kantaa varastoa. Kas niin, tulkaa nyt, ennenkun he näkevät meidät."

Vähemmässä kuin puolessa tunnissa olimme ehtineet pensaikossa olevaan pakopaikkaamme ja ryömineet sinne. Koko päivän me kuulimme apinamiesten kiukkuisia huutoja siltä taholta, missä meidän leirimme oli, mutta kukaan heistä ei tullut meidän luoksemme, ja väsyneet pakolaiset, sekä valkeat että punaiset, lepäsivät pitkään syvään uneen vaipuneeina. Itse olin nukahtanut illalla sikeästi, kun joku ravisti käsivarttani, ja näin Challengerin polvistuneena vierelläni.

"Tehän pidätte päiväkirjaa kaikesta, mitä matkalla tapahtuu, ja tarkoituksenne on julkaista se vast'edes, mr Malone?" sanoi hän hyvin vakavasti.

"Minä olen matkalla yksinomaan sanomalehtimiehenä", vastasin.

"Aivan oikein. Te kai kuulitte lordi John Roxtonin lausuvan muutamia hyvin epäonnistuneita huomautuksia, jotka näköjään viittailivat siihen, että löytyisi jotain — jotain yhtäläisyyttä —"

"Kyllä, minä kuulin."

"Minun ei tarvitse sanoa, että jos jotain sellaista tulisi julkisuuteen — jos tapahtumain kuvauksessanne ilmenisi jotakin tuontapaista pilaa, panisin sen hyvin pahakseni."

"Aion ehdottomasti pysytellä totuudessa."

"Lordi Johnin huomautukset ovat välistä sangen haaveellisia, ja hän voi selvittää kaikkein mahdollimmalla tavalla sen kunnioituksen, jota alhaisimmat rodut aina osoittavat arvokkuutta ja luonnetta kohtaan. Ymmärrättekö tarkoitukseni?"

"Täydellisesti."

"Luotan teidän tunnollisuuteenne." Pitkän vaitiolon jälkeen hän lisäsi: "Tuo kuningas oli todellakin aivan erikoinen ilmiö — varsin kaunis ja älykäs henkilö. Eikö teidänkin mielestänne?"

"Sangen merkillinen ilmiö", sanoin minä.

Ja keventynein mielin professori uudelleen nukahti.

"Ne saavutukset olivat todellisia."

Me olimme luulleet, että vainoojamme, apinamiehet, eivät tienneet meidän piilopaikastamme mitään, mutta tulimme pian huomaamaan että olimme erehtyneet. Metsässä ei kuulunut risahdustakaan, ei yksikään lehti värähtänyt. Mutta meidän olisi pitänyt ottaa oppia ensimmäisestä kokemuksestamme ja muistaa, kuinka viekkaasti ja sitkeästi nuo olennot voivat vartioida ja väijyä aina sopivan hetken koittoon asti. Minä en voi joutua lähemmäksi kuolemaa, kuin olin tuona aamuna, tulkoon osakseni elämässäni kohtaloita millaisia tahansa. Mutta kerronpa järjestyksessä kuinka kaikki kävi.

Kaikki me heräsimme väsyneinä ja voimattomina eilispäivän kauheitten mielenliikutusten ja riittämättömän ravinnon vaikutuksesta. Summerlee oli edelleen niin heikko, että hän tuskin pysyi jaloillaan, mutta tuossa vanhassa miehessä oli annos vihaista tuikeutta, joka ei suostunut tunnustamaan minkäänlaista lamaantumista. Yhteisen neuvottelun jälkeen me päätimme vielä pari tuntia pysyä paikallamme, syödä hyvin ansaitsemamme aamiaisen ja sitten lähteä vaeltamaan Keskusjärven ympäri ylätasangon toiseen laitaan noille luolille, joissa minun havaintojeni mukaan intiaanit asuivat. Olimme varmat siitä, että meidän vapauttamaimme intiaanien suositus takaisi meille heidän tovereittensakin lämpimän vastaanoton. Sitten me työimme tehtyämme ja tultuamme yhä paremmin tuntemaan Maple Whiten Maata keskittäisimme kaikki ajatuksemme tuohon elämällemme niin tärkeään ongelmaan, miten pääsisimme pakenemaan ja palaamaan kotia. Itsensä Challengerin oli tunnustaminen, että olimme täyttäneet tehtävämme ja että ensimmäinen velvollisuutemme oli saattaa sivistyneelle maailmalle tieto tekemistämme hämmästyttävistä löydöistä.

Me voimme nyt lähemmin tarkastella noita pelastamiamme intiaaneja. He olivat pienikasvuisia, jänteviä, notkeita ja hartevia, heillä oli sileä musta tukka, joka oli nahkapaulalla sidottu niskaan ja heidän lantioverhonsa olivat niinikään nahkaiset. Heidän kasvopiirteensä olivat tasaiset, hyvinmuodostuneet ja hyvänluontoiset. Heidän korvanipukkansa, jotka nyt roikkuivat reveltyinä ja verisinä, todistivat, että niihin oli kiinnitetty koristuksia, jotka apinamiehet nyt olivat ryöstäneet. Heidän puheensa, jota me emme ymmärtäneet, sujui virtanaan heidän keskustellessaan keskenään, ja kun he osoittivat toisiaan ja kerran toisensa jälkeen toistivat sanan "*Accala*", ymmärsimme me, että tämä oli heidän kansansa nimi. Toisinaan pelko ja viha vääristivät heidän kasvonsa ja he puristivat nyrkkejensä kohti ympäröiviä metsiä ja huusivat: "*Doda! Doda!*", joka luultavasti oli heidän vihollistensa nimi.

"Mikä on mielipiteenne heistä, Challenger?" kysyi lordi John. "Päivänselvää on ainakin, että tuo pikku vekkuli, jonka otsalta hiukset ovat ajellut, on muita arvokkaampi." Tosiaan oli ilmeistä, että tuo mies erosi toisista, eivätkä he koskaan rohjenneetkaan puhua hänelle osoittamatta syvää kunnioitusta. Hän näytti olevan nuorin heistä ja kuitenkin hän oli niin ylpeä ja ylhäinen, että kun Challenger laski suuren kätensä hänen päänsä päälle, vavahti hän kuin hevonen kannustettaessa, hänen tummat silmänsä salamoivat ja hän vetäytyi jonkun matkan päähän professorista, Laskien käden rinnallensa hän arvokkaasti lausui tämän jälkeen useita kertoja sanan "*Maretas*". Professori ei ollut milläänkään vaan tarttui lähintä intiaania olkapäähän ja alkoi pitää hänestä esitelmää, aivankuin hän olisi ollut spriihin pantu esine luentosalissa.

"Tämä kansakunta", sanoi hän korkealla äänellä, "tutkittakoon sen pääkallon muotoa, kasvojen kulmaa tai muita tunnuksia, ei ole suinkaan alhaisasteinen, päinvastoin meidän on asetettava se huomattavasti korkeammalle tasolle kuin kaikki tähän asti tuntemani etelä-ameriikkalaiset heimot. On mahdotonta selittää, kuinka tuollainen rotu olisi voinut täällä kehittyä. Muuten on olemassa sellainen juopa apinaihmissenkin ja tällä ylätasangolla vielä elävien primitiivisten eläinten välillä, että ei voi olettaa heidänkään täällä voineen kehittyä."

"Miten kummalla he sitten ovat tänne joutuneet?" kysyi lordi John Roxton.

"Sitä kysymystä tullaan varmasti innokkaasti pohtimaan kaikissa Euroopan ja Ameriikan tieteellisissä seuroissa", vastasi professori. "Minun tulkintani, minkä arvoinen se sitten lieneekin" — hän pöyhisti rintaansa tavattomasti ja katseli ympärilleen ärsyttävän kopeasti sanoessaan viimeiset sanat — "on sellainen, että kehitys on jatkunut tälle maalle omituisten ehtojen vallitessa aina luurankoisten tasolle saakka ja että vanhat lajit ovat säilyneet ja eläneet yhdessä uudempien kanssa. Me löydämme täältä esim. niin nykyaikaisia eläimiä kuin tapiirin — jolla on kunnioitettavan pitkä sukuluettelo —, suuren hirven ja muurahaisnieläisen yhdessä jurakauden matelijalajien kanssa. Tämähän on ilmeistä. Ja nyt me tapaamme apinaihmissen ja intiaanin. Mitä sanookaan tiede heidän ilmaantumisestaan? Minä voin selvitykseksi esittää vain ulkoakäsin tapahtuneen maahantulon. On luultavaa, että Etelä-Ameriikassa on elänyt ihmisenmuotoinen apina ja että se ammoisina aikoina on löytänyt tiensä tälle paikalle sekä kehittynyt täällä kohtaamiksemme olennoiksi, joista muutamat" — tässä hän loi silmänsä minuun — "ovat ulkomuotonsa ja ruumiinrakenteensa puolesta siksi edistyneitä, että jos niillä olisi vastaava määrä älyllisyyttä, ne olisivat — en epäile sitä sanoa — kunniaksi mille nykyään elävälle rodulle tahansa. Mitä

intiaaneihin tulee, niin päättelen minä niiden olevan viimeisiä alhaalta tulleita vaeltajia. Nälänhädän ahdistamina tai vainottuina he ovat paenneet tänne korkealle. Kohdattuaan täällä villipetoja, pakenivat he noihin nuoren ystävämme kuvailemiin luoliin, mutta he ovat saaneet olemassaolostaan taistella kovaa kamppailua villipetojen ja ennen muita apinaihmosten kanssa, jotka ovat pitäneet heitä tungetteliaina ja sotineet heitä vastaan säälimättömästi ja suuremmille eläimille tuntemattomalla viekkauksella. Tästä myös selviää, että intiaanien luku on sangen rajoitettu. No niin, hyvät herrat, olenko tulkinut arvoituksen oikein vai löytyykö ehkä vielä joku hämärä kohta?"

Professori Summerlee oli niin perin heikko, että hän ei jaksanut riidellä, mutta hän kiivaasti pudisti päätänsä osoittaakseen omaavansa aivan toisen mielipiteen. Lordi John pyyhkäisi ohutta tukkaansa ja teki tiettäväksi, ettei hän voinut ryhtyä mihinkään kiistaan, kun häneltä puuttui siihen edellytykset. Mitä minuun tulee, siirsin minä tapani mukaan keskustelun aivan jokapäiväisille ja käytännöllisille aloille, huomauttamalla, että yksi intiaaneista oli kadoksissa.

"Hän on mennyt noutamaan vettä", sanoi lordi John. "Me annoimme hänelle tyhjän läkkirasian ja hän lähti niine hyvineen."

"Vanhalle leirillekö?" minä kysäsin.

"Ei, vaan tuolle puitten välissä olevalle purolle. Sinne on korkeintaan parisataa kyynärää. Miten kauhean kauan hän viipyy."

"Minä lähden ottamaan selvää hänestä", sanoin minä. Otin pyssyni ja aloin astella puroa kohden jättäen ystäväni valmistamaan vaatimatonta aamiaistamme. Teistä ehkä tuntuu että menettelin varomattomasti edes täksi pieneksi ajaksi jättäessäni oivallisen suojapaikkamme, mutta teidän täytyy muistaa, että me olimme monen peninkulman päässä apinakaupungista, että, sikäli kuin silloin tiesimme, apinamiehet eivät olleet keksineet piilopaikkaamme ja että minä en missään tapauksessa peljännyt heitä kun minulla oli pyssy kädessäni. Minä en vielä ollut oppinut tuntemaan heidän viekkauttaan ja voimaansa.

Kuulin puron lorisevan vähän matkan päässä, mutta sen ja minun välillä oli tiheikkönä kasvavia pensaita ja puita. Aioin juuri raivata tieni niitten halki kohtaan, joka oli tovereitteni näköpiirin ulkopuolella, kun erään puun alla vesakossa näin jotakin punaista. Kun tulin lähemmäksi kauhistuin nähdessäni siinä kaipaamani intiaanin kuolleena. Hän virui kyljellään polvet koukussa ja pää eriskummallisella tavalla vääntyneenä, niin että näytti siltä kuin hän olisi katsellut oman olkapäänsä ylitse. Minä päästin kirkkaisun ilmoittaakseni ystävilleni, että jotain oli hullusti, riensin paikalle ja kumarruin katsomaan kuollutta. Suojelusenkelini oli varmaan silloin vierelläni, sillä jonkunlainen pelontapainen vaisto tai mahdollisesti joku lehtien kahahdus sai minut katsomaan ylös. Puitten lehvät ulottuivat melkein minun päähäni asti, ja niitten lomista ojentautui hitaasti kaksi pitkää väkevää punakarvaista kättä. Vain silmänräpäys ja nuo suuret, luihut kädet olisivat kiertyneet kaulaani. Minä hypähdin taaksepäin, mutta vaikka liikkeeni olivat nopsat, olivat nuo kädet vieläkin nopsimmat. Äkillisen hyppyni takia niiden kohtalokas ote tosin jäi saamatta mutta toinen niistä tarttui niskaani, toinen kasvoihini. Minä kohotin molemmat käteni suojellakseni kurkkuani, mutta seuraavana hetkenä oli suuri kämmen lipunut kasvoilleni ja levittäytynyt siihen. Minä melkein kohosin maasta ja tunsin sietämätöntä painetta, joka pakotti pääni yhä enemmän ja enemmän takakenoon, kunnes niskan pingoittuminen tuli suuremmaksi, kuin mitä voin kestää. Olin pyörtymäisilläni, mutta kiskoin kuitenkin kaikkiin voimin apinaihmosten kättä, saadakseni sen irti leuastani. Kohottaessani katseeni näin kauheat kasvot kylmine, vaaleansinisine silmineen, jotka katsoivat omiini. Noissa hirveissä silmissä oli jotakin hypnoottista. En jaksanut kauemmin tehdä vastarintaa. Kun peto tunsu, että minä hänen otteessaan lamauduin, välkkyi pari suden hampaata ja peljättävä suu vetäytyi hymyyn, leuan ote tuli lujemmaksi ja sitä painettiin yhä enemmän ylös- ja taapäin. Kevyt, opaalinvärinen sumu laskeutui silmiäni eteen ja oli kuin pienet hopeakellot olisivat soineet korvissani. Kumeasti ja kaukaa kuului pyssynlaukaus ja minulla oli jonkunlainen käsitys siitä että pudota mätkähdin maahan ja jäin siihen tiedottomana ja liikkumattomana.

Tullessani tajuihini makasin selälläni nurmella pensastossa olevassa piilopaikassamme. Joku oli tuonut purosta vettä ja lordi John Roxton kostutteli kasvojani, professorien huomattavasti levottomina koettaessa pitää päätäni pystyssä. Hetken aikaa pilkisteli esiin ihminen noitten tieteellisten naamioitten takaa. Pikemmin säikähdys kuin mikään suoranainen vahinko oli aiheuttanut pyörtymiseni, ja puolen tunnin perästä, huolimatta särkevistä päästäni ja kankeasta niskastani, minä taas olin pystyssä valmiina ottamaan vastaan mitä tahansa.

"Teidän henkenne oli hiuskarvan varassa", sanoi lordi John. "Kun minä kuulin teidän huutonni ja näin pääne puolittain vääntyneenä sekä koipenne ilmassa sätkyttelevän, luulin minä, että seurueemme oli tullut yhtä henkeä pienemmäksi. Minä kiireessä ampua paukautin petoa kohti, mutta hän joka tapauksessa päästi teidät käsistään ja katosi kuin nuoli. Totta totisesti, toivoisinpa, että minulla olisi viisikymmentä pyssyillä asestettua miestä! Silloin minä tekisin lopun koko tuosta inhoittavasta

roskaväestä ja jättäisin tämän maan hiukan siistimmäksi kuin mikä se oli tullessamme tänne."

Oli siis aivan ilmeistä, että apinaihmiset olivat jollain tavalla keksineet meidän piilopaikkamme ja että meitä vartioitiin joka taholta. Meidän ei suuresti tarvinnut peljätä heitä päivän aikana, mutta pimeän tultua he luultavasti ryntäsivät kimppuumme, niin että oli parasta koettaa mahdollisimman pian päästä pois heidän läheisyydestään. Kolmella puolellamme oli tiheää metsää ja siellä he voivat väijyä meitä. Mutta neljännellä puolella — sillä joka vietti järveä kohti — kasvoi parhaastaan vain matalaa pensaikkoa ja joku harva puu, joiden väliin siellä täällä jäi aivan avoimia kohtia. Juuri tuota tietä minä olin kulkenut yksinäisellä retkelläni ja se vei suoraan intiaaniluolille. Kaikkien mahdollisten syitten perustalla meidän oli valittava tämä suunta.

Vaikealta tuntui meistä vain vanhan leirimme jättäminen, ei ainoastaan sinne jääneitten varastojen takia, vaan vielä enemmän sentähden, että meidän näin ollen täytyi luopua yhteydestä Zambon kanssa, joka oli ainoa meitä muuhun maailmaan yhdistävä rengas. Meillä oli tosin riittävä määrä patruunia ja kaikki pyssymme, niin että me ainakin jonkun aikaa voisimme tulla toimeen omin neuvoin, ja sitäpaitsi me toivoimme voivamme pian palata ja jälleen päästä yhteyteen neekerin kanssa. Hän oli varmasti luvannut pysyä paikoillaan ja me emme epäilleet, etteikö hän pitäisi sanaansa.

Varahin iltapäivällä me lähdimme taipaleelle, Nuori ylimys kulki ensimmäisenä tietä näyttäen, mutta hän jyrkästi kieltäytyi kantamasta mitään kuormaa. Heti hänen jäljessään astuivat molemmat henkiinjääneet intiaanit, meidän vähäiset kompeemme selässään.

Me neljä valkoista miestä muodostimme jälkijoukon ja ladatuin pyssyin me kuljimme valmiina ampumaan. Lähtiessämme matkaan kuului takanamme olevista tiheistä, synkistä metsistä äkkinäinen kiljunta, joka voi merkitä pakomme herättämää raivoa tai pilkkaavaa halveksumista. Katsoessamme taaksemme näimme vain puitten tiheet lehvät, mutta tuo pitkälinen ulvonta puhui niiden suojassa vaanivien vihollistemme määrättömästä paljoudesta. Me emme kuitenkaan huomanneet mitään vainoamisaikeita ja pian olimme tulleet tasaiselle kentälle ja siis heidän valtansa ulkopuolelle.

Kulkiessani siinä meistä neljästä viimeisenä, en voinut olla hymyilemättä, katsellessani omituisen näköisiä tovereitani. Oliko tuo komeutta rakastava lordi John Roxton, joka kerran oli istunut Albanyssa persialaisten mattojen ja kallisarvoisten taulujen keskellä värillisten lamppujen ruusunhohteisessa valaistuksessa? Ja oliko tuo sama valtavan vaikutuksen tekevä professori, joka oli pöyhisteltyt suuren mahonkisen kirjoituspöytänsä takana kirjastossaan Enmore Parkissa? Ja lopuksi oliko tämä sama juhlallinen ja ryhdikäs herra, joka oli käyttänyt puheenvuoroa kokouksessa Zoologisella laitoksella? Kolme kaikkein resuisinta souvaria Surreyn kylätiellä ei olisi voinut olla näitä pahemman näköiset. Me olimme tosin olleet ylätasangolla vasta viikon päivät, mutta meidän varavaatteemme olivat alhaalla leirissä ja tämä viikko oli ollut meille kaikille kovin vaikea — vähimmin vaikea kuitenkin minulle, joka en ollut joutunut apinaihmissen käsiteltäväksi. Kaikki kolme ystäväni olivat kadottaneet päähineensä ja olivat sen tilalle sitoneet nenäliinoja, heidän vaatteensa roikkuivat riepuina, ja heidän ajamattomat, likaiset kasvonsa olivat muuttuneet melkein tuntemattomiksi. Sekä Summerlee että Challenger ontuivat aika lailla, ja minä puolestani olin vielä niin väsynyt aamullisesta kauhukokemuksestani, että vaivoin jaksoin laahustaa eteenpäin, ja kaulani oli kankea kuin tukki tuon murhaintoisen pedon puristuksen jäljiltä. Me olimme todellakin surullinen seurue ja minua ei lainkaan hämmästyttänyt huomattessani, että intiaanimme silloin tällöin kääntyivät meitä katselemaan kauhun ja hämmästyksen kuvastuessa heidän kasvoillaan.

Illan suussa me saavuimme järven rannalle ja päästyämme pensaikosta kirkkaan vedenkalvon näkyviin, päästivät intiaanimme äänekkään ilokirkkaisun ja osoittelivat innokkaasti järvelle. Ja meitä kohtasi todellakin ihmeellinen näky. Peilikirkkaalla järvellä kiiti kokonainen suuri laivasto kanootteja meidän rantaamme kohti. Ne olivat usean peninkulman päässä, kun me ensiksi ne huomasimme, mutta ne lähestyivät sängen nopeaan, niin että soutajat pian voivat eroittaa keitä me rannalla seisijat olimme. Samassa he päästivät kaikuvan riemuhuudon, ja me näimme heidän nousevan teljoilta ja hurjasti heiluttavan keihäitä ja airoja. Mutta sitten he taas kävivät käsiksi työhönsä, lipuivat lentäen meitä vielä erottavan vesimatkan yli ja ryntäsivät meidän luoksemme, heittäytyen voimallisin tervehdyspuudoin nuoren ylimyksen jalkoihin. Lopulta muudan heistä, vanhahko mies, jolla oli suurilla loistavilla lasihelmillä koristetut kaula- ja rannerenkaat ja mustatäpläinen, merenpätkinänvärinen kaunis talja harteille heitettyä, kiiruhti esiin ja syleili pelastamaamme nuorukaista. Hän katsoi sitten meihin ja teki muutamia kysymyksiä, jonka jälkeen hän hyvin arvokkaasti lähestyi meitä ja syleili meistä kutakin vuorotellen. Hänen käskystään heittäytyi koko heimo kasvoilleen maahan osoittaakseen meille kunnioitustaan. Minä puolestani tunsin tulevani ujoksi ja hämilleni näin nöyrähenkisen palvomisen esineeksi jouduttuni ja samoja tunteita voin lukea Roxtonin ja Summerleen kasvopiirteistä, mutta Challenger oikein lekotteli ja levittäytyi kuin kukka päivänpaisteessa.

"Tosin tuo on kehittymätöntä kansakuntaa", sanoi hän ja siveli partaansa heitä katsellessaan, "mutta heidän käyttäytymistapansa korkeammalla asteella olevia henkilöitä kohtaan kelpaisi meidän

edistyneemmille eurooppalaisillemme esikuvaksi. Luonnonihmisen vaistot ovat ihmeellisen välittömät."

Oli ilmeistä, että alkuasukkaat olivat sotaretkeltä, sillä kullakin intiaanilla oli keihäs, luulla terästetty pitkä bamburuoko, ja eräänlainen kivinen nuija tai taistelukirves, joka oli kiinnitetty vyötäröille. Synkät, kiukkuiset katseet, joita he loivat meidän juuri jättämäämme metsään, ja heidän alituinen "Doda"-sanan toistamisensa todistivat selvästi, että he olivat muodostaneet apuretkikunnan ja lähteneet matkaan pelastaakseen vanhan ylimyksen pojan tai kostaakseen hänen kuolemansa, sillä kaikesta voi päättää tuon nuoren miehen siksi. Koko heimo ryhtyi nyt neuvottelemaan istuutuen ympyrään; me taas otimme paikkamme lähistölle asettautuen eräälle basalttimöhkäleelle ja seurasimme sieltä keskustelujen kehitystä. Kaksi tai kolme soturia puhui ja lopuksi meidän nuori ystävämmme piti voimallisen juhlapuheen, jota hän säesti niin puhuvilla kasvoniilmeillä ja liikkeillä, että me ymmärsimme kaikki, aivankuin olisimme osanneet hänen kieltänsä.

"Mitä hyödyttää palata?" hän sanoi. "Ennemmin tai myöhemmin sen kuitenkin täytyy tapahtua. Teidän toverinne ovat tapetut. Mitä siitä vaikka minä olenkin onnellisesti palannut? Toiset ovat kuitenkin saaneet surmansa. Meillä ei koskaan ole minkäänlaista turvallisuutta. Nyt me olemme kokoontuneet ja valmiina." Ja sitten hän osoitti meitä. "Nuo muukalaiset ovat meidän ystäviämme. He ovat suuria taisteluskareita ja vihaavat apinaihmissä yhtä kiihkeästi kuin mekin. He hallitsevat" — tässä hän viittasi taivasta kohden — "he hallitsevat ukkosta ja salamaa. Koska muulloin meillä on tarjona tällainen etu? Rynnätkäämme heidän kimppuunsa ja joko kuolkaamme nyt tai vastedes eläkäämme turvallisesti. Kuinka muuten häpeämättä voisimme palata naistemme luo?"

Nuo pienet punanahkaiset soturit kuuntelivat tarkasti puhujan sanoja ja hänen lopetettuaan suosionhuudot puhkesivat esiin ja miehet heiluttelivat alkuperäisiä aseitaan ilmassa. Vanha ylimys astui meidän luoksemme ja teki meille muutamia kysymyksiä osoittaen metsiin päin. Roxton antoi hänelle merkin, että hän odottaisi vastausta, ja kääntyi sitten meidän puoleemme.

"Teidän asianne on päättää miten menettelette", sanoi hän. "Minulla puolestani on vielä hanhi kynittävänä tuon apinakansan kanssa, ja jos juttu päättyisi siten, että me kerta kaikkiaan lopettaisimme heidän olemassaolonsa, niin eipä taitaisi olla maaemolla siitä suurta surua. Minä lähdän noitten pikku vekkulien matkaan enkä totisesti aio jättää heitä pulaan. Mitä te sanotte, nuori mies?"

"Tietysti tulen mukaan."

"Ja te, Challenger?"

"Kaikella muotoa aion avustaa."

"Entä te, Summerlee?"

"Minusta tuntuu siltä, että me sangen huomattavasti poikkeamme tämän retkikunnan tarkoitukselta, lordi John. Minä vakuutan teille, että jättäessäni professorinpaikkani Lontoossa ei silmämääränani ollut lähteä villijoukon etunenässä sotaretkelle ihmisiä muistuttavien apinoitten siirtokuntaa vastaan."

"Näin ihmeellisesti voi kuitenkin joskus käydä", sanoi Roxton hymyillen. "Nyt on sitäpaitsi juuri siitä kysymys, ja mikä on teidän päätöksenne?"

"Tämä on sangen epäiltävä yritys", sanoi Summerlee tapansa mukaan taipuisana kysymysten perinpohjaiseen pohtimiseen, "mutta jos te kaikin annatte suostumuksenne, en ymmärrä, kuinka yksinani voisin jäädä tähän paikoilleni."

"Asia on siis ratkaistu", sanoi Roxton, jonka jälkeen hän kääntyi ylimyksen puoleen ja löi kädellään pyssyänsä.

Vanhus puristi meidän käsiämme intiaanien riemuitessa ja huutaessa kovemmin kuin ennen koskaan. Oli liian myöhäistä ryhtyä samana iltana rynnäkköön, ja siksi intiaanit asettautuivat nopeasti viritetyn nuotion ympärille. Kaikilla puolilla alkoivat nyt heidän tulensa välkkyä ja savuta. Muutamat heistä, oltuaan hetken aikaa poissa, palasivat ajaen edellään suurta iquanodonia. Samoin kuin muilla oli tälläkin kyljessään suuri asfalttiläikkä, ja vasta nähtyämme erään alkuasukkaista nousevan ja omistajan ilmein antavan suostumuksensa eläimen teurastamiseen, tajusimme me vihdoinkin, että nämä tavattoman suuret eläimet olivat nautakarjan tapaan yksityisomaisuutta, ja nuo meille niin paljon päänvaivaa tuottaneet merkit olivatkin omistajain leimoja. Kun ne olivat avuttomia, hitaita ja ruohoasyöviä eläimiä, joilla oli tavattoman suuret jäsenet mutta perin pienet aivot, voi niitä lapsi paimentaa ja ajaa. Muutaman hetken perästä tuo suunnaton eläin oli teurastettu ja sen kimpaleita riippui kymmenisellä leiritulella yhdessä suurten suomuisten ganoidikalojen kanssa, jotka keihäillä seivästämällä oli pyydystetty järvestä.

Summerlee oli paneutunut nukkumaan hiekalle, mutta me muut kuljeskelimme järven rantamalla koettaen saada lisää tietoja tästä ihmeellisestä maasta. Kaksi kertaa me tapasimme sinisiä savikuoppia, jollaisia olimme nähneet pterodaktylien rimmellä. Ne olivat vanhoja vulkanisia ilmareikiä ja jostain syystä ne herättivät Roxtonin suurta mielenkiintoa. Challengerin mieltä taas erikoisesti kiinnitti kuohuva, pulpahteleva mutalähde, jonka pinnalle joku kummallinen kaasu muodosti suuria, halkeilevia rakkuloita. Hän pisti lähteeseen onton putken ja huudahti ihastuksissaan kuin koulupoika, kun hänen viedessään palavan tulitikun putken päähän kuului kova pamaus ja näkyi sininen liekki. Vielä enemmän hän ihastui, kun hän, suljettuaan nahkaisella tupolla putken pään, sai sen kaasun täyttämään nousemaan ilmaan.

"Palavaa ja epäilemättä ilmaa kevyempää kaasua. Minä uskallan varmasti väittää, että siinä on suuri määrä vetyä tai ehkä jotain muuta kevyttä kaasua, jota tieteemme ei vielä tunne. G.E. Challengerin keinot eivät ole vielä läheskään loppuneet, nuori ystäväni. Vielä minä varmaan voin teille näyttää, kuinka suuri nero voi käyttää koko luontoa hyväkseen." Hän kopeili jostakin salaisesta aiheestaan, mutta ei puhunut siitä sen enempää.

Rannalla emme nähneet mitään niin ihmeellistä, kuin mitä edessämme karehtiva suuri vedenkalvo nähtäväksemme tarjosi. Meitä oli niin paljon ja olimme pitäneet sellaista meteliä, että olimme pelottaneet pois kaikki elävät olennot, ellen ota lukuun muutamia pterodaktylejä, jotka leijailivat korkealla yllämme, vaanien itselleen teurastetun eläimen jäännöksiä; muuten ympäröi leiriämme täydellinen hiljaisuus. Toisin oli Keskusjärven laita, jonka pinta hehkui ruusunvärisenä laskevan auringon sitä valaistessa. Siellä kiehui ja kohoili harvinaisen elämän ilmiöitä. Suuria, liuskakiven värisiä selkiä ja korkeita, piikkisiä selkäeviä nousi näkyviin hopeisen vaahdon ympäröiminä, ja seuraavana hetkenä ne taas painuivat syvyyteen. Etäiset hiekkasärkät kuhisivat omituisia ryömiviä olentoja, valtavia kilpikonnia, kummallisia sisiliskoja, ja joukossa näkyi myös tavattoman suuri litteä olio, joka muistutti suunnatonta matelevaa, värisevää suuresta rasvaisesta nahasta tehtyä mattoa, hiljalleen järveä kohti hivuutumassa. Siellä täällä pilkisti vedestä esiin korkeita käärmeenpäitä, jotka kiitivät eteenpäin pieni vaahtoinen hevosenkenkä edessään ja kauan värehtivä vanavesi jäljessään, kohoten ja laskien miellyttävissä joutsenentapaisissa aaltokaarteissa. Kun yksi näistä eläimistä oli tulla kohahtanut meistä vain muutaman sadan sylen päässä olevalle hiekkasärkälle ja näyttänyt meille sukkulamaisen ruumiinsa ja pitkän käärmeenkaulan takana olevat suuret evänsä, Challenger ja Summerlee, jotka olivat kävelleet meidän luoksemme, puhkesivat hämmästyksen ja ihastuksen kaksinlauluun.

"Plesiosaurus! Makeanveden-plesiosaurus!" huudahti Summerlee. "Ajatelkaahan että minä saan nähdä tällaisen näyn. Ikionnelliset olemme me, kunnon veli Challenger, kaikkien maailman alusta eläneitten eläintieteilijäin rinnalla!!"

Vasta kun yö oli tullut ja villien liittolaistemme tulet alkoivat hehkua pimeässä, meidän molemmat tiedemiehemme irroittautuivat tämän muinaisjärven herättämästä innostuksestaan.

Heti päivän valjettua alettiin leirissämme liikkua ja tunnin perästä olimme lähteneet unohtumattomalle sotaretkellemme. Minä olen usein aprikoinut, että minusta vielä aikaa voittaen voisi tulla sotakirjeenvaihtaja. Mutta niin hurja ei ole mielikuvitukseni koskaan ollut, että olisin voinut uneksiakaan mistään sentapaisesta taistelusta, joka nyt tuli kuvattavakseni. Kas tässä ensimmäinen pikaviesti taistelutantereelta.

Rivimme olivat yöllä vielä vahvistuneet, sillä luolilta oli tullut uusi lähetys alkuasukkaita, ja meitä oli nyt noin neljän- tai viidensadan miehen voimainen joukko samoamassa eteenpäin. Muutamia tiedustelijoita pantiin kulkemaan rivien edellä ja heidän jäljessään muu väki taajana armeijana nousi pensaita kasvavaa rinnettä, kunnes saavuttiin metsän rintaan. Täällä jakaantuivat miehet keihäänheittäjien ja kaarella-ampujain kahteen ohueen, kevytliikkeiseen riviin. Roxton ja Challenger sijoittautuivat oikean siiven päähän Summerleen ja minun ottaessa paikkamme äärimmäisiksi vasemmalle. Tämä oli kivikauden aikainen sotajoukko jota me seurasimme taisteluun — me, joilla varustuksina oli St. James's Streetiltä ostetut pyssynrakennustaitteen viimeiset tuotteet.

Meidän ei kauan tarvinnut odottaa vihollisiamme. Hurja, rämäkkä kirkuna kuului metsän laidasta, ja äkisti ryntäsi esiin joukko apinamiehiä aseinaan nuijia ja kiviä, aikeissa murtaa intiaanien rintaman keskuksen. Heidän rynnäkkönsä oli urhoollinen mutta mieletön, sillä suurina, vääräsäärisinä ja kömpelöinä he eivät voineet aukealla kentällä olla tasavoimaisia kissamaisen notkeitten vastustajiensa kanssa. Oli kauheata nähdä noiden hurjien petojen vaahtoavin suin ja kiiluvien silmin ryntäävän tavoittamaan ketteriä vihollisiaan, jotka aina väistyivät heidän tieltänsä, samalla kun nuoli toisensa jälkeen iskeytyi heidän omaan ruumiiseensa. Eräs suuri apinamies juoksi ohitseni tuskasta mylvien ja ainakin kymmenisen nuolta rinnassaan. Armeliaisuudesta lennätin kuulun hänen otsaansa, ja hän kaatua mätkähti alopuitten sekaan. Tämä oli ainoa ampumani panos, sillä hyökkäys oli kohdistunut rintaman keskukseen, ja intiaanit olivat ilman meidän, apuamme torjuneet sen. En luule että yksikään näistä metsänrannasta esiin rynnänneistä apinoista palasi sinne takaisin.

Mutta vielä verisemmäksi taistelu muuttui tultuamme puitten keskeen. Ainakin tunnin ajan siitä kun olimme päätyneet metsään kesti raivoista kahakkaa, ja meidän oli joskus vaikea pitää puoliamme. Juosten esiin pensaista apinamiehet nuijineen kävivät intiaanien kimppuun ja ehtivät joskus iskeä heistä kolme, neljä kuoliaaksi, ennenkun heidät saatiin keihästetyiksi. Heidän hirveät iskunsa musersivat kaiken, mikä tielle sattui. Tuollainen isku teki lopun Summerleen pyssystä ja seuraava isku olisi ruhjonut hänen pääkallonsa, ellei eräs intiaani olisi työntänyt keihästään pedon sydämeen. Toiset apinamiehet, jotka istuivat yllämme olevissa puissa, heittelivät maahan kiviä ja pölkkyjä ja pudottautuivat joskus itsekin kädet suorina meidän yllemme ja tappelivat hurjasti, kunnes ne saatiin tapetuiksi. Kerran jo liittolaisemme ankarasti ahdistettuina alkoivat horjua, ja elleivät meidän pyssymme olisi niin hyvin tehneet tehtävänsä, olisivat he varmasti joutuneet alakynteeseen. Mutta nyt vanha ylimys taas kokosi joukkonsa ja ne ryntäsivät niin vimmatusti, että apinamiehet alkoivat horjua ja väistyä tieltä. Summerleehan oli kadottanut aseensa, mutta minä pamauttelin niin nopeasti kuin voin, ja toiselta sivustalta kuului toverien laukausten mäjähely. Ja sitten tuli sekasorto ja pako. Kirkuen ja ulvoen nuo suuret eläimet pakenivat pensaikoissa kaikkiin suuntiin, meikäläisten kiljuessa hurjan ihastuksen valtaamina, nopeasti vainotessaan pakenevia vihollisiaan. Kaikki lukuisten sukupolvien aikana käydyt kahakat, kaikki tähän ahtaaseen historiaan sisältyvä viha ja julmuus, kaikki räähkäysten ja vainojen muistot saivat nyt tänä päivänä sovituksensa. Vihdoinkin ihminen pääsisi oikeuksiinsa ja ihmiseläin saisi sille kuuluvan aseman. Vaikka pakenijat miten koettivat rientää, olivat he liian hitaita välttääkseen nopsia vainolaisiaan ja joka taholta noista tiheistä metsistä me kuulimme riemuitsevaa kiljuntaa, jousenjanteen soinnahtelua ja rasahtelua ja jyminä, mikä syntyi, kun apinamiehet putosivat piilopaikoistaan puista.

Minä liityin muihin nähdessäni, että Roxton ja Challenger olivat tulleet meidän puolellemme.

"Nyt on juttu selvänä", sanoi Roxton. "Päätöksen me kai jätämme heille. Luulenpa että mitä vähemmän siitä näemme, sitä paremmin nukumme ensi yönä."

Challengerin silmät hehkuivat sotaista innostusta.

"Meillä on ollut suuri etuoikeus", sanoi hän tassutellessaan edestakaisin kuin kilpataistelulukko, "saada olla mukana historiallisesti ratkaisevassa taistelussa — eräessä noista kamppailuista, jotka ovat muodostaneet maailman kohtalon. Mitä, hyvät ystävät, on, jos kansakunta voittaa toisen? Jonninjoutavaa mitättömyyttä. Kävi kuinka kävi, tulos on aina sama. Mutta tällaiset hurjat taistelut, jolloin aikojen aamuna luola-asukkaat voittivat tiikerikansan tai elefantit ensi kerran saivat kokea, että heillä oli voittajansa ja lannistajansa — ne toivat matkassaan todellisia saavutuksia, jotka olivat jonkin arvoisia. Ihmeellinen kohtalo on tuonut meidät tällaisen sodan todistajiksi ja avustajiksi. Ihminen tulee nyt tämän ylätasangon hallitsijaksi kaikiksi ajoiksi."

Tarvittiin raudanlujaa uskoa päämäärään, jotta voi hyväksyä näin traagillisten keinojen käytön. Kun me yhdessä kuljimme metsän halki, näimme me röykkiöittäin apinamiehiä, jotka kangistuneina, keihäitten ja nuolien lävistäminä viruivat. Siellä täällä näkyi myös pieni ryhmä murskattuja intiaaneja; ihmiseläin oli tässä asettunut vastarintaan ja myynyt henkensä kalliista. Edessämme kuului yhä kiljuntaa ja mölinää, joka osoitti paon suuntaa. Apinamiehet olivat ajetut kaupunkiinsa ja siellä he olivat ryhtyneet viimeiseen vastarintaan; taas heidät oli lyöty ja me tulimme oikeaan aikaan nähdäksemme kauhean loppukohtauksen. Noin kahdeksankymmentä tai sata apinamiestä — viimeiset eloonjääneet uroot — oli ajettu kalliojyrkänteiden reunalla olevalle kentälle, meidän toissapäiväisen urotyömme näyttämölle. Meidän saapuessamme olivat keihäillä asetetut intiaanit kaartaneet heidät puoliympyrään ja lyhyen hetken perästä oli kaikki ohitse. Kolme- tai neljäkymmentä urhoollisinta sai surmansa paikallaan. Toiset kirkuen ja vääntelehtien pakoitettiin syöksymään alas noita samoja kuudensadan jalan syvyydessä olevia teräviä bamburuokoja kohti, joihin he ennemmin olivat heittäneet vankinsa. Challenger oli ollut oikeassa: ihminen oli tästä lähtien Maple Whiten Maan hallitsija. Apinamiehet olivat hävitetyt sukupuuttoon, apinakaupunki oli tuhottu, naaraat ja poikaset joutuivat orjuuteen ja lukuisten sukupolvien aikana käyty pitkälinen kilpataistelu oli saanut verisen päätöksen.

Meille voitto toi paljon etuja. Vielä kerran voimme käydä leirillämme ja päästä varastoillemme. Vielä kerran voimme ilmoittaa itsestämme Zambolle, jota etäältä näkemänsä apinoitten maahansyöksyminen oli suuresti kauhistuttanut.

"Pois sieltä, massa — pois sieltä!" huusi hän, silmiensä ollessa lentämäisillään kuopistaan. "Paha henki varmasti otta, jos viipy siellä."

"Siinä puhui järjen ääni", sanoi Summerlee vakaumuksella. "Olemme saaneet jo tarpeeksemme seikkailuista, ja sellaiset eivät sovi meidän luonteillemme eivätkä asemallemme. Oletan teidän pitävän sananne, Challenger. Tästä lähtien te omistatte kaiken tarmonne siihen, että pääsisimme pois tästä kauhistuttavasta maasta ja voisimme palata sivistyneeseen maailmaan."

VIIDESTOISTA LUKU

"Silmämme ovat nähneet suuria ihmeitä."

Minä kirjoitan tätä päivä päivältä, mutta toivoen, että ennenkun pääsen loppuun, on aurinko jo päässyt pilkahtamaan pilvien lomista. Me olemme täällä yhä edelleen tietämättä mitään pois pääsymahdollisuuksia, ja tämä vaikuttaa meihin hyvin masentavasti. Voin kuitenkin hyvin kuvailla mielessäni, että vielä tulee päivä, jolloin me iloitsemme siitä, että meidän oli pakko pysytellä täällä niin kauan, sillä täten tulimme tuntemaan yhä uusia tämän paikan ihmeitä ja saimme lisätietoja sen elävistä olennoista. 15

Intiaanien voitto ja apinamiesten häviö oli kohtaloittemme käännekohta. Itse asiassa me siitä hetkestä asti olimme ylätasangon herroja, sillä alkuasukkaat katselivat meitä pelon ja kiittollisuuden sekaisilla tunteilla, kun me ihmeellisillä keinoillamme olimme auttaneet heitä tuhoamaan verivihollisensa. Omasta puolestaan heillä ehkä olisi voinut olla ilon syytä, jos olisivat saaneet niin kauhistuttavan epäluotettavat olennot lähtemään tiehensä, mutta itse he eivät ehdotelleet meille mitään keinoja, millä olisimme päässeet alamaan tasangoille. Ennen oli — sikäli kuin ymmärsimme heidän merkkejään — ollut olemassa vuorikäytävä, jota myöten voi päästä paikalle ja sen toisen suun me olimme nähneet alhaalta käsin. Tätä vuorikäytävää pitkin sekä intiaanit että apinaihmiset epäilemättä olivat kiivenneet huipulle, ja Maple White tovereineen oli tullut samaa tietä. Viime vuonna, kauhean maanjäristyksen sattuessa, oli kuitenkin käytävän yläosa luhistunut ja kadonnut jäljettömiin. Intiaanit voivat vain pudistaa paitansa ja kohottaa olkapäitään, kun me teimme tietäväksi, että olisimme halunneet päästä alas. On mahdollista, että he eivät voi, mutta kukatiesi he eivät tahdokaan auttaa meitä täältä pois.

Voittoisan sotaretken loputtua ajettiin apinakansan viimeiset jäännökset ylätasangon toiseen ääreen — heidän valitushuutonsa olivat hirvittäviä — ja heidät sijoitettiin intiaaniluolien läheisyyteen, jossa he tästä lähtien tulisivat isäntäinsä valvomiksi työjuhdiiksi. Pimeän tultua voi tästä vankileiristä kuulla pitkällistä vaikerrusta.

Kahden päivän kuluttua taistelusta olimme me liittolaisinemme palanneet ylätasangon ylitse ja pystyttäneet leirimme heidän kallioittensa juurelle. He koettivat saada meitä muuttamaan heidän luoliinsa, mutta tähän ei Roxton millään muotoa tahtonut suostua, koska me hänen vakuutustensa mukaan silloin olisimme joutuneet heidän valtaansa, jos he olisivat olleet mieleltään petollisia. Me säilytimme siis riippumattomuutemme ja aseemme olivat aina valmiina kaiken mahdollisen varalta, vaikkakin meillä oli mitä parhaimmat suhteet villien kanssa. Me kävimme myös usein vieraskäynneillä heidän luolissaan, jotka olivat sangen merkillisiä asumuksia, vaikkakaan emme voineet ratkaista, olivatko ne ihmiskäsin tehtyjä vai luonnon muodostamia. Ne olivat kaikki samassa rivissä, erään hauraan kivilajin muodostuksia, joka näytti olevan jonkunlainen lomakerros yläpuolella punerviksi kallioiksi muodostuneen basaltin ja alapuolisen kovan graniittiperustan välillä. Luola-aukot olivat noin kahdenkymmenen jalan korkeudessa maankamarasta ja niihin päästiin pitkiä kiviportaita myöten, jotka olivat niin kapeat ja jyrkät, ettei mikään suuri eläin voinut nousta niitä. Sisältä olivat luolat lämpöisiä ja kuivia ja etäännyivät eri kauaksi suoraan vuoren sisään. Seinät olivat sileitä ja niiden koristuksiksi oli hiillytetyillä kepeillä piirretty mainioita kuvia ylängön ihmeellisistä eläimistä. Jos kaikki elämä tästä maasta loppuisi, niin saisivat tulevaisuuden tutkijat näitten luolien seinistä toki todistuksia noitten tavattomien eläinten dinosaurioitten, iguanodonien ja joutsenliskojen — hiljattaisesta olemassaolosta maanpäällä.

Saatuamme tietää, että alkuasukkaat pitivät noita valtavan suuria iguanodoneja kesynä karjanaan ja että ne olivat vain pelkkiä vaeltavia lihavarastoja, olimme tulleet siihen luuloon, että ihminen, jopa noinkin alkeellisesti varustettu, oli anastanut tasangon ylivallan. Tulimme kuitenkin pian näkemään, ettei asianlaita ollut tällainen, vaan että hän sai olla siellä vain armosta. Kolmantena päivänä siitä kun olimme tuoneet leirimme intiaaniluolien lähistölle sattui onnettomuus. Challenger ja Summerlee olivat tuona päivänä lähteneet järvelle, jossa muutamat alkuasukkaista heidän johtaminaan keihästivät suurten liskolajien edustajia. Lordi Roxton ja minä olimme jääneet leiriin, joukon intiaaneja ollessa asettuneina luolien edustan ruohoiselle rinteelle, missä he tekivät kukin askareitaan. Äkkiä kaikui räikeän meluisa merkinanto ja sana "Itopu!" kuului sadoilta huulilta. Joka taholta tuli miehiä, naisia ja lapsia, jotka kaikki ryntäsivät etsimään turvaa ja kiitivät hurjaa vauhtia portaita ylöspäin.

Kun me kohotimme katseemme, näimme me heidän heiluttavan käsiään ja viittovan meitä kiirehtimään luoksensa. Me olimme kumpikin tarttuneet kivääreihimme ja juoksimme katsomaan mikä oli hätänä. Lähimmästä lehdosta syöksyi samassa esiin kaksitoista tai viisitoista intiaania. He juoksivat henkensä edestä ja heidän kintereillään tulla möyrästi kaksi hirveätä petoa, juuri samoja, jollainen minuakin oli vainonnut yksinäisellä vaelluksellani. Muodoltaan ne muistuttivat suunnattomia sammakoita ja ne liikkuivat omituisesti loikaten, mutta niiden mittasuhteet olivat kuulumattoman

valtavat, suuremmat kuin suurimmankaan elefantin. Me olimme ennen nähneet niitä vain pimeässä, ja ne ovatkin yöeläimiä, jotka näyttävät päivisin vain silloin kun niitä niiden koloissa häiritään. Nyt me olimme aivan hämmästyksen lamauttamia nähdessämme ne, sillä niiden täplikällä, käsnäisellä nahalla oli aivan kalamainen loisto, ja auringonvalo heijasti siitä alituisesti vaihtelevan sateenkaarivälkkeen eläimen liikkussa.

Meillä ei kuitenkaan ollut paljon aikaa niiden katselemiseen, sillä kädenkäänteessä ne olivat saavuttaneet pakenijat ja aikaansaivat suurta hävitystä heidän joukossaan. Niiden keinona oli koko painollaan rynnätä uhrinsa päälle ja jättää se siihen vertavuotavana ja murskattuna hypätäkseen sitten seuraavan päälle. Nuo onnettomat intiaanit huusivat kauhusta, mutta vaikka he kuinka juoksivat, olivat he avuttomia näitten jättiläiseläinten säälimätöntä päättäväisyyttä ja uskomatonta ketteryyttä vastaan. Toinen toisensa jälkeen he sortuivat maahan ja heitä oli jäljellä enää tuskin puoli tusinaa, kun toverini ja minä olimme ehtineet auttamaan heitä. Meidän apumme heitä kuitenkin vähän hyödytti ja itse jouduimme nyt samaan vaaraan. Parin sadan kynnärän päästä me tyhjensimme pyssymme lennättäen petoihin kuulan toisensa jälkeen. Seuraukset olivat joka tapauksessa samat, kuin jos olisimme viskelleet heitä paperipalloilla. Näitten matelijain hidas luonto ei suuresti välittänyt haavoista, ja niiden gangliot, jotka eivät ole yhteydessä aivojen kanssa vaan ovat selkäytimen haarautumia, ovat nykyaikaisilla aseilla saavuttamattomissa. Ainoa minkä voimme oli se, että saimme niiden eteenpäinmenon estetyksi, johtamalla niiden huomion pyssyjemme pamauksiin ja tulenliekkeihin, ja täten saimme alkuasukkaille ja itsellemme aikaa rynnätä pelastaville portaille. Mutta missä kahdennenkymmenennen vuosisadan räjähtävät kuulat olivat tehottomia, siinä alkuasukkaitten strophantus-nesteeseen kastetut myrkytetyt nuolet, joihin vielä lisäksi oli hierottu mädännyttä lihaa, tekivät vaikutuksensa. Tuollaisista nuolista ei metsästäjällä ollut suurtakaan hyötyä, sillä niiden vaikutus oli tämäntapaisten eläinten hitaan verenkierron takia varsin vitkallinen, niin että eläin ennen taintumistaan olisi ehtinyt surmata vainoojansa.

Mutta nyt kun molemmat hirviöt tulivat jäljessämme aina portaille asti, lensi niitä vastaan oikea nuolisade luolan kustakin aukosta. Lyhyen hetken perästä ne olivat muuttuneet aivan sulkapeittoisiksi, mutta osoittamatta mitään tuskanmerkkejä ne voimattomassa raivossa kuopivat ja tömistivät uhriensa luo johtavia portaita, onnistuivat pääsemään jonkun kynnärän ylöspäin, mutta lipuivat taas maahan. Lopuksi kuitenkin myrkkyy alkoi vaikuttaa. Toinen eläimistä päästi kumeasti ylisevän valituksen ja laski suuren litteän päänsä maahan. Toinen alkoi ulvoen ja kirkuen tuskasta hypellä, mutta pian sekin suistui pitkäkseen haavoittuneena vääntelettien, ja muutaman hetken perästä se virui kankeana ja liikkumattomana.

Äänekkäästi riemuiten kiirehtivät nyt intiaanit alas luolistaan ja panivat toimeen hurjan voittotanssin kuolleitten eläinten ympärillä, melkein hulluina ilosta, kun oli onnistuttu kaatamaan kaksi heidän vaarallisimmista vihollisistaan. Samana iltana he hakkasivat palasiksi ja veivät pois ruumiit, ei syötäväksi — sillä myrkkyy vaikutti yhä edelleen — vaan jotta ne eivät tartuttaisi mitään ruttomaista sairautta. Suuret matelijasydämet — parin sohvatyynyn kokoiset — jätettiin kuitenkin paikoilleen, ja ne yhä hitaasti sykkivät, laajentuen ja kokoonvetäytyen, osoittaen kauheata, ruumiista erillistä elämää. Vasta kolmantena päivänä niiden toiminta lakkasi ja nuo hirveät elimet olivat hiljaa paikallaan.

Joskus, kun saan läkkirasiaa paremman kirjoituspöydän ja tuhruista lyijykynää sekä viimeistä ryvettynyttä muistiinpanokirjaa paremmat kirjoitusneuvot, minä annan täydellisemmän kuvauksen Accala-intiaaneista, heidän parissaan viettämestämme ajasta ja Maple Whiten Maan ihmeellisistä olosuhteista. Muistini ei tällöin tule minua koskaan pettämään, sillä niin kauan kuin elän ja hengitän, tulee jokaisen täällä sattuneen seikan ja kokemuksen muisto säilymään yhtä selvänä ajatuksissani kuin lapsuuden varhaisimmat merkilliset tapahtumat. Mitkään uudet vaikutteet eivät voi piirtyä niin syväälle mieleeni. Kun saan aikaa, tulen kuvailemaan sitä ihmeellistä, järvellä viettämäämme kuutamoyötä, jolloin nuori ichthyosaurus — kummallinen puoleksi hylkeen, puoleksi kalan näköinen olento, jolla oli luun peittämät silmät kuonon kummallakin puolella ja kolmas silmä pään keskellä — takertui erään intiaanin verkkoon ja oli kaataa kanoottimme, ennenkun me onnistuimme saamaan sen maihin. Samana yönä vihreä vesikäärme lennähti ylös vedenkalvosta ja silmukoissaan vei syvyyteen Challengerin venheen soutajan. Tulen myöskin kertomaan siitä suuresta, valkeasta, yöllisestä eläimestä — vielä tänäänkään emme tiedä oliko se nelijalkainen eläin vai matelija — joka eli järven itäpuolella olevassa tympäisevän liejuisessa rimmessä ja pimeässä liikkui sinne tänne levittäen ympärillensä heikkoa fosforivaloa. Intiaanit pelkäsivät sitä niin suuresti, ettemme saaneet heitä lähtemään mukaamme sinne; itse kävimme siellä kahdesti ja kummallakin kerralla näimme eläimen, vaikkakaan emme saaneet raivatuksi itsellemme tietä tuolle upottavalle rimmelle, missä se oleili. Voin vaan sanoa, että se näytti lehmää suuremmalta ja sillä oli omituinen myskinhaju. Tulen myöskin kertomaan siitä suuresta linnusta, joka eräänä päivänä ajoi Challengeria takaa aina luolien vapaakaupungille asti — se oli suuri juokseva lintu, paljon strutsia korkeampi, jolla oli korppikotkan kaula ja niin kauhistuttavan näköinen pää, että lintu oli kuin kulkeva kuolema. Challengerin kiivetessä portaille lintu ojensi nokkansa ja sieppasi hänen toisen kengänpohjansa aivankuin veitsellä leikaten. Mutta sillä kertaa nykyaikaiset

aseet näyttäytyivät käyttökelpoisiksi, ja tuo suuri lintu, joka jaloista päähän oli yhdentoista jalan mittainen, sen nimi on phororachus, jos saa uskoa hengästynyttä mutta äärimmäisen ihastunutta professoria — sortui Roxtonin ampumana maahan liehuvien höyhenien ja kolisevien luitten sekamelskana, inhoittavien keltaisten silmien mulkoillessa tuosta kaaoksesta. Saisinpa vain elää ja nähdä tuon lattean, julman kallon kerran omassa lokerossaan muitten voitonmerkkien joukossa Albanyssa. Lopuksi en olisi hiukan selostamatta toxodonia, tuota valtavaa, kymmenen jalan suuruista marsua, ulkoisine torahampaineen, jonka me kerran tapoimme, sen juodessa järven rannalla. Kaikkea tätä minä kerran perinpohjaisemmin kuvailen, ja hermoja-ärsyttäneiden päivien lomiin liitän noitten ihanien kesäiltojen kuvauksia, jolloin me, kirkkaan sinisen taivaan yllämme kaareutuessa, hyvinä tovereina lojuimme korkeassa ruohikossa ja ihmettelimme pilvissä leijailevaa ihmeellistä lintua sekä kummallisia, tuntemattomia eläimiä, jotka ryömivät esiin koloistaan meitä katselemaan, suurten pensaitten aivan nääntyessä mehuisten hedelmäin painoon ja somien kukkien pilkistellessä ruohikosta. Mielinpä myös kertoa noista pitkistä, kuutamoisista öistä, joina me keinuimme suuren järven hohtavalla pinnalla, vavisten ja hämmästyneinä katsellen satumaisten hirviöitten molskahduksista syntyviä suuria pyörylöitä sekä vihertävää hohdetta syvyydessä, mikä syntyi jonkun eriskummallisen eläimen liikkuessu tuolla alhaalla pimeän rajoilla. Näihin kuvaelmiin mieleni ja kynäni vielä tulevaisuudessa palaavat, antaakseni niistä silloin yksityiskohtaisemman selonteon.

Mutta, kysytte te luultavasti, miksi näitä tarkasteluja ja miksi tällaista viivyttelyä, kun teidän ja toverienne olisi yötä päivää pitänyt suunnitella keinoja, miten päästä palaamaan ulkopuoliseen maailmaan? Vastaan siihen, että yksikään meistä ei ollut toimimatta tähän suuntaan, mutta kaikki meidän ponnistelumme olivat tähän asti rauenneet tyhjiin. Erään asian olimme pian tulleet huomaamaan. Intiaanit eivät millään muotoa tahtoneet auttaa meitä lähtöaikeissamme. Kaikissa muissa suhteissa he olivat meidän ystäviämme — voisipa melkein sanoa: meidän nöyriä orjiamme — mutta kun otettiin kysymyksenalaiseksi, eivätkö he tahtoisi auttaa meitä valmistamaan ja kuljettamaan siltaa erottavan kuilun ylitse, tai kun koetimme saada heitä antamaan meille nahkavöitä tai köynnöksiä punoaksemme niistä köyttä, kohtasi meitä hyväntuulinen mutta ehdoton kieltö. He hymyilivät, vilkuttivat silmiään, puristivat paitansa eivätkä antaneet suostumustaan. Tuo vanha ylimyskin epäsi yhtä jyrkästi meidän pyyntöämme, ja ainoastaan Maretas, pelastamamme nuorukainen, katseli meitä miettiväisenä ja liikkeillään merkitsi, että hänestä oli ikävää, kun meidän toiveitamme vastustettiin.

Aina siitä asti, kun apinaihmiset niin ratkaisevasti oli voitettu, he pitivät meitä jonkunlaisina yliluonnollisina olentoina, joilla oli voitto ihmeellisen aseensa putkessa, ja he uskoivat, että niinkauan kun me olisimme heidän luonaan, heitä onni seuraisi. Meille tarjottiin ilmaiseksi pieni punaposkinen vaimo ja oma luola kullekin, jos vain unohtaisimme oman kansamme ja kaikkiksi ajoiksi jäisimme ylängölle. Tähän asti olimme olleet heille ystävällisiä, vaikkakin toiveemme kävivät toiseen suuntaan, mutta olimme aivan selvillä siitä, että meidän oli pidettävä salassa kaikki alaslaskeutumishankkeemme, sillä meillä oli syytä peljätä, että hätätilassa voitaisiin käyttää väkivaltaa meidän pysyttämiseksi paikallamme.

Dinosaurioitten vaarasta huolimatta — mikä ei ole varsin suuri muulloin kun öisin, sillä, kuten jo olen huomauttanut, ne ovat elintavoiltaan parhaasta päästä yöeläimiä — olen kahdesti viime viikkojen aikana käynyt vanhalla leirillämme tapaamassa nekeriämme, joka edelleen suorittaa vartiopalvelusta vuoren juurella. Minä tähystelin allani olevaa laajaa tasankoa nähdäkseni siellä pyytämämme apujoukon lähestyvän. Mutta tuo suuri kaktusta kasvava alue levittäytyi tyhjänä ja autiona aina bambupensaitten etäiseen näköalanrajaan saakka.

"Pian ne tulee, massa Malone. Ennenkun viikko on loppu, intiaanit pala, tuo köysiä ja ottama teidät alas." Tällainen oli Zambon rohkaiseva vakaumus.

Minulle sattui jotain hieman outoa palatessani tältä toiselta leirimatkaltani, joka pakotti minut olemaan yönkin poissa tovereitteni parista. Minä palasin taas tuota tuttua tietä ja olin päässyt arviolta peninkulman matkan päähän pterodaktylien rimmeltä, kun äkisti näin minua lähestyvän hyvin merkillisen ilmiön. Se oli mies, joka kulki taivutettujen putkien telineessä, niin että hän joka puolelta oli kuin kellomaisen häkin ympäröimä. Kun olin tullut lähemmäksi, jouduin vielä enemmän ihmeisiini tuntiessani miehen lordi John Roxtoniksi. Kun hän huomasi minut, ryömi hän pois eriskummallisesta verhostaan ja tuli luokseni hymyillen, vaikkakin, kuten minusta näytti, hieman hämillään.

"Kas hyvää päivää, nuori ystävä", sanoi hän, "kukapa olisi arvannut täällä toisemme tapaavamme?"

"Mitä merkillistä te puuhaillette?"

"Olen käynyt katsomassa ystäviäni pterodaktylejä", sanoi hän.

"Mutta miksi?"

"Ne ovat mieltäkiinnittäviä eläimiä, eivätkö olekin? Mutta eivät lainkaan seuranhaluisia. Kauhean

epäkohteliaita vieraille, kuten hyvin muistanette. Otin sentähden hartioilleni tämän häkin, joka estää heitä liaksi lähentelemästä minua."

"Mutta mitä te aiotte tehdä tuolla rimmellä?" kysyin minä.

Hän katsoi minua terävästi ja minä näin hänen katseessaan jonkinlaista epäröimistä mutta myöskin vihastusta.

"Ettekö luule, että muutkin kuin professorit tahtovat saada selvää asioista ja olosuhteista?" sanoi hän viimein. "Minä tutkistelen noita simasuita. Olkoon tämä kylläksi sanottu."

"Älkää panko pahaksenne", sanoin minä.

Hänen hyvä tuulensa palasi ja hän alkoi nauraa.

"En minä pane pahakseni, nuori ystävä. Minä aion hankkia Challengerille kesyn tuollaisen. Se on eräs aikeeni. Ei, en tahdo teitä mukaani. Minulla ei ole mitään hätää häkissäni, mutta teidän laitanne on toinen. Hyvästi näkemiin. Illaksi palaan leiriin."

Hän erosi minusta ja minä näin hänen katoavan puitten sekaan tuossa ihmeellisessä häkissään.

Lordi John Roxtonin tuossa tapaamuksessamme osoittama ihmeellinen käytös ei kuitenkaan ollut mitään sen rinnalla, miten professori Challenger viime aikoina oli ruvennut esiintymään. En voi vaieten sivuuttaa sitä, että hänessä oli jotakin intiaaninaisten mielestä erinomaisen viehättävää, ja hänellä oli aina kädessään suuri, tuuhea palmunoksa, jolla hän hätisteli heitä pois kuin kärpäsiä, heidän tullessaan liian tungettelevaisiksi. Nähdä hänen operetti-sulnaanin tavoin mahtavuutensa vertauskuva kädessään marssivan ulospäin käännettyinä varpaina ja suuri musta parta liehumassa edessään, iso liuta suurisilmäisiä nuoria intiaanityttöjä jäljessään, oli kuva, jota tökerömpää ja hullunkurisempää en tältä ajalta muista. Mitä Summerleehen tulee, tunsin hän suurta mielenkiintoa ylängön hyönteis- ja lintumaailmaan, ja hän käytti kaiken aikansa — paitsi sitä huomattavaa osaa, joka omistettiin Challengeria vastaan tähdättyjen solvausten latelemiseen, kun tämä ei toimittanut meitä pois pälkähästämme — eläimiensä puhdistamiseen ja täyttämiseen.

Challengerilla oli tapana joka aamu lähteä yksinään kävelyille ja palata takaisin merkitsevän juhlallisin ilmein, ikäänkuin hänellä olisi ollut joku suuri yritys yksinään harteillaan. Eräänä päivänä hän tuli luoksemme palmunoksa kädessään ja ihailijattariensa joukko kintereillänsä sekä vei meidät salaiselle työpaikalleen tehdäkseen selvää meille aikeistaan.

Paikka oli palmulehdon keskellä oleva pieni aukeama. Lehdossa pulppusi sellainen kuohuva liejulahde, jota jo kerran olen kuvailut. Sen reunamilla oli levällään joukko nahkaviilekkeitä, joita oli leikeltä iguanodonin taljasta, sekä suuri ilmaton rakko, joka näytti olevan järvestä pyydystetyn suuren kalaliskon kuivattu vatsalaukku. Rakko oli toisesta päästään neulottu umpeen ja vastakkaisessa päässä oli vain pieni reikä. Muutamia bamburuokoja oli pistetty reikään ja ruokojen toiset päät olivat yhteydessä lähteen liejasta pulpahtelevien kaasukanavien kanssa. Pian alkoi käpristynyt kalvo laajeta ja osoittaa sellaisia kohoamistaipumuksia, että Challenger katsoi parhaaksi kiinnittää sitä pitelevät köydet viereisten puitten runkoihin. Puolesta tunnissa oli muodostunut melko iso ilmasäiliö, ja köysien kiristymisestä ja tempoutumisesta voi päätellä, että sillä oli huomattavan suuri kantovoima. Challenger, kuin onnellinen isä esikoisensa äärellä, hymyillen ja itsetietoisena tyytyväisenä partaansa sivellen katseli tehelmäänsä. Summerlee ensin keskeytti hiljaisuuden.

"Ei suinkaan teidän tarkoituksenne, Challenger, mahda olla sellainen, että meidän pitäisi nousta tuohon hökötykseen?" sanoi hän happamasti.

"Tarkoitukseni, rakas Summerlee, on täten osoittaa teille tämän laitteeni kantovoimaisuus, ja tultuanne siitä vakuutetuiksi voitte ilman epäilyä käyttää hyväksenne sen tarjoamia mahdollisuuksia."

"Heittäkää tuollaiset päähänpistot heti mielestänne", sanoi Summerlee hyvin riidanhaluisesti. "Eivät mitkään maailman voimat saisi minua yhtymään mokomaan hassutukseen. Lordi John, minä toivon, että ette myönnä tällaiseen mielettömyyteen."

"Keinot ovat monet, täytyy myöntämäni", sanoi päällikkömme. "Tahtoisin halusta nähdä kuinka se toimii."

"Sen te pian tulette näkemään", sanoi Challenger. "Olen tässä muutamina päivinä käyttänyt aivojeni kaiken voiman laskeutumisongelman ratkaisemiseen. Olemme vakuutetut siitä, että kiipeämällä emme voi päästä vuoriseinää alas ja mitään tunnelia ei ole olemassa. Me olemme yhtä kyvyttömiä rakentamaan siltaa kuilun ylitse pylväskalliolle, josta tulimme ylängölle. Miten sitten voisinkin keksiä keinon päästäksemme täältä pois? Joku aika sitten minä huomautin tälle nuorelle ystävälemme, että

tavattoman kevyttä kaasua tulvi esiin liejulähteestä. Ilmapalloajatus tuli silloin mieleeni. Minä tunnustan, että tiiviin kaasusäiliön keksiminen tuotti minulle paljon tutkimista ja päänvaivaa, mutta näiden mateli joitten valtavien sisälmysten tarkastelu saattoi minut selviämään ongelmasta. Kas tässä on tulos!"

Hän vei toisen kätensä rääsyisen takkinsa etukappaleelle ja osoitti toisella ylpeästi keksintöänsä.

Kaasupussi oli nyt paisunut laajuussuhteiltaan varsin huomattavaksi sekä huojui ja tempoi kiinnittimiään. "Tämä on sulaa hulluutta!" intti Summerlee. Roxton sitävastoin oli peräti innostunut. "Hänellä on pää oikealla paikallaan!" kuiskasi hän minulle ja sanoi sitten ääneen Challengerille: "Mutta miten on gondoolin laita?"

"Se tulee nyt olemaan huomioni lähinnä seuraava esine. Olen jo suunnitellut kuinka se valmistetaan ja kiinnitetään. Sitä ennen kuitenkin näytän teille, että laite voi kantaa kunkin meistä erikseen."

"Te kai tarkoitatte että kaikki samalla kertaa?"

"En. Suunnitelmani on sellainen, että kukin laskeutuu erikseen kuin laskupurjeella, ja pallon vetää takaisin eräänlainen koneisto, jonka minä vaikeudetta tulen täydellistyttämään. Jos se voi kantaa ja laskea alas yhden ihmisen, on se täyttänyt kaikki vaatimukset, mitä sille voidaan asettaa. Nyt minä näytän teille, mihin se kelpaa."

Hän osoitti erästä kohtalaisen suurta basalttikiveä, jossa oli syvä kouru keskessä, niin että siihen voi helposti kiinnittää köyden. Köyden olimme tuoneet mukamme ylängölle käytettyämme sitä apunamme kiivetessämme pylväskalliolle. Se oli ainakin sadan jalan pituinen ja ohkaisuudestaan huolimatta hyvin kestävä. Hän oli tehnyt nahasta jonkunlaisen vyön, josta riippui monia nahkasäikeitä. Tämä vyö asetettiin pallon laelle ja riippuvat säikeet koottiin sen alapuolelle, niin että paine tuli jakaantumaan suurelle pinnalle. Basalttimöhkäle sidottiin kiinni säikeisiin ja nuora sai riippua siitä alas, Challengerin kuitenkin ensin kiedottua sen kolmeen kertaan käsivartensa ympärille.

"Nyt minä näytän teille palloni kantovoiman", sanoi professori iloisen odotuksensa ihastuttamana. Sanottuaan tämän leikkasi hän veitsellään poikki kaikki kiinnittimet.

Koskaan ei retkikuntamme ole ollut suuremmassa häviämisen vaarassa. Pullistunut pallo lennähti kauhealla vauhdilla ilmaan. Häthätää tempautui Challenger maankamaralta ja raahautui mukaan. Minä töin tuskin ehdin iskeä käsivarteni hänen vyötäisillensä, kun jo itse kohosin ilmaan. Pihtinä tarttui nyt lordi John minun koipeeni, mutta minä tunsin, että hänkin kohosi maasta. Silmänräpäyksen ajan jo olin näkevinäni neljä seikkailijaa nuoraan ripustetun makkaranipun muotoisena rivinä leijailevan yli tutkimansa maan. Mutta onneksi köyden jännityskyvällä sentään oli rajansa, vaikkakaan ei sellaista näyttänyt olevan tuon lurjusmaisen kaasun kantovoimalla. Se katkesi ja me olimme ryötköinä maassa nuoranpalasten ympäröiminä. Kun me tuosta rytkästä vihdoin selviydimme jaloillemme, näimme me korkealla sinitaivaalla pienen tumman täplän; basalttimöhkäle siinä nousi avaruuteen.

"Ihanata!" huudahti koskaan kauhistumaton Challenger hieroessaan loukkaantunutta käsivarttaan. "Erittäin perinpohjainen ja täysin tyydyttävä näyte! En ollut voinut ajatella tällaista menestystä. Hyvät herrat, lupaan viikossa valmistaa toisen pallon, ja te voitte olla varmat siitä, että kotimatkamme alkaa täysin taatulla ja turvallisella taipaleella."

Tähän asti olen järjestyksessä kuvannut kaikki sattuneet tapahtumat. Nyt minä lopetan kertomukseni vanhassa leirissämme, jossa Zambo meitä niin kauan on odottanut. Kaikki vastuksemme ja vaaramme ovat nyt takanamme etäisinä kuin uni noilla suurilla punertavilla kallioilla, jotka kohoavat päittemme yläpuolella. Me olemme vahingoittumattomina päässeet laskeutumaan alas, vaikkakin aivan odottamattomalla tavalla, ja kaikki on nyt hyvin. Kuuden viikon tai kahden kuukauden perästä olemme Lontoossa, ja ehkäpä tämä kirje ei tule käsiinne paljoa ennen sitä, kun itse olemme ehtineet perille. Meidän sydämemme jo malttamattomina lyövät ja ajatuksemme edeltäkäsien rientävät tuohon meille niin rakkaaseen suurkaupunkiin. Ja sentään — mitkähän seikkailut meitä siellä odottavatkaan, kuinka kertomuksemme otetaan vastaan? Vaistoni sanoo minulle, että kokemuksiemme viimeisestä luvusta voi tulla kaikkein jännittävin ja vaiherikkain.

Sen päivän iltana, jona Challengerin omakätisesti rakentama pallo oli tuottanut meille tuon kuvailemani vaarallisen seikkailun, tapahtui meidän kohtaloissamme muutos. Olen jo sanonut, että vain pelastamamme nuori ylimys oli osoittanut myötätuntoa lähtöryityksillemme. Hän oli ainoa, jolla ei ollut halua pidättää meitä vieraassa maassa vastoin omaa tahtoamme. Tämän oli hän sanonut meille ilmehikkäällä merkkikielellään. Sinä päivänä tuli hän leirillemme heti pimeän langettua maille ja hän jätti minulle — jostain syystä, luultavasti siitä, että hän ja minä olimme enimmin samanikäiset, hän aina oli kääntynyt minun puoleeni — pienen tuohikäärön, jonka jälkeen hän juhlallisesti osoitti ylempänä olevaa luolariviä, pani sormen huulillensa pyytäen asian salassa pitämistä ja hiipi taas takaisin

kansansa luokse.

Minä otin tuohipalasan nuotion ääreen ja me tutkimme sitä kaikin miehissä tulen valossa. Se oli noin jalan levyinen ja sen sisäsvulle oli piirretty muutamia viiruja, jotka minä huolellisesti olen kopioinut.

Ne olivat hiilellä selvästi kuvatut tuolle valkealle pinnalle, ja ensin minä melkein luulin niillä olevan jonkunlaisen musikaalisen merkityksen, arvelen niiden olevan joitakin nuotteja.

"Mitä lienevätkin, siitä vain olen vakuutettu, että ne ovat sangen tärkeitä meidän kohtalollemme", sanoin minä. "Sen luin hänen kasvoistaan, kun hän jätti käärön minulle."

"Ellei tuo nuori mies vaan ole luonnontilassa oleva velikululta", huomautti Summerlee. "Luulisin että senluontoinen oliolaji on voinut syntyä jo hyvin alhaisella kehitystasolla."

[Intiaanikartta luolista tuohipalaselälle piirrettynä.]

"Ilmeisesti tämä on jonkunlaista kirjoitusta", sanoi Challenger.

"Se on aivan kuin helppohintaisen tavaran hintataulukko", arveli lordi John, joka myös kurottautui sitä katsomaan. Mutta sitten hän ojensi kätensä ja sieppasi hintataulukon itselleen.

"Tulkitsinpa todentotta arvoituksen väärin!" huudahti hän. "Tuo pikku poika arvasi heti paikalle! Katsokaa tänne! Kuinka monta näitä merkkejä onkaan? Kahdeksantoista. Yläpuolellemme olevassa vuorenseläällä on juuri kahdeksantoista luola-aukkoa."

"Hän viittasi luolia kohden antaessaan minulle piirustuksen", sanoin minä.

"Se ratkaisee asian. Tämä on luolien kartta. Niitä on kahdeksantoista, ne ovat rivissä vierittäin, jotkut niistä ovat lyhyitä, jotkut syviä, jotkut haarautuneita, aivan sellaisia kuin miksi olemme ne nähneet. Tämä on tosiaan kartta ja tässä on tuon kohdalla risti. Mitähän tuo risti merkinnee? Se on piirretty sen luolan paikalle, joka pistää muita syvemmälle vuoreen."

"Se luola ulottuu varmaan läpi vuoren", huudahdin minä.

"Luulenpa että nuori ystävämme on ratkaissut arvoituksen oikein", sanoi Challenger. "Jos ei luola aukeutuisi vastakkaiselle puolelle, niin en ymmärrä miksi tuo nuorukainen, joka kaikesta päättäen tarkoittaa meidän parastamme, olisi kiinnittänyt meidän huomionsi siihen. Jos se tosiaan ulottuu läpi vuoren ja aukeutuu vastaavalla kohdalla sen toisella puolella, niin siitä ei voi olla maahan sataa jalkaa enempää."

"Sata jalkaa", mutisi Summerlee.

"Meidän köytemme on kai toki pitempi kuin sata jalkaa", huudahdin minä. "Varmasti voisimme sitä tietä päästä maahan."

"Mutta ajatelkaa luolissa olevia intiaaneja", huomautti Summerlee.

"Noissa luolissa intiaanit eivät asu", sanoin minä. "Niitä käytetään vain latoina ja varastohuoneina. Miksi emme heti lähtisi ottamaan selvää asiasta?"

Ylätasangolla kasvaa muudan kuiva, pihkainen puulaji — eräs araucaria, sanoo botanistimme — jota intiaanit käyttävät soihduna. Me kokosimme kukin kimpun noita oksia ja nousimme rikkaruohoa kasvavia portaita myöten sille luolalle, joka kartalla oli merkitty ristillä. Se oli tyhjä, kuten olin sanonut, ainoastaan joukko suurensuuria nahkasiipiä lentää kahisteli ympärillämme meidän kulkiessa eteenpäin. Kun emme millään muotoa tahtoneet herättää intiaanien huomiota, hapuilimme pimeässä, kunnes olimme päässeet muutamien polvekkeitten taa ja ehtineet kyllin syvälle luolaan. Vasta sitten me sytytimme soihtut. Olimme komeassa, kuivassa tunnelissa, jonka harmaat seinät olivat sileät ja vertauskuvallisten piirrosten koristamat. Yllämme kaareutui holvimainen katto ja jalkojemme alla välkkyi valkea hiekka. Me kiiruhdimme nopeasti eteenpäin, mutta äkkiä me katkerasti pettyneinä huudahdimme ja pysähdyimme. Äkkijyrkkä kallioseinä, jossa ei ollut edes sen kokoista halkeamaa, että rotta olisi siitä päässyt pitemmälle, kohosi edessämme.

Murheellisina me katselimme odottamatonta estettä. Tämä ei ollut minkään luonnonmullistuksen seuraus, kuten tuon kohoavan tunnelin sulkeva seinä. Tämä oli aivan sivuseinien kaltainen. Tässä oli nyt ja oli aina ollut umpikuja.

"Älkää sentään kadottako rohkeuttanne, ystävät", sanoi Challenger. "Voittehan ainakin turvautua ilmapalloon, jonka olen lupautunut käytettäväksenne valmistamaan."

Summerlee valitti ääneen.

"Voisikohan olla mahdollista, että olisimme tulleet väärään luolaan?" minä huomautin.

"Älkää sitä kuvitelkokaan, nuori mies", sanoi Roxton osoittaen sormellaan karttaa. "Seitsemästoista oikealta, toinen vasemmalta. Kyllä se on juuri tämä luola."

Minä katsoin hänen osoittamaansa merkkiä ja päästin äkisti ilohuudon,

"Nyt minä ymmärrän, miten asiat ovat! Seuratkaa minua! Seuratkaa minua!"

Soihtu kädessä kiirehdin takaisin samaa tietä jota olimme tulleet.

"Tässä", sanoin minä osoittaen muutamia edessämme olevia tulitikkuja, "tässä me sytytimme soihtut. Tähän suuntaan menemällä pitäisi meidän löytää oikealta kädeltä luolan pitempi haarautuma."

Niin kävikin. Emme olleet kulkeneet kolmeakymmentäkään kyynärää, kun seinässä avautui suuri musta aukko. Astuimme sen sisään ja huomasimme olevamme edellistä paljon suuremmassa luolakäytävässä. Henkeä pidättäen ja äärimmäisen jännitettynä riensimme me eteenpäin monta sataa kyynärää. Äkkiä näimme holvikaaroksen mustasta pimeydestä punaisen valon pilkoittavan. Hämmästyneinä pysähdyimme. Oli aivan kuin palava salpa olisi asettunut tiellemme ja sulkenut sen. Nyt me syöksyimme sitä kohti. Ei ääntä, ei lämpöä, ei liikettä ollut havaittavissa, mutta yhä hehkui tuolla tuo suuri loistava valo, hopeoiden koko luolan ja muuttaen hiekan hehkuviksi jalokiviksi. Vasta tullessamme lähemmäksi näimme sen pyöreän reunan.

"Totta totisesti, sehän on kuu!" huusi lordi John. "Nyt, pojat, nyt on tultu vuoren läpi, nyt on tultu vuoren läpi!"

Se oli todellakin täysikuu, joka paistoi suoraan kalliosta olevasta aukosta. Tämä oli huomattavan suuri halkeama, isokokoista akkunaa leveämpi ja aivan riittävän laaja meille. Kun me kurkottauduimme siitä alas, huomasimme me, ettei alaslaskeutuminen tulisi muodostumaan erittäin vaikeaksi ja ettei ollut järin pitkältä maahan. Ei ollut kumma, ettemme alhaalta käsin olleet huomanneet aukkoa, sillä kalliot sitä suojasivat ja sitäpaitsi sen alapuolista kallioseinää myöten olisi ollut mahdoton kiivetä ylöspäin, joten meillä ei tuolloin ollut mitään erikoista halua tarkastella lähemmin tätä paikkaa. Nyt me joka tapauksessa tulimme vakuutetuiksi siitä, että me köyden avulla voisimme päästä alas, ja suuresti iloissamme palasimme leirimme tekemään seuraavaksi illaksi matkavalmistuksiamme.

Kaiken mitä teimme täytyi tapahtua nopeasti ja salaa, koska intiaanit vielä tänä viime hetkenä voisivat estää lähtöämme. Varastomme, pyssyjä ja patruunia lukuunottamatta, meidän täytyi jättää sinne. Mutta Challengerilla oli yhtä ja toista vaikeasti käsiteltävää tavaraa, jota hän innokkaasti tahtoi saada mukaansa, varsinkin eräs kolli, josta en saa mainita mitään, tuotti meille vaivaa enemmän kuin muut yhteensä. Päivä kului hitaasti, mutta pimeään tullessa me olimme valmiit lähtemään taipaleelle. Suurella vaivalla saimme tavarat rapuista ylös ja katsoimme sitten taaksemme, luoden viimeisen silmäyksen tuohon ihmeelliseen maahan, joka kai pian kadottaa eriskummallisen viehätyksensä ja joutuu metsästäjien ja malminlouhijain saaliiksi mutta joka meille kullekin on ollut lumouksen ja romantiikan satumaa, maa, jossa me olemme paljon uskaltaneet, paljon kärsineet ja paljon oppineet — meidän maamme, jota me aina mielellämme omaksemme kutsumme. Vasemmalla puolellamme olevista lähiluolista heijastui punertava, iloinen valo, hälveten laajaan maisemaan. Allamme olevalta rinteeltä kuului intiaanien naurua ja lauluja. Etäämpänä kohosivat metsät ja ylängön keskellä pimeässä heikosti hohtaen levittäytyi tuo suuri järvi, eriskummallisten hirviöitten kasvattaja. Seistessämme siinä kuului räikeä, vinkuva ääni, jonkun velhomaisen eläimen huuto kautta pimeyden. Oli kuin Maple Whiten Maa olisi huutanut meille jäähyväisiksi. Me käännymme ja kiirehdimme luolaan, josta oli tuleva meidän kotiin vievä tiemme.

Kahden tunnin perästä olimme tavaroinemme ja omaisuuksinemme kallion juurella. Ainoastaan Challengerin kollit olivat tuottaneet meille jonkun verran vaikeuksia. Päästyämme alas jätimme kaikki siihen ja riensimme kiireen kaupalla Zambon leirille. Aikaisin aamulla sitä lähenimme, mutta näimme paikalla *yhden* nuotiotulen asemesta ainakin *kaksitoista* sellaista. Apujoukko oli tullut. Sen muodosti kaksikymmentä virralta tullutta intiaania, ja he toivat mukanaan paaluja, köyttä ja kaikkea muuta, mitä voitaisiin tarvita sillan rakentamiseen kuilun ylitse. Tavaroittemme kuljetus tulee näinollen ainakin käymään helposti huomenna lähtiessämme paluumatkalle Amazonjokea kohti.

Kiitollisin ja nöyryn mielin minä nyt siis lopetan selostukseni. Silmämme ovat nähneet suuria ihmeitä ja kokemamme koettelemukset ovat jalostaneet sielujamme. Kukin meistä on tavallaan tullut paremmaksi ja ajattelevaisemmaksi ihmiseksi, Voi käydä niin, että saavuttuamme Paraan jääme sinne hankkimaan itsellemme vaatteita ja yhtä ja toista muutakin. Siinä tapauksessa tulee tämä kirje perille yhtä postivuoroa ennen minua, Muutoin se tulee Lontooseen samana päivänä kuin minäkin. Kummassakin tapauksessa toivon, kunnan mr Ardle, pian saavani puristaa teidän kättänne.

KUUDESTOISTA LUKU

Paluu.

Tahtoisin tässä lausua kiitollisuuteni kaikille Amazonvirran varrella asuville ystävillemme heidän meille paluumatkallamme osoittamastaan suuresta hyvydestä ja vieraanvaraisuudesta. Erikoisesti tahtoisin kiittää signor Penalosaa ja niitä Brasilian hallituksen virkamiehiä erinomaisista matkaamme helpottavista järjestelytoimenpiteistä sekä signor Pereiraa Parassa, joka oli hankkinut meitä varten valmiiksi tähän kaupunkiin täydelliset vaatekerrat kaikkine pienempinekin tarpeineen, joten me saatoimme siistittyinä henkilöinä taas näyttäytyä sivistyneelle maailmalle. Ehkäpä tuntuu omituiselta, että tavallaan petoksella olemme palkinneet näitä isäntiämme ja hyväntekijöitämme, mutta olosuhteet nyt kerta kaikkiaan olivat sellaiset, että meillä ei ollut valinnan varaa, ja saan siis täten ilmoittaa näille herroille, että he vaan tuhlaisivat aikansa ja rahansa jos he yrittäisivät seurata jälkiämme. Nimetkin olemme selostuksissamme muuttaneet muiksi, ja minä olen varma siitä, että kukaan heistä ei edes kaikkein tarkimman tutkimuksen perustalla pääsisi tuntematonta maata tuhatta peninkulmaa lähemmäksi.

Se vilkas mielenkiinto, joka meihin kohdistettiin niissä Etelä-Ameriikan seuduissa, joiden kautta me matkustimme, oli meidän luulomme mukaan laadultaan aivan paikallista, ja voin vakuuttaa Englannissa oleville ystävillemme, ettei meillä ollut aavistustakaan siitä tavattomasta huomiosta, jonka vaiheettemme huhu oli herättänyt koko Euroopassa. Vasta höyrylaiva *Ivernialla*, ollessamme noin viidensadan peninkulman päässä Southamptonista, alkoi meille sanomalehdiltä ja toimistoilta sataa langattomia sähkösanomia, joissa tarjottiin satumaisia summia tutkimustemme tuloksia selostavan lyhyen vastaussähkösanoman maksuksi, ja meille selvisi, minkälaista mielenkiintoa matkamme oli herättänyt ei ainoastaan tieteellisessä maailmassa vaan myöskin suuren yleisön keskuudessa. Me olimme kuitenkin yksimielisiä siitä, että mitään selostusta ei sanomalehdille jätettäisi, ennenkun olimme tavanneet Zoologisen laitoksen jäsenet, sillä olihan meidän velvollisuutemme jättää ensimmäiset tiedot tuolle yhdistykselle, jolta olimme ottaneet vastaan meidät matkalle saattaneen tehtävän. Vaikkakin saapuessamme Southamptoniin koko kaupunki oli täynnä sanomalehtimiehiä, kieltäydyimme jyrkästi antamasta heille mitään selvityksiä, josta taas oli seurauksena, että yleinen mielenkiinto kohdistui marraskuun 7. päiväksi ilmoitettuun kokoukseen. Eläintieteellinen sali, joka oli ollut retkikuntamme perustamisen näyttämönä, oli tällä kertaa aivan liian pieni ja Queen's Hall Regent Streetin varrella katsottiin soveliaaksi huoneustoksi. Kuitenkin järjestäjät olisivat voineet valita Albert Hallin. Tilaa ei olisi sittenkään ollut riittävästi.

Tuo suuri kokous oli määrätty tulomme seuraavaksi illaksi. Ensimmäinen päivä meni meidän omiin henkilökohtaisiin asioihimme. Omistani en voi vielä puhua. Ehkäpä tuonempana voin ajatella ja haastaa niistä pienemmällä liikutuksella. Minä olen tämän kertomuksen alussa kertonut lukijoille menettelyni aiheuttimet. Luultavasti on oikein ja kohtuullista, että täydennän kertomuksen ja mainitsen tuloksen. Varmaan kai sekin päivä tulee, jolloin en soisi, että olisi toisin kuin on. Olen ainakin tullut ottaneeksi osaa ihmeelliseen kokemukseen enkä voi muuta kuin olla kiitollinen sille voimalle, joka minut siihen kannusti.

Ja nyt minä siirryn seikkailumme viimeiseen merkilliseen vaiheeseen. Juuri vaivatessani aivojani keksimään parhaan tavan, millä kuvailla sitä, osui katseeni lehteni tämänpäiväiseen numeroon — marraskuun 8. päivä — ja siinä oli täydellinen ja erinomainen selostus, jonka ystäväni ja toverini Macdona oli kirjoittanut.

Mitä voin muuta kuin liittää tähän hänen kertomuksensa päällekirjoituksineen, henkilökuvauksineen ja kaikkine päivineen? Myönnän että kieli on hieman ylitsekuohuvaa, mutta lehtihän oli lähettänyt matkalle oman kertojansa, ja toiset päivälehdet olivat kateudesta vähemmän suurellisia tuomioissaan. Kas tässä Mac-veljen selostus:

KADONNUT MAAILMA.

Suuri kokous The Queen's Hallissa,

Katukahakka.

Mikä se oli?

Yöllinen meteli Regent's Parkissa.

Tuo jännityksellä odotettu kokous, jonka Zoologinen laitos oli järjestänyt sitä varten, että siellä saataisiin kuulla viime vuonna Etelä-Amerikkaan lähetetyn tutkijakunnan kertomus, tutkijakunnan, jonka tehtävänä oli ollut professori Challengerin esihistoriallisten eläinten maan päällä löytymistä

koskevien väitteitten pätevyuden tarkastelu, oli eilen illalla Queen's Hallissa, ja voidaan huoletti sanoa, että tämä päivä tullaan aina merkitsemään punaisella kirjaimella tieteen historiaan, sillä ilmitulleet seikat olivat laadultaan siksi ilmiömäisiä, ettei kukaan läsnäolleista niitä ikinä unhoita. (Hyvä veli Macdona, mikä kauhean pitkä lause!) Ainoastaan jäsenille ja heidän ystävilleen piti jaettaman pääsylippuja, mutta jälkimäinen sana on venyvä käsite, ja jo paljon ennen kello kahdeksaa — jolloin kokouksen piti alkaa — olivat tuon suuren salin kaikki sopetkin täpö täynnä väkeä. Neljänestä vailla kahdeksan ulkopuolelle jäänyt yleisö kohtuuttomasti närkästyneenä alkoi törmätä ovia vastaan ja mielettömyydessään särki ne ankaran käsikähmän jälkeen, jolloin monet loukkaantuivat ja poliisipäällikkö Scoblen toinen jalka katkesi. Tämän anteeksiantamattoman rynnäköön jälkeen, jolloin eivät ainoastaan kaikki käytävät täyttyneet, vaan sanomalehtimiehillekin varattu tila aivan anastettiin, arviolta viisituhatta henkeä odotti matkamiesten saapumista. Kun nämä vihdoinkin tulivat, asettuivat he korokkeen etupaikoille, jossa heitä olivat vastassa ei ainoastaan oman maan vaan myöskin Ranskan ja Saksan johtavat tiedemiehet. Myöskin Ruotsin edustaja, professori Sergius, tuo Upsalan yliopiston kuuluisa eläintieteilijä, oli saapuvilla. — Neljän urotyöntekijän saapuminen oli merkinä valtavien suosionosotusten puhkeamiseen, koko kuulijakunta kohosi seisaalleen ja tervehti heitä eläköönhuudoilla. Riemua kesti muutaman minuutin ajan. Tarkkaava huomiontekijä oli kuitenkin erottavinaan suosionmyrskyn seasta vastustaviakin mielipiteenilmaisuja ja veti siitä sen johtopäätöksen, että asian käsittely muodostuisi pikemminkin vilkkaaksi kuin sopusointuiseksi. Kukaan ei kuitenkaan ollut niin tarkkanäköinen, että olisi voinut arvata, minkä ihmeellisen käänteen se tulisi saamaan.

Noiden neljän tutkimusmatkailijan ulkomuodosta ei tarvitse paljon sanoa, sillä jo muutamia viikkoja sitten heidän valokuviaan alkoi näkyä kaikissa lehdistä. Heissä ei paljon huomaa niiden kärsimysten jälkiä, joita heidän kerrotaan kestäneen. Mahdollisesti professori Challengerin parta on tullut hiukan pörröisemmäksi, professori Summerleen piirteet enemmän askeettisiksi ja lordi Roxtonin vartalo vähän hontelommaksi, kaikki kolme on ehkä aurinko paahannut tummaverisemmiksi, kuin mitä he olivat jättäessään rannikkomme, mutta muuten näyttivät he olevan mainioissa voimissa. Mitä tulee omaan edustajaamme, niin hän, tuo tunnettu atleetti ja kansainvälinen jalkapalloilija E. D. Malone, näytti olevan mitä parhaimmassa kunnossa, ja hyväntahtoinen kiitollinen hymy levisi hänen rumanpuoleisille kasvoilleen, hänen silmällessään joukkoa. (Suuri kiitos, Mac! Odotahan kunnes tapaan sinut kahdenkesken!)

Mielialan tynnyttyä ja kuulijakunnan istuuduttua sekä retkeilijöille kohdistettujen suosionosotusten lakattua, lausui puheenjohtaja, Durhamin herttua, muutamia sanoja kokoukselle. Hän ei tahtonut, huomautti hän, silmänräpäystä pitemmäksi ajaksi asettua yleisön ja sitä odottavan ylen harvinaisen mielenkiihottimen väliin. Hänen asiansa ei ollut edeltäkäs ilmoittaa, mitä komitean esimies, professori Summerlee, tulisi puhumaan, mutta huhu tiesi kertoa, että retkikunnalla oli ollut aivan harvinaisuusluontoinen menestys. (Käsientaputusta). Romantiikan aikakausi ei ilmeisesti ole sattunut ikiammoiseen aikaan, mutta oli olemassa muudan yhteismaa, jossa romaanikirjoittajan hurjimmat mielikuvitukset saattoivat yhtyä tieteellisen totuudenetsijän tosiksi todistettaviin keksintöihin. Hän tahtoi vielä vain lausua oman ja kaikkein muittenkin yhteisen ilon siitä, että nämä herrat terveinä ja reippaina olivat palanneet vaikealta ja vaaralliselta matkaltaan, sillä epäilemättömä oli, että jos joku onnettomuus olisi kohdannut laadultaan tämänmoista retkikuntaa, olisi eläintiede joutunut kärsimään suoraan sanoen korvaamattoman vahingon. (Voimakkaita käsientaputuksia, joihin professori Challengerin nähdään yhtyvän.)

Professori Summerlee nousi nyt paikaltaan, ja tämä aiheutti vielä kerran voimakkaan ihastuksen purkauksen, jollainen myös silloin tällöin keskeytti hänen esitystään. Hänen esitelmäänsä ei tässä yhteydessä selosteta *in extenso* siitä syystä, että oman erikoiskirjeenvaihtajamme täydellinen matkakertomus tullaan julkaisemaan lehden liitteinä.

Muutamia yleisiä viittauksia siis riittääkööt. Kuvailtuaan matkan alkuvaiheita ja omistettuaan kauniin kiitossanan ystävällensä, professori Challengerille, sekä pyydettyään häneltä anteeksi nyt täysin todistettuihin väitteisiin kohdistunutta epäluuloansa, kuvaili hän retken vaiheita, kuitenkin huolellisesti välttämällä kaikki sellaiset tiedonannot, jotka olisivat voineet olla kuulijakunnalle ohjeina tuon merkillisen ylätasangon paikan määrittämiseksi. Muutamia piirteitä selostettuaan matkan päävirralta aina kallioiden juurelle saakka, kiinnitti hän kuulijain mielenkiinnon niihin vaikeuksiin, joita hän kuvaili retkikunnalla olleen, ennenkun se monien epätoivoisten yritysten jälkeen, jotka olivat maksaneet kahden uskollisen palvelijan — kahden puolirotoisen — hengen, onnistui kipuamaan vuorelle. (Tämä puolirotoisia koskeva hämmästyttävä tiedonanto oli tuloksena Summerleen pyrkimyksestä saada jutusta eroitetuksi arveluttavat yksityisseikat.)

Näin mielikuvituksessa vietyään kuulijakuntansa ylängön laelle, jätti hän sen sinne kiikkiin sillan suistuttua syvyyteen ja siirtyi kuvailemaan tuon ihmeellisen maan vaaroja ja houkutusia. Henkilökohtaisista seikkailuista hän puhui vähän, pannen pääpainon tieteen korjaamalle runsaalle sadolle ylätasangon rikkaan imettäväs-, lintu-, hyönteis- ja kasvimaaailman tultua tutkimuksen piiriin. Varsinkin coleoptera — kovakuoriaiset — ja lepidoptera — perhoset olivat runsain lajivarastoin olleet

täällä edustettuina, ja muutamina viikkoina oli edellisiä saatu säilöön neljäkymmentäkuusi ja jälkimäisiä yhdeksänkymmentäneljä uutta lajia. Yleisön mielenkiinto kohdistui kuitenkin parhaastaan suuriin eläimiin, varsinkin niihin suuriin eläinlajeihin, joiden oli luultu jo aikoja sitten kuolleen sukupuuttoon. Hän esitti niitä pitkän luettelon, mutta piti luultavana, että se karttuisi huomattavasti, kunhan paikka perusteellisemmin tutkitaan. Hän ja hänen toverinsa olivat nähneet vähintäinkin kaksitoista eläintä, useimmat kaukaa, jotka eivät voineet olla mitään tieteen tähän asti tuntemia lajeja. Hän mainitsi esimerkkeinä käärmeen, jonka siniseen vivahtava purppuranvärinen ruumis oli ojentuneena ollut viidenkymmenen yhden jalan pituinen, sekä suuren valkean olion, luultavastikin imettäväisen, joka pimeässä loisti fosforinvaloisena. Hän puhui myös suuresta mustasta yöperhosta, jonka puremaa intiaanit olivat pitäneet hyvin myrkyllisenä. Paitsi näitä aivan uusia lajeja, oli ylängöllä runsaasti tunnettuja esihistoriallisia eläinmuotoja, joista jotkut polveutuivat aina jurakaudelta saakka. Näiden muassa mainitsi hän jättiläismäisen ja luonnottoman stegosauruksen, jonka mr Malone oli nähnyt juomassa järven rannalla ja jonka kuva oli piirustettu tuon kuolleen amerikkalaisen matkamiehen luonnoskirjaan, hänen, joka ensimmäisenä oli käynyt tässä vieraassa maailmassa. Hän kuvaili myöskin iguanodonia ja pterodaktylia — kahta ensimmäiseksi kohtaamaansa ihmettä.

Sitten saattoi hän kuulijansa jännittyneinä pidättämään henkeänsä tekemällä selkoa noista kauheista lihaasyöivistä dinosaurioista, jotka monta eri kertaa olivat vainonneet retkikunnan jäseniä, ollen kaikista heidän kohtaamistaan eläimistä peljättävimpiä. Sitten siirtyi hän kuvailemaan valtavaa ja saaliinhimoista phororachus-lintua ja suurta hirveä, joka vielä nytkin kuljeksi tuolla ylängöllä. Mutta vasta alettuaan puhua Keskusjärven mysterioista hän saattoi yleisön mielenkiinnon ja jännityksen äärimmilleen. Täytyi nipistää käsivarttansa tullakseen vakuutetuksi siitä että oli hereillään, kun kuuli tuon viisaan ja käytännöllisen professorin tasaisella äänellä kertovan tavattoman suurista kolmisilmäisistä kalaliskoista ja mahtavista vesikäärmeistä, joita eli tässä velhomaisessa järvessä. Sitten hän lausui muutaman sanan intiaaneista ja ihmeellisestä ihmisenmuotoisten apinoitten siirtokunnasta; hän mainitsi näiden apinoitten epäilemättä edustavan Javan pithecantropusta korkeampaa astetta sekä että ne ovat lähempänä n.k. "puuttuvaa rengasta" kuin mikään tähän asti tunnettu eläinlaji. Lopuksi hän kuulijakunnan riemuksi kuvaili professori Challengerin keksimää sangen nerokasta mutta perin vaarallista ilmapurjehduskojetta sekä päätti muistosta haipumattoman esityksensä kertomalla, miten retkikunta vihdoinkin pääsi pois ylängöltä ja voi alkaa paluumatkinsa sivistyneeseen maailmaan.

Oli toivottu että asian käsittely olisi päättynyt tähän sekä että upsalalaisen professori Sergiuksen esittämä kiitos- ja onnittelulause olisi saavuttanut kaikkien yhteisen suostumuksen, mutta pian huomattiin, että asia ei päättyisi niin tynesti. Illan kuluessa oli silloin tällöin päässyt ilmoille vastalauseentapaisia, ja nyt nousi paikaltaan edinburgilainen tohtori James Illingworth. Tri Illingworth kysyi, eikö oikaisuehdotuksen pitäisi tulla lausutuksi ennen päätöksen tekoa.

Puheenjohtaja: "Tietysti, jos sellainen katsotaan tarpeelliseksi esittää."

Tri Illingworth: "Teidän armonne, pahoin pelkään että asian laita on sellainen."

Puheenjohtaja: "Alkakaamme siis heti."

Professori Summerlee, joka on hypähtänyt paikaltaan: "Sallittakoon minun saada ilmoittaa, teidän armonne, että tämä henkilö on minun personallinen vihamieheni aina siitä ajasta asti, jolloin polemiseerasimme *Quarterly Journal of Sciencessä* bathybiuksen todellisesta luonnosta."

Puheenjohtaja: "En katso voivani puuttua henkilökohtaisiin suhteisiin. Jatkakaa."

Oli paikotellen hyvin vaikeata kuulla tri Illingworthin sanoja, sillä ne herättivät voimakkaan oppositioonin tutkimusmatkailijain ystävien taholta. Yritettiinpä tempaista puhuja alas korokkeelta. Mutta kun hän oli tavattoman kookas ja väkevä-ääninen, sai hän melusta huolimatta lopetettua puheensa. Ensi hetkestä asti oli ilmeistä, että hänellä oli salissa paljon ystäviä ja liittolaisia, vaikkakin ne muodostivat vain vähemmistön salin koko kuulijakunnasta. Suuri osa yleisöä näytti asettuneen valppaan puolueettomuuden kannalle.

Tri Illingworth lausui huomautustensa johdatuksessa korkeasti arvostavansa sekä professori Challengerin että professori Summerleen tieteellisiä ansioita. Hän valitti suuresti, että oli tahdottu nähdä jotain henkilökohtaista kaunaa hänen tieteellisen totuudenrakkautensa aiheuttamassa esiintymisessään. Hänen asemansa oli nyt aivan sama, kuin professori Summerleen viime kokouksessa. Silloin professori Challenger oli esittänyt muutamia väitteitä, joiden totuudenmukaisuuden hänen virkatoverinsa asetti kysymyksenalaiseksi. Nyt esiintyi sama virkatoveri samoin väittein, kuvitellen, ettei kukaan nousisi niitä vastustamaan. — ("Juuri niin, Ei", ja pitkä keskeytys, jonka aikana sanomalehtimiesten penkiltä voitiin kuulla professori Challengerin pyytävän puheenjohtajan suostumusta siihen, että hän saisi heittää tri Illingworthin kadulle.) — Vuosi sitten *yksi* mies väitti erinäisiä seikkoja. Nyt sensijaan *neljä* henkilöä toi kuultaviksi vielä hämmästyttävämpiä asioita.

Tarvitsiko tämän lopullisesti todistaa mitään, varsinkin kun esitetyt selosteet olivat sisällöltään ja laadultaan äärettömän mullistavia ja epätodennäköisiä? Olihan tuoreita esimerkkejä miehistä, jotka olivat tulleet tuntemattomista seuduista valheellisin kertomuksin; ne oli liian hätäpikaa uskottu tosiksi. Näyttäytyisikö nyt Lontoon Zoologinen laitos yhtä herkkäuskoiseksi? Hän myönsi, että komitean jäsenet olivat luotettavia miehiä. Mutta ihmisluonto on niin monisäikeinen. Professoreitakin voi johtaa harhaan kunnian- ja maineenhimo. Me olemme kaikki kuin valkean ympärillä räpytteleviä perhosia. Kuuluisat metsästäjät tahtoisivat mielellään voida esittää juttuja, joiden rinnalla kaikkien muiden saavutukset olisivat vähäpätöisiä, ja sanomalehtimiehillä taas ei voi olla kuin yksi mieli suurta hälinää nostavien uutisten julkaisemisesta, vaikkakin sitten mielikuvitusvoiman täytyisi tulla tapahtuneitten asioitten avuksi. Kullakin komitean jäsenellä on ollut omat syynsä saada tulokset mahdollisimman suuriksi. ("Hävytöntä! Hävytöntä!") Hän ei tahtonut ketään loukata. ("Niinhän juuri teette!" Keskeytyksiä). Todistukset näiden ihmeellisten satujen todenperäisyydestä olivat tavattoman heikot. Mitä ne muka olivat? Joitakin valokuvia. Voidaanko väittää valokuvien tänä silmänkääntötempujen aikana kelpaavan todistuskappaleiksi? Tässä esitettiin kertomus köydellä maahan laskeutumisesta, joka muka olisi tehnyt mahdottomaksi suurempien esineitten mukaanoton. Mahdollista, mutta ei vakuuttavaa. On sanottu lordi John Roxtonin väittäneen omaavansa phororachuksen pääkallon. Hän voi niin väittää, mutta sitä olisi hauska nähdä.

Lordi John Roxton: "Väittääkö tuo mies minua valehtelijaksi?" (Melua salissa).

Puheenjohtaja: "Järjestykseen! Tri Illingworth, pyydän teitä lopettamaan huomautuksenne ja esittämään ehdotuksenne oikaisulauselmaksi."

Tri Illingworth: "Teidän armonne, minulla olisi paljon enemmän sanottavaa, mutta taivun teidän vaatimukseenne. Minä ehdotan, että professori Summerleelle annetaan erikoinen kiitos hänen mielenkiintoisesta esityksestään, mutta esitettyä asiaa älköön pidettäkö todistettuna vaan annettakoon se suuremman ja, mikäli mahdollista, luotettavamman komitean tutkittavaksi."

On mahdoton kuvailla sitä hämminkiä, minkä tämä oikaisuehdotus aiheutti. Suuri osa kuulijoista ilmoitti syvän paheksumisensa tästä arvoisia matkamiehiä kohdanneesta solvauksesta, meluttiin ja huudettiin: "Sitä ei saa panna pöytäkirjaan!" "Peruuttakaa ehdotuksenne!" "Ajakaa hänet ulos!" kuului monelta taholta. Toiselta puolen tyytymättömät — joita näköjään ei ollut vähän — vaativat oikaisuehdotuksen hyväksymistä ja huusivat "Järjestykseen!" "Herra puheenjohtaja!" ja "Asiaan!" Takimmaisilla penkeillä ei selviydytty kysymyksestä ilman käsikämmää, ja lääketieteen ylioppilaat, jotka tungeskelivat salin tässä osassa, jakelivat häikäilemättä iskuja toisilleen. Ainoastaan lukuisten naisten läsnäolo esti yleisen tappelun syntymisen. Mutta äkkiä sattui keskeytys, tynnyttiin ja salissa tuli aivan hiljaista. Professori Challenger oli noussut paikaltaan. Hänen ulkonäkönsä ja esiintymistapansa ovat omituisesti vaikuttavat, ja kun hän kohotti kätensä kehoittaen yleisöä palautumaan järjestykseen, vaikenivat nuo kuohuvat tunteet äkisti, ja koko kuulijakunta odotti saada kuulla hänen puhuvan.

"Monet täälläolevista", sanoi professori Challenger, "muistanevat varmaan, että äskeistenkaltaiset narrimaisen ja sopimattoman käytöksen ilmaiset olivat senkin kokouksen tunnusmerkkejä, jossa yleisöllä viimeksi oli tilaisuus kuulla minun puhuvan. Sillä kertaa professori Summerlee ennen muita astui yli sopivaisuuden rajojen, ja vaikkakin hän nyt on tullut toiselle mielelle ja katuu, ei tuo asia sentään ole täysin unohdettu. Tänä iltana olen äskeisen puhujan esittämänä saanut kuulla samantapaisia ja vielä solvaavampia lausuntoja ja vaikkakin suuresti loukkaan itsetiotoisuuttani alentuessani tuon henkilön älylliselle katsantokannalle, koetan kuitenkin sen tehdä poistaakseni ne kohtuuttomat epäilykset, mitä olen muutamain kuulijain huomannut hautovan. (Naurua ja keskeytyksiä). Minun ei tarvinne muistuttaa kuulijoitani siitä, että vaikkakin professori Summerlee tutkijakomitean esimiehenä on täällä tänä iltana puhunut, olen minä kuitenkin yrityksen varsinainen alkaja, ja kaikki onnelliset tulokset ovat katsottavat minun saavutuksiksi. Minä olen tyyneesti vienyt nämä kolme herraa ilmoittamalleni paikalle ja, kuten olette kuulleet, olen saanut heidät vakuutetuiksi esittämäni selostuksen totuudesta. Olimme toivoneet, että palatessamme emme tapaisi ketään, joka olisi kyllin paksupäinen vastustaakseen meidän yhteistä todistustamme. Edellisen kokemukseni varoittamana en kuitenkaan ole tullut tänne tuomatta mukanaani todistuskappaleita, jotka saavat jokaisen järkevän ihmisen vakuutetuksi. Kuten professori Summerlee jo on sanonut, saivat apinaihmiset leiriämme ryöstäessään käsiinsä kameramme ja useimmat levyt menivät piloille. (Pilkallisia huudahduksia, naurua ja 'sitä me emme usko' kuului salin takaosasta). Mainitsin apinaihmiset enkä voi olla huomauttamatta, että jotkut nyt kuuluviini tulevat äänet mitä elävimmän tuovat muistooni noitten mieltäkiinnittävien eläinten parissa tekemäni kokemukset. (Naurua). Vaikkakin monet korvaamattoman arvokkaat levyt ovat menetetyt, on meillä kuitenkin joukko valmiita valokuvia, jotka esittävät ylätasankoa ja sillä vallitsevia olosuhteita. Syytetäänkö meitä valokuvien vääreennyksestä?" (Eräs ääni: "Kyllä" ja kova melu, joka päättyi siten, että muutamia henkilöitä työnnettiin ulos salista.) "Valokuvat jätetään kernaasti asiantuntijoitten tarkastettaviksi. Mutta mitä muita todistuksia heillä oli? Paon aiheuttamien olosuhteitten vallitessa oli tietysti mahdotonta ottaa mukaan paljon tavaraa, mutta he olivat pelastaneet kuitenkin professori Summerleen perhos- ja kovakuoriaiskokoelmat, jotka sisälsivät

monia uusia lajeja. Eikö tämä kelvannut todistukseksi? (Monet äänet: 'Ei'). Kuka sanoi ei?"

Tri Illingworth, joka on noussut paikaltaan: "Me väitämme, että sellainen kokoelma on voitu tehdä muuallakin kuin jollakin esihistoriallisella ylätasangolla." (Käsientaputusta).

Professori Challenger: "Epäilemättä me, sir, kumarramme tieteellistä auktoriteettianne, vaikkakin täytyy sanomani, että nimi ei juuri ole tunnettu. Mutta jos nyt sivuutamme sekä valokuvat että entomologisen kokoelman, kiinnitän minä huomionne siihen luotettavaan selontekoon, jonka me voimme antaa monista tähän asti aivan hämäristä seikoista. Minä mainitsen esimerkkinä pterodaktylin elintavat (eräs ääni: 'lörpötystä' ja melua), minä väitän, että me voimme luoda valoa pterodaktylin elintapoihin. Minulla on salkussani ja voin näyttää teille tämän eläimen luonnon mukaan tehdyn kuvan, joka on saattava teidät vakuutetuiksi —"

Tri Illingworth: "Ei mikään kuva, olkoon millainen tahansa, voi saada meitä vakuutetuiksi."

Professori Challenger: "Te tahtoisitte nähdä itse eläimen?"

Tri Illingworth: "Tietysti,"

Professori Challenger: "No uskoisitteko sitten?"

Tri Illingworth (nauraa): "Totta kaiketi."

Ja nyt seurasi illan suuri sensatsioni — numero niin draamallinen, ettei sellaista tule toista löytymään tieteellisten kokouksien historiassa. Professori Challenger nosti kätensä merkiksi, ja heti nähtiin hänen toverinsa mr E. D. Malonen kohoavan paikaltaan ja astuvan korokkeen taakse. Hetken perästä hän tuli takaisin jättiläiskokoisen neekerin seuraamana ja he kantoivat suurta nelikulmaista laatikkoa. Se oli arvattavasti hyvin raskas, sillä hitaasti he sitä raahasivat ja laskivat sen professorien tuolirivin eteen. Salissa oli tullut aivan hiljaista, ja kaikki seurasivat jännittynein katsein mitä korokkeella tapahtui. Professori Challenger veti pois pyörillä liukuvan reiällisen kannen, Kurkistettuaan laatikkoon näpäytteli hän useita kertoja sormiaan ja sanomalehtimiesten penkiltä voitiin kuulla hänen hyväilevällä äänellä puhelevan: "No tulehan nyt, pikku simasuu!" Vähän tämän jälkeen laatikosta kuului rätinää ja sen pohjalta kohosi kauhea, iljettävä eläin, joka asettautui istumaan laatikon reunalle. Ei edes se seikka, että Durhamin herttua aivan äkkiarvaamatta putosi korokkeelta, voinut herättää kauhistuneen yleisön huomiota. Olion ulkomuoto muistutti kaikkein vääristellyintä, nurinkurisinta fyisionomiaa, mitä minkään järjettömän keskiaikaisen kuvaniekan mielikuviutus on saanut aikaan. Se oli ilkeä ja hirvittävä, ja sen kaksi pientä punaista silmää hehkui kuin hiilet. Sen leveässä, hurjassa kidassa oli kaksi riviä haimaisia hampaita. Sen koukkuisilla olkapäillä poimutteli jokin vanha harmaan shaalin näköinen laite. Se oli lapsuusajan ruumiillistunut "mörkö". Salissa tultiin rauhattomaksi; joku päästi kirkkaisun, kaksi ensimmäisellä tuolirivillä istunutta naista putosi taintuneina lattialle ja korokkeella huomattiin yleinen pyrkimys seuraamaan puheenjohtajaa orkesteriosastoon.

Ensi hetkinä oli syntyä yleinen pakokauhu. Professori Challenger kohotti kätensä tyyntyyttääkseen yleisöä, mutta tämä liike säikähdytti ja saattoi rauhattomaksi hänen vieressään olevan kuvatuksen. Tuo merkillinen shaali ojentautui ja alkoi räpytellä nahkamaisina siipinä. Eläimen omistaja koetti tarttua sen koipeen kiinni, mutta liian myöhään. Se oli kohonnut laatikon reunalta ja lenteli nyt kehässä salia kiertäen, kymmenen jalan pituisten siipien pitäessä kuivaa viuhinaa ja inhoittavan hajun levitessä koko huoneeseen. Parvilla olijat alkoivat peljätä, hehkuvien silmien ja terävän nokan heitä lähestyessä, ja heidän huutonsa säikäyttivät tuon räpyttelevän eläimen aivan hurjapäiseksi. Se lisäsi vauhtiaan ja puski seinä ja kattokruunuja vastaan. "Akkuna, taivaan tähden, sulkekaa akkuna!" huusi professori hypellen korokkeella ja epätoivoisena väännellen käsiään. Mutta varoitus tuli liian myöhään. Heti sen jälkeen tuo yleistä kauhua herättänyt olio, joka oli pompahdellut seinästä toiseen kuin koiperhonen kaasukuulassa, löysi aukinaisen akkunan, työnsi inhoittavan ruumiinsa sen lävitse ja katosi. Professori Challenger vaipui tuoliinsa ja kätki kasvot käsiinsä, koko yleisön huomatessa keventynein mielin, päästyään eroon tuosta pedosta.

Ja kuinka kuvailla mitä sitten tapahtui, kun enemmistön kuohuva ilo ja vähemmistön muuttuneet tunteet yhtyivät suureksi liikutuksen aalloksi, joka vyöryi esiin salin takaovesta, kasvoi, lainehti oskesteriosaston ylitse, nousi korokkeelle ja harjallaan vei pois nuo neljä sankaria? (Ei hulluimmin sanottu, kunnan Mac!) Yleisö tahtoi nyt hyvittää äskeisen oikeudentuntonsa niukkuuden. Kaikki olivat jaloillaan. Kaikki huusivat ja liikehtivät. Joukko riemuitsevia miehiä tungeskeli matkamiesten ympärillä. "Nostakaa heidät ilmaan!" huusivat sadat äänet. Silmänräpäyksessä nuo neljä miestä lennähtivät joukon päitten yläpuolelle. Turhaan he koettivat tempoa itseään irti. Heidä pidettiin lujasti korkeilla kunniapaikoillaan ja vaikkapa olisi tahdottukin laskea heidät alas, olisi se ollut kovin vaikeata, kun joukko oli niin taaja. "Regent Streetille! Regent Streetille!" huusivat äänet. Tiheään sulloutunut yleisö alkoi huojua, ja hidas ihmisvirta, joka olkapäillään kantoi neljää miestä, vetäytyi ovea kohti. Ulkona kadulla kohtasi katsojaa tavaton näky. Ainakin satatuhantinen joukko odotti siellä. Tuo määrätön

ihmiseri tervehti neljää seikkailijaa kaikuvilla eläköönhuudoilla heidän joukon päitten päällä tultuaan näkyville ja sähkölamppujen valaistessa heidän kasvopiirteensä. "Kulkueeksi! Kulkueeksi!" huudettiin. Ja tiheänä falangina, sulkien kadut seinästä seinään, lähti joukko liikkeelle kulkien Regent Streetin, Pall Mallin, St. James's Streetin ja Piccadillyn kautta. Lontoon koko liikenne keskeytyi ja monia pikku yhteentörmäyksiä lienee sattunut mielenosoittajien ja toiselta puolen poliisin sekä ajurien välillä. Vasta puolenyön aikaan päästettiin nuo neljä tutkimusmatkailijaa rauhaan ja heistä erottiin lordi John Roxtonin nuoremiehen-asunnon portilla Albanyssa, innostuneen joukon kuorossa laulettua: "Niitä poikia kiitämme lauluin" ja päätettyä ohjelman kuninkaanlaululla. Niin loppui eräs merkillisimpiä iltoja, mitä Lontoossa pitkiin aikoihin on ollut.

* * * * *

Näin kertoi ystäväni Macdona, ja hänen selostuksensa oli kyllä aivan oikea vaikkakin hieman väritetty. Mitä tuohon voimakkaimmin vaikuttaneeseen välikohtaukseen tulee, oli se yleisölle tietenkin hämmästyttävä yllätys, mutta tarvitsee tuskin mainita, että sellainen se ei ollut meille. Lukija kai muistaa, kuinka minä tapasin lordi John Roxtonin suojelemaan krinuliiniin pukeutuneena, kun hän oli menossa hakemaan professori Challengerille "pedon poikasta". Minä olen myöskin maininnut siitä vaivasta, minkä professori Challengerin matka tavarain kuljettaminen meille tuotti, lähtiessämme ylätasangolta, ja jos olisin kuvaillut merimatkaamme, olisi minulla ollut paljon puhumista siivottoman matkatoverimme ruokahalusta ja mikä puuha meillä oli tyydyttäessämme sitä pahentuneilla kaloilla. En ollut aikaisemmin tästä juuri maininnut, kun professori jyrkästi vaati, ettei tuon kieltämättömän todistuskappaleen maahantuonnista saisi herätä hämärintäkään aavistusta kenessäkään ennen sitä hetkeä, jolloin hänen vihollistensa vastustus lopullisesti nujerrettaisiin.

Vielä sana Lontoon-pterodaktylin kohtalosta. Siitä ei voida sanoa mitään varmaa. Kaksi säikähtynyttä naista todistaa, että se ensin lensi Queen's Hallin katolle ja parisen tuntia istui siellä liikkumattomana, kuin olisi se ollut raudasta valettu helvetillinen ilmestys. Seuraavan päivän iltalehdissä kerrottiin, että sotamies Miles Coldstreamkaartista oli vartioidessaan Marlborough Housen sisäänkäytävää luvottomasti jättänyt vartiopaikkansa ja joutunut sota-oikeuteen vastaamaan tästä rikkomuksesta. Sotamies Milesin kertomusta, että hän oli heittänyt pyssynsä ja lähtenyt juoksemaan katua pitkin, nähtyään kuun ja itsensä välissä äkisti paholaisen, ei tosin oikeus ottanut uskoakseen, mutta lienee sillä jotain yhteyttä kysymyksessä olevan asian kanssa. Ainoa todistus, mikä minulla vielä on esitettävänä, on saatu hollantilais-ameriikkalaisen postialuksen Friesland' in laivakirjasta, ja mainitaan siinä, että laivasta oli noin kymmenen peninkulman päässä Englannin rannikosta nähty merkillinen, puoleksi lentävää vuotoa, puoleksi suunnatonta nahkasiipeä muistuttava otus, joka kauheata vauhtia lensi lounaista kohti. Jos kotiseudun vaisto ohjasi sitä oikeaan suuntaan, ei ole epäilystäkään, etteikö Euroopan viimeinen pterodaktyli olisi heittänyt henkeänsä jossakin kaukana Atlannilla.

Ja Gladys — oi, minun Gladyni! — mystillinen Gladysjärvi, jonka nimi tästedes aina tulee olemaan Keskusjärvi, sillä koskaan en minä tee hänen nimeänsä kuolemattomaksi. Enkö aina ennen ollutkin huomaavinani jonkunlaista kovuutta hänen luonteessaan? Eikö minusta vain silloinkin, kun ylpeillen olin totellut hänen käskyjäänsä, ollut tuntunut ihmeelliseltä tämä rakkaus, joka ajoi rakastetun kuolemaan tai ainakin saattoi hänen henkensä vaaraan? Enköhän minä sentään silloin tällöin koettaessani katsoa hänen kauniitten kasvojensa ohitse suoraan hänen sielunsa sisimpään huomannut siellä itsekkäisyyden ja oikullisuuden varjojen häilyvän? Rakastiko hän sankarillisuutta ja kaikkea suurenmoista sen oman itsensä takia, vai eikö hän pikemminkin olisi tahtonut saavuttaa siten itselleen, ilman mitään vaivannäköä tai uhrausta, jonkunlaista maineen heijastusta? Vai ovatko nämä ajatukset vain luulottelevaa viisautta, joka ilmestyy vasta perästäpäin? Tämä oli elämäni raskain kokemus. Alussa se teki minut kyynikoksi. Mutta kirjoittaessani tätä nyt viikon kuluttua ja kun lordi John Roxtonilla ja minulla jo on ollut sangen merkittävä keskustelumme — no niin, pahemminkin voisivat asiat olla.

Koetan olla mahdollisimman suppea. En ollut Southamptoniin saanut ainoatakaan kirjettä enkä sähkösanomaa ja kuumeisen rauhattomana minä saavuin tuolle pienelle Streathamissa sijaitsevalle huvilalle kymmenen aikaan illalla. Elikö hän vai oliko hän kuollut? Kuinka toteutuisivatkaan unelmani avoimesta sylistä, hymyilevistä kasvoista ja kiitollisista sanoista hänen rakkaalleen, joka täyttääkseen hänen oikkunsa oli pannut oman elämänsä vaaranalaiseksi? Minä olin jo laskeutunut alas korkeilta vuorilta ja kuljin peräti maajalassa. Jos hänellä oli vaikenemiseensa hyvät syyt, niin voisin uudelleen nousta pilviin. Minä ryntäsin puiston halki, kolkutin kaikin voimin porttia, ryntäsin tyrmistyneen palvelustytön ohi ja astuin vierashuoneeseen. Gladys istui suuren verhotun lampun alla olevalla pienellä sohvalla pianon vieressä. Kolmella askeleella olin rientänyt lattian poikki ja tarttunut hänen molempiin käsiinsä.

"Gladys!" huusin minä. "Gladys!"

Hän katseli minua hämmästyneenä. Hän oli jollakin merkillisellä tavalla muuttunut. Tuo silmien ilme, kylmä tuijottava katse, yhteenpuristuneet huulet olivat minulle ennen näkemättömiä. Hän veti pois

kätensä.

"Mitä te tarkoitatte?" sanoi hän.

"Gladys!" huudahdin minä. "Miten ovat asiat? Olethan sinä kai minun Gladyni — pikku Gladys Hungerton?"

"En", sanoi hän, "minä olen Gladys Potts. Saanko esittää teille mieheni."

Miten kohtuuton on elämä! Siinä minä nyt seisoin koneellisesti kumartaen ja puristaen pienen punatukkaisen herran kättä, joka oli istunut mykkyräisissään minulle ennen pyhitetyssä nojatuolissa. Me kumartelimme ja irvistelimme toisillemme.

"Isäni antaa meidän asua täällä toistaiseksi. Me laitamme juuri omaa kotiamme kuntoon", sanoi Gladys.

"Vai niin, minä ymmärrän", sanoin minä.

"Te ette siis Parassa saanut kirjettäni?"

"En ole saanut mitään kirjettä."

"Oh, miten ikävää. Se olisi selittänyt kaikki."

"Asia on selvä muutenkin", sanoin minä.

"Olen puhunut kaiken teitä koskevan Williamille", sanoi hän. "Meillä ei ole mitään salaisuuksia. Minä olen hyvin pahoillani tähtenne. Mutta mitään erittäin syvällistä se ei kai voinut olla, kun saatoitte noin lähteä maailman ääreen ja jättää minut tänne yksin? Ette kai ole vihainen minulle?"

"En mitenkään. Luulenpa että nyt lähdän."

"Ottakaa joitakin virvokkeita", sanoi tuo pieni mies ja lisäsi tuttavallisesti: "Kas tällainenhan on maailman meno, eikö totta? Ja minkä sille mahtaa, kun ei kerran moniavioisuus ole sallittua — minä tarkoitan, niin no, kyllä te ymmärrätte, mitä minä tarkoitan."

Hän nauroi kuin idiootti, minun käydessäni ovea kohti.

Olin jo astunut sen ulkopuolelle, kun äkisti sain haaveellisen päähänpiston ja palasin takaisin onnellisen kilpailijani luokse, joka heitti hermostuneen katseen sähkökelloon.

"Tahdotteko vastata kysymykseeni?" sanoin minä.

"Ellei se ole perin kohtuuton", sanoi hän.

"Kuinka te käyttäyditte? Oletteko etsinyt ja löytänyt jonkun salatun aarteen, oletteko käynyt pohjoisnavalla tai voittanut merirosvon tai lentänyt Kanaalin ylitse, tai mitä te olette tehnyt? Millainen on teidän romanttinen sädekehänne? Kuinka olette saanut sen hankituksi?"

Hän tuijotti minuun, toivottoman ilmeen kuvastuessa hänen tyhjämpäiväisellä, kiltillä, partaisella pikku naamallaan.

"Arveletteko että tuo on jotakin henkilökohtaista?" sanoi hän.

"Vielä toinen kysymys. Mikä te olette? Mikä on ammattinne?"

"Olen asianajotoimiston kirjuri", sanoi hän. "Toinen mies Johnson ja Marivalella, 41, Chancery Lane."

"Hyvää yötä", sanoin minä ja katosin muitten musertuneitten sankarien lailla pimeään, surun, raivon ja naurunhalun kuohuessa minussa kuin kiehuva padassa.

* * * * *

Vielä erään kohtauksen lyhyt kuvaus, ja sitten lopetan. Eilen olimme illallisella lordi John Roxtonin nuorenmiehenasunnossa, tupakoimme ja hyvinä tovereina juttelimme seikkailuistamme. Tuntui varsin somalta nähdä nämä hyvintunnetut kasvot tässä ympäristössä. Tuossa istui Challenger alentuvine hymyineen, raskaine silmäluomineen, suvaitsemattomine silmineen, tuuheine partoineen, valtavan rintansa paisuessa ja puuskuttaessa, kun hän luki lakia Summerleelle. Ja Summerlee sitten — hänellä oli lyhyt ruusupuinen piippunsa ohuitten viiksien ja harmaan pukinparran välissä, hänen laihojen kasvojensa työntyessä kiivaan riidan kestäessä esiin, samalla kun hän mahdollisimman pontevasti

vastusti Challengerin kaikkia väitteitä. Ja isäntämme sitten uurteisine kotkankasvoineen, kylmine, sinisine jäätikkösilmineen, joiden pohjalla aina asui satiirin ja huumorin hohdetta. Tällainen on viimeisin vaikutukseni heistä.

Illallinen oli jo syöty. Me istuimme hänen omassa pyhäkössään, tuossa ruusunvärisen valaistuksen ja monien voitonmerkkien huoneessa, ja lordi Johnilla oli jotain meille sanottavaa. Hän oli ottanut muutamasta kaapista esiin vanhan sikarilaatikon ja tämän hän asetti meidän eteemme pöydälle.

"Tästä asiasta minun olisi ehkä jo aikaisemmin pitänyt puhua teille", hän sanoi, "mutta tahdon ensin tulla täysin varmaksi sen oikeasta laidasta. Ei maksa vaivaa herättää toiveita, jotka sitten rohistuvat. Mutta nyt on kysymys faktoista eikä enää toiveista. Te muistatte tuon päivän, jolloin löysimme pterodaktylipesän suolta — eikö totta? Maan laatu siinä kiinnitti minun huomiotani. On mahdollista että ette tulleet panneeksi merkille sitä, ja sanonpa sentähden nyt, mitä se oli. Siinä oli vulkaaninen silmäke, jonka sinisavi oli täyttänyt."

Professorit nyökkäsivät päätään.

"Nyt on asia sellainen, että minä olen nähnyt vain yhden ainoan paikan, joka oli vulkaaninen sinisaven täyttämä kraateri. Tuo paikka oli tunnettu suuri De Beers-timanttikaivos Kimberleyssä. Olin siis joutunut timanttikuumeeseen. Tekaisin häkintapaisen säilyttääkseni henkeni noitten löyhkäävien petojen parissa ja vietin siellä lapioineni onnellisen päivän. Nämä minä sieltä sain."

Hän aukaisi sikarilaatikon, kaatoi sen kumolleen, ja kaksi- tai kolmekymmentä hiomatonta kiveä, joiden koko vaihteli herneen ja kastanjan väliasteissa, vierähti pöydälle.

"Te ehkä arvelette, että minun olisi joka tapauksessa pitänyt puhua teille asiasta. Sen olisin tehnyt, mutta minä tiedän, että maailma on täynnä varomattoman tielle viritettyjä ansoja ja että kivet voivat olla miten suuria tahansa ja kuitenkin niillä on pieni arvo. Minä otin ne sentähden kotiin ja jätin heti ensimmäisenä päivänä yhden Spinksille pyytäen, että se hiottaisiin ja arvonsa puolesta määriteltäisiin."

Hän otti taskustaan pillerirasian ja pudotti siitä nähtäväksemme säihkyvän timantin — yhden kauneimmista kivistä mitä eläissäni olen nähnyt.

"Kas tämä on tulos", sanoi hän. "Hän arvioi ne yhteensä vähintään kahdensadantuhannen punnan arvoisiksi. Tietysti meillä kaikilla on yhtä suuri osuus niihin. Mikään muu ei voi tulla kysymykseen. No, Challenger, mitä aiotte tehdä viidelläkymmenellä tuhannella?"

"Jos te todella pysytte tuossa auliissa käsityksessänne", sanoi professori, "niin luulenpa että perustan yksityisen museon, jollaista jo kauan olen unelmissani hautonut."

"Entä te, Summerlee?"

"Minä luultavasti otan virkaeron ja siten saan aikaa antautuakseni kalkkikivettymien luokitteluun."

"Ja minä käytän omani", sanoi lordi John, "varustaakseni retkikunnan ja vielä kerran heittääkseni silmäyksen tuolle rakkaalle vanhalle ylängölle. Mitä tulee teihin, nuori ystäväni, niin te kai käytätte rahanne mennäksenne naimisiin."

"Enpä niinkään", sanoin minä surullisesti hymyillen. "Jos tahdotte ottaa minut mukaan, tulen kernaammin teidän kanssanne."

Lordi John ei sanonut mitään, mutta ruskea käsi ojentautui pöydän ylitse ja tarttui omaani.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KADONNUT MAAILMA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license,

especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work,

or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to

fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit

card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.